gezi

D.H. LAWRENCE

deniz ve sardinya adası

çeviren: arzu dalyan

AYLAK ADAM

D.H. LAWRENCE

deniz ve sardinya adası

Aylak Adam 21
Gezi 01
Kitabın Özgün Adı: *Sea and Sardinia*
©2013 Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık
ISBN: 978-605-4849-10-9
Sertifika No: 27938
Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. Basım: Aralık 2013

Yayın Yönetmeni: Erkan Aslan
Editör: Gül T. Temur
Düzelti: Mısra Gökyıldız
Kapak Resmi: Ayşegül Sevimay
Harita: D.H. Lawrence
Tasarım: Kozmedya - Hüseyin Kozdibi (0216 631 07 90)
Baskı: Özal Matbaası (0212 565 25 99)
Matbaa Sertifika No: 26699

Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık
Merkez Mah. Kesir Sok. No: 5/4 Çekmeköy/İstanbul
Tel: (0216) 640 1979 / (0542) 586 7961
bilgi@aylakadamyayinlari.com
aylakadamyayinlari.com
facebook.com/aylakadamyayinlari
twitter.com/aylakadamyayin

D.H. Lawrence. Eastwood'ta doğmuştur. İşçi bir baba ve öğretmen bir annenin çocuğudur. Edebiyata, ilk olarak şiir yazarak başlamış; roman, deneme ve öykü alanında pek çok eser vermiştir. Yazar, içgüdü ve akıl arasındaki yitik birliğin ancak insanın kendi cinselliğiyle barışması yoluyla kazanılabileceğine inanmış ve hep tabu olarak ele alınan cinselliğe eserlerinde cesurca yer vermiştir. Bu nedenle eserleri, uzun yıllar yasaklı kalmıştır. *Ak Tavuskuşu*, *Oğullar ve Sevgililer*, *Gökkuşağı*, *Âşık Kadınlar*, *Lady Chatterley'in Âşığı*, *Bilinçdışının Düş Dünyası*, *Harun'un Âsası*, *Kanguru* ve *Deniz ve Sardinya Adası*, en önemli yapıtlarıdır.

D.H. LAWRENCE

deniz ve sardinya adası

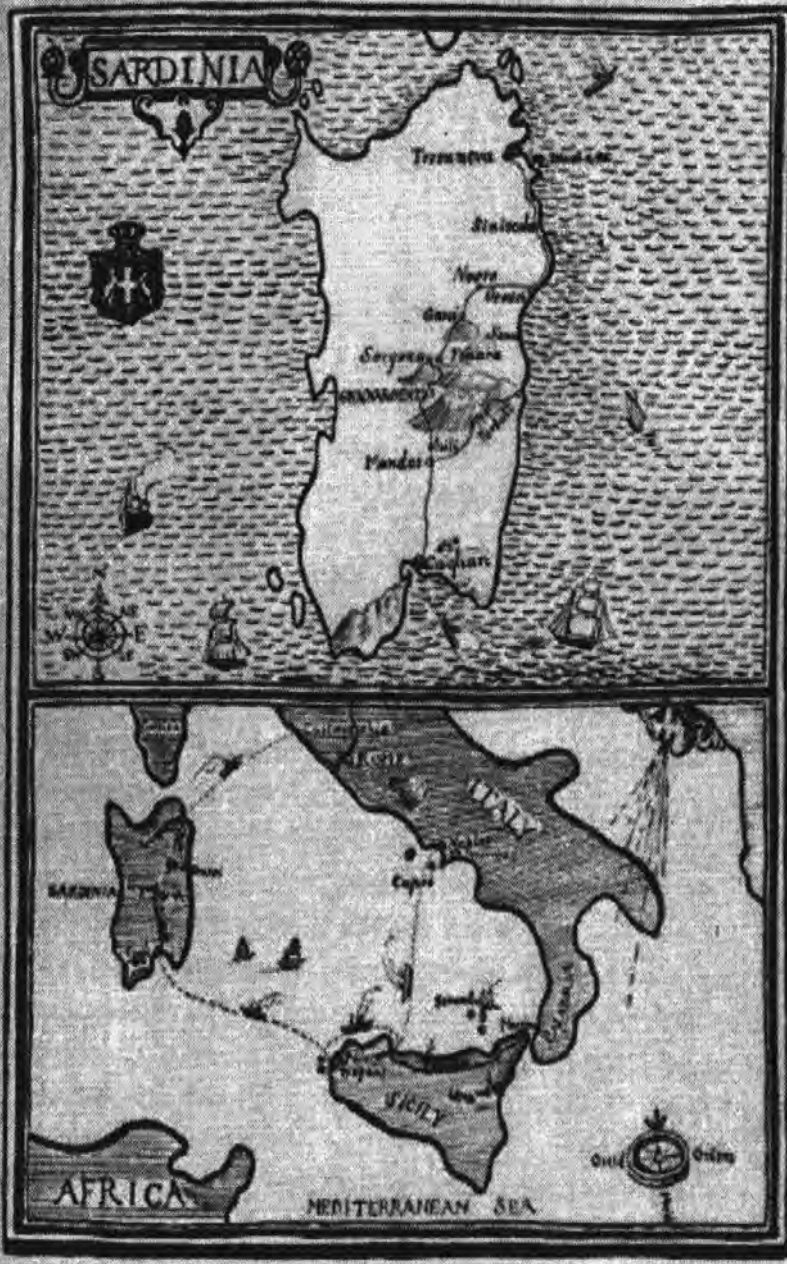
ingilizce aslından çeviren: arzu dalyan

gezi

AYLAK ADAM

İÇİNDEKİLER

Palermo Kadar Uzak 9
Deniz 33
Cagliari 71
Mandas 91
Sorgono 111
Nuoro Yolunda 151
Terranova'ya ve Gemiye Doğru 183
Dönüş 219

D. H. Lawrence

MAP FOR SEA AND SARDINIA

PALERMO KADAR UZAK

Gitmek insana temel bir ihtiyaçmış gibi gelir. Dahası; belirli bir yere doğru gitmek... O halde iki ihtiyaç birden söz konusu: Gitmek ve gidişin nereye doğru olduğunu bilmek.

İnsan neden yerinde duramaz ki? Burada, yani Sicilya'da hayat güzeldir. Parlak İyon Denizi; Calabriya'nın renk değiştiren değerli taşıdır, tıpkı ışıkta süzülen ateş opaline benzer. İtalya ve Noel vakti bulutlarının görüntüsü, Büyük Köpek takımyıldızının denizin üstünde boylu boyunca, parlayarak uzandığı ve bize uluyormuş gibi göründüğü geceler... Orion takımyıldızı üzerimizde dolanır. Büyük Köpek'in en parlak yıldızı Sirius insana nasıl da bakar öyle! Göğün av köpeği; zinde, gösterişli ve gözü pektir. Muazzam akşam yıldızı, yüksek Sicilya'nın kopkoyu karanlığında batı tarafında, ışıl ışıl asılı durur. Ve Etna yanardağı; o muzip cadı, kalın kar tabakasını göğün altına serip portakal renkli dumanını usul usul salar. Onlar ona Cennetin Direği derler; yani Yunanlar. Başta bu benzetme yanlış gibi gelir; çünkü denizin kıyısından kendi konisine kadar, uzun, büyüleyici ve kıvrımlı bir yolu vardır. Pek yüksek görünmez. Hatta göğün altında oldukça alçak bile görünür. Ama onu yakından tanımaya başladığınızda nasıl da hayret verici ve büyüleyicidir! Göğün altında mesafeli ve soğuktur. Çok yakınımızdadır ama asla bizimle değil-

dir. Ressamlar onu çizmeye, fotoğrafçılar onun resmini çekmeye çalışırlar boşu boşuna. Neden mi? Çünkü hemen yanındaki zeytin ağaçlı ve beyaz evli bayırlar bizimledir. Çünkü nehir ya da limon bahçeleriyle dolu Naxos adası, yani Yunanların koyu yapraklı ve üzeri meyve dolu limon bahçeli Naxos'u, Etna'nın etekleri ya da eteklerinin dibi; bunlar hâlâ bizim dünyamızdandır. Hatta Etna'daki meşelerin arasında kalan yüksek köyler bile öyledir. Ama Etna'nın kendisi, karın ve gizlice yön değiştiren rüzgârın Etna'sı; işte o, kristal bir duvarın ardındadır. Ona; gökyüzünün altında beyaz, sihirli görünen, turuncu dumanını salan, arada sırada da gül kırmızısı bir alev soluyan dağa baktığımda, yeryüzünden gözlerimi kaçırmam gerekir; havaya, gökyüzüne doğru. Bu ücra yerde Etna yapayalnızdır. Eğer onu görürseniz, gözlerinizi yavaşça yeryüzünden ayırmalı ve göğün garip boşluğunu çıplak gözle seyretmeye başlamalısınız. Gökyüzünün altlığı! Yunanlar varlıkların sihirli yanlarını fark edebiliyorlar. Neyse ki insan onları, yakınlık duyabilecek kadar iyi anlıyor yine de. Etna'yı göstermeye çalışan bir sürü fotoğraf, suluboya resimler ve yağlıboya tablolar vardır. Halbuki o, gökyüzünün altlığıdır! Bizim üzerinde durduğumuz toprakla, göğün altındaki rüzgârların merkezi olan Etna arasında ayırıcı bir çizgi vardır. O görünmez sınırı geçmelisiniz. Ruh halinizi değiştirmeniz lazım; hatta ruhgöçü yaşamalısınız. Hem üzerinde durduğumuz toprağı hem de Etna'yı aynı anda seyredebileceğini sanmak boşunadır. Olmaz. Ya birini ya diğerini seyredebilirsiniz; anakara ve Etna'nın silik silüetini veya sadece Etna'yı; yani gökyüzünün altlığını.

O halde insan neden gitmek zorunda hisseder? Neden kalmaz? Ah şu Etna; etrafında Kirke'nin[1] kimisi siyah, kimisi beyaz panterleri gibi rüzgârların sinsice dolaştığı kadın! Sıradışı, uzaktan iletişim kurma becerileri ve çok hızlı

1. Yunan mitolojisinde Büyücü Tanrıça. (ç.n.)

soluk verişleriyle erkekleri çılgına çevirir. Hınzır ve harika bir cereyanın müthiş titreşimlerini yayar, tıpkı ölümcül bir tuzak gibidir. Ayrıca; bazen, onun çılgın cazibesi birinin dokularına gerçekten el koyar ve hücrelerinin kendi halindeki hayatını değiştirir. Plazmalarda fırtınalar koparır ve onları değiştirir. Bazen bu, aynı cinnet gibidir.

Bu ölümsüz, Yunan Etna; göğün altındaki güzelliğiyle ne kadar hoştur ve nasıl da işkence eder! Ruhunu kaybetmeden ona tahammül edebilen adam pek yoktur. Aynı Kirke gibidir. Eğer adam çok güçlü değilse, ondan ruhunu çalar. Ama onu bir canavara da dönüştürmez. Sadece ilkelleştirir. Adam, maharetli ancak ruhsuz olur. Zeki, hatta neredeyse yaratıcı ama ruhsuz; aynı Etnalı Sicilyalılar gibi. Akıllı kötüler; insan olarak bizce dünyanın en aptal halkı. Berbat! Kaç insan, kaç millet bugüne kadar Etna'ya geldi? Yunan ruhunun özelliğini zedeleyen oydu. Yunanlardan sonra Romalıları, Normandiyalıları, Arapları, İspanyolları, Fransızları, hatta İngilizleri büyüledi ve ruhlarını zedeledi.

Belki de kaçıp gidilmesi gereken şey odur. Ne olursa olsun gitmek lazım, hem de bir an evvel. İnsan daha ekimin sonunda gelmiş olsa bile burayı hızla terk etmeli. Bugün 3 Ocak. Gidecek durumum yok. Yine de, Etna'dan gitmeye niyetliyim.

Nereye gitmeli? Güneyde Girgenti, hemen yakınlarda Tunus var. Girgenti, kükürtlü ruhu ve Yunanların koruyucu tapınaklarıyla insanı daha da çılgına çevirmez mi? Olmaz. Syracuse ve madenlerinin çılgınlığı da olmaz. Tunus? Afrika? Sırası değil. Şimdi olmaz. Araplar diyarı da olmaz, şimdi değil. Napoli, Roma, Floransa? Pek de iyi bir fikir değil. Öyleyse nereye?

Öyleyse nereye? İspanya ya da Sardinya olsun. Evet, İspanya ya da Sardinya olsun. Sardinya başka hiçbir yere benzemez. Onun geçmişi, bugünü, milleti yoktur; teklif-

sizdir. O halde Sardinya olsun. Ne Romalılar, ne Fenikeliler, ne Yunanlar ne de Araplar bugüne kadar Sardinya'ya boyun eğdirebildiler. O dışarıdadır, medeniyetin dışında, etraflarında dolanıp durur; aynı İspanya'nın Bask Bölgesi gibi. Sardinya tabii ki şu an demiryolları ve motorlu omnibüsleriyle İtalyan. Yine de halen, daha tamamen ele geçirilememiş bir Sardinya var. Avrupa medeniyeti içinde yer alıyor olabilir ama henüz bu uygarlık ona iyice yerleşmemiş. Avrupa medeniyetleri ağında çırpınıp duran çok balık var; mesela Rusya adındaki büyük beyaz balina. Ve de Sardinya. O halde Sardinya olsun.

Önümüzdeki çarşamba; yani üç gün sonra, Palermo'dan iki haftada bir kalkan bir gemi var. Gidelim öyleyse. Sinir bozucu Etna'dan, İyon Denizi'nden, sudaki muhteşem yıldızlardan, tomurcuklanmış badem ağaçlarından, dalları kızarmış meyvelerle ağırlaşmış portakal ağaçlarından; insanı deli eden, çileden çıkaran, çekilmez, hiçbir şeyin doğrusunu bilmeyen ve insanlığını kaybedeli çok olmuş Sicilyalılardan uzağa gidelim. Kükürtlü şeytanlar. *Andiamo!*[2]

Yine de ne yalan söyleyeyim; bu şeytanları, bizim sahtekâr insanlarımıza tercih edip etmeyeceğimden emin değilim.

İnsan neden kendi başına böyle bir iş açar ve gecenin bir yarısı, saat bir buçukta, yataktan kalkıp saate bakar ki! Pişkin, fosforlu yüzlü, çakma Amerikan saati tabii ki durmuş. Saat bir buçuk! Bir buçuk ve karanlık bir ocak gecesindeyiz! Tamam, peki! Saat bir buçuk! Saat beş olana kadar huzursuz bir uyku, ardından bir mum yakıp kalkacağım.

Kasvetli, karanlık bir sabah; mum ışığında ev gece gibi iç karartıcı görünüyor. İnsan tüm bunları ancak canı istediği için yapar. O zaman odunkömürünü yakalım ve

2. Hadi gidelim! (ç.n.)

çaydanlığı ateşe koyalım. Kraliçe Arı[3] yarı giyinik halde titreyerek ve mumunun zayıf ışığını dalgalandırarak etrafta dolanıyor.

"Zevkli," diyor titreyerek.

"Ne güzel," diyorum buz gibi bir ifadeyle.

İlk olarak termosu sıcak suyla dolduralım. Ardından da Malta'dan gelen İngiliz pastırmasını kızartalım ve sandviç yapalım. O pastırma gerçekten beklenmedik bir nimetti. Omletlerle de sandviç yapalım. Ayrıca kahvaltı için de biraz kızarmış ekmek ve biraz çay... Ama kim bu saatte yemek ister ki, hele bir de efsunlu Sicilya'dan kaçıyorsa!

Erzak çantasına şunları koyalım: ispirto, küçük bir alüminyum sos tavası, ispirto ocağı, iki çatal, iki kaşık, bir bıçak, iki alüminyum tabak, tuz, şeker, çay. Başka ne olabilir? Termos, çeşit çeşit sandviçler, dört elma ve bir parça da tereyağı alalım. Kendim ve Kraliçe Arı'nın küçük erzak çantası için bunlar çok fazla. O zaman benim sırt çantamı ve K-A'nın el çantasını da alalım.

Yarı bulutlu gökyüzü örtüsünün altında, uzakta, İyon Denizi'nin kenarında günün ilk ışığı, erimeyen metale benziyor. Öyleyse çayımızı içip kızarmış ekmeklerimizden yiyelim. Hızlıca bulaşıkları da yıkayalım ki geri geldiğimizde evi derli toplu bulabilelim. Üst terasın kapılarındaki camları da kapatıp aşağı inelim. Kapıyı da kilitleyelim ve böylece üst katın işi çabucak bitsin.

Gökyüzü ve deniz hafif kırmızı bir açıklıkla istiridye kabukları gibi birbirinden ayrılıyor. İnsan verandadan bakınca ürperiyor. Soğuk olduğundan değil; bu sabah pek de soğuk sayılmaz. İnsanı asıl titreten; karanlık gökyüzü ve karanlık İyon Denizi arasındaki kocaman kırmızı yarık. Sanki çok yaşlı çift kabuklu bir yumuşakça, yıllardır yaşamını dudakları arasında tutmuş gibi. Biz de burada, bu

3. Yazar kitap boyunca karısından bu şekilde bahsediyor. İlerleyen sayfalarda kısaltarak yalnızca K-A diyor. (ç.n.)

evde, şafağın üstünde gözlerimizi ona dikmişiz ve karşısında tamamen savunmasızız.

Alt verandanın kapı pencerelerini sıkıca kapatalım. Ama tam olarak kapatmak mümkün değil. Pencereleri, yaz sıcağı bir tarafa, sonbahardaki yağmur birikintileri başka tarafa eğmiş. Arkasına sandalye dayayalım. Son kapıyı da kilitledikten sonra anahtarı saklayalım. Sırt çantasını takıp erzak çantasını da elimize alınca etrafa bir bakınıyoruz. Şafağın kızıllığı, morumsu deniz ve bulanık gökyüzü arasında genişliyor. Fransiskan[4] manastırının oralar aydınlık. Kuşların ötüşleri ve eşeklerin uzun, hıçkıra hıçkıra melankolik anırmaları işitiliyor. "Bütün dişiler öldü, hepsi! Ai ai ai! Ah, bir tane kalmış!" Avunacak bir şey bulunca sesi kesiliyor. Araplar, eşekler anırırken aslında feryat ederler derler.

Biz dik yamaçlardan aşağı inerken kocaman keçiboynuzu ağaçlarının altı çok karanlık. Bahçe de hâlâ karanlık. Mimoza, ardından yasemin kokusu... Güzel mimoza ağacı görünürde değil. Taşlı yol karanlık. Keçi, ahırında meliyor. Bahçe yolunun üstündeki kırık Roma mezarı tam ben altından geçerken üstüme düşmedi neyse ki. Ah, karanlık bahçe! Zeytinlerin ve şarapların, muşmulaların ve dutların, badem ağaçların ve denizin üstündeki dip dibe yüksek taraçalarınla seni bırakıyorum, senden gizlice kaçıyorum; biberiye çalılarının arasından, büyük kapıdan dışarıya, zorlu, dik, taşlı yola doğru. Koyu renk, büyük okaliptüs ağaçlarının altından, akarsuyun yukarısına, köy yoluna çıkıyoruz. İşte böyle...

Tam şafak vakti. Dikkat edin şafak diyorum, sabah değil; yani güneş henüz doğmadı. Köy kızıl ışıkların altında halen neredeyse tamamen karanlık. Manastır kapısının yakınlarındaki çeşmede kimse yok. Hâlâ çok karanlık. Pa-

4. Kendilerine özgü bazı gelenekleri olan bir Romalı Katolikler topluluğu. (ç.n.)

lazzo Corvaia'nın köşesinde adamın biri bir atı yürütüyor. Bir iki gizemli adam Corso Caddesi'nde yürüyor. Yamacın üstünden, evler arasındaki arnavutkaldırımlı dik bir yoldan çıplak tepenin önüne doğru iniyoruz. Burası Sicilya'da güneşin doğduğu yer; hatta tüm Avrupa'da. Şafak, uçsuz bucaksız bir uçurum gibi görünen sarp bir yamaçtan yükseliyor. İç içe geçmiş ürkütücü karanlık bulutlarla birlikte kızıl bir seher ve biraz da altın rengi... Saat yedi sanırım. İstasyon hemen aşağıda, deniz kenarında. Tren sesi geliyor. Evet, evet, tren sesi. Halen dik yamacın yukarılarındayız, aşağı doğru dolana dolana iniyoruz. Neyse ki bu Messina'dan Catania'ya giden ve bizimkinden yarım saat önce kalkan tren. Bizimki Catania'dan Messina'ya gidiyor.

Uçurumun yanındaki eski yolda sallanarak, düşerek ve yine sallanarak aşağı iniyoruz. Etna karşımızda, mürekkep karası bulutların altında bastırılmış gibi çok ama çok alçak görünüyor. Gizliden gizliye yaramazlık yaptığına şüphe yok. Tan kor kırmızısı, yukarılara doğruysa sarı. Deniz tuhaf renklere bürünüyor. İstasyondan nefret ediyorum; küçücük, deniz kenarına kurulmuş. Yamacın bu yanında, özellikle de kuytu köşelerde, badem ağaçları çoktan çiçek açmış bile. Küçük kabarık ya da yıldız şeklindeki çiçeklerin ve beneklerinin üstünde, kışın serpiştirdiği kar varmış gibi görünüyor. Bir parça kar, bir parça çiçek ve 1921 senesinin dördüncü günü... Sadece çiçekler... Etna tasvir edilemeyecek şekilde örtülmüş ve gizlice karanlık, sıkışık bulut kümelerinin ardına kaçıyor. Bulutları kendi etrafına bayağı iyi sarmış, ta aşağıya, eteğinin ucuna kadar.

Sonunda aşağı inebildik. Adamların misketlimonu yaktıkları kızgın, yuvarlak tezgâhların yanından geçip anayola çıktık. Bir İtalyan anayolundan daha kasvetli bir şey olamaz. Siracusa'dan Airolo'ya kadar hep aynı; ne zaman bir köye ya da yerleşim yerine yaklaşsanız berbat, can sıkıcı, varoş. Limon suyunun keskin bir kokusu var. Bura-

larda limontuzu yapan bir fabrika varmış. Evler uçurumun büyük, kalkerli yüzünün altındaki yol boyunca dağılmış, pis suları ve kahve artıkları dışarı çıksın diye döküntü kapılarını açmışlar. Pis suların ve kahve artıklarının üstünden geçtik. Katırlar arabalarıyla hırıldaya hırıldaya yanımızdan geçip gitti. İstasyona gelen başkaları da var. Dazio'yu da geçtik.

Dışarıdan bakınca insanların hepsi birbirine çok benzer. İçlerindeyse üstesinden gelinemez farklılıklar barındırırlar. İşte bu yüzden oturup düşündüğünüzde ve istasyondaki insanları gözlemlediğinizde; onların çıplak denizin ve kasvetli, puslu şafağın arasındaki bir dizi karikatür kahramanına benzediklerini görüyorsunuz.

Bu sabah güneyin esmer ve kurnaz romantizmini boşuna aramayın. Şöyle bir bakınca bu insanlar, Kuzey Londra banliyö treni için sabahın erken saatlerinde bekleşen bir kalabalık da olabilirlerdi. Bazıları beyaz tenli, bazıları solgun ve hiçbir milletin tipik dış görünüşüne sahip değiller. Hangi milletten olduğu kesinlikle belliymiş gibi duran tek kişi; uzun boylu, iriyarı, yaşlıca bir adam. Gözlükleri, kısa burnu ve kalın, sert sakallarıyla yirmi yıl öncesinin mizah dergilerinde çizilen Almanların aynısı. Oysa adam halis Sicilyalı.

Bekleyenlerin çoğu, Messina'daki işlerine gidecek olan orta sınıfın alt kesiminden genç adamlar; esnaf ya da sanatkâr değiller. Karşıdan bakınca tezgâhtar veya satıcı gibi duruyorlar, ama üstleri başları oldukça eski püskü ve toplum içinde de oldukça mahcup bir halleri var. Hepsi hayat dolu, kollarını birbirlerinin omzuna atıyorlar, ancak birbirlerini öpmüyorlar. Bir genç, kulağı ağrıyor diye siyah bir çemberi yüzünün etrafına sarmış, siyah şapkasını da kafasına geçirmiş. Komik görünüyor. Ama nedense kimse benim gibi düşünmüyor. Hatta onun yerine benim çantamı sırtlanıp gelişimi kınıyorlar, zannedersiniz ki istasyona

domuz üstünde gelmişim. Öyle ya, ne de olsa at arabasıyla gelmeliydim ve yanımda da sırt çantası yerine gıcır gıcır bir bavul olmalıydı. Bunu biliyordum ama ben de inatçı bir adamım.

İşte bunlar böyle insanlar. Hepsi kendini Adonis[5] kadar yakışıklı, Don Juan[6] kadar çekici ve alımlı zannediyor. İnanılır gibi değil! Tabii, zaten nasıl insan hayatı faniyse, birkaç pantolon düğmesinin eksik olması ya da siyah bir şapkanın, sarılmış ve acı çeken bir suratın üstüne konması da o kadar doğal bir şey. Siyahlara sarınmış olanı durdurup ona içtenlikle, onun acısını paylaşıyormuş gibi, "Ağrın var mı? Acıyor mu?" diye soruyorlar.

İşte bunlar aynı zamanda da böyle insanlar. Birbirleriyle fiziksel olarak aşırı ilgililer. Kendilerini resmen havucun üstüne dökülen tereyağlı sos gibi birbirlerinin üstüne atıyorlar. Birbirlerinin çenelerinden tutup, nazikçe okşayarak insanın içini ısıtan bir sevecenlikle gülümsüyorlar. Dünyanın başka hiçbir yerinde, günlük hayatta yahut istasyonlarda, ister genç ve cılız ister iriyarı olsun, Sicilyalılar kadar sıcak ve içten sevecenlikte insanlara rastlamamıştım.

Yakınlarda yanardağ olmasından kaynaklanan bir ilginçliktir belki. Napoli ve Catania birbirine çok benziyor. Erkekler makarna göbekleriyle bayağı bir toplu, adeta devasalar ve günlük hayatta birbirlerine müthiş bir şefkat ve sevgi gösterisinde bulunuyorlar. Ancak Sicilyalılar çok daha coşkulu, şişman ve Napolililerden çok daha fazla birbirlerinin üstüne düşüyorlar. Herkese sevgililerimişçesine yakın davranmaktan bir an olsun vazgeçmiyorlar. Devamlı gösterdikleri fiziksel yakınlık, yanardağ yakınlarında büyümeyen birine hayret verici geliyor.

Aslında bu anlattıklarım alt sınıftaki insanlardan ziyade orta sınıftakiler için geçerli. Alt sınıflara mensup erkek-

5. Yunan mitolojisinde tanrıça Afrodit'in âşık olduğu ölümlü.

6. Çekici ve çapkın olmasıyla bilinen efsanevi ve kurgusal bir karakterdir.

ler daha fazla çalışıyor, haliyle de daha keyifsiz oluyorlar. Birlikte vakit geçirirken hiçbir zaman yeterince fiziksel yakınlık kuramıyorlar.

Messina buradan sadece elli, elli beş kilometre uzaklıkta ama yol trenle iki saat sürüyor. Tren lavanta grisi sabah denizinin hemen yanı başında dönüyor, hızlanıyor ve duruyor. Bir sürüdeki koyunlar, kıyıya dalgaların vurduğu deniz kenarında, şaşkınca birbirlerini takip ediyor. Taşlı nehir yataklarının kocaman yarıkları aşağı, denize doğru uzanıyor. Eşeksırtındaki adamlar yollarına gitmeye çalışıyor, kadınlarsa dere kenarında çömelmiş çamaşır yıkıyorlar. Sık ağaçlı limon bahçelerindeki meyveler soluk renkte ve sayılamayacak kadar fazla. Aynı İtalyanlar gibi limon ağaçlarının da en mutlu olduğu anlar, birbirlerine değdikleri anlar. Pek de uzun olmayan limon ağaçlarının oluşturduğu gür ormanlar ovanın kenarında, yüksek dağlarla deniz arasında kalıyor. Gölgelik bağdaki belli belirsiz kadınlar sualtında saklanır gibi gizlice limon topluyorlar. Ağaçların altında bir sürü açık sarı limon var. Solgun bir çuhaçiçeği, için için yanan bir ateş gibi görünüyor. Limon yığınlarının, ağaçların gölgesi altında ateş gibi görünmesi ne kadar da ilginç; güzel, yalın, yeşilimsi gövdelerinin arasında hafif hafif yanan bir ateş ortaya çıkarıyorlar sanki. Portakallar da koyu yaprakların arasında kor gibi kıpkırmızı. Ama o limonlar yok mu! Yapraklardan yapılma gökyüzünün altında küçük küçük yıldızlar gibi görünen benekleri var. Bir sürü limon! Onlardan yapılıp sürahileri dolduracak limonataları ve Amerika'nın önümüzdeki yaz o limonataları içtiğini bir düşünsenize!

Soluk renkli kayalara ev sahipliği yapan büyük nehirlerin kaynağı neden her zaman hemen denizin dibindeki yüksek, heybetli, taşlık dağlar olur; hep merak etmişimdir. Sadece birkaç kilometre uzakta, Ren Nehri için çok yetersiz olan birbirine yakın birkaç su akıntısından başka

bir şey yok ortalıkta. Ama nehir az önce de dediğim gibi işte. Tarihi bir bölge; çok çok eski günleri, gürül gürül akan nehirleri, çok daha fazla yeşilliğin olduğu zamanları bilirmiş gibi ve de klasik-romantik. Sarp, kayalıklı, yabani arazi ta en tepeye ve uçurum kenarına kadar gidiyor. İç içe bir sürü yükselti, her biri diğerine tepesinden kenetlenmiş. Yaşlı insanlardaki gibi eski arazilerde de bir süre sonra etler gider ve geriye kalan kemik hayati önem taşımaya başlar. Kayalar, bu eski Sicilya topraklarındaki zirveler ormanında olağanüstü bir şekilde dimdik ayakta duruyor.

Gökyüzü tamamen gri. Denizin her iki yakası da gri. Hemen deniz kenarındaki Reggio ise kocaman karanlık Calabria'nın ucunda, İtalya'nın ucunda beyaz görünüyor. Aspromonte Dağları'nın üstünde gri bulutlar var. Yağmur yağacak. Bu kadar şahane, capcanlı mavi günlerin ardından şimdi yağmur yağacak! Şansa bak!

Aspromonte! General Garibaldi! Aspromonte'yi ne zaman görsem yüzümü örterim. Keşke Garibaldi daha mağrur olsaydı. Majesteleri Kral Victor Emmanuel kısa bacaklarıyla tarih sahnesine çıktığında Garibaldi neden bir mısır torbasıyla ve kulağında pireler uçuşarak, tevazu ile çekip gitti ki? Zavallı Garibaldi! Bağımsız İtalya'nın hem kahramanı hem de diktatörü olmak istemişti oysa. Ama tabii ki birisi aynı anda hem diktatör hem de mütevazı olamaz. Kişi kahraman olmalıdır ki, Garibaldi zaten öyleydi; ayrıca mağrur olmalı ki, Garibaldi öyle değildi işte. Hem insanlar artık mağrur kahramanları başa getirmiyorlar. Onun yerine artık kendilerine işi bilen uşakların tahsis edildiği yasal hükümdarlıkları tercih ediyorlar. Buna demokrasi deniyor. Demokrasi kendi uşaklarını takdir etmekten başka bir şey yapmaz ve Garibaldi gibi alçakgönüllü birini bile gerçek bir uşağa çeviremezsiniz. Ama Majesteleri Kral Victor Emmanuel'i çevirebilirsiniz. Bu yüzden de İtalya, Victor Emmanuel'i seçti ve Garibaldi

de bir mısır torbası ve sırtından vurulmuş halde âciz bir herif gibi basıp gitti.

Hava sıkıntılı sıkıntılı yağıyor. Messina'ya yaklaşıyoruz. Ah çirkin Messina; depremin harabeye çevirdiği ve büyük bir maden ocağı gibi insanı yenileyen, sokakların, caddelerin ve kilometrelerce sürüp giden barakaların, yıkık dökük evlerin, dükkânların ve geçitlerin olduğu bakımsız uzun caddelerin şehri. Tramvay hattının hemen arkasında, kasvetli, sefil, depremden yana talihsiz bir iskelesi olan bir limanı vardır. İnsanlar asla unutmaz ve iyileşmezler.

Messina halkı bugün; yani deprem sonrası da, aşağı yukarı yirmi sene önceki gibi görünüyor. Uygarlaşma ya da bu yoldaki hedefler gibi yaşamsal meselelere zerre kadar önem vermeyen bu insanlar bile ciddi bir sarsıntı yaşadılar. Para ve acı çekmek dışındaki her şeyin anlamı, korkunç depremle birlikte yok olup gitti. Böylece, Etna ve Stromboli yanardağları arasındaki Messina ölüm acısını tatmış oldu. Kötü durumdaki yerlere gitmekten hep çekinmişimdir. Ama buranın insanları iyi çıktı, hatta çok çok iyiler; sanki kötülüğe iyilikle karşılık vermek gerektiğini biliyor gibiler.

Çok yağmur yağıyor. Islak platformdan güçbela indik, sırılsıklam yoldan geçip gölgeliğin altına kadar yürüdük. Bir sürü insan ıslak trenlerin arasındaki ıslak yollarda, istasyondan çıkıp az ötedeki çirkin kasabaya gitmek için telaşlı telaşlı koşturuyor. Neyse ki biz kasabaya gitmek zorunda değiliz. Kalabalığın arasında birbirine zincirle bağlı iki mahkûm, iki de asker var. Mahkûmların üstünde, köylülerin dokuduğu eğri büğrü kahverengi çizgili, basit giysiler var. Hayli güzel kabataslak elişi şeyler. Ama iki mahkûm birbirine bağlı olması aman Tanrım dedirtiyor; hele bir de polislerin tüysüz alınlarındaki berbat kasketleri görmek! Muhtemelen Lipari adalarındaki tutuklu kampına gidiyorlar. İnsanlar onları fark etmiyor bile.

Mahkûmlar korkutucu görünüyor, en azından yaşlı olanı öyle. Uzun, iyi tıraş edilmiş, tiksindirici ve ürkütücü yüzünde duygudan eser yok. Bir şeyler hissediyorsa da yüzünden anlaşılmıyor. Donuk, ifadesiz, pis bir bakış. Ona değmekten bile tiksinirdim herhalde. Ama diğeri için bir şey diyemeyeceğim. O daha genç, karakaşlı, yumuşak ve toparlak suratlı, sinsi bakışlı. Kötülük korkunç bir şey. Önceden mutlak kötülüğün olmadığına inanırdım. Ama artık biliyorum ki var ve öyle büyük ki tüm yaşamı tehdit ediyor. İşte bu da, suçluların soyut ve gözle görülmeyen iğrençliği. Diğer insanların ne hissettiklerini *anlamıyorlar* bile ve korkunç bir dürtü onlara bunları yaptırıyor.

İdam cezasını kaldırmak çok büyük bir hata. Mesela eğer ben diktatör olsaydım, yaşlı olanın bir an evvel asılmasını emrederdim. Duyarlı ve gerçekten yürek sahibi yargıçlar isterdim; soyut zekâsı olanları değil. İçgüdülerine kulak veren bir kalp, bir adamı kötü diye nitelendirdiğinde de o adamı ortadan kaldırtırdım. Derhal! Çünkü sevgi dolu, sıcak dünya artık tehlikede.

Messina istasyonunda, bu iğrenç delikte dikilmiş, kış yağmurunu ve iki mahkûmu seyrediyorum. Aklıma Reading Zindanı'ndaki Oscar Wilde geldi. Birinin, ayaktakımı tarafından kurban edilmesine müsaade etmek ne kadar da yanlış. Herkes istediğini söyleyebilmeli.

İstasyondaki insanlar tuhaflar. İki tane polis memuru bir aşağı bir yukarı dolanıp duruyor. Şapkasında parlak siyah-sarı işlemeler olan genç polis, parlak kırmızı-sarı işlemeli şapka takan ve daha yaşlı olanına bir şeyler anlatıyor. Genç olan deli gibi hafifçe sıçrayarak yürüyor, parmaklarını dört bir yana fırlatmaya çalışırcasına havada sallayıp duruyor. Sicilyalılardan çok daha hızlı konuşuyor ve sözcükleri ağzından havai fişek gibi patlayarak çıkıyor. Tekrar tekrar bir aşağı bir yukarı gidiyor; gözleri simsiyah, telaşlı ve hiçbir şey görmüyor, aynı gizlice kaçmaya çalışan bir

tavşan gibi. İnsanlar epey bir garip.

Ne çok polis var öyle! Şapkalarından ayırt ediliyorlar. Zarif ve minyon polis memurları postallarıyla ve altın yaldız işlemeli şapkalarıyla, uzun boylu ve büyük burunlular ise daha da çok işlemeli şapkalarıyla, cennet kapılarının ardındaki ve dışındaki melekler gibi, istasyondaki bir sürü kapının giriş çıkışını kontrol ediyorlar. Görebildiğim kadarıyla, yırtık botlar ve resmi şapkalar içinde; üç tane kırmızı şapkalı istasyon müdürü, beş tane şapkası siyah-altın rengi işlemeli şube müdürü, sayılamayacak kadar çok da polis memuru ve kuvvet ekibi elemanı var. Bir kovanın etrafındaki arılar gibi görünüyorlar. Bir o kâğıda bir bu kâğıda bakıp önemli bir konu hakkında vız vız *konuşuyorlar* ve o kâğıtlardan kendilerine biraz resmi bal elde ediyorlar. Bu *konuşma* onların en büyük olayı. İtalyan bir memur için hayat, günlük trenler ve telefonlarla bölünen uzun ve resimli bir konuşmadır. Cennet kapılarını bekleyen melekler dışında yalnızca hizmetliler, hademeler ve lamba temizleyenler falan vardır. Bu insanlar grup halinde sosyalizmden bahsederler. Lambaları temizleyen adam işini paldır küldür yapıyor. Lambalara taşınabilir merdivenle çarpıyor. Cam paramparça oluyor. "Bir şey mi vardı?" der gibi aşağı bakıyor. Üstlerinden biri ona bakıyor mu diye omzunun üstünden bir bakış atıyor. Tesadüfen daha yüksek mevkiye mensup yedi kişi de o anda o tarafa bakmıyorlar. Hizmetli lambayı kaygısızca kaldırıp götürüyor. Bir iki lamba camı daha böylece gidiyor. Çöpe doğru.

Kimisi kapüşonlu, kimisininse başı açık olan yolcular yeniden toplanmaya başladı. Gençler yağmur yağdığını bilmiyorlarmış gibi bu havada tiril tiril kıyafetlerle dışarıda dolaşıyorlar. Ceketlerinin omuzları sırılsıklam olmuş. Yine de siperliğin altında durmak gibi bir dertleri yok. İki büyük istasyon köpeği, görevliler gibi trenlerin içinde bir aşağı bir yukarı telaşla koşturup duruyor. Canları iste-

yince basamakları çıkıp trene biniyor, canları isteyince de iniyorlar. Limanda çalışan iki üç hamal boş trenlere bakıyorlar. Kafalarındaki şemsiye kadar büyük keten şapkalar, omuzlarından çıkan kocaman yüzgeçlere benziyor. Gittikçe daha çok sayıda insan geliyor ve daha fazla görevli memur ortalıkta dolanıyor. Yağdıkça yağıyor. Limandan gelen Palermo ve Sitacusa trenleri çoktan birer saat rötar yaptılar bile. Bu hatlar Roma'ya bağlı olduğu için bu gecikme devede kulak.

Gevşek lokomotifler, az önceki kara köpekler gibi, belli belirsiz bir ileri bir geri gidip geliyor. Liman buradan sadece dört dakika uzaklıkta. Eğer hava bu kadar yağmasaydı tren yolunu takip edip aşağıda, limanda bekleyen trene giderdik, herkes kendi başının çaresine bakabilirdi. Yarım yamalak, feribot gibi bir şeyin bacası görünüyor. Tam da kıyıya yanaşıyor ki bu onun için nihayet anakaraya kavuşmak demek. Burada dikilip izlemek için hava soğuk. Yanımızdaki erzak çantasından ekmek ve tereyağı yiyoruz. Nihayetinde bir buçuk saatlik gecikme nedir ki? Roma'dan son dönüşümüzdeki gibi pekâlâ beş saatlik rötar da olabilir. Siracusa hattına verilen *yataklı vagon* şimdilik başka bir yere gitmemek üzere Messina istasyonunda öylece bırakılıyor. Hadi hepiniz inin de kendinize bu pis Messina'da geceyi geçirecek bir oda bulun. Ne Siracusa ne de Malta vapuru, biz *İtalya Demiryolları*'yız. Hem neden yakınalım ki, *noi Italiani siamo cosi buoni;* yani biz İtalyanlar böyle iyiyiz. Kendi ağızlarıyla söylüyorlar.

Ecco! Finamente![7] Trenler üç kilometre süründükten sonra istasyona gelirken kalabalık bayağı coşkuluydu. Bir kereliğine bir sürü oda. Gerçi valizleri koyduğumuz yerde su birikintisi, çatıda da sızıntı vardı, ne de olsa ikinci sınıf.

Yavaş yavaş iki motorla birlikte tren gürültü ve duman çıkarmaya, Messina'yı kuzey kıyısından ayırıp kenara

7. İşte geldik! Nihayet! (ç.n.)

sıkıştıran yüksek tepeleri aşmak için kıvrılmaya başlıyor. Duman ve yağmur damlaları yüzünden camdan içeri ışık girmiyor. Ziyanı yok. Termostan çay koymamız iki yolcunun oldukça dikkatini çekiyor ve daha önce hiç görmedikleri bu nesneyi heyecanla incelemeye koyuluyorlar.

Birisi termostan sıcak çayın aktığını görünce heyecanla, "Aaa!" deyiveriyor, "bomba gibi görünüyor bu."

Kadın, "Çok sıcakmış!" diyor hayranlıkla. Sonra bütün dikkat bir anda dağılıp gidiyor, buğunun gizlediği kompartımana sessizlik hâkim oluyor. Kilometrelerce uzunluktaki tünellerden geçiyoruz. İtalyanlar çok iyi kara ve demiryolları yapmışlar.

Camı elinizle silip dışarıya baktığınızda, sağınızda beyaz meyvelerle dolu limon bahçelerini, depremden yıkılmış evleri, yeni gecekonduları, gri ve yorgun denizi; solunuzdaysa çok geniş, taşlı nehirlerin aktığı gri, dik tepeleri, hatta bazen de bir yol ya da katır üstünde bir adam görebiliyorsunuz. Arada sırada da civardaki birkaç harap evin saçakları altında uzun tüylü, melankolik keçilerin yana yatmış gemiler gibi bir tarafa yaslandığı görülüyor. İtalyanlar evlerin saçaklarına köpek şemsiyesi diyor. Kasabada yağmur altında duvar dibinde gezinen köpekler var. Keçiler sıvalı duvarlara doğru sıra oluşturarak yaslanıyor, neden dikkat edeyim ki?

Sicilya'da demiryolları hep tek sıra, haliyle bazen *karşılaşma* oluyor. *Karşılaşma* iki trenin aynı dönemeçte buluşması demek. Yağmurun yağdığı yeryüzünde oturup dört motorlu aptal bir makinenin dumanlar çıkarmasını bekliyoruz. *Ecco la coincidenza!*[8] Biri *diretto* diğeri *merce;* yani biri ekspres diğeri yük taşıyan iki trenin kısa süren karşılaşmalarından sonra trenin düdüğü çalıyor ve bir sonraki karşılaşmaya doğru mutlu mesut yola koyuluyoruz. Kaç saat geç kaldığımız, önümüzdeki tablodan bize sırıtıyor.

8. İşte bir karşılaşma! (ç.n.)

Bunlar da yolculuğa maceraperest bir tat katıyor, sevgili kalbim. Diğer yöne gidecek olan bir başka ekspres trenle karşılaşacağımız istasyona gelip beklemeye başlıyoruz. İki tren, sokakta karşılaşıp koklaşan köpekler gibi yan yana ilerliyor. Memurlar, büyük bir buhrandan sonra buluşan Davud ve Yonatan[9] gibi kucaklaşmak için yarışıyorlar. Birbirlerine sarılıyor ve sigara ikram ediyorlar. Trenler birbirinden, istasyon bizden ayrılmaya dayanamıyordu. Memurlar kendilerini *hazır* anlamına gelen *pronto* sözcüğüyle eğlendirmeye çalışıyorlardı. Pronto! Ve sonra yeniden Pronto! O acı ıslık çalıyor. Tren keder içindeki başını alıp başka bir yere gidecek. Durun! Buradaki bütün işi sadece yetkili meleğin küçük borusundan çıkan ses halleder. O halde eğer yüreğin elveriyorsa o boruyu üflemelerini sağla. Ayrı düşmeye dayanamazlar.

Yağmur durmadan yağıyor; bir kat gri gökyüzü, bir kat gri deniz; ıslak ve dumanlı tren tünellerin içine dalarak, koyları dolanarak ilerliyor. Nahoş görünümlü Lipari adalarının hayaletleri, dünyanın griliğinin içindeki çöp yığınları gibi bir sürü gölge, denizin az ötesinde duruyor.

Trene başka yolcular biniyor; ne varsa enine boyuna ama inanılmaz derecede güzel yüzlü bir kadın, aynı onun gibi enine boyuna ve oldukça genç bir adam, ufak tefek bir hizmetçi ve on üç yaşlarında güzel yüzlü bir kız çocuğu. Juno[10] gibi olan kadın adeta nefesimi kesiyor. Çok genç, otuzlarında falan olsa gerek. Hera'nın[11] kraliçelere yaraşır ama manasız güzelliğine sahip. Kalın kaşlı temiz bir yüzü, kocaman, siyah, kızgın bakan gözleri, düzgün bir burnu, biçimli bir ağzı ve mesafeli, içine kapanık bir hali var. İnsanın aklını alıp bir anda putperestliğin yaygın olduğu günlere geri götürüyordu. Ayrıca çok iri yapılı. Kafasında

9. İsrail Krallığı'nın kahraman ve yakın dost olan iki figürü. (ç.n.)

10. Koruyucu Roma tanrıçası. (ç.n.)

11. Yunan mitolojisinde baş tanrıçadır. Güzelliğiyle ünlüdür. (ç.n.)

siyah bir şapka, omuzlarında tavşan kürkü var.

Dikkatlice ilerliyor. Oturduktan sonra ayaklarını kaldıracak diye ödü patlıyor. Onun gibilere özgü bir hareketsizlikle oturuyor; dudakları kenetli, yüzü ifadesiz. Benim onu takdir etmemi bekliyor, bunu hissedebiliyorum. Güzelliğine bir saygı gösterisinde bulunmamı bekliyor; ama şahsına değil, *güzellik abidesi* olan kişiye. Gözkapaklarının altından bana soğuk bakışlar atıyor.

Bu onun sonradan *burjuva* olmuş bir köylü güzeli olduğunun göstergesi. Gözleri şaşı, diğer yolcuyla zoraki konuşuyor. O da siyah tavşan kürkü giyen genç bir kadın ama gösterişçi değil.

Juno'nun kocası bebek yüzlü, genç biri ve o da bayağı iriyarı. Onun yeleğinden dördüncü yolcuya bir mont çıkar. Dördüncü yolcu şaşı kadının yanındaki tıraş olmamış adam. Genç Jüpiter[12] eldivenlerini taktı. Burada önemli bir detay vereyim: Onda da özentilik vardı. Ama o, tıraş olmamış adama karşı daha sıcaktı ve İtalyancayı yapmacık bir şekilde konuşan Juno'nun aksine, dili doğal bir biçimde konuşuyordu.

Kimse küçük hizmetçinin farkında değildi. Yumuşak, bakirelere özgü ay şeklinde bir yüzü ve çok hoş, tipik Sicilyalı mat gri gözleri vardı. Gözlerindeki ışık bazen kayboluyor ve gözleri ara sıra siyaha ya da koyu maviye dönüyordu. Çantayı ve kocaman Juno'nun yedek montunu taşıyordu. Benimle tıraş olmamış adam arasındaki koltuğun kenarında oturuyordu. Juno onu oraya, bir hükümdar gibi, başıyla işaret ederek oturtmuştu.

Küçük hizmetçi oldukça ürkekti. Belki, hatta muhtemelen, öksüzdü. Fındıkkabuğu rengi saçları düzgünce ayrılmış ve iki örgü yapılmıştı. Şapka takmıyordu, zaten o sınıftan insanlar takmazlardı. Omuzlarında, yetimhanelerde

12. Roma mitolojisinde tanrıların kralı. Yunan mitolojisindeki Zeus'un **dengidir.**

büyüyenlerin giydiği türden gri, küçük, örme bir pelerin vardı. İş kıyafeti koyu griydi, botları da ağırdı.

Pürüzsüz, ay şeklindeki ifadesiz bakire yüzü küçük bir kız çocuğununki gibi çok solgun, dokunaklı ve ürkekti. Ortaçağ resimlerinden mükemmel bir yüz. Garip bir şekilde insanı kışkırtıyor. Neden mi? Çünkü biz her şeyin farkındayken, o hiçbir şeyin farkında değil. Sesi soluğu kesilmiş küçük bir hayvan gibi endişe içinde orada öylece oturuyor. Kusacak. Koridora çıkıyor, midesi çok ama çok bulanıyor. Hasta bir köpek misali başını cam kenarına yaslıyor. Jüpiter başında dikiliyor. Kaba saba değil, anlaşılan o ki ondan nefret falan da etmiyor. Kızın sarsılması Jüpiter'i, bizi etkilediği kadar etkilemiyor. Umursamaz halde bakıyor ve yalnızca trene binmeden önce kızın çok fazla yediğini söylemeye çalışıyor. Belli ki dediği doğru. Sonra da gelip bana birkaç basmakalıp cümle söylüyor. Bu arada kız tekrar içeri süzülüp Juno'nun karşısındaki koltuğun kenarına oturuyor. Ama olmaz diyor Juno, kusarsa onun üstüne kusarmış. O yüzden Jüpiter itaatkâr biçimde hizmetçiyle yer değiştiriyor ve kız yanıma oturmuş oluyor. Küçük, kıvrımlı elleriyle ve solgun, ifadesiz suratıyla koltuğun kenarına oturuyor. Güzel, ince, fındıkkabuğu rengi kaşları; suskun, berrak, koyu renk gözleri ve kirpikleri var. Sessiz ve hareketsiz; aynı hasta bir hayvana benziyor.

Juno kıza çamur sıçramış botlarını silmesini söylüyor. Kız bir parça kâğıt arıyor. Juno onun cep mendilini alabileceğini söylüyor. Midesi bulanan kız kuvvetsizce botlarını silip arkasına yaslanıyor. Ama kızın durumu değişmiyor. Yeniden koridora çıkıp kusması gerek.

Bir süre sonra hepsi birden çıkıyorlar. Bu insanları bu kadar rahat görmek garip. Ne Juno ne de Jüpiter pek kaba sayılmazlar; hatta Jüpiter nazik bile görünüyor. Bizimkinin yarısı kadar bile üzülmüyorlar, bu arada K-A çaya mukayyet olmaya falan çalışıyor. Kızın başını tutsak iyi olacak.

Onu öylece çırpınırken kendi haline bırakıp çıkıyorlar, ne endişeliler ne de gözleri arkada kalıyor.

Onların bu doğal hali bize çok yapmacık geliyor. Yine de bence en doğrusunu yapıyorlar. Anlayış göstermek meseleyi daha da karmaşık hale getirebilir ve kızın sıradışı, mesafeli, el değmemiş asaletini mahvedebilir. K-A buna, tamamen saçmalık diyor.

İstasyonlarda yeterince uzun molalar vermemize ve daha iki saatlik yolumuz olmasına rağmen kimse koridorun köşesini temizlemiyor. Görevliler uğrayıp sadece bakıyor, trendeki yolcular bakıp geçiyor, yeni binen yolcular bakıp geçiyorlar. Bu işi *kim* yapacak diye düşünen yok. Kimse şuraya bir kova su dökeyim demiyor. Peki, neden demeleri lazım? Çünkü bu yapı meselesi ve güneyde insanların çevreyle ilgili biraz daha dikkatli olmaya başlamaları lazım.

İki yeni yolcu biniyor. İlki siyah gözlü, toparlak suratlı, fitilli kadife pantolon giymiş ve tüfeği olan açıkgöz bir adam. Diğeriyse uzun suratlı, dinç görünen, hafif kır ve gür saçlı bir adam. Onun üzerinde yeni bir şapka ve kenarlarında değerli antika kürk olan uzun siyah bir yelek var. Uzun siyah yeleği ve şapkasının kenarındaki değerli kürkle gurur duyuyor. Çocuk gibi, şapkayı kucağına koyup onunla böbürleniyordu. Avcı olanın parlayan siyah gözleri keyifli bir uyanıklıkla etrafa bakınıyor. Norman soyundan gelen son insan gibi görünen yeleklinin karşısında oturuyor. Kadifeler içindeki parlak yabancı, kırmızı suratı ve boncuk boncuk siyah gözleriyle meraklı görünüyor. Diğeri, kenarları kürklü uzun yeleğini bacaklarının arasına sıkıştırıyor ve dalıp gidiyor. Bu halde sağır gibi görünüyor, ama değil. Kısa çizmeler giymiş.

İstasyonda lambalar çoktan yanmış. İşadamları doluşuyorlar. Beş tane işadamı biniyor. Hepsi de güçlü ve saygın Palermolulardan. Çaprazımda oturanın sakalları ve

tombul bacaklarında rengârenk, yamalı bir seyahat çantası var. Kendi kendilerine nasıl da samimiyet yarattıkları çok ilginç; birden ayakkabılarını ya da gömlek ve kravatlarını çıkarmaya başlarlarsa hiç şaşırmam. Onlara her yer yatak odası. Rahatsızlığımızı belli etmemiz boşuna.

Kara gözlü avcı ve işadamı kendi aralarında konuşuyorlar. Genç ve kır saçlı, aristokrat görünümlü olan da uzaktan birkaç kelime geveleyerek dahil olmaya çalışıyor. Anladığım kadarıyla genç olan biraz dengesiz, avcı da ona göz kulak oluyor. Avrupa'yı dolaşıyorlar. Biraz "Kont"tan bahsediyorlar. Sonra avcı "ufak bir kaza" atlattığını söylüyor. Tahminimce bu, güneylilere özgü kibar bir konuşma biçimi. Yine de kadifeler içindeki yuvarlak, kırmızı suratlı, tuhaf bakan kara gözlü ve gür saçlı avcı bana çok kafa karıştırıcı geliyor; öyle ki uzun ceketli, uzun ve genç yüzlü, baronların sonuncusu gibi duran albinodan bile daha kafa karıştırıcı. İkisi de pis ama kulağa biraz delice gelse de bundan hoşnut gibiler.

Saat altı buçuk oluyor. Palermo'ya varıyoruz, Sicilya'nın başkentine. Avcı, tüfeğini omzuna asıyor, ben de sırt çantamı takıyorum ve hepimiz Via Maqueda Caddesi'ne dağılıyoruz.

Palermo'nun iki anacaddesi var, Via Maqueda ve Corso. Dik açıyla kesişiyorlar. Via Maqueda'nın kendisi de kaldırımları da, genelde at arabaları ve yayalardan dolayı sıkışık.

Yağmur durdu. Büyük, sert ve çıkıntılı taşlarla döşeli dar yol vıcık vıcık. Bu yüzden Via Maqueda'dan geçmek marifet istiyor. Ama bir geçtin mi tamamdır. Sokağın sonları epey karanlık ve dükkânların çoğu zerzevatçı. Sebze bolluğu; beyaz-yeşil kerevizler, morumsu ve deniz kumu rengindeki taze enginar demetleri, kocaman turplar; yani kırmızı ve mavimsi mor havuçlar, uzun uzun kurutulmuş incirlerin dizili olduğu ipler, bahçeler dolusu kocaman

portakallar, büyük kırmızıbiberler, dilimlenmiş balkabakları, renk ve tazelik cümbüşü... Mor-siyah karnabaharlar, hemen yanında da kar beyazı olanları... Sokak tüm bu sebzelerle nasıl da karanlık, vıcık vıcık ve geceden muzdarip görünüyor. Oraya yığılmış sebzeler camsız dükkânların oyuğunda, lambalar altında parlıyor. K-A bir an evvel sebze almak istiyor. "Baksana! Kar gibi beyaz brokolilere bak. Kocaman kerevizlere bir bak. Neden almayalım ki? Onlardan almam *lazım*. Şu güzel hurmalara bak, kilosu on Frank ama biz on altı verdik. Bu yaptıkları çok kötü bir şey, burası üçkâğıtçı bir dükkân."

Tüm bunlara rağmen Sardinya'ya sebze taşıyacak değiliz.

Corso Caddesi'nden; yani Quattro Canti Meydanı'nın süslü girdabı ve ölümcül tuzağından geçiyoruz. Neredeyse düşüp ölüyordum. İki dakikada bir birileri düşüp ölmekten kıl payı kurtuluyor. Ama arabalar yavaş, onları çeken atlarsa ilginç bir şekilde olan bitenin farkında olan hayvanlar. Onlar kimseyi çiğnemez.

Via Maqueda'nın ikinci kısmı gösterişli. İpekler, tüyler, bir sürü gömlek, kravatlar, kol düğmeleri, atkılar, erkek iç çamaşırları... İnsan burada erkek giyim ve iç çamaşırlarının da kadınınkiler kadar önemli olduğunu fark ediyor.

Ben tabii ki biraz öfkeliyim. K-A her kumaşı, dikişi inceliyor, bu cehennem gibi karanlık ve daha önce de dediğim gibi, arabalardan tıkanmış Via Maqueda'da oradan oraya gidip duruyor. Bir anda aklıma zaten benim kahverengi sırt çantası, K-A'nınsa bir erzak çantası taşıdığımız geliyor. Yolculuk için bunlar kâfi. Eğer gömleğimi arkadan dışarı çıkarsaydım, K-A da bir masa örtüsü kapıp ona sarınmış olsaydı, tamamdı işte. Ama kocaman kahverengi sırt çantası, termos falan... İnsan böyle şeyleri güneydeki bir başkentte dolaştırmak istemiyor.

Canımdan bezmiş haldeyim. Dükkânlardan bunaldım. Evet, üç aydır kasaba yüzü görmedik ama fantezi iç çamaşırları neden umurumda olsun ki? Abartılı her bir parça, fantezi çamaşıra ekstra şıklık katıyormuş. İçime fenalık geliyor.

Aniden K-A'nın rüzgâr gibi yanımdan geçip bir hışımla hemen önümüzde kıkırdayıp duran, siyah kadife bereli, beyaz atkılı ve alt sınıftan oldukları açıkça belli olan üstü başı dağınık üç hafifmeşrebin yanına gidiyor. "Bir şey mi istediniz? Bir şey mi diyecektiniz? Neye gülüyorsunuz? Ha ha ha! Aman ne komik! Bir de neden diye soruyor musunuz? Sizi duymadım mı zannettiniz? 'Aaa, İngilişçe konuşuyon!' İşte bu yüzden kızdım!"

Beyhude bir başkaldırmayı ve K-A'nın neden öyle davrandığını sorguladıktan sonra üçü de büzüşüp birbirlerinin arkasına saklanmaya çalışıyorlar. Madam nedenini anlatıyor. Onlar da kalabalık Via Maqueda'nın ortasında K-A'nın beklenmedik sertlikteki tepkisi ve daha da beter intikamından sonra büzüşüp kalıyorlar. Yan yan yürüyerek ve birbirlerini geride bıraka bıraka gözü dönmüş K-A'dan uzaklaşmaya çalışıyorlar. Bu çark edişle hadise sekteye uğrayınca benim de erkekçe bir şeyler söyleyesim geliyor.

Sakince, "Sevimsiz Palermolular," diyorum ve olayı sonlandırmak ister gibi umursamaz bir tavır takınıyorum. İşe yarıyor. İndirilen gemi yelkeni gibi büzüşe büzüşe ve geliyor muyuz diye arkalarında baka baka nehir tarafına doğru gidiyorlar. Öfkeden kuduran K-A'ya "Neden bu kadar takıyorsun ki?" diyorum.

"O 'İngilişçe konuşuyon'ları ve alaycı küstahlıklarıyla cadde boyunca peşimizdeydiler. Ama asıl aptallık İngilizlerde, İtalyanların saygısızlıklarıyla muhatap oluyorlar."

Belki de dediği doğru. Ah şu sırt çantası yok mu; bronz yumurtlayan kaz olsa bu kadar dikkat çekmezdi herhalde!

Saat yedi oluyor ve dükkânlar kapanmaya başlıyor. Dükkân gezmeler bitiyor. Sadece güzel bir yer açık kalıyor. Çiğ ve pişmiş domuz butları, jelatine sarılmış tavuklar, tavuklu börekler, kaymaklar, lor peynirleri, köy işi peynirli tatlılar, sosis fümeler, taze İtalyan sosisi mortadellalar, kocaman kırmızı kıskaçsız Akdeniz ıstakozları... Oraya bakıp, "Çok güzel, çok güzel!" diye bağırıp duruyoruz.

Ama o dükkân da kapanıyor. Bir adama Hotel Pantechnino'yu soruyorum, adam da bana nazik güneyli halleriyle oteli gösteriyor. Kendimi zavallı, çıtkırıldım, âciz bir yaprak gibi hissediyorum. Bir yabancı, hatta biraz da aptalca olan bir yabancı elimden tutup bana yolu gösteriyor.

Amerikalı genç bir kadının mavi duvarkâğıtlı odasında gece yarısına kadar oturup sohbet ederek çay içiyoruz. Şu naif görünen Amerikalılar bizden çok daha olgun ve açıkgözler. Anı yaşıyorlar. Ayrıca, bu soğuk dünyada bile misafirperverlikte sınır tanımıyorlar.

DENİZ

Şişman, yaşlı hademe kapıyı tıklatıyor. Yine karanlık. Yine gün ağarmadan yataktan çıkıyorum. Hava karanlık ve bulutlu. İlk keçi sürüsü şehre girerken bir sürü çanın titreşen çınlaması, o bir artıp bir azalan ses duyuluyor. Sabah olmuş galiba. Hafifçe ürpersem de en azından yağmur yağmıyor.

Dışarıda şafağın cansız, mavimsi ve teatral ilk ışıkları var. Ayrıca soğuk da bir rüzgâr. Panormus Limam'nın iç kısmında kalan geniş, ıssız bir rıhtıma geliyoruz. Soğuk deniz, berbat şafak vakti solgunluğuyla karşımızda. Rıhtım çamurlu, vıcık vıcık; balık ve artık dolu. Amerikalı kız da bizimle, kazağına sarınmış. İri, soğuk, siyah bir sümüklüböcek eriyip gidiverecekmiş gibi duruyor. Oysa bu kırılgan yaratıklar ne badireler atlatıyor!

Rıhtım tarafındaki geniş, taşları üstünkörü döşenmiş, çamurdan vıcık vıcık, berbat yoldan geçip deniz kıyısına gidiyoruz. Gemimiz gece karanlığıyla seher vakti aydınlığı arasında, yarı görünür yarı görünmez halde iskelede duruyor. "İşte şu sigarasını tüttüren sizinki," diyor hademe. Gemi hemen dibinde uzanan kocaman *Trieste Şehri*'nin yanında küçücük kalıyor.

Sandalımızın etrafı iskelenin oraya toplanmış bir sürü boş kayık tarafından sarılmış. Koyun sürüsünün arasından geçmeye çalışan bir çoban köpeği, deniz buzlasının

arasından geçmeye çalışan bir gemi gibi o sandalların arasında kendine yol açmaya uğraşıyor. Rıhtımın açıklığındayız. Kayıkçı ayakta kürek çekiyor. Rıhtımdaki birine yüksek sesle uzun uzun, sıkıntılı bir şeyler söylüyor. Kürreklerin ittiği su şapır şupur sesler çıkarıyor. Rüzgâr serin. Palermo'nun arkasındaki muhteşem tepeler yarı aydınlık gökyüzünde hayaletimsi görünüyor. Günün aydınlanmaya pek niyeti yok. Bacadan çıkan dumana bakılırsa bizim gemi sigarasını tüttürmeye devam ediyor. Sessizce oturup yarı karanlık suyun üstünden geçiyoruz. Solda, aydınlanan gökyüzünde yelkenlilerin ve büyük gemilerin direkleri bir küme oluşturmuş.

Hadi yukarı çıkalım, bu bizim gemimiz. Merdivenlerden çıkalım. Amerikalı kız: "Yok canım! Küçük değil mi bu, hem de çok küçük! Bu küçücük tekneye binecek misiniz sahiden? Aman Tanrım! Böyle bir şeyin içinde otuz iki saat mi? Ben olsam hiç istemezdim."

Kâhya, aşçı, garson, mühendis, bulaşıkçı gibi çalışanların çoğu siyah keten ceketler giymiş. Gemide, işi gücü olmayan siyah keten ceketler içindeki tayfalar ve bizim dışımızda; yani alay konusu yolcuların dışında kimse yok. İşte burada, gri şafağın altındayız.

"Kaç kişisiniz?"

"Biz ikimiziz. Amerikalı Sinyora bizimle değil."

"Biletler!"

Bunlar bilindik işçi tavırları.

Uzun masası, akçaağaçtan yapılma kapıları ve içine mavi-beyaz resim yerleştirilmiş panelleri olan uzunca bir odaya götürülüyoruz. Resim mavi zemin üstüne muhtemelen bir tanrıçanın beyaz mermerden yapılmış silueti; tuz reklamı yapan Hygeia[13]'ya benziyor. Panellerden biri bizim odaya açılıyor.

Amerikalı kız, "Odanın büyüklüğü bir vitrininki ka-

13. Yunan ve Roma mitolojisinde sağlık ve temizlik tanrıçasıdır.

dar bile yok. Yine de burada kalacak mısınız?" diye söyleniyor.

"Bir seferlik," diyorum.

"Ama bu hayatımda gördüğüm en küçük yer."

Aslında oda cidden küçük. Kapıyı örtebilmek için yatağa çıkmam gerekiyor. Benim için fark etmez, Titanikçi Amerikalılardan değilim ya. Sırt çantamı bir yatağa, erzak çantasını öbür yatağa atıyorum ve kapıyı kapatıyoruz. Oda, akçaağaç yeraltındaki panelli uzun kamarada gözden kayboluyor.

"Neden buradan başka bir yerde kalmıyormuşsunuz ki?" diye soruyor Amerikalı kız. "Ne kadar berbat! Havasız, karanlık ve pis kokulu. Daha önce hiç böyle bir gemi görmemiştim! Hakikaten bununla gidecek misiniz?"

Kamara gerçekten yeraltında ve basık, içinde sadece uzun bir masa ve pek de sağlam görünmeyen, vidalı sandalyeler var. Ayrıca havalandırma da yok. Ama daha önce hiç Avrupa dışında bir yere gitmeyen bana o kadar da kötü gelmiyor. Akçaağaç paneller ve abanoz ağacından kaplamalar her yerde; hatta loş, ücra köşelerde ve kenarlarda bile. Yine de eski, altın rengindeki akçaağaç ahşaplar ve kapı kemerlerindeki abanoz ağacı kaplamaları ne müthiş! Nostaljik ve Victoria dönemine özgü bir parıltıları, ihtişamları var. İnsan tuz reklamı yapan, camın içine gömülü Hygeia'lara bile tahammül edebiliyor; renkler doğru kullanılmış; grimsi mavi ve beyaz, cilalı ve parlaklar. Bu geminin inşa edildiği dönemde sade bir lüks anlayışı ve bol malzeme seçeneği varmış. Tuzcu Hygeia'lar, grimsi mavi Yunan tanrıçaları reklam panolarında! Gerçi reklam falan *değillerdi*. Beni asıl endişelendiren de buydu ya. Hiçbir zaman reklam olmamışlardı. Belki de Weego tuzları sonradan onların yerini çalmıştır.

Kahvemiz olmadığını söylememe gerek yok herhalde. Bu kadar erken saatte bir şey yapılmıyor. Mürettebat hâlâ

grup halinde duruyor, aynı yol kenarında açan bir demet lotus gibiler. Ve bütün yol onların; yani bu gemi. Biz de üst güverteye çıkıyoruz.

Gemimiz uzun ve ince bir tekne, bir tane de küçük bacası var. Yol kenarı mürettebat çetesi etrafta olmayınca çok ıssız görünüyor. Onlar tam altımızdalar. Bizim güvertemiz sakin.

Şafak soluk mavimsi renkte. Bulutlar gökyüzünde donup kalmış gibi. Doğuda, Pellegrino Dağı'nın ardında hafif altın sarısı gün ışığı var. Liman rüzgârlı. Palermo'nun ardındaki tepeler gözlerini ufuk çizgisine dikmiş. Şehir yanı başımızda bize görünmeden uzanıyor. Büyük bir gemi yaklaşıyor, bir Napoli gemisi.

Kıyıdaki küçük tekneler denize açılıp bize doğru geliyor. Onları seyrediyoruz. İri yapılı, kırmızı kenarlı koyu mavi manto giymiş, grimsi yeşiller içinde bir memur görünüyor. Giysisinin kırmızı kenarlıkları parlıyor. Biraz sakallı, üniforması da pek temiz sayılmaz. Valiz yerine iple bağlanmış sandıkları var. Yoksul; yani üst sınıftan değil. Yine de kırmızı, muhteşem kenarlıklar ve mahmuzlar onu ikinci sınıfa sokabilir gibi duruyor. Görevli kişi o tahta kutuları yukarı çekerken o da ilerliyor. Henüz yol arkadaşımız yok.

Tekneler gelmeye devam ediyor. Hah işte, levazım botu da geldi! Pişmeye hazır oğlaklar, tavuklar, kerevize benzeyen enginarlar, bir damacana şarap, taze ekmekler, bir sürü paket! Yukarı alınıyorlar. K-A beklenti içinde, "Yemekler güzel!" diye sevinç çığlığı basıyor.

Yola çıkmamıza az kaldı. İki yolcu daha biniyor. İki toplu ve genç adam küçük bir teknenin arka kısmında duruyorlar. Ellerinde torbaları var. Soğuk görünüyorlar. Pek İtalyan gibi değiller, çok gürbüz ve erkeksi görünüyorlar. Aslında Cagliarili Sardinyalılardanlar.

Serin üst güverteden iniyoruz. Artık gün tamamen aydınlanıyor. Altın sarısı ışıklar doğudaki zarif ama so-

ğuk bulutların arasından süzülüyor. Pellegrino Dağı'nın üstünde türkuvaz gökyüzü kendini göstermeye başlıyor. Solumuzdaki Palermo ıssız, bakımsız; dünyanın ve denizin bittiği yer gibi görünen limanının üstüne çöküyor. Buradan bile sarı at arabalarının tıkırtısını ve katırların liman kıyısında, yüksek başlarını eğişlerini hissedebiliyoruz. Sicilya'nın renkli at arabaları, kasalarında ne yaşanmışlıklar biriktirmiştir kim bilir!

Birisi bizim olduğumuz tarafa gelip, "Kaptan gidemeyebileceğimizi söylüyor. Hava çok rüzgârlı," diyor.

Panik yaratan, huzur bozan yahut can sıkan haberler vermeye nasıl da *bayılıyorlar*! Bundan adeta keyif alıyorlar, hatta tatmin oluyorlar. Tahmin edersiniz ki bulunduğumuz güvertedeki tembeller, yol kenarı aylakları bizi izliyorlar. Ama biz zaten böyle aksilikleri daha önce birçok kez yaşadık.

"Halbuki bana pek de rüzgârlı gibi gelmiyor," diyorum gökyüzüne bakarak.

Karşınızdakinin söylediğini, hatta ondan çok daha fazlasını zaten bildiğinizi belli ederek sakin, kayıtsız bir omuz silkme bazen en etkili tepki olabiliyor.

"*Ah si! Molto vento! Molto vento!*[14] İşte! İşte!"

Dramatik bir surat ifadesiyle limanın ötesindeki gri denizi gösteriyor. Dalgakıranın arkasında kalan gri denize bakıyorum. Ama soğukkanlılığımı koruyup adama cevap vermiyorum. Yarı muzaffer bir edayla yanımızdan ayrılıyor.

"İşler sarpa sarıyor!" diyor Amerikalı arkadaşımız. "Böyle bir gemide Akdeniz'in ortasında başınıza bir şey gelirse ne yapacaksınız? Bu riske girmeye değer mi gerçekten? Civita Veccia tarafından gitseniz?"

K-A gri denize ve sağımızdaki gri gökyüzünü kaplayan gemi direkleri öbeğine bakıp, "En kötü ne olabilir ki?" di-

14. İşte! Çok rüzgârlı! Çok rüzgârlı! (ç.n.)

yor. Napoli gemisi arkasını rıhtıma doğru verip dikkatlice geriye doğru yanaşıyor ve neredeyse tüm limanı kaplıyor. Hemen üstünde mavi ve beyaz bulutlar dolanıyor. Napoli gemisi onlara doğru gelirken küçük tekneler koyda, karıncalar gibi oradan oraya kaçışıyor.

Yola çıkma zamanı! Amerikalı dostumuzun artık inmesi gerek. Bize son derece içten şekilde veda ediyor.

"Haberlerinizi almayı çok isterim," diyor.

Amerikalı kız kayığa iniyor. Kayıkçı yirmi frank istiyor. Aslında daha fazla istiyor da alamıyor. Beş frank bile fazlayken kız ona on veriyor. Üşümüş ve kazağına sarınmış halde sandalda oturup hafif dalgalı denizde karşıdaki taşlı kıyılara doğru yol alıyor. El sallıyoruz ama araya başka gemiler, tekneler giriyor. K-A biraz gergin, hatta onun canı sıkkın çünkü Amerikalı dostumuzun lüks anlayışı şimdi bizim de başka türlü düşünmemize sebep oldu. Kendimizi deniz seyahatine çıkan en züğürt çift gibi hissediyoruz.

Gemimiz tüm gücüyle korna çalıyor. Son anda önemli biri geliyor. Halatlar gürültülü bir şekilde toplanıyor. Akdeniz'de nadir bulunan martılar üstümüzdeki soğuk havada kar tanesi gibi uçuşup duruyor. Bulutlar hareket ediyor. Farkında olmadan kıyıdan, muazzam *Trieste Şehri* ve yanımızda duvar gibi duran büyük siyah bir geminin arasındaki demir attığımız yerden uzaklaşıyoruz. Bariz biçimde siyah duvara benzeyen bir başka gemiye doğru gidiyoruz. Tabii biz ayrılırken bir memur geminin arka kısmında durup *tekne* anlamına gelen o sözcüğü haykırıyor: *"Barca! Barca!"* Denizin ortasındaki yaşlı bir adam bizim gemiyle siyah, duvar gibi geminin arasındaki hantal sandalını hızlandırmak için küreklerine asılıyor. Uzakta, koyu yeşil suda küçücük bir resim gibi görünüyor. Bizim geminin siyah tarafı bir başka kocaman, siyah duvarı gizliden gizliye yanına çağırıyor. Aramızdaki kanyondan ilerleyip neredeyse dibimize kadar geliyor.

Bakınırken, alt merdivendeki biri içeri giriyor. Koydaki açıklıktan bir başka tekne, suları yara yara geliyor. Sanki bir yarışta; yaklaşıyor, yaklaşıyor ve geldi. Atağa geçen tekne ta geminin dibine kadar giriyor. Körfezdeki tekne geri geri gidiyor. Görevli bağırıyor ve el kol yapıyor, geri geri kürek çeken yaşlı adam sitem ediyor, koyun açıklarından gelen tekne, kurbanın icabına bakıyor. Bizim gemimiz motoruyla suyu köpürte köpürte ilerliyor, yeşil denizdeki kayıkçı artık hayatta kalmak için kürek çekiyor ve biz de kıyıdan açıklığa doğru ilerliyoruz.

Gemi yavaş yavaş gittikçe bizim de içimiz gidiyor. Napoli gemisi, karaya ayak basanlar, tıngır mıngır giden at arabaları, büyük *Trieste Şehri*; kısacası Palermo hafızamızdan ve kalbimizden silinip gidiyor. Sadece liman boşluğunu, zemini ve arkamızda kalan soluk gri denizi görüyoruz. Karşımızda parlak bir ışık demeti var.

Palermo yanı başımızda, hemen arkamızda olsa bile kalbimiz önüne bakıyor. Etrafımıza baktığımızda onun hâlâ arkamızda olduğunu görüyoruz ama onun kalbimizdeki yeri çoktan boşaldı bile. Ferahlatıcı rüzgâr, parlak ışık demeti, coşkulu açık deniz limanın parmaklıklarının arkasında kalıyor.

Hızlanıyoruz. Gemi aniden uzun, yavaş, sersemletici ve bayıltıcı bir şekilde hopluyor, sular alt katı yalayıp gidiyor. K-A sapsarı kesiliyor. Bayıltıcı sarsıntı güverteye kadar çıkıp hemen kayboluyor. Aslında çok çok hafif ama çok uzun sürüyor, yavaş ve sersemletici.

K-A'ya, "Ne güzeldi!" diyorum.

"Ya, *cidden* çok hoş," diye dalgın bir şekilde cevap veriyor. Doğrusunu söylemek gerekirse geminin yavaşça hoplaması hoşuma gidiyor, içim pır pır ediyor. Bu, özgürlük hissi. Geminin ona çarpıp duran suların sesiyle yükselip kayarcasına ilerlemesi; gökyüzünün, dünyanın temel boşluğunun büyüleyici bir şekilde dörtnala koşması... Bu

uzun, yavaş, ritmik ve sarsıntılı yükseliş ve alçalış, gürüldeyen sular, insanın en derinlerindeki yabani parçası için ne keyif verici bir şeydir. İnsan sonunda kendini hisseder ve açığa çıkan içindeki parçalarla birlikte yavaşça kanatlanmış zanneder. Bize baskı yapan her şeyden, insanlardan çekinmekten, süregelen makineleşme deliliğinden kurtulmak... Acı çekmenin insanı yetiştirdiğini düşünüyorum. Bu yüzden de yeryüzündeki insanlar sıkıntılı bir yaşamın süregelen acılarına karşı dirençliler. Su aldıkça bu boş geminin uzun süren, yavaş hoplamasını hissetmek; işte buysa gerçek özgürlük. Ruhumun derinliklerinde bu yolculuk hiç bitmese, denizin sonu gelmese, zaman aktıkça bu gemi dalgalı sularda yüzse, gidilecek alan hiç tükenmese, geri dönüş; hatta arkaya bakmak hiç olmasa diyorum.

Gemi neredeyse boş, tabii alt güvertede kendi halinde takılan yol kenarı lotusları hariç. Biz hava koşullarından rengi atmış üst güvertede yalnızız. Eski, meşe ağacından yapılmış ve iki ucunda kollarımızı koymak için aslan şeklinde oymaları olan oturma yerleri var. Telsiz ofisi ve operatörün küçük, perdeli yatak odası olarak kullanılıyor gibi görünen odanın kapısı esrarengiz bir şekilde kapalı.

Serin ferahlatıcı rüzgâr, mavi-siyah, yarı saydam gürül gürül deniz ve solumuzda da Sicilya. Kocaman, düzensiz, pembemsi kayalıklarıyla, onu yeşil gösteren bitki örtüsüyle Pellegrino Dağı denizi gökyüzüne bağlıyor. İlginçtir ki dağ büyük, geniş, yaşlı ve gökyüzünün Sahrası gibi çıplak görünüyor. Sicilya'nın bu bölgesi son derece görkemli, muhteşem, heybetli ve iç kısımda kalıyor. Sanki yıllar onu çıplak bırakmış, çok çok eski uygarlıklar toprağı harap etmiş ve soymuş; ona içinde yalnızca kayaların olduğu bir boşluk bırakmışlar, aynı Siracusa platolarındaki gibi.

Gemide kimse yok gibi, üst güvertede kendi başımızayız. Yüzen boş bir tekneyle gürleyen, dalgalı ve rüzgârlı bir denizde ıssız kıyılardan geçmek enteresan. Gemideki

aksesuarların ahşapları çıplak ve oda, oturma yerleri, hatta oturma yerlerinin yanlarındaki küçük aslan figürleri bile hava koşulları yüzünden metalik renkte. Boya uzun zaman önce soyulmuş ve buradaki ahşapların bir daha boya yüzü göreceğini sanmam. Eski meşe ahşaplara dokunmak garip bir his, deniz dokusu taşıyorlar. Eski, güzel, nazikçe kaplanmış meşe mobilyalar; ağacının İngiltere'de yetiştirildiğine yemin edebilirim. Her şey o kadar özenli yapılmış ki, sağlamca ve sonsuza dek yaşasınlar diye. Aslanları oturma yerlerine pençelerinden mükemmel şekilde sabitleyen vidalara ve aslanların açık, küçük ağızlarına bakıyorum. Victoria dönemi gibi güçlü ve sağlam görünüyorlar. Asla yok olup gitmeyecekler. Bir gemiye ya da en azından altmış yıllık bir tekneye özenli, kusursuz, dayanıklı ve erkeksi eserler konması ne büyük keyif. Bu meşe eşyaların hepsi ne kadar sağlam ve hoş, ahşap vidalarla birleştirilmiş olmaları onları demir vidalarla olacağından çok daha güzel ve canlı gösteriyor. Paslanmaz ve canlı bir havaya sahip eski ahşaplar; tıpkı yaşıyor gibi asla pas tutmaz ve demir vidalarla olduklarından çok daha hayat dolu görünür. Gemi denizde doğal bir biçimde öyle güzel gidiyor, öyle güzel ilerliyor ki...

Mürettebattan başka başka kişiler bize bakmak için yanımızdan geçip duruyorlar. Bu küçük üst güverte geminin arkasındaki birinci sınıflık kısmın tam üstünde kalıyor. Bu yüzden önce bir tane derken bir tane daha kafa, merdivende görünüyor; genellikle kel kafalar. Aylaklar sigara içererek birbiri ardına yanımızdan geçiyorlar, tüm personel yani. Sonunda K-A birini durduruyor. Onların istediği de bu; yani konuşmak ve Pellegrino'nun tepesindeki tuhaf nesnenin bir harabe olup olmadığını sormak için bir bahane. Bundan daha turistik bir soru olabilir mi? Bu can alıcı nokta. Bu soru K-A'nın suratına tokat gibi iniyor ama ciddiye almamaya karar veriyor. Öte yandan mürettebat

üyesi konuşmaya devam ediyor. Sıska, çukur yanaklı bir kasabalı, Palermolu. Üzerinde soluk mavi bir tulum var ve bize geminin marangozu olduğunu söylüyor. Anlaşılan hayatının geri kalanında mutlu mesut bir işsiz olacak ve bunu pek de önemsediği yok. Gemi *General Navigation Company* zamanında bir kez Napoli-Palermo seferi yapmıştı; ki bu önemli bir seferdir. Şirket gemiyi yıllar önce bin sekiz yüz liraya satmış, şimdiyse geminin değeri iki trilyon. İnanır gibi yapıyoruz ama ben pek beceremiyorum. Paraya tapıldığında midem bulanıyor. Bugün iki İtalyan arasındaki bir konuşmadan binlikler ya da trilyonlarla ilgili olmayan on kelime çıkaramazsınız, zehirli bir sinek gibi kulağınızın dibinde vızıldar dururlar. Para, para, para, başka da bir şey yok. Servi ve portakal ağaçlarının romantik, şairane İtalya'sı ölmüş. Geriye binlerce pis banknotun altında ezilmiş bir İtalya kalmış. O şapşal, rezil kâğıt paraların lafı o kadar çok geçiyor ki zehirli duman gibi havayı kirletiyorlar. Bu zehirli dumanda bile hâlâ İtalyan güneşini görebilen insanlar var. Bence bu hiç kolay değil. Paraların gölgesinde Michael Angelo ve Boticelli'ye dikkatle bakarsanız size, kendilerine bir camın arkasından bakıyormuşsunuz gibi belli belirsiz görünürler. Etrafınızda gördüğünüz, sizi sıkan, boğan, kâğıt paraların içine çeken, İtalya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki hali. Kral Harry sadece altın ve madeni paraların üstünde olduğu için şanslı. İtalya insanı pis banknotların içine çekmeye çalışıyor.

Biri gelip peçete getiriyor, kahve hazırmış. Tabii ki vaktinden önce değil ama. Aşağıdaki kamaramıza inip vidalı sandalyelere oturuyoruz, deniz altımızda bir yükselip bir alçalırken birkaç fincan sütlü kahve içiyoruz, biraz da tereyağlı ekmek yiyoruz. En azından çalışanlardan biri bana bir fincan verip gidiyor. Daha fazlasını almamı istemediği açık, böylece personel birer kez daha sütlü kahve içebilecek. Gemi alçalıp yükselse ve mürettebat kapıda

toplanmaya başlasa da büfeye gidip kahve kabıyla süt kabına el koyuyorum; hatta gayet başarılı bir şekilde kendime ve K-A'ya servis yapıyorum. Az önce bahsi geçen tekneleri kalaylı yerlerine koydukları için ben de sandalyemi uzun ve tenha güvertede bir daha yerleştiriyorum. Uzağımızda oturan gömleği altın şeritli, şişman ve koca elleriyle çeşitli kâğıtlarla uğraşan adamı saymazsak K-A'yla yalnızız. Adam gemideki tek masada oturuyor tabii. Uzun boylu, sarı suratlı ve uzun bıyıkları olan bir mürettebat üyesi içeri giriyor, bizim dolu fincanlarımıza sinirli sinirli bakıyor ve teknenin tutma yerlerine gidip onları düzeltiyor. Ama onları, "Bunlar benim. Pis yabancılar burada öyle kafasına göre takılamaz!" der gibi düzeltiyor.

Ceketli mürettebat üyelerinin mavi denizanası gibi kahve demliklerine yapıştıkları uzun bir zindana benzer yerden olabildiğince hızlı bir şekilde çıkıyoruz. Geminin marangozu orada sinsi bir örümcek gibi bizi bekliyor.

"Deniz şimdi daha sakin sanki," diyor K-A dalgın dalgın. Gittikçe sararıyor.

Zayıf yüzlü marangoz, "Hayır, Sinyora, hiç öyle olur mu?" diyor. "Rüzgâr Gallo Burnu'nun arkasında pusuya yatmış bizi bekliyor. Bakın işte şurası," diye de deniz kenarındaki yüksek bir uçurumu işaret ediyor. "Oraya varınca rüzgâr şiddetini arttıracak. Burada bir şey yok."

Daha da sararan K-A, "Of, ben biraz uzanacağım," deyip gözden kayboluyor. Marangoz beni mesafeli bularak ilerleyip kalabalık personel grubunun arasına karışıyor. Personel alt güvertede mutfakla motorların yanındaki koridorda mekik dokuyor.

Bulutlar tepemizde hızla dönüyor. Basınçlı ve tek tük yağmur damlaları düşüyor, tıpkı sprey sıkılmış gibi hissettiriyor. Halbuki basbayağı yağmur yağıyor. Sicilya'nın koya yakın pembemsi yüksek kıyısı boyunca geminin ön tarafı şıpırdayarak sulara giriyor, sonra derinden gelen

seslerle bu defa gemi arkaya doğru yatıyor. Açık denizden yağmur ve yüksek dalgalar geliyor.

Sığınacak yer yok. Tek çare aşağıdaki odaya inmek. K-A sessizce karyolasında yatıyor. Kamara, yeraltı demiryolları gibi eski. Mutfak ve motorların orası dışında sıcak bir sığınak yok. Aşçı, mutfağın hemen önündeki küçük bir masada balıkları temizlemekle meşgul. Geminin o tarafına mutfağın pis artıkları yayılmış. Bir grup personel az ötemde, daha büyük bir grup da aşağıda. Aslında isteseler neler yapabilirler ama tek yaptıkları grupça sohbet edip sigara içmek. Çoğu genç Palermolu; ancak kendilerine has sinsi görünüşleri, çukur yanakları, kısa siyah bıyıkları ve iri gözleriyle birkaçının Napolili olduğu da su götürmez. Yanaklarını şişire şişire sigara içiyorlar, güzel ve yarı alaycı burunlarından gülüyorlar. Sürekli hepsi etrafa bakınıyor. Emir aldıkları biri ya da denetim yok. Sadece griler içindeki mühendis temiz ve işinin ehli görünüyor. Makinelerle ilgilenmenin bir adama gurur ve saygınlık vermesi ne garip.

Yağmur yağarken ben de gidip üst güvertede yıldızları kapatan brandanın altına, onları görecek şekilde ayarlanmış bir sandalyeye oturuyorum. Rüzgâr soğuk esiyor, hem güneş ışığı hem de yağmur damlaları var. Büyük burun geride kaldı bile. Gri havada bulut gibi görünen çok uzaklardaki bir buruna doğru yol alıyoruz. İnsanın zihni bulanıyor, rüzgâr ve geminin bir yükselip bir alçalması yüzünden sersemliyorsunuz. Mide bulantısı falan değil de, daha ziyade çok hafif bir baygınlık gibi. Sebebiyse devinimli ve kuvvetli bir rüzgâr, bir de dalgaların şu anki, uzun süren ve yavaş koşusu.

Çok yüksek bir zil sesi duyuluyor. Personel öğle yemeği yemek için koşturuyor. Bir süre sonra bizi de hatırlıyorlar. Garson, cevabının "Hayır" olmasını umarak "Sinyora bir şey yemeyecek mi?" diye soruyor istekli istekli.

"Yiyecek," diyorum. Gidip K-A'yı yatağından kaldırıyorum. Ruhsuzca gelip sandalyesine oturuyor. Koca bir tabak koyu, yağlı lahana çorbası geliyor, tabak o kadar dolu ki çorba tabağın kenarlarına bulaşmış. Aynı diğer üçüncü yolcu gibi biz de onunla yapılabilecek şeyi yapıyoruz. Bu kadın yolcu "halktan biri" gibi olduğunu göstermek için şapka takmıyor, ama pahalı ve özel bir kahverengi elbiseyle topuklu süet ayakkabılar giyip gelmiş. Koyu renk iri gözleriyle ve enerjik, samimi haliyle hoş görünüyor. Aslında İtalya için biraz fazla gürbüz. Cagliarili. Lahana çorbasıyla ne yapacağını bilemiyor. Garson da ona derin ve içten sesiyle açıklıyor. Kapının oralarda bir grup personel belki bizi yemek yiyemeyecek kadar fena deniz tutmuştur umuduyla bıyık altından pis pis sırıtarak sinek gibi dolaşıyor. Çorbanın ardından safralı bir oduna benzeyen büyük sarı bir omlet geliyor. Sert ve yağlı, iğrenç bir zeytinyağında pişirilmiş. Ne genç kadının ne de bizim omletle ilgilendiğimiz var. Sarı canavarı yuvalarına götürecek sinekler zafer kazanıyor. Bunun ardından gelen uzun parçalardan kesilmiş bir sürü kahverengi, koyu, sossuz et dilimlerinin tadı hiçbir şeye benzemiyor. En az on iki kişiye yetecek kadar var. Bu kalbi söküp alınmış gemide akşam yemeğimiz; tadı keskin, yeşilimsi, yağlı karnabaharlardan müteşekkil oluyor. Art niyetli sinekler koridorda zaferlerini kutluyor. Bunun üzerine portakallardan yapma bir tatlıya, çekirdekli, kalın sarımsı etli armutlara ve elmalara geçiyoruz, sonra da kahveye.

Oturup onları izliyoruz. Ceketli mavi denizanaları mutfağa geri giden yiyecek yığının etrafına üşüşüyor. Kesin biz yemeyelim diye bilerek böyle yaptılar! Cagliarili kadın bizimle sohbet ediyor. Sıradan İtalyanların Fransızca diyeceği ve kendilerini yüceltmek için ısrarla kullanacağı bozuk ve garip bir dilde konuşuyor. Tabii, zaten

Cennet'in kapılarına vardıklarında da Aziz Petrus'a[15] şöyle soracaklar:

"Bir bilet lütfen, üçüncü sınıf için olacak."

İyi mi oldu kötü mü bilemiyorum ama kadının merakı gitgide artıyor ve anadili olan İtalyancaya dönüyor. Ne iş yapıyoruz, nereliyiz, nereye gidiyoruz, *neden* gidiyoruz, hiç çocuğumuz var mı gibi sorular sorup duruyor. Her cevaptan sonra başını sallayıp "Aha!" diyor ve bizi enerji fışkıran koyu renk gözleriyle izliyor. Uyruğumuz hakkında uzun uzun düşündükten sonra görünmez seyircilere, *"Una bella coppia!"*; yani, "Ne güzel bir çift!" diyor. Aslında şu anda ne güzel ne de çift gibi hissediyoruz, sadece yemyeşil kesildiğimizi biliyoruz. Suratsız yetkili kişi yanımıza gelip tekrardan biraz şarap alıp almayacağımızı soruyor. Kadın, zor anlaşılan Fransızcasına dönüyor ve deniz yolculuğunda insanın az da olsa bir şeyler yemesi gerektiğini söylüyor. Tekrar İtalyancaya dönerek kesinlikle ama kesinlikle şarap içmemek gerektiğini de ekliyor. Zaten istemediğimizi söylüyorum. Şişeyi açmasını istemediğimizi söyleyerek kandırdığımız suratsız adam alaycı bir şekilde erkeği erkek yapanın şarap olduğu gibi bir şeyler geveliyor. Bu arada ben de yeraltından ne varsa bıkmaya başlıyorum. Adamın tüm istediği şaraptı ve biz de sipariş etmemiştik. Yemek adamın umurunda değildi.

Cagliarili kadın Napoli'den geldiğini, kocasının da birkaç güne kadar geleceğini söylüyor. Napoli'de iş yapıyormuş. Az kalsın onun da şu çok kâr yapıp zamanla geri çekilen küçük köpekbalığı İtalyanlardan olup olmadığını soracaktım. İki hanımefendi yatmak için odaların çekilirlerken ben de gidip brandanın altına oturuyorum.

Çok sakin ve kendimle baş başa hissediyorum. Ara ara uyukluyorum. Öğleden sonra hava daha güneşli. Gemi dümenini güneye doğru kırıyor. Rüzgâr ve dalgalar artık

15. Hristiyanlıkta İsa'nın on iki havarisinden biri. (ç.n.)

geride kaldığı için gemi de daha sıcak ve sarsıntısız. Koyu mavi denizin üstündeki altın sarısı güneş şarap gibi keskin, güzel ve ılık. Eski meşe ahşaplar neredeyse beyaz görünüyor, akşamüstü deniz çok keyifli. Gemi hızlanırken ve deniz ıslık çalarken güneşin altında ılık ve tatlı bir uykuya dalıyorum ve yenilenerek uyanıyorum. Sağımızda yaklaşmakta olduğumuz Ege adaları ve üstünde yüksek binalar olan bir dağ ya da koni şeklinde yüksek bir tepe var, önümüzde de deniz. Kıyıda, bir limanda yükselen binalar, dalgakıran ve karşımızdaki kale hâlâ çok uzak, ayrıca çok da küçük, sadece resimmiş gibi. Binalar kare şeklinde ve güzeller. Karşımdaki gün ışığının ve kuvvetli rüzgârın altında öylece duran kare ve simetrik binalarda etkileyici, sihirli bir şeyler var; tıpkı hikâyenin birinde kaybolmuş bir şehir gibi, bir Rip van Winkle[16] şehri gibi öylece duruyor. Oranın Trapani olduğunu biliyorum, Sicilya'nın batı güneşi altındaki batı şehri.

Yakınımızdaki tepe Eryx Dağı'ydı. Onu daha önce hiç görmediğim için onun göğe kadar yükselen bir dağ olduğunu hayal etmiştim. Oysa zirvesinde pek de fark edilmeyen bir köyün olduğu ve üstündeki sisin bile gözle görüldüğü bir tepeydi. Yedi yüz almış iki metre yüksekliğinde olduğunu söylüyorlar ama yine de tepe gibi duruyor.

O halde neden denizin üstünde yükselen bu tepeyi izlerken kalbim yerinden çıkacak gibi oluyor? Bu dağ batının Etna'sı. Onun, başında kasabadan bir taç olan versiyonu. Çoğu erkeğe göre neredeyse Etna'dan bile daha büyüleyici. Afrika'ya bakın! Havanın açık olduğu günlerde Afrika kıyıları gözükür. Heybetli Afrika. Tüm dünya için kutsal ve mistik o zirve tapınağı. Yerli halkın Venüs'ü, Afrodit'ten daha eski. Yerlilerin Venüs'ü Ege adalarının arkasındaki tapınağından Afrika'yı izliyor. Gizemli, gülüm-

16. ABD'li yazar Washington Irving'in 1819 yılında yayımlanan öyküsünde, öyküye adını da veren ana karakter. (ç.n.)

seyen Astarte[17]. Eskiden beri bu tanrıça Afrika'yı izliyor. *Erycina*[18] gülüyor.

Dünyanın en antik ve uzun süredir kayıp olan merkezinde gülen bir tanrıça. İtiraf ediyorum; adeta kalbim duruyor. Kitaplardan öğrendiği basit bir tarihi gerçek insanı böylesine harekete geçirebilecek kadar kudretli midir? Ya da belirli bir sözcük insanın kanında yankılanabilir mi? Bana öyle gibi geliyor. Olağanüstü bir şekilde damarlarımda Eryx Dağı'nm adı yankılanıyor gibi hissediyorum. Atina adını duyunca kımıldayamıyorum. Eryx'te, içimdeki karanlık depreşiyor. Batıya, Afrika'nın günbatımına bakan Eryx. *Erycina gülüyor.*

Sırtımı dayadığım küçük kulübeden tik tak sesleri geliyor. Telsiz operatörü Trapani'yle iletişim kurmaya çalışıyordur kesin. Ciddi görünüşlü, açık renk kıvırcık saçları olan şişman bir adam. Bir insana bir makinenin kontrolü verilince nasıl da ciddiyete ve insanüstü saygınlığa bürünüyor. Kalabalık mürettebatın bir üyesi, yapacak bir şeyi olmadığından tek ayak üstünde duran tavuk gibi kapının oralarda aylak aylak dolanıyor. Cagliarili kız iki genç ve aynı zamanda iri, serbest oluşlarından, koyu gözlerinde övünç parıltısı olmasından anladığım kadarıyla Sardinyalı iki adamla ortaya çıkıyor. Kızın üstünde fazla kıyafet yok, sadece şık elbisesi ve transparan kahverengi ipek çorapları var. Başında şapka yok, bu yüzden rüzgârda saçları gözüne giriyor. Yine de üşümüş gibi görünmüyor. İki genç adamın arasına oturmuş hararetli hararetli bir şeyler anlatıyor. Ceketli olanın elini şefkatle tutmuş. Bir birinin, bir diğerinin elini tutuyor. Bir yandan gözüne giren saçları yüzünden çekerken diğer yandan da güçlü, kayıtsız sesiyle, durmaksızın, hızlıca ve büyük bir canlılıkla konuşuyor. Kızın bu üçüncü sınıf yolcusu genç adamlarla önceden tanışıp tanış-

17. Bereket ve verimlilik tanrıçası. (ç.n.)

18. Venüs'e Sicilya'da verilen ad. (ç.n.)

madığım Tanrı bilir. Adamlar kızın ellerini ona yılışarak ya da sarkıntılık ederek değil de, kardeş şefkatiyle tutuyorlar. "Neden olmasın ki?" havasındalar.

Ben yanlarından geçerken kız bana vurgulu, sıradışı Fransızcasıyla sesleniyor:

"*Madame votre femme, elle est au lit?* Eşiniz olan Madam, halen yatıyor mu?"

K-A'nın odasında istirahat ettiğini söylüyorum.

"Ah," diyerek başını sallıyor. "*Elle a le mal de mer?* Deniz mi tuttu acaba?"

Hayır, deniz tutmadı. Sadece dinleniyor.

Kızın iki yastığın arasında oturur gibi aralarında oturduğu genç adamlar tetikte görünen ve etrafı beyaz, koyu renk Sardinyalı gözleriyle merakla izliyorlar. Sevimliler, biraz foka benziyorlar. Aşina olmadıkları dilden etkilendikleri için bakışları şu an uyuşmuş vaziyette. Ben geçip giderken kız büyük bir enerjiyle konuştuklarımızı Sardinyacaya çevirmeye devam ediyor.

Trapani'ye gitmiyoruz sanırım. Solumuzdaki tepenin dibinde bir kasaba ve kare şeklinde binalar var. Bu binalar bana ilginç, kapalı limanı aydınlatan güneşin altında ve dalgalı, koyu mavi denizin ardındaki *East India Company* fabrikalarını anımsatıyor. Levanzo adasına gidiyoruz gibi görünüyor. Belki de Sardinya'ya Trapani'ye uğramadan geçeriz.

Soluk mavi ada yığınlarının arasından geçip solumuzdaki Trapani'yi geride bırakacakmışız gibi gittikçe gidiyoruz. Kasaba belki bir saat belki de daha uzun süredir görüş alanımızda ama biz halen Levanzo'ya doğru koşa koşa gitmeye devam ediyoruz. Telsiz operatörü üst güvertedeki küçük kabininde tik tak sesleri çıkarmaya, telsizi titreştirmeye devam ediyor. İçeriye göz atan biri onun yatağını ve yatak odasından bir perdeyle ayırdığı küçük ofisindeki sandalyesini görebilir. Çok düzenli ve tertipli görünüyor.

Bizim Trapani yolumuzun üstünde yelkenli bir Akdeniz gemisi de kendi yoluna gitmeye çalışıyor. Geminin adını bilmiyorum ama marangoz olan onun iki direkli yelkenlilerden olduğunu söylüyor. Adam bunu söylerken İtalyanlara özgü bir kuşkuyla söylüyor; yani ne olduğunu aslında tam olarak bilmiyor ama bilmeme düşüncesine de katlanamıyor. Akşam güneşinde beyaz görünen kare şeklindeki yelken direklerinin yüksek merdivenleriyle bize doğru geliyor ve mükemmel biçimde yuvarlatılmış güzel baş tarafıyla suda adeta iz süren vahşi bir hayvan gibi koşuyor. Koku onu yeniden güneye yöneltiyor. Limanın ağzında yön değiştiriyor ve bizi geride bırakarak uzaklara açılıyor. Çok hoş bir gemi, çevik ve hünerli; ayrıca beyaz, parlak ve hevesli yelkenleriyle kıpır kıpır.

Rotamızı değiştiriyoruz. Bir süredir Levanzo'nun güneyine doğru seyrediyorduk. Şimdi adaların, yolu bizim için açan bir adam gibi arkasını dönüp gittiğini görüyordum. Ada kenara çekiliyor, sonra da gidiyor. Biz bariz şekilde limanın ağzına doğru yol alıyoruz. Bunca zamandır kıyıdan uzakta, denizin üstünde seğirtiyoruz. Şu anda denize karşı eski bir hisar, bir deniz feneri ve o fenere uzanan yolu görebiliyorum. Onun arkasında kasabanın önündeki büyük palmiye ağaçları ve koyu renkli, ilginç başka ağaçlar, onların da arkasında güneyin görkemli şekilde yükselen ve üst güverteden sağlam, büyük saraylar gibi görünen kocaman kare binaları var. Muhteşem, güneyli ve görkemli. Ayrıca bizim modern zamanlarımıza karşı mesafeli, sanayi çağımızın gelgitlerinden uzak duruyor.

Haçlılar ve onların Doğu'ya giderken buraya ne kadar sık uğradıkları aklıma geliyor. Trapani palmiye ağaçları ve akşam güneşindeki sessizliğiyle hâlâ onları bekliyor gibi. Beklemekten başka yapacak bir şeyi yok gibi görünüyor.

K-A "Ne güzel!" diye sevinç çığlıkları atarak güneşe çıkıyor. Deniz şimdi daha sakin. Çoktan limanın girinti-

sine vardık bile. Kuzeydeki adalardan bir sürü yelkenli gemi rüzgârla birlikte bize doğru geliyor. Güneyde, deniz seviyesinde bir sürü kısa yel değirmeni, pervanelerini hızla döndürüyor. Güdük değirmenler mavi, sakin öğleden sonra vakitlerinde, tuz gölleri arasında, Marsala'ya doğru neşe içinde dönüyor. Burada bir alay yel değirmeni var, Don Kişot görse çıldırırdı herhalde. Açık mavi denizin hemen üstünde dönüp oraya buraya savruluyorlar. Belki bir tanesi beyaz tuz birikintisinin ışıltısını yakalayabilir. Bunlar Trapani'yi zengin yapan büyük tuz gölleri.

Denize uzanan çıkıntıdaki hisarı ve deniz fenerini geride bırakıp limana yanaşıyoruz. Girişten geçip artık durgun olan denizin üstünde adeta kayıyoruz. Akşam güneşiyle dolan girinti, kıyı boyunca palmiyelerin uyukladığı, suların hemen uykuya daldığı ve hızla içi geçen liman ne güzel! Marinanın koyu renk ağaçlı bölgesinin ardındaki güneşin sıcak renklere boyadığı harika binaları olan küçük ve şirin bir limana benziyor burası. Aynı sessizlik, uyuklama hali ve güneşin ısıttığı sonsuz bir ihtişam.

Bu sükûnetin ortasında, parıldayan suyun üzerinde ufak bir dönüş yapıp birkaç dakika içinde demir atıyoruz. Sağımızda demirlenmiş başka gemiler de var. Hepsi akşam güneşi selinde uykuya dalmış. Liman girişinin arkasında muazzam deniz ve rüzgâr var. Burada her şey, durgun, sıcak ve unutulmuş.

Genç kadın "*Vous descendez en terre?* Siz aşağı inmiyor musunuz?" diye baskın Fransızcasıyla bağırıyor ve bir anlığına adamların ellerini tutmayı bırakıyor. Bizimle gelmesini isteyip istemediğimizden pek emin değiliz, zira onun Fransızcası bizimkine hiç benzemiyor.

Kara uykuda, kimse bizi fark etmiyor. Sadece metrelerce ötemizde hareket halinde küçük bir sandal var. Yürümeye karar veriyoruz.

Böyle yapmamak gerektiğini biliyoruz. Dışardan gü-

zel ve şirin görünen güney kasabalarına girmemek lazım. Yine de biraz kek alabiliriz diye düşünüyoruz. O yüzden, denizden çok hoş görünen bir yola giriyoruz. Burası çöplerin atıldığı ve düzgün yapılmamış, çıkıntılı bir yolun kesiştiği, birkaç demir bankı olan çerçöp içindeki bir banliyö. Anlatılamayacak kadar pis; yine de muhteşem ağaçları, güzel gün ışığı, denizi, limanın hemen ardında büyülü şekilde parlayan adaları ve sonsuz güneşi var. Birkaç perişan ve işi gücü olmayan insan güneyli havalarıyla kederli halde ayakta dikiliyor. Sanki son selde su basmış, orada unutulmuşlar ve başka bir selin gelip onları bir güzel yıkamasını bekliyorlar. Rıhtımın köşesinde, küçük limanın dağınıklığı içinde bir Norveç gemisi, rüyasında yüklendiğini görüyor.

Keklere bakıyoruz, bizim deniz tutmuş midelerimiz için çok ağır ve büyük görünüyorlar. Anacaddeye çıkıyoruz, kanalizasyon gibi karanlık ve nemli. Bir tramvay dünyanın sonu gelmiş gibi hışımla istasyona dalıyor. Okuldan çıkmış neşeli çocuklar, onları dehşete düşüren yabancı dilimizi duymak için soluk soluğa topuklarımıza çarparak arkamızdan geliyor.lar Karanlık bir yan yola giriyoruz. Hemen hemen kırk adımlık bir yol, kuzey körfezinde ve sürekli çalışan bir kanalizasyon gibi karanlık, pis kokulu bir yol.

Anayolun sonuna geliyoruz ve hemen yüzümüzü güneşe dönüyoruz. Bir anda güneşin içindeyiz. Palmiyeler yükseliyor, gemimiz parlak, kıvrımlı kıyıda bekliyor. Güneşe bakıp kaldığımızda bir saniyeliğine bizi sarhoş edip sersemletiyor. Çöpsüz ve güneşin doldurduğu sokakta demir bir banka oturuyoruz.

Sefil ve pis bir kız toplu, salyalı ve hareketsiz bir bebekle ve pis, şişman bir oğlanla ilgileniyor. Bir metre kadar uzağımızda durup bizi, satın alacağı bir domuzu inceler gibi inceliyor. Daha da yaklaşıyor ve K-A'yı süzüyor. Benim şapkam gözlerime kadar iniyor. Ama yok, illa gelip

yanıma oturuyor, saçları bana değsin diye yüzünü şapkamın altına sokuyor, beni öpecek sanıyoruz. Ama yine yok, nefesi yüzüme vururken balmumundanmışım gibi yüzüme bakıyor. Hemen ayağa kalkıyorum.

K-A'ya, "Bu kadarı benim için fazla ama," diyorum.

K-A gülüp bebeğin adını soruyor. Çoğu bebek gibi onun da adı Beppina.

İlerleyip gemiye doğru, gölgeli ve güneşli ıssız bir yoldan aşağı inip yeniden kasabaya dönüyoruz. Deniz kenarında on dakikadan fazla kalmadık. Bu sefer sağa gidiyoruz ve daha fazla dükkâna rastlıyoruz. Caddeler karanlık, güneşsiz ve soğuk. Bana Trapani'de sadece iki şey satılıyormuş gibi geldi: işlenmiş tavşan ve kedi postları, bir de yüksek fiyattan satılan aşırı süslü, modern, çiçekli ipek yatak örtüleri. Binlerce lirayı az sanıyorlar herhalde.

En dikkat çeken şey tavşan ve kedi postları. Sıkıştırılmış yaprak gibi dümdüz yapılmışlar ve yığınlar halinde her yerde asılılar. Kürkler! Bir sürü beyaz tavşan, siyah tavşan, alacalı tavşan, gri tavşan; sonra kediler, tekir kedi, çizgili kedi ama çoğunlukla da siyah kedi. Hepsi hayret verici şekilde canlı gibi ama tabii ki düzleştirilmiş. Sadece kürkler. Bir araya toplanmış, yığınlar halinde asılmış pisicikler ve tavşancıklar. Düzineyle ya da yirmişer tane kurutulmuş yaprak görünümlü kedi ve tavşan, istediğini seç. Eğer bir kedi tesadüfen kendini Trapani sokaklarında bulsaydı eminim çığlığı basar ve aklını oynatırdı.

Bu dar, dolambaçlı ve gerçekdışı kasabada on dakika daha dolanıyoruz. Burada nüfus giderek artıyor ve duvarlardaki kargacık burgacık yazılardan anladığım kadarıyla da makul sayıda sosyalist var gibi görünüyor: W. LENIN ve BURJUVAZİNİN ÇÖKÜŞÜ. Bu arada Lenin'in listedeki bir başka Wille olduğu zannedilmesin. O baş harf İtalyancada *"Yaşasın!"* anlamına gelen *"Evviva!"* sözcüğünün kısaltması, çift V yani.

Kimse o kekleri gördükten sonra almadan edemez. Biraz makaron kurabiyesi, biraz da üstünde güvercin olan bebek İsa figürlü kurabiye buluyoruz ve iki tane alıyoruz. K-A biz gemiye doğru inerken makaronlarının hepsini yolda yiyor. Şişman kayıkçı binelim diye bizi çağırıyor. Arada bir metre ya var ya yok, gemi iskeleye demirlemişti, çok rahat atlanabilir aslında. Kayıkçıya iki lira, iki de frank veriyorum. Hemen sosyalist bir işadamı gibi içerliyor ve parayı tutan elimi ittiriyor. Altmış kuruş daha mı? Ücret daha geçen gün on üç kuruştu. Hele Venedik ya da Siracusa'da iki kuruştur herhalde. Adama bakıp parasını veriyorum ve "Tanrı aşkına, Trapani'deyiz!" diyorum. Turistlerle ilgili bir şeyler mırıldanıyor. Artık bu nefret dolu, insanlıktan yoksun, küstah emek sahiplerinin bir sürü "birlikleri" ve "hakları" var, kan beynime sıçrıyor. Artık sıradan insanlar değiller, neşeli İtalyanlar hayret verici biçimde ortadan kaybolmuşlar. Artık yeni değer yargıları var. İşgücünün saygınlığı ikinci planda; bunu ummayan, kendi halinde, masum insanları uğraştırmak hiç adil değil.

Ama burada bir kez daha bunun biz İngilizlerin hatası olduğunu kendime hatırlatıyorum. Sonunda asiller pasta yemekte ısrar edene kadar emeğin kutsallığı hakkında ateşli tartışmalar yaptık. Yetmedi, politik açıdan daha da ileri gidip özgürlüğün kutsallığından bahsederken utanmadan kendi ceplerimizi doldurduk. Naif ve idealist güneylilerin bize sert bir şekilde karşılık vermesi boşuna değil.

Gemiye dönüp çay istiyoruz. Kapıdaki listeye göre 8.30'da kahve, süt ve tereyağı, 11.30'da hafif bir öğle yemeği, 15.00'te çay, kahve ya da çikolata, 18.30'da da akşam yemeği yiyeceğiz. Ayrıca: "Şirket yolculara seyahat boyunca servis yapacaktır" da yazıyor. Çok güzel, peki o zaman çay nerede? En ufak bir hareket yok; hatta personel bizden özellikle uzak duruyor! Neyse ki birini buluyoruz ve hakkımız olanı istiyoruz. En azından K-A öyle yapıyor.

Palermo'dan Cagliari'ye iki bilet toplam beş yüz seksen üç lira. Bunun iki yüz ellişer lirası biletler, kırkar lirası da yemekler için. Bu durumda toplam beş yüz seksen lira ediyor. Üç lira da damga için alıyorlar. Yolculuğun otuz, otuz iki saat sürmesi gerekiyor; yani yola çıktığımız sabah saat 8.00'den ertesi gün saat 14.00 ya da 16.00'ya kadar. Kesinlikle çayımızın parasını önceden ödedik.

Diğer yolcular da gelmeye başlıyorlar; Cagliari'de profesör olan iriyarı, solgun, şişman ve "yakışıklı" bir Palermolu, onun iri, şişman ama renkli karısı ve ikisinin üç çocuğu. Biri on dört yaşlarında zayıf ve nazik, babaya düşkün bir kız çocuğu gibi görünen oğlan, biri tavşan kürkü giymiş küçük bir erkek çocuğu ve annesinin kucağındaki küçük bir kız çocuğu. Bir yaşındaki küçük kız ilgi odağı tabii.

Aileyi bütün gün deniz tutuyor ve hepsinin beti benzi soluyor. Onları anlayabiliyoruz. Yolcuğun gaddarlıkları karşısında inliyorlar ve etrafta hiç hizmetçi falan yok. Anneleri çocukları için kahve ve bir bardak süt istiyor. Bizim limonla servis edilen çaylarımızı gördükten sonra bunu gurur meselesi yaparak o da çay istiyor. Ama tavşanlı çocuk sadece kahve ve süt istiyor. Bir de portakal. Bebek de kesilmiş limon istiyor. Baba düşkünü, "hanımefendi" görünümlü ergen ağabey bu iki ufaklığın kaprislerine hoşgörüyle gülüyor. Babaları da gülüyor, tüm bunları şirin buluyor ve bizim de şirin bulmamızı bekliyor. Ama adam meseleye dahil olup tüm dikkatini ona veremeyecek kadar yorgun.

Anne çayını alıyor ve içine bir dilim limon koyup üstüne de süt döküyor. Tavşanlı çocuk portakalı kemiriyor, salyaları çaya akıyor ve illa ki sütlü kahve istiyor. Bir parça limon tadıyor ve bir bisküvi yiyor. Yüzü şekilden şekle giren bebek, limon dilimlerinden çiğniyor, onları kendi fincanlarına atıyor ve başka bir dilime uzanıyor. Hepsi

bunun komik ve şirin olduğunu düşünüyorlar. Sevgi dolu muamelesi gören bir başka bardak süt geliyor; yanında da portakal, limon, şeker, çay, bisküvi, çikolata ve kek var. Anne, baba ve büyük çocuk hiçbir şeye ellerini sürmediler, canları istemiyor. Ama tabii ki ufaklıkların oyunlarına ve yemek yemelerine bayılıyorlar. İnanılmaz içten bir şekilde sabrediyorlar ve ufaklıkları tam bir neşe kaynağı olarak görüyorlar. Minikler masayı ve üstlerini başlarını limon, süt, portakal, çay, şeker, bisküvi, kek ve çikolata karışımıyla mahvederlerken büyükler birbirlerine bakıp gülüşüyorlar, yorum yapıyorlar. Bu iki şebeğe gösterdikleri samimi ve aşırı İtalyan sabrı hayret verici. Bu durum şebekleri daha da şebekleştiriyor ve bebekleri Babilli bir hayat kadınının tüm numaralarını deneyecek kadar özgüven sahibi yapıyor. Kaş göz etmeler, yeni muziplikler; ta ki biri bu güneyli Kutsal Aile'nin pek de kutsal olmayan bir ahmaklar üçlüsü olduğunu görene kadar.

Bu arada ben de Bebek İsa ve Güvercin figürlü kurabiyemi yiyorum; kalın bir cam gibi, sert ve keskin. Tahminimce badem ve yumurtanın akından yapılmış, eğer tamamını yiyebilseydiniz belki de o kadar fena değildi. Noel'e özelmiş. Bu arada dar aralıktan Kutsal Aile'yi seyrediyor ve düşündüklerimi belli etmemeye çalışıyorum.

Olabildiğince hızlı şekilde güverteye çıkıp variller dolusu şarabın ambara yüklenişini izliyoruz. Basit ve zahmetsiz bir iş. Gemi hem yolcu hem de yük bakımından neredeyse bomboş. Yolcuların tamamı on iki yetişkin ve üç çocuktan ibaret. Kargo olaraksa bir memurun ahşap sandıkları ve Trapani'den yeni gelen on dört varil şarap var. Nihayet varillerin sahibi ya da onlardan sorumlu olan kişi sonuncu varili de yerleştiriyor. Gemideki kimse hiçbir sorumluluk üstlenmek istemiyor gibi. Kalabalık mürettebattan dört üye ambardaki kalasları yeniden düzenliyor. Geminin bu kadar perişan görünmesi enteresan,

şimdi yeniden denizle buluşmaya hazırız. İçindeki sayısız çalışan onu canlı göstermeye yetmiyordu. Gemimiz Orta Akdeniz'de kayıp bir ruh gibi ilerliyor.

Limanın gerisinde güneş batıyor, gökyüzü altın sarısı, kızıl renklerde ve kararmakta olan Ege adalarının arkasında uçsuz bucaksız. İyon Denizi'nin ardında şafağın söktüğü yerden adanın doğusundan geçmek günün en güzel ve tanıdık olayı. Bu öyle etkileyici bir olay ki deniz çizgisi boyunca ışıkları gördükçe gözlerimi açıyorum ve durmadan onlara bakıyorum. Bunun şafak olduğunu biliyorum. Gecenin morluğu geri kaçar ve küçük bir kızıllık yükselirken her gün, sürekli, kalkmam gerektiğini hissediyorum. Doğudan gelip, batıdan, arkamızdaki dağların sarp tepeleri tarafından hava almayacak şekilde çevrelenen biz, Afrika denizindeki bu günbatımını muhteşem ve etkileyici bulduk. Bu, bizim her daim çiçek açıyor gibi görünen İyon Denizi şafağımızdan çok daha büyüleyici ve müthiş. Bu muhteşem kırmızı, trompet-ağzı görünümlü günbatımında Afrikalı bir eda var; yarı şeytanî ve çok uzaklarda, bilinmeyen bir diyarda gibi. Oysa bizim İyon şafağımız yakın, tanıdık ve neşeli.

Eryx'in bir başka tanrıçası Astarte; yani Ashtaroth'un kadın versiyonu *Gülen Erycina* olsa gerek. Tarihöncesinden kalma kötücül gülümsemesiyle bizim İyon Denizi'mizin altın sarısı ışıklı Apollo'sundan Ege adalarının ardındaki korku salan günbatımlarını izliyordur. Şu *Erycina Venus* bana biraz tuhaf gelen bir tanrıça. Ayrıca Batı da bana tuhaf, yabancı ve biraz da korkutucu geliyor, o yüzden bir yere gideceksek Afrika ya da Amerika olsun.

Gün batarken yavaşça limandan ayrılıyoruz ve neredeyse bariyerleri geçiyoruz. Biraz uzakta karşıda, adaların arasında güçlü bir ışığın hızla yanıp söndüğünü görüyoruz. Arkamıza baktığımızda limanın girişindeki ışığın göz kırpışını ve uzakta kalan, ışıldayan yıldızlarla başlayan kayıp kasabayı

görüyoruz. Gece, günbatımı sonrasının kızılımsı moruyla denizin üstüne kuruluyor.

Yaklaştıkça karanlığın içindeki koyu adalar daha büyük görünüyor. Yukarıda, açık denizin üzerinde müthiş bir akşam yıldızı göz kırpıp beni acayip heyecanlandırıyor. Çünkü onun dağların zirvelerinin üstünde asılı duruşunu görmeye öyle alışığım ki altı boşluk olduğu için düşüverecekmiş gibi hissediyorum.

Levanzo ve diğer büyük ada en uçtaki deniz fenerinin ışığı haricinde tamamen karanlık. Rüzgâr yine şiddetli ve soğuk esiyor. Gemi, artık tamamen aklımızdan çıkmış olan bir aşağı bir yukarı sarsılmalarına yeniden başlıyor. Gökyüzünde canlı gibi görünen bir sürü yıldız var. Arkamızda Orion ve Büyük Köpek takımyıldızlarının parladığını görüyorum. Dalga geldikçe deniz *fışırdıyor*, uzun bir sessizlik ve sonra yine *fışırtı*. İlginç ritmik fışırtılar ve denizdeki geminin derinden gelen sesleri uyuşturucu gibi; neredeyse insanın aklını başından alan bir etkisi var. Uzun bir tıslama ve ardından sallanmak, sonra yeniden ani bir *tsssssslamayla* bir aşağı bir yukarı!

Zil çalıyor, bir kez daha mürettebatın yemek saati olduğunu anlıyoruz. Bana kalırsa günün her saati, hatta gece bile, onların yeme yahut kahve içme olayı devam ediyor.

Akşam yemeğine çağırılıyoruz. Genç kadın çoktan oturmuş bile. Şişman, üniformalı bir adam; kamarot veya memur gibi biri onunla arasındaki mesafeyi en aza indiriyor. Beti benzi atmış profesör de geliyor. Bir de uzakta, masanın diğer ucunda kır saçlı, uzun montlu bir adam oturuyor. Domates soslu makarna görücüye çıkıyor. Denizde yenecek yemek değil. Umudumu balığa bağlıyorum. Aşçı onların kuyruklarını temizlerken kendi gözlerimle görmemiş miydim? Balık da geliyor. Bu da ne böyle, kızarmış mürekkepbalığı mı? Kalamar bir çeşit mürekkepbalığıdır, aynı zamanda küçük bir ahtapot cinsidir. Akdeniz'de bol

bulunur ve tehdit edildiğinde mürekkep salar. Bu ahtapotun dokungaçları kesilmiş ve selüloidin içinde bekletilerek kaynatıldıktan sonra kızartılmış. Özenle yapılmış ama yine de kauçuktan daha sert ve kıkırdak bir yapıda.

Mürekkepbalıklarından tiksinirim. Bir zamanlar Liguria'dayken kendi teknemiz vardı ve onu köylüler kullanırdı. Alessandro bunun gibi mürekkepbalıkları yakalamıştı. Bir dişiyi iple bir mağaraya bağladı. İp mürekkepbalığının arkasındaki bir delikten geçiyordu. Aynı Amphitrite'nin[19] kıvırcık tüylü, bağlı av köpeği gibi Alessandro da balığa gidene dek öylece yaşadı. Sonra Alessandro bir kanişmişçesine onu ipinden sürükledi. Bu şekilde şırfıntı bir kaniş gibi parlak denizlerdeki şapşalları kendine çekti. Bu âşıklar kurbandan başka bir şey değildi. Avlanıp sandala koyuldular. Gri, yarı saydam dokungaçlarını ve soğuk, taş gibi gözlerini görünce dehşete kapıldım. Dişi ahtapot tekrar ipinden sürüklendi ve birkaç gün içinde de öldü.

Bence en çirkin görünüşlü yaratıklar için bile böyle bir yöntem çok bayağı ve asil insanoğlu aslında bir ahtapottan çok daha aşağılık.

Yağda kızarmış mürekkepbalıklarımızdan birkaç lokma yiyoruz ve bırakıyoruz. Cagliarili kız da bırakıyor, profesörse tatmıyor bile. Sadece uzun montlu, kır saçlı adam büyük bir iştahla ve kocaman lokmalarla yiyor. Kalamar yığınları keyifli ve mavi denizanalarına kalıyor.

Beklenen et de geliyor, tamamıyla lezzetsiz, grikahverengi, uzun dilimler. Of İtalya! Profesör doğrudan kaçıyor.

Pestiller, elmalar ve portakallar geliyor. Yalnızca bir saatliğine daha mutlu olalım diye elma alıyor.

Kahve ve bize ziyafet gibi gelen tanıdık hamur işleri geliyor. Hepsinin tadı aynı. Genç kadın ve ben kafamızı sallıyoruz ama K-A çocuklar gibi seviniyor. Ama bu işe en

19. Denizler tanrısı Poseidon'un karısı ve denizler tanrıçası. (ç.n)

çok sevinenler mavi denizanası grubu. Siyah ceketleriyle ahı gitmiş vahı kalmış keklerin etrafında vızır vızır, vahşice dolanıyor, ok gibi fırlıyorlar.

Sarı yanaklı, zayıf olanın keklerle hiç ilgilendiği yok. Bir kere daha şarap isteyip istemediğimizi sormaya geliyor. Cagliarili kız Marsala kasabasının meşhur şarabından bir bardak sipariş ediyor, ona eşlik etmek gerek. Ve işte böylece üç bardak kahverengi içkimiz oluveriyor. Cagliarili kendininkini hızlıca içiyor. K-A ise dikkatlice yudumluyor ve yutuyor. K-A'nın bardağındakiyle kendi bardağımdakini bitiriyorum. Açgözlü sinekler heyecanla ve alaycı bir tavırla etrafımızda dolanıyor. Sarı yanaklı olan şişeyle birlikte ortadan kayboluyor.

Profesörün odasından acı, hatta bezen vahşi inlemeler yükseliyor. Birisi kusacak galiba. Onların odasıyla bizimki arasında incecik bir kapı var. İnsanı yerlerde süründürüp yıpratan iş, içinden çıkana göz ucuyla bile bakmaktan sakınılarak lavabolarda gizlice sürüyor. Parlak yıldızlara bakmak, biraz soğuk rüzgârı içime çekmek ve karanlık denizin dalgalanışını seyretmek için yukarı çıkıyorum. Sonra ben de odaya geri dönüyorum, bir anlığına pencereden denizin arkamızda koşuşunu izliyorum ve kendimi bir sandviçin içindeki et misali daracık alt ranzaya sıkıştırıyorum. Ah şu küçüklükte sınır tanımayan oda; onun içinde kutudaki kibritler gibi dip dibeyiz! Ah şu gemilerin enteresan ve muhteşem deniz koşusu!

Bu boğucu ve sallantılı yere göre fena uyumuyorum, aslına bakarsanız sonradan gayet huzurlu uyumuşum. Geminin penceresinden gördüğüm kadarıyla hava aydınlanıyor ve deniz sakin. Çok berrak bir sabah. Hemen kalkıp köşedeki kovaya doğru sızıntı yapan leğende gelişigüzel yıkanıyorum. Bir sandalyeye bile yer yok, bu leğen yatağımın tam başucunda kalıyor. Sonra da güverteye çıkıyorum.

Ne güzel bir sabah! Arkamızdaki güneş ufuk çizgisinden yükseliyor, gökyüzü altın rengine bürünmüş, canlı, alev sarısı. Deniz cam gibi, rüzgâr durmuş, dalgalar uzun ve hafif titreşimlere dönüşmüş. Dümen suyunun köpükleri sarı ışıkta soluk buz mavisi görünüyor. Yükselen güneşle, geminin yüzüşüyle, yelkenlerin sesleriyle ve ön merdivenlerine ışığın vurmasıyla; ufukta, uzaklarda görünen gemiyle birlikte denizde güzel, ferah bir sabah.

Güzel şafak, denizin ortasında berrak ve ferah sabah. Altın sarısı gün ışığı öyle müthiş ki! Deniz payetli gibi ışıldıyor ve gökyüzü apaydınlık bir şekilde sonsuzluğa uzanıyor. Gemide olmak ne büyük keyif! İnsanın ruhu için pırlanta değerinde bir zaman dilimi! Ah keşke insan küçük, sakin bir gemide sonsuza dek diyardan diyara, adadan adaya yelken açsa, bu güzel dünyanın açıklıklarında aylak aylak dolaşsa da dolaşsa. Mat yeryüzüne sadece zaman zaman çıkmak, kendini zorlu dünyadan soyutlamak ve insanın yeryüzünün eylemsizliğine karşı uçuşunun sarsıntısını ortadan kaldırmak hoş olurdu; ama bu sefer hayatın kendisi uçuş olurdu, insanın açıklığı titreşirdi. İçinde biri uçarken sonsuz boşluğun titreşmesi! Boşluk ve onun hafif titreşimleri; halinden memnun, yalnız kalbin sıkışması. Artık yeryüzüne bağlı olmak istemiyorum. Ayaklarından kütüğe bağlı bir eşek gibi artık beni tatmin etmeyen yorucu dünyaya bağlanmış olmak istemiyorum. Kaçıp gitmek istiyorum.

Titrek uzayda hayat olduğu sürece, üç tane erkeksi, dünyada kaybolmuş ruh ve aylak gezgin bulmak! Neden demir atalım ki? Demir atmaya değer bir şey yok. Yeryüzü artık ruhu doyurmuyor. O artık tesirini yitirdi. Bana küçük bir gemi, nazik tanrılar ve dünyada kaybolmuş üç yoldaş verin. Sesimi duyun! Bırakın, insanlardan arınmış, boşluğun keyifle gezindiği parlak dış dünyada gayesizce dolaşayım.

Nadir, tatlı mavi açık denizin kırlangıçotu sarısı, güzel sabahı! Güneş ufuk çizgisinin üstünde günün kutsal çiçeğinin yanan tepeciği gibi görünüyor. Ortaçağa özgü yelkenli Akdeniz gemileri ne yöne gideceklerini bilmeyen garip kanatlı, çiçeğe gelen böcekler gibi naif sabah rüzgârında bekleyip duruyorlar. Önü hafif kalkık gemi İspanya'ya doğru gidiyor. Önümüz açık. İşte çarşaf gibi deniz!

Cagliarili genç kadın ve iki arkadaşı ortaya çıkıyorlar. Kadın güzel ve toparlanmış görünüyor, ne de olsa deniz şu an sakin. İki arkadaşı iki yanında, kadının omuzlarına dokunup duruyorlar.

"*Bonjour, Monsieur!* Günaydın, Mösyö!" diye bana doğru bağırdı. "*Vous avez pris le cafe?* Kahvenizi içtiniz mi?"

"*Pas encore. Et vous?* Henüz değil. Ya siz?"

"*Non! Madame votre femme...* Hayır! Eşiniz olan Madam..."

Çoban köpeği gibi kükrüyor, sonra konuştuklarımızı konudan bihaber iki arkadaşına tatlı tatlı tercüme ediyor. Kadının Fransızcasım nasıl oluyor da anlamıyorlar hayret ediyorum, adeta İtalyancanın komik bir taklidi. K-A'yı bulmak için aşağı iniyorum.

Yukarı çıktığımızda karşımızda bir kara parçasının siluetini görüyoruz, soluk bir inciden daha saydam. İşte Sardinya. Yüksek araziler denizden bakınca büyüleyici, hayaletimsi ve yarı saydam, aynı buzdağı gibi. Sardinya, denizin ortasında, nefes kesen gölgelere benziyor. Yelkenliler dünyanın en zarif incisinin yarı saydamlığından koparılmış gibi Napoli'ye doğru sürükleniyor. Yelkenlerini saymaya çalışıyorum. Birbirlerinin üstünde oldukları için benim merdiven dediğim kare şeklinde beş tane yelken var. Kaç pervanesi vardı onu göremedim.

Dostumuz marangoz bizi gözetliyor. Aslında dostum falan değil. Benim *sempatik* olduğumu düşünmüyor, bun-

dan eminim. Yine de gelip işini yapıyor ve sıradan birkaç sözle bizi eğlendirmeye çalışıyor. Bu arada genç kadın, kahve içtiniz mi, diye soruyor. Şimdi içeceğimizi söylüyoruz. O da bize bugün ne yiyip içersek parasını ödememiz gerektiğini söylüyor. İlk günün sonunda bütün yiyeceklerimiz tükenmişti. K-A buna sinirlenmiş ve dolandırılmış hissetmişti. Bense böyle olacağını biliyordum.

Her şeye rağmen aşağı inip kahvemizi içiyoruz. Genç kadın da aşağı geliyor ve ceketli, mavi denizanalarından birine kaş göz yapıyor. Hemen ardından bir fincan kahvenin, sütün ve birkaç bisküvinin gizlice onun odasına götürüldüğünü görüyoruz. İtalyanlar özenli ve sinsi olmaya çalışırken aslında binlerce diliyle bağıra çağıran konuşan boşboğaz insanlar gibi oluyorlar. Sözgelimi bu olayda binlerce görünmez dilin söylediği gerçek; genç kadının kahvesini gizlice *beleşe* odasında içtiği.

Güzel bir sabah. K-A'yla birlikte geminin rüzgârdan ve gözlerden uzak, en arka kısmındaki oturma yerlerine gidiyoruz, köpüklü suların tam üstüne. Hava çoktan aydınlandı. Gemimizin yolu denizde iz süren bir salyangozun yolu gibi parlak. Bir süre düz gittikten sonra sola doğru kıvrılıyor, zaten hep sola doğru kıvrılırdı. Ve ufuk çizgisinden bize doğru geliyor, parlak bir salyangoz yolu. Burada, parlayan insansız denizden başka bir şey olmadan sükûnet içinde oturmak ne büyük mutluluk.

Olmuyor, fark ediliyoruz. Marangoz geliyor.

"Aaa, ne güzel bir yer bulmuşsunuz!"

"*Molto bello!*"; yani, "Sahiden güzel!" diyor K-A. Bense adamın bu araya girmelerine tahammül edemiyorum.

Adam konuşmaya devam ediyor ki bu zaten aynı savaş gibi beklendik bir şey. Savaş ne korkunç şey. Adam bir zamanlar çok hasta olmuş. Çünkü gördüğünüz gibi doğru yiyecekleri tüketmek, gerektiği kadar dinlenmek ve ısın-

manın yanı sıra gemide her zaman ölüm korkusunun ıstırabını çekiyorsunuz. Bunu yapan o, ölüm korkusunun ıstırabı. Sonra hastanede altı ay! K-A tabii ki onu anlayışla karşılıyor.

Sicilyalılar bu gibi konularda çok rahatlar. İnsanlara ölmekten korktuklarını ve bu yüzden hastalandıklarını öylece anlatıyorlar. K-A kadınca, onların bu kadar rahat olmalarını seviyor. Ama ben bazen öfkeleniyorum, çünkü sonra her konuda sonuna kadar anlayış bekliyorlar. Yüce Savaş Tanrısı Mars dünyada çekmiş, küçülmüş ve buruşmuş olabilir ama yine de ona *bu kadar* saygısızlık edildiğini duymak beni sinirlendiriyor.

Yanımızda otomatik seyir defterinin ibresi dönüp duruyor, ince halatsa denizde geminin arkasından geliyor. Kasıldığı ve döndüğü için düzensizce salınıp bükülüyor. Bükülen ipin ucundaki küçük vida, yol alma hızını gösteriyormuş. Saatte on altıyla yirmi kilometre arası gidiyoruz. Ah, evet, yirmiyle de *gidebiliyoruz* yani. Ama kömürü idareli kullanmak için on altı ya da yirmi kilometreden fazla hız yapmıyoruz.

Kömür ya da İtalyancasıyla *il carbone*! Biliyorum, hepimiz onun peşindeyiz. İngiltere veya *l'Inghilterra*'da kömür vardı. Ne yapıyordu? Onu çok yüksek fiyattan satıyordu, özellikle de İtalya'ya. Şimdi İtalya savaşı kazandı ve biz kömür alamıyoruz bile. Neden? Çünkü pahalı. Durumlar değişti! İki ülke, İngiltere ve Amerika, paralarını değerli tutmayı başarmıştı. İngiltere'ninkine sterlin, Amerika'nınkineyse dolar deniyordu. İngilizler ve Amerikalılar sterlinleri ve dolarlarıyla İtalya'nın başına üşüşüp istedikleri şeyi yok fiyattan alıyordu. Ecco! Biz zavallı İtalyanlar iflasın eşiğindeydik. İttifaklar falan...

Buna alıştım; hatta bıkkınlık vermeye başladı. Durumun tersine dönüşü kafama kakılmadan bir adım bile yürüyemez oldum. Bu ateşli kincilik karşısında kan beyni-

me sıçrıyor. Onları temin ederim ki İtalya'da ne alıyorsam parasını veriyorum. Ayrıca ben İngiltere ya da ayaklı Britanya adaları değilim ki.

Almanya ya da *la Germania*, savaş çıkarmakla büyük hata etti. İtalya ve Almanya; yani *l'Italia e la Germania* her zaman dosttu. En azından Palermo'da...

Tanrım, buna bir saniye daha katlanamayacağım; burada köpüklü suların üstünde oturup bu sefil yaratığın kulaklarıma, yalayıp yuttuğu gazete topakları tıkmasına yani. Yok, gerçekten dayanamayacağım. İtalya'da kaçış yoktur. İki laf ettiğin anda karşındaki hemen eski defterleri açarak eveleyip gevelemeye, sonra da sana verip veriştirmeye başlar. Kurtuluşun yok. Eğer İngiliz'sen hemen *l'Inghilterria* ve *il carbone* olursun, sana aynen onlarmışsın gibi muamele ederler. Bu konuda insancıl olmaya çalışmak boşunadır. Sen devlete çalışan tefeci, kömür canavarı ve takas hırsızısındır. Her İngiliz, İtalyanların gözünde bu üçlü soyutlamaya dahil edilir, özellikle de işçi sınıfı tarafından. Yapabilirsen gel de onlara karşı insancıl olmaya, senin sadece herhangi bir birey olduğunu izah etmeye çalış. Neticede ben son yıllarda kendi yolunda ilerleyen yalnız bir adamım. Ama hayır, bir İtalyan için sadece soyutlamadan ibaretim; İngiltere, kömür ve takas. Bir zamanlar Almanlar da insanları, insanlık dışı biçimde teorik soyutlamalarından ötürü şeytandılar. Ama artık bu konuda İtalyanlar onları yener. İtalya için kötü anlama gelen, yürüyen bir istatistik sütunuyum. Bundan ibaretim işte, başka bir şey değil. Bu yüzden de çenemi kapatıp uzaklaşıyorum.

Şu an marangoz yatışmış durumda, ama ben sinirliyim. Ne kadar da aptalım. Sivrisinekler tarafından rahatsız ediliyor gibi hissediyorum. Yelkenliler yaklaşıyor ve on beş yelken sayıyorum. Ne güzeller! Ama o gemide de olsaydım muhakkak birisi kulağımın dibinde eski defterleri açardı ve bana İngiltere, kömür, takas falan deyip dururdu.

Sivrisinek dolanmaya devam ediyor. Yüzümdeki soğuk ifade onu biraz ötede tutuyor. Yine de etrafımda dolanıyor. K-A ona karşı anlayışlı davranıyor, fazlasıyla hem de. Çünkü adam ona, yani öyle kibar davranıyor ki onun ayakkabılarını yalayacak sanki. Ya da izin verdiği başka herhangi bir eşyasını...

Bu arada dünkü tatlı servisindeki elmaları ve K-A'nın Bebek İsa ve güvercin şeklindeki kurabiyesinden kalanları yiyoruz. Karaya yaklaşıyoruz. Denizdeki çıkıntının ucu, yarımada ve kiliseye benzeyen beyaz bir nokta görünüyor. Üstümüze doğru gelen arazinin geneli ıssız ve biçimsiz ama dikkat çekici.

Karşıya baktıkça arazi bize kendini daha fazla gösteriyor. Sivrisinek üzerimize çullanıyor. Emin değil ama evet, o beyaz noktanın kilise yahut deniz feneri olduğunu sanıyor.

Sağda denize çıkıntı yapan kara parçasını geçip Spartivento ve Carbonara burunları arasındaki geniş koya giriş yaptıktan sonra Cagliari'ye iki saatlik yolunuz kaldı demektir. Öğleden sonra iki ile üç arası varabiliriz. Şu an saat on bir.

Yelkenliler muhtemelen Napoli'ye gidiyor. Havadaki rüzgâr onlara göre değil. Hava rüzgârlıysa hızlı giderler; hatta bizim buharlı gemimizden daha hızlı. Ah Napoli, çok ama çok güzel, değil mi? "Ama biraz pis," diyorum. "Ne istiyorsun ki?" diyor marangoz. "Müthiş bir şehir. Ama tabii Palermo daha iyidir."

Yeri ya da değil ama, "Ah Napolili kadınlar," diyor adam. "Saçlarını çok iyi yaparlar, düzgün ve güzel. Ama içten içe ne pisliktirler..." Bunu soğuk biz sessizlik takip ediyor, sonra adam devam ediyor. "*Noi giriamo il mondo! Noi, chi giriamo, conosciamo il mondo.* Bizler seyahat ediyoruz, dünyaya açılıyoruz ve dünyayı tanıyoruz." Buradaki *biz* kim, bilmiyorum. Şüphesiz Palermolu marangoz,

kabalığının son raddesinde. Hamlesini yapmaya hazırlanıyor. "Napolili kadınlarla İngiliz kadınlar bu konuda berabereler. Her ikisi de gizliden gizliye çok pislik. İçten içe muzip. Londralı kadınlar..."

Bu kadar benim için fazla olmaya başlıyor.

"Pislik kadın ararsan her yerde bulabilirsin," diyorum.

Kısa bir süre susuyor ve beni izliyor.

"Hayır hayır! Anlamadınız. Öyle demek istemedim. Benim kastettiğim, Napolili ve İngiliz kadınların iç çamaşırlarının pis olduğuydu."

Adam bu dediğine soğuk bir bakış ve yüz ifadesi dışında herhangi bir yanıt alamıyor. Bunun üzerine hemen K-A'ya dönüp *sempatik* görünmeye çalışıyor. Birkaç dakika sonra da bana dönüyor.

"Sinyor kızdı! Bana kızdı değil mi?"

Başımı öbür tarafa çeviriyorum. Sonunda anlıyor. Belirtmeliyim ki birini ensesinden ısırmış sivrisinek misali zafer kazanmışçasına muzaffer. Aslında bugünlerde böyle adamların konuşmaya girmesine *asla* müsaade etmemek gerek. Onlar insanlıktan çıkmış. Kişinin kendisini bırakın, onun İngilizliğinden nefret ediyorlar.

Kaptanın gözcü kabininin olduğu ön güverteye doğru gidiyoruz. Kaptan sakin, görmüş geçirmiş, beyefendi ve yaşlıca bir adam. Bitkin görünüyor. Tabak taşıma departmanı üyelerinden bir biri, bir diğeri odasının merdivenlerine çıkıp sade kahve götürüyor. Geri dönüyoruz, bir yandan da çatı penceresinden mutfağı gözetliyoruz. Kızarmış tavuklar ve sosisler, kızarmış tavuklar ve sosisler! Et dilimlerinin, tavukların ve diğer lezzetli şeylerin gideceği yer personelin midesi. Karaya ayak basana kadar bize yemek yok.

Denize çıkıntı yapan karayı geçiyoruz, o beyaz nokta deniz feneriymiş. Şişmanca ve yakışıklı profesör kuca-

ğında küçük kız çocuğuyla ortaya çıkıyor, kadınsı büyük oğlan da tavşan kürklü küçük çocuğun elinden tutuyor. *En famille*; yani bir *aile* ama korkunç bir *famille*. Yakınlarımıza bir yere kuruluyorlar ve bu da diyalog ihtimali doğuruyor. Ama hayatta olmaz canlarım!

Boş gezenin boş kalfaları kırınızı-beyaz-yeşil İtalyan bayrağını çekiyorlar. Bayrak direğin başında dalgalanıyor. Kadınsı oğlan bir duygu patlamasıyla komik şapkasını çıkarıp sallıyor ve bağırıyor:

"*Ecco la bandiera Italiana!*"; yani, "İşte İtalyan bayrağı!"

Çağımızın nefret uyandıran duygusallığı... Arazi çok ama çok yavaş şekilde arkamızda kalıyor. Dağlık ama üzerinde sadece birkaç ağaç olduğundan çorak görünüyor. Hem Sicilya gibi öyle çok dik ve gözalıcı da değil. Sicilya kendine has bir yer. Koyun doğusundan gitmeye devam ediyoruz. Solda Spartivento Burnu var. Cagliari hâlâ görünürde değil.

İki saat daha var!" diye yaygarayı koparıyor Cagliarili kız. Yememize daha iki saat var. Karaya bir çıkayım, neler neler yiyeceğim."

Adamlar otomatik seyir defterinin oraya toplanmış. Gökyüzü gün ortasından sonra sert kuzey rüzgârıyla birlikte gelen buz gibi topaklanmayla beraber bulutlanmaya başlıyor. Artık sıcak değil.

Usul usul biçimsiz kıyı boyunca ilerliyoruz. Bir saat geçiyor. Karşıda küçük bir kale var. Devasa bir satranç tahtasının parçası gibi kocaman siyah beyaz damalı duvarlardan oluşuyor. Denize uzanan bir kara parçasının, hiç evin olmadığı ve golf sahasına benzeyen, uzun, çıplak bir yarımadanın ucunda duruyor. Ama orası golf sahası değil tabii.

Ve birden Cagliari görünüyor, yükseldikçe yükselen altın sarısı çıplak kasaba. Şekilsiz koyun başındaki ovadan

göğe doğru savunmasız bir biçimde kümelenmiş. İlgi çekici ve hayli güzel, İtalya'ya hiç benzemiyor. Şehir ulvi bir biçimde yükseliyor ve neredeyse minyatür. Burası aklıma Kudüs'ü getiriyor. Ağaçsız, örtüsüz, çıplak ve gururlu, geçmişte kalmış gibi uzak, dua kitaplarındaki gibi nurlar içinde. İspanya'ya ya da Malta'ya benziyor, ama İtalya'ya hiç değil. Dik, ıssız bir şehir, ağaçsız ve yıllanmış aydınlıklar içinde. Ayrıca mücevherimsi, tıpkı yuvarlak kesim kahverengi bir değerli taş gibi. Hava soğuk, rüzgâr sert esiyor, gökyüzü topaklanmış.

Cagliari işte böyle. Görülebilir ama girilemezmiş gibi tuhaf bir görüntüsü var. Bir görüntü, bir hatıra, çoktan geçmişte kalmış bir şey gibi. Birinin gerçekten bu şehirde *yürümesi* mümkün değil; oraya ayak basması, orada yemesi, içmesi ve gülmesi. Hayır, imkânı yok! Yine de gemi gittikçe yaklaşıyor ve gözlerimiz limanı arıyor.

Genellikle olduğu gibi üst güverteden bakınca sahil koyu renk ağaçlarla kaplı, arkalarında da görkemli binalar var. Ama buradakiler pembemsi ve canlı değil; daha ziyade sakin, kasvetli ve yeşilimsi sarı. Kar gibi beyaz küçücük zerrelerle kaplı tuz yüklü üç mavnanın olduğu ve bizim dikkatlice yanaştığımız liman küçük bir su çanağı. Kıyıda yalnıza iki boş gemi daha var. Güverte serin. Gemi yavaşça çevriliyor ve kıyıya doğru döndürülüyor. Aşağı iniyorum. Şişman bir mavi denizanası birden üstüme atlıyor:

"Dokuz buçuk frank ödeyeceksiniz."

Ödüyorum ve gemiden iniyoruz.

CAGLIARI

İskelede bekleşen ufak bir kalabalık var, çoğu eli cebinde adamlar. Neyse ki mesafeli ve uzak duruyorlar. Bu savaş sonrası günlerde, herhangi bir araçtan inen birine buz gibi bir kincilikle saldırmak için harekete geçen turist-parazitlerine benzemiyorlar. Ayrıca bu adamların bazıları oldukça yoksul görünüyor. Artık yoksul İtalyan pek yok, ya da en azından işsiz yok.

Limanı garip bir his çevrelemiş, sanki herkes uzaklara gitmiş gibi. Oysa etrafta insanlar var. Epiphany Festivali[20] günü. Burası Sicilya'dan çok farklı; ne Rum-İtalyanların çekiciliği, ne havası ve zarafeti ne de cazibesi var. Aslında daha ziyade çıplak, yalın, soğuk ve sarı. Malta'ya biraz benziyor, ama oranın yabancılar açısından hareketli olmayan haline. Neyse ki kimse çantamı görünce çıldırmıyor ve onu taşımak için delirmiyor. Tanrı'ya şükür kimse fark etmiyor bile. Mesafeli ve soğuk duruyorlar, kımıldamıyorlar.

Önce gümrüğe, sonra da gümrük dairesinin şehri Dazio'ya yöneliyoruz. Sonra serbestiz. Dik, yeni, geniş ve her iki yanında küçük ağaçlar olan bir yola çıkıyoruz. Yoldaki taşlar kuru, yeni, geniş, soğuk göğün altında sarımsı

20. Hristiyanlığın Noel ve Paskalya ile birlikte en eski ve temel üç yortusundan biridir. Her sene 6 Ocak'ta kutlanır. (ç.n.)

ve terk edilmiş görünüyor. Kuzey rüzgârı insanı ısırıyor.

Geniş yamaçlara doğru çıkıyoruz, hep yukarı doğru ilerliyoruz; dimdik, can sıkıcı bir yığın ağaçla dolu bir caddedeyiz.

Sonunda onu buluyoruz, Hotel Scala di Ferro'yu. Yeşil ağaçlarla dolu bir avludan geçiyoruz. Sonunda Eskimo gibi ufak tefek, düz ve siyah saçlı bir adam gülümseyerek yanımıza geliyor. Aslında Sardinyalı ama Eskimo görünümlü. Çift yataklı oda yok, sadece tek kişilik odalar var. Yerleştikten sonra rutubetli zemin kattaki banyoya doğru yola koyuluyoruz. Taşlı koridorun her iki yanında odacıklar, her odada da karanlık taş banyo ve küçük bir yatak var. Herkesin kendi küçük banyosu var. Tek iyi yanı bu. Ama banyo rutubetli, soğuk, korkutucu ve yeraltında. Böyle yıkanma yerlerinde insanın aklına nahoş şeyler geliyor. Koridorun sonunda iki jandarma oturuyor. Güven versin diye mi değil mi orasını Tanrı bilir. Biz sadece banyomuzu yapıyoruz, o kadar.

Eskimo beş dakika sonra geri geliyor. Bir evde fazladan bir oda varmış. Bundan memnun, çünkü bizi burada bırakmak istemiyor. Odayı nereden buldu hiç bilmiyorum. Ama bulmuş işte; geniş, loş ve soğuk, kuyu gibi küçücük bir iç avlunun mutfak buharlarının tam üstünde. En azından tamamen temiz ve düzgün. İnsanlar sıcakkanlı ve iyi niyetli, insaniyetliydiler. İnsan geri kafalı, insanlıktan çıkmış Sicilyalılara fazlasıyla alışıyor.

Güzel bir yemeğin ardından kasabayı dolaşmak için dışarı çıkıyoruz. Saat üçü geçiyor ve her yer İngilizlerin dinlenme ve ibadete ayırdıkları Kutsal Pazar günlerindeki gibi kapalı. Soğuk, beton Cagliari. Yazları sıcaktan ocak gibi cızır cızır ediyordur herhalde. Erkekler, İtalyanlara özgü o gelen geçeni detaylı şekilde incelemeyi bir an olsun bırakmadan gruplar halinde duruyorlar.

Tuhaf, beton Cagliari. Döner basamaklı yoldan bir

caddeye doğru çıkıyoruz ve bir çocuğun maskeli balo ilanlarını görüyoruz. Cagliari çok dik. Yolun az ilerisinde burç dedikleri ilginç bir yer var. Geniş ve oyulmuş gibi görünen ağaçlı, düz bir alan. Kasabanın üstüne garip bir şekilde yerleştirilmiş, ayrıca döne döne yükselen caddenin üstünde geniş bir viyadüğe benzeyen uzun bir yolu var. Burç denen yerin üstünde kasaba hisara ve katedrale doğru dimdik uzanıyor. İlginç yanı; taraça ya da burcun dinlenme yeri gibi çok geniş ama iç karatıcı olması ve havada asılı duruyor gibi görünmesi. Hemen aşağıda limanın küçük girintisi var; solda da alçak ve sıtmalı görünümlü denizle palmiye ağaçları ve Arap tarzı evler. Burayla siyah beyaz gözetleme kulesinin arasında bir arazi ve bu arazide de beyaz bir yol görünüyor. Sağımızdaysa koyun sığ yerleri boyunca süren uzun bir yol var. Yolun bir yanında açık deniz, diğer yanındaysa dünyanın-ucunda gibi görünen gölcükler yer alıyor. Bunların hemen ardında sivri, koyu renk dağlar var, tıpkı geniş koyun arkasında kasvetli tepelerin olması gibi. Son derece ilginç bir manzara, sanki dünya burada sona eriyor. Koy aslında geniş ve tüm bu tuhaf şeyler onun ucunda oluyor. Bu enteresan, evlerle kaplı bir kayalığa benzeyen sarp kayalıklı kasaba koya doğru uzanıyor. Bir yanında yorgun ve Arap tarzı ağaçsız ve sıtmalı ova; diğer yanındaysa kum setlerinin arkasında kalan durgun büyük tuz gölleri bulunuyor. Tüm bunların arkasında da ovanın gerisinde ve uzağında hemen sıradağlar beliriyor. Tepeler yine denize uzanıyor. Hem deniz hem de kara koyun başında; yani dünyanın sonunda çok yorgun ve bitkin görünüyor. Ve dünyanın sonuna doğru, her iki yanda da aniden, yılan omurgası gibi kıvrılan tepeleriyle Cagliari başlıyor.

Burası hâlâ bana Avrupa ve Afrika arasında kaybolmuş ve hiçbir yere ait olmayan Malta'yı hatırlatıyor. Hiçbir yere ait olmayan ve hiçbir zaman da olmamış olan. Ne

İspanya'ya ne Araplara; hele Fenikelilere hiç değil. Sanki yazgısı hiç olmamış gibi, zamanın ve tarihin dışında bırakılmış gibi.

Mekân ruhu ılginç bir şey. Mekanik çağımız onu hükümsüz kılmaya uğraşıyor. Ama başarılı olamıyor. Sonunda mekânların yerine göre değişen ve aykırı, sıradışı, şeytani ruhu bizim mekanik çağımızın birliğini küçük parçalara ayıracak ve gerçek sandığımız her şey bu patlamada yok olup gidecek, biz de arkasından bakakalacağız.

Belediye binasının önündeki büyük duvarda ve sarmal caddede kalabalık bir grup insan aşağıya bakarak vakit geçiriyor. Biz de bakmaya gidiyoruz ve seyrediyoruz. Aşağıda baloya giriş var. Soluk maviler içinde ve pudralanmış saçıyla, kurdeleli Marie Antoinette'in[21] saten zarafetiyle yavaşça ve mağrurca yoldan geçip etrafına bakınan, porselen gibi bir kız görüyoruz. On ikisinden büyük değildir. İki tane uşak ona eşlik ediyor. Kendini üstün gören tavrıyla sağdan sola edalı bakışlar atıyor. Ben olsam ona mağrurluk ödülü verirdim. Mükemmel, ressam Watteau için biraz fazla mağrur ama bir T için markiz. İnsanlar sessizce izliyor. Hiç çığlık, bağırış ya da koşuşturma yok. Münasip bir sessizlikle izliyorlar.

Sürünen iki şişman atın çektiği bir araba geliyor, sanki sarmal yolda yüzüyor. Bu sıradışı bir durum, çünkü Cagliari'de at arabaları yoktur. Sarmal merdivenlere benzeyen ve kaygan taşlarla döşenmiş bir cadde hayal edin. Ve iki at yuları çıkıyor. Bir adım bile yürümemiş oluyorlar. Ama gidecekleri yere varıyorlar. Olağanüstü zarif üç çocuğun etekleri uçuşuyor, iki narin, beyaz satensi palyaço ve bir tane de beyaz satensi palyaço. Siyah benekli, kırılgan, beyaz kış kelebekleri gibiler. Sıradışı, tarifsiz mesafeli bir incelikleri var, geleneksel ve on dokuzuncu yüzyılın son-

21. Güzelliği ve zarafetiyle ünlü olan Avusturya Arşidüşesi ve Fransa Kraliçesi. (ç.n.)

larına ait gibi, bizim asrımıza değil. 1800'lerin müthiş ve yapmacık nezaketi. Erkekler boyunlarına büyük kırmalı yakalar takarlardı, onun altında da sıcak tutsun diye eski, krem rengi İspanyol şalları olurdu. Tütün çiçekleri gibi nazik ve mesafeliydiler. Araba onları soğuk nezaketleriyle getiriyor ve içinden siyah satenler giymiş çekici bir kadın çıkıyor. Küçük kelebek ayaklarını yolda hızla hareket ettirdikten ve iri annelerinin etrafında ince dokulu üç hayalet gibi dört döndükten sonra oturan, hareketsiz jandarma kuvvetlerini geçip salona yöneliyorlar.

Kırmalı yakalı, çuhaçiçeği rengi sırmalı kumaşlar içindeki bir kavalye geliyor. Şapkası kolunun altında ve on iki yaşında falandı. Gayet kaygısız, caddenin kıvrımlarından yukarı doğru görkemlice yürüyor. Ya da belki özgüveni o kadar yüksek ki bu ona zarif bir dik duruş veriyor. Gerçek bir on sekizinci yüzyıl delikanlısı, Fransızlardan bile daha mağrur belki; ama belki de tam dozunda. Çocuklar bir âlem! Kesinlikle mesafeli bir nezaketleri var ve en ufak bir kuşkuları yok. Onlar için "asaletleri" tartışma konusu bile olamaz. Hayatımda ilk kez eski "asilzadelerin" gerçekten soğuk kibarlıklarını görmüş oldum. Kendilerinin toplumun üst kesimini mükemmel şekilde temsil ettiklerinden en ufak bir şüpheleri yok.

Arkadan yanında hizmetçisiyle bir başka beyaz satensi "markiz" geliyor. On sekizinci yüzyılda Cagliari'de nüfuzlular. Bu belki de onlar için son iyi şey. On dokuzuncu yüzyıl pek sayılmaz.

Cagliari'de çocuklar bir âlem. Dar sokaklardaki çıplak ayaklı beş parasız afacanlar neşeli ve yaramazlar. Ama durumu daha iyi olan çocuklar daha uslu, acayip şık giyimliler. Bu son derece şaşırtıcı bir durum. Büyükler o kadar değil, çocuklar öyle. Hepsi şık, hepsi tarz sahibi, tüm yaratıcılık çocuklar üzerinde kullanılmış ve başarılı olunmuş.

Kensington Bahçeleri'nden[22] daha iyi. Anneleri ve babalarıyla, dikkat çekme garantisiyle geziyorlar. Bunu son moda dış görünüşleriyle başarıyorlar. Kim tahmin ederdi ki?

Dar, karanlık, nemli sokaklar katedrale doğru çıkıyor. Gökyüzünden gelen koca bir kova suyu kıl payı kaçırıyorum. Sokakta oynayan ve niyeti pek de iyi olmayan küçük bir çocuk naif, kişisel olmayan ve bir çocuğun yıldızlara ya da lambaya bakması gibi bir merakla bakınıyor.

Katedral sanırım bir zamanlar eski bir putperest kalesiymiş. Şimdiyse, asıların kıyma makinesinin içinden geçtiği için barok ve sosise benzer bir görünüm almış, biraz Roma'daki San Pietro Bazilika'sının kubbelerine benzemiş. Yine de sade ve kiliseye doğru uzanan yol boyunca devam eden oldukça dağınık, yüksek kayalıkların ardında gizli. Neredeyse gün batıyor ve Epiphany Festivali sürüyor.

Bir köşeye çömelip bilyelerle oynayabilir, peynir ekmek yiyebilir ve evimde hissedebilirmişim gibi geliyor; Eski zamanlardan kalma huzurlu bir düşünce.

Birçok kilise kıyafetinde dikkat çekici danteller var. San Joseph[23] önemli bir aziz galiba, adına bir kilise ve ölümle ilgili niyaz dizeleri olduğuna göre.

"Ah, San Joseph, Efendi'mizin gerçek babası." Bir insan, birinin esas babası olmaktan ne çıkarı sağlar merak ediyorum doğrusu! Bundan öte, Alman yayımcı Baedeker değilim ya.

Cagliari'nin zirvesinde eski kapısı ve balpeteği gibi sarımsı kumtaşından yapılma eski surlarıyla bir hisar duruyor. Geniş alanın hemen ardında sur duvarları var; İspanyol işi, muhteşem ve baş döndürücü. Yol aşağı, tepenin

22. Londra'da, kral sarayının yakınındaki büyük parkın içinde yer alır. J.M. Barrie'nin ilk kez 1906'da yayımlanan ve klasikleşen çocuk kitabı *Peter Pan Kensington Bahçelerinde*'de kitabın kahramanının Neverland adındaki diyara gitmeden önceki serüvenlerinin geçtiği yerdir.

23. Aziz Yusuf; Hıristiyanlıkta Meryem'in eşi, İsa'nın babası ve koruyucusudur. (ç.n.)

arkasına doğru iniyor. Oralar taşra; bir sürü palmiyeli ölü ova ve baygın deniz, sonra yeniden iç kesimler ve tepeler... Cagliari tek bir dağınık kayalığın üstüne kurulmuş gibi duruyor.

Taraçanın hemen altında, kasabanın üstündeki hisar var ama kasabanın arkasında kalmıyor. Durup günbatımını seyrediyoruz. Kurumuş gölcüklerin arkasında kalan mavimsi ve kadifemsi, çetrefilli, yukarı doğru kıvrılarak uzayan tepelerin ardında olmak müthiş bir şey. Batı karanlık, çok sıcak ve koyu kırmızı; kasvetli, mavi bulut kümeleri havada asılı duruyor. Bütün o mavi kasvetli zirvelerin arkasında denizde kor gibi şeytani kızıl bir perde var sanki. Çok aşağısında denizin kıyıları uzanıyor. Kilometrelerce uzunlukta ve tamamen kurumuş görünüyorlar. Kordon köprü görevi görüyor ve yol yapıyor. Hava iyice karanlık, loş mavimsi bir tonda. Müthiş batı tarafı içten içe, canı sıkkın halde yanıyor. Koyu kızıllık dışında parlamıyor. Hava soğuk.

Dik sokaklardan aşağı iniyoruz; pis kokulu, karanlık, rutubetli ve çok soğuk. Tahminimce hiçbir tekerlekli araç bu sokakları çıkamaz. İnsanlar bir odada yaşıyorlar. Erkekler kapı girişinde saçlarını tarıyor ya da gömleklerini ilikliyorlar. Akşamüstü oldu bile, bugün şenlik var.

Sokağın ucunda bir grup maskeli gence rastlıyoruz. Biri sarı cüppe ve fırfırlı başlık giymiş, öbürü yaşlı kadın gibi giyinmiş, diğeri de kırmızılar içinde. Kol kola girmiş gelene geçene laf atıyorlar. K-A çığlığı basıp kaçacak delik arıyor. Maskelilere karşı çocukluktan kalma bir korku duyuyor. Ne yalan söyleyeyim, ben de aynıyım. Caddenin öbür tarafında göze batmadan hızlanıyoruz ve burcun altına geliyoruz. Sonra da aşina olduğumuz geniş, kısa, soğuk yoldan aşağı, denize doğru iniyoruz.

Bu yolun sonunda da etrafında başka maskelilerin olduğu bir arabayla karşılaşıyoruz. Karnaval başlıyor. Yerel

kıyafetlerle köylü bir kadın gibi giyinmiş olan adam uzun eteğiyle apışarak sandığa çıkıyor ve küçük bir dinleyici grubuna doğru seslenerek çizgili çubuğunu sallıyor. Ağzını kocaman açıyor ve anneyle birlikte dolaşmakla ilgili bağırarak bir şeyler söylüyor. Süslü püslü yaşlı kadın elbiseleri içindeki peruklu ve sandığa tırmanmış bir başka adam hemen oturuyor. Muhtemelen onun kızı olan kişi bağırıyor, ellerini kollarını savuruyor ve arabanın kasasındaki sandığın üstünde hoplayıp zıplıyor. Kalabalık dikkatle dinliyor ve hafifçe gülümsüyor. Her şey onlara gerçek gibi geliyor. K-A yarı büyülenmiş halde durup uzaktan izliyor. Maskeli adam çubuğunu ve bacaklarını savurup fırfırlı donunu göstererek arabanın kullanılabileceği tek yer olan deniz kenarındaki yolda araba sürmek üzere hareketleniyor.

Deniz kenarındaki büyük caddenin adı *Via Roma*. Bir yanında kafeler ve karşı tarafında da denizle bizim aramıza giren yoğun ağaç kümeleri var. Bu deniz önü ağaç kümelerinin arasında küçük bir trene benzeyen buharlı ufak bir tramvay var, kasabanın arka kısımlarında dolandıktan sonra diğer kısımlarına ilerliyor.

Via Roma, bir yanında dışarıda da masaları olan kafeleriyle, diğer tarafta deniz kenarındaki meydanıyla Cagliari'de sosyal hayatın merkezi. Oldukça geniş ve akşamları bütün kasaba halkını kucaklıyor. At arabaları sadece ama sadece burada hızlı gidebilir, ancak memurlar çok yavaş sürüyorlar ve insanlar kalabalık halde dolaşıyorlar.

Kendimizi bir anda içinde bulduğumuz kalabalığa hayret ediyoruz, yavaşça ve toplu halde hareket eden kısa ama gür bir insan seli gibi. Neredeyse hiç araç trafiği yok, yalnızca her tür insanın olduğu yoğun bir akış var. Hiçbir aracın olmadığı ve insanların yürüdüğü Roma İmparatorluğu döneminde de sokaklar böyleydi herhalde.

Maskelilerden oluşan küçük gruplar ya da yalnız maskeliler ağaçlar altındaki yoğun insan selinde dans edip do-

laşıyor. Eğer maskeliysen normal insan gibi yürümezsin. İpleri yukarıdan kontrol edilen insan boylarında kuklalar gibi dans ederek zıplayıp durursun. İşte böyle ilerliyorlar, omuzlarındaki iplerle kaldırılıp sürüklenerek ilerletiliyor gibi kayıtsızca. Önümden rengârenk, muhteşem bir palyaço geçiyor. Baklava dilimli renkli desenleri var ve porselen bir bebek kadar güzel. Işıkla dolaşıyor, büyüleyici bir görüntü, kalabalığın içinde yapayalnız ama neşeli. Kendi halinde dolaşan, parlak kırmızı ve beyaz kostümler içindeki iki küçük çocuk el ele geliyor. Onlar maskeli yürüyüşe katılmamışlar. Gök mavisi giymiş uzun şapkalı ve kısacık eteği aynı balerinlerinki gibi pır pır uçuşan kız kasılarak yürürken, arkasındaki İspanyol asilzadesi de maymun gibi hoplayıp zıplıyordu. Yavaş ilerleyen insan selinin içinde sıraya geçmişler. Sonra aynı *Cennet*'teki[24] gibi Dante ve Beatrice görünüyor; beyaz örtülere sarınmışlar, başlarında gümüş halkalar, kol kola yavaşça ve görkemli şekilde ama yukarıdaki iplerinden çekiliyor gibi kıvrıla büküle yürüyorlar. Güzel görünüyorlar. Hayal ürünü meşhur hikâyedeki her şey gerçek olmuş. Dante çarşaf gibi beyaz ve kumral saçlı; gümüş taçlı, ölümsüz Beatrice onun kolunda, karanlık meydanda çalımlı bir şekilde yürüyorlar. Burnu, elmacıkkemikleri ve damarlı yüzü ile aptalca, tahta bir görünüşü var ve *Cehennem*'in modern bir eleştirisini sunuyor.

Hava epey bir kararıyor, lambaları yakıyorlar. Cafe Roma'ya gidiyoruz ve kalabalığın arasında kaldırımda bir masa buluyoruz. Hemen çayımızı içiyoruz. Akşam hava soğuk, rüzgâr buz gibiydi. Ama kalabalık yavaşça bir ileri bir geri, bir ileri bir geri dolaşmaya devam ediyor. Masalarda oturanların çoğu erkek. Kahve veya vermut denen

24. Dante Alighieri'nin *İlahi Komedya* adlı eserinin Cehennem ve Araf'tan sonraki üçüncü ve son bölümü. Bu bölümde Dante'ye rehberi Beatrice eşlik ediyor. (ç.n.)

aromalı bir beyaz şarap ya da daha sert bir şeyler içiyorlar. Hepsi modern özbilinç kavramını umursamadan samimi ve rahat. Mutlak bir memnuniyet, ruhun doğal dinçliği ve feodal resmiyetten uzaklık hâkim. Çocuklu bir aile ve yerel kıyafetler içindeki bakıcı geliyor. Hepsi aynı masaya oturuyor ve güzeller güzeli bakıcı her ne kadar *tuzun alt tarafında*[25] otursa da çok samimiler. Bakıcı; kaliteli kumaştan gül kırmızısı elbisenin, ilginç, zümrüt yeşili ve mor bir jilenin, korsesinin ve ev yapımı keten uzun elbise kollarının içinde gelincik gibi parlıyor. Kafasında gül kırmızısı-beyaz bir başlık, altın işlemeli düğmeleri ve ona uygun da küpeleri var. Feodal-burjuva aile, şerbetlerini içip kalabalığı seyrediyor. Şu an en belirgin his, özbilincin orada hiç olmayışı. Herkes kendiliğinden soğukkanlı görünüyor; müthiş yerel kostümü içindeki bakıcı kız, sanki kendi köyünün sokağında oturuyor gibi tamamıyla rahat. Hiç çekinmeden hareket ediyor, konuşuyor ve gelen geçene sesleniyordu. Hem görünmez hem de aşılmaz olan tuz sınırın altında. Birden tuz bariyerlerinin aslında her iki taraf için de iyi bir şey olduğunu fark ediyorum. Aradaki bariyeri çekiştirip bozmak ve canavarlaşmak yerine her iki taraf da kendi alanlarında doğal ve insancıl kalabiliyorlar.

Kalabalık karşıda, deniz kenarındaki ağaçların altında. Bizim taraftan normal yayalar geçiyor. İşte o zaman hayatımda ilk kez yerel kostümlü bir köylü görüyorum. Siyah beyaz kostümlü yaşlıca, dinç, yakışıklı bir adam. Uzun kollu beyaz bir gömleği ve yerel desenli kısa, dar siyah bir yeleği var. Bu yelekten, aynı siyah desenli kısa bir pili ya da fırfır gibi bir şey çıkıyor ve bacaklarının arasına, kalitesiz keten pantolonuna kadar uzanıyor. Pantolonu dizinin altından sıkı, siyah tozluklarına bağlanıyor. Arkasına sarkan sivri uçlu uzun bir şapkası var. Nasıl da yakışıklı bir

25. Ortaçağda önemli bir çeşni olan tuz masanın ortasına konur, ev sahibi ve sahibesi tuzun üst tarafına, yardımcılarsa alt tarafına otururlardı. (ç.n.)

adam, nasıl da erkeksi öyle! Ellerini gevşekçe arkasında bağlamış; sakin, dimdik ve kendi halinde. Eşsiz güzellikte ve dimdik. Siyah ve beyazın ışıltısı, beyaz uzun çizgilerin yavaşça inişi, siyah şeritleri, cepkeni, beyaz gömlek kolları, beyaz koynu ve yine siyah şapkası; nasıl da güzel zıtlıklar yumağı, müthiş, inanılmaz, aynı alacakarga gibi. Erkeklik eğer doğru şekilde sunulursa ne kadar güzel bir şey. Ama modern kıyafetlerle nasıl da gülünç hale sokuluyor!

Başka bir köylü daha var. Gözleri fıldır fıldır, gergin yanaklı, sıkı ve tehlikeli bacaklı genç biri. Ucu önüne düşsün diye uzun, sivri şapkasını katlamış. Üzerinde kısa, dar bir pantolon ve kolları deriden yapılmış gibi duran kalın kahverengi kumaştan dar kollu bir cepken var, cepkeninin üstünde de kıvırcık yünlü, siyah, eskimiş bir çeşit zırh. Bir ahbabıyla konuşa konuşa yürüyor. Sulu İtalyanlardan sonra, dar pantolonlar içindeki bu bacakları görmek ne kadar da muhteşem bir şey; onlarda hâlâ var olan korkusuzluk sayesinde bu öyle keskin, öyle erkeksi ki! İnsan korkarak Avrupa'da erkek ırkının neslinin tükendiğini fark ediyor. Sadece Mesih benzeri kahramanlar ve kadın delisi Don Juan'lar ve bağnaz eşitlik karşıtları kalmış. O eski, güçlü, boyun eğmez erkekler yok olmuş. Şiddetli kararlılığı bastırılmış. Son kıvılcımlar da Sardinya ve İspanya'da sönüp gitmeye yüz tutmuş vaziyette. Geriye kalansa emekçi sınıfıyla eşitlik karşıtlarının birleşimi ve zehirli, büyük bir istekle kendini feda etme ruhu. Ne kadar berbat!

Ama şu sıradışı, parlak, siyah beyaz yerel kostüm yok mu! O kostümü önceden görmüş gibiyim; hatta önceden giymiş ya da giydiğimi rüyamda görmüş gibiyim. Onu rüyamda gördüm ve onunla gerçek bir bağ kurdum sanki. Bir şekilde içimdeki bir şeye ait gibi, belki de geçmişime. Bilemiyorum. Ama bu huzursuz edici aşinalık hissi beni ele geçiriyor. Onu önceden görmüş olduğumu *biliyorum* işte. Bu huzursuzluk Eryx Dağı'nı görmeden önce hissettiğimle

aynı ama bu seferkinde dehşet yok.

Sabah güneş masmavi gökyüzünde parlıyor, ama gölgeler çok soğuk ve rüzgâr adeta buzdan bıçak gibi. Güneşi görmek için dışarı çıkıyoruz. Otel bize sütlü kahve veremiyor, sadece sade kahve. Onun için biz de deniz kenarına, *Via Roma*'ya inip kafemize oturuyoruz. Günlerden cuma. Taşrada yaşayanlar kalabalık gruplar halinde koşturarak geliyor.

Cafe Roma'da sütlü kahve var ama tereyağı yok. Oturup dışarıdaki hareketliliği izliyoruz. Hayatımda gördüğüm en küçük eşek cinsi olan Sardinya eşekleri minnacık ayaklarıyla el arabasına benzeyen küçük vagonları çekerek hızla yürüyor. Eşekler o kadar küçük ki yanlarında çocuk yürüse uzun boylu bir adam gibi görünür. Hele yetişkin bir adam yürüse hepten kocaman ve güçlü bir Kiklop[26] gibi görünür. Koskocaman adamların bu kuş kadar hayvancıklara yüklerini taşıtmaları çok saçma. Bir tanesi arabadaki çekmeceli dolapları çekerken arkasında koca bir ev var gibi görünüyordu. Yine de o küçücük canlı, onca yükün altında yılmadan yürüyor.

Bana bir zamanlar bu eşeklerden sürüyle olduğunu ve Sardinya'nın kıraç tepelerinde yarı vahşi yollarla beslendiklerini anlatıyorlar. Ama savaş ve savaş çıkarıcıların ahmak lakaytlığı bu sürüyü yok etmiş, geriye sadece birkaç tane kalmış. Aynı sığırlara olduğu gibi yani. Sardinya, sığırların anavatanı, Akdeniz'in dağlık, küçük Arjantin'i şimdi neredeyse çorak. Savaş yüzünden, diyor İtalyanlar. Tabii bir de savaş çıkarıcıların amaçsız, ahmak, pis müsriflikleri yüzünden. Dünyayı yıpratan tek şey savaş değil; asıl savaş çıkaranların kendi ülkelerindeki kasıtlı, zararlı savurganlıkları. İtalya'yı yine İtalya mahvetti.

Siyah beyaz giysili köylüler güneşte parlayarak do-

26. Yunan ve Roma mitolojisinde alınlarının ortasında tek gözleri bulunan devler. (ç.n.)

laşıyorlar. Dün gece gördüğüm rüya aslında rüya değildi. Tanıdık bir şeye duyduğum özlem de yanılsama değildi. Adamları o desenler ve ketenler içinde görünce bir kez daha aynı şeyi hissediyorum. Kalbim bildik şeyin özlemiyle yanıp tutuşuyor ve onu geri istiyor.

Bugün pazar günü. Caddenin ikinci geniş sokağı ama bir şeyin sonu gibi kısacık bir ara yol olan *Largo Carlo-Felice*'ye sapıyoruz. Cagliari işte böyle, her şey ufak tefek. Kaldırım kenarı tarak ve yaka düğmesi, ucuz aynalar, mendiller, sahte Manchester malları, minder kumaşı, ayakkabı cilası, ucuz çanak çömlek gibi şeyler satan tezgâhlarla dolu. Ayrıca gemideki Cagliarili Madam'ın, kolunda büyük bir sepetle ona eşlik eden hizmetçisiyle birlikte pazara gittiğini de görüyoruz. Belki de geri dönüyorlardır. Kocaman sepetlerden birine destek olan küçük bir çocuk da onları izliyor. Sepet; çocuğun kafasının üstünde ekmek, yumurta, sebze, tavuk gibi bir sürü şeyin yığılı olduğu kocaman bir tabağa benziyor. Biz de pazara giden Madam'ı takip ediyoruz. Pazar yeri yumurtalarla parlıyor. Altın sarısı çimenli, büyük yuvarlak sepetlerin içinde bir sürü yumurta, yığın halinde kümelenmiş ve tepecik oluşturmuşlar. Yumurtalardan yapılma bir Sierra Nevada sıradağları, sıcak beyaz tonlarında parıldıyor. Hem de ne parlamak! Daha önce hiç fark etmemiştim ama havaya samimi, sedefli bir ışıltı, hatta neredeyse sıcaklık katıyorlar. Sedefli altın rengi bir sıcaklık yayıyorlar. Bir sürü yumurta ve ışıldayan yumurtalı yollar.

Altmış, altmış beş santime[27] satılıyorlar. K-A, "Cagliari'de yaşamalıyım!" diye çığlığı basıyor, çünkü Sicilya'da tanesi bir buçuk frank.

Burası şarküteri ve ekmek dükkânı. Bir sürü taze, şekil şekil ekmekler var, kahverengi ve parlaklar. Küçük yığınlar halinde, tatmak istediğim muhteşem yerel kekler.

27. Frankın yüzde biri olan para birimi. (ç.n.)

Çok da et var; ayrıca peynirler, her çeşit, her şekilde, her beyazlıkta, krem renginin her tonunda, ta nergis sarısına kadar. Keçi peyniri, koyun peyniri, İsveç peyniri, Parmesan peyniri, özel İtalyan peynirleri olan stracchino, caciocavallo, torolone ve daha adını bile bilmediğim bir sürü peynir! Ama fiyatları Sicilya'dakiyle aynı; kilosu on sekiz, yirmi ya da yirmi beş frank. Güzel jambonlar da var; kilosu otuz, otuz beş frank. Kilosu otuz, otuz iki frank olan taze tereyağı da mevcut. Tereyağının çoğu Milan'da yapılmış ama fiyatı taze olanla aynı. Müthiş tuzlu siyah zeytin yığını ve koca bir kâse dolusu yeşil zeytin de var. Kilosu sırasıyla on bir, on iki ve on dört frank olan tavuklar, ördekler ve yabani hindiler var. On altı franka devasa, kilise sütunu gibi kalın olan ve mortadella denen Bolonya sosisi de var. Ayrıca dilimler halinde yenen ve salam denen daha küçük sosisler de var. Muhteşem ve gösterişli bir yiyecek bolluğu. Balık için bayağı bir geç kalmışız, özellikle de cuma olduğu için. Çıplak ayaklı bir adam, alalım diye bize deniz canavarlarıyla dolu iki tuhaf obje gösteriyor.

Köylü bir kadın evde dokunmuş, uzun, rengârenk ve kabarıp duran keten eteğiyle sattığı malların arkasında oturuyor. Sarı sepetler parlak bir ışık yayıyor. Bir kez daha etrafta bolluk hâkim. Ama ne yazık ki yumurtalar dışında hiçbir şeyde ucuzluk yok. Her ay her şeye zam geliyor.

"Gelip burada, Cagliari'de yaşamam, alışverişimi buradan yapmam lazım benim," diyor K-A. "Benim de şu büyük hasır sepetlerden almam gerek."

Küçük sokağa iniyoruz ve geniş taş merdivenlerde daha fazla sepet görüyoruz. Sonra da yukarı çıkıyoruz ve kendimizi sebze halinde buluyoruz. K-A hâlâ çok mutlu. Bazıları çıplak ayaklı olan köylü kadınlar kısacık, dar korseleri ve kabarık, renkli etekleriyle sebze yığınlarının arkasında oturuyorlar. Hayatımda bundan daha güzel bir sunum görmemiştim. Yoğun, koyu yeşil ıspanaklar baskın

görünüyor ama onların içinden de lor beyazı ve siyah-mor karnabahar çıkıyor. Bu harika karnabaharlar sanki bir çiçek şöleni sunuyor, mor olanlar müthiş menekşerengindeydi. Bu yeşil, beyaz ve mor yığının üstünde de parlak gül kırmızısı ve mavi kırmızı renkteki turplar, küçük şalgama benzeyen iri turplar duruyor. Uzun, gri-mor enginar filizleri, asılı hurma demetleri, şeker kaplı beyaz incirler ve iç karartıcı görünen siyah incirler, parlak, kavrulmuş incirler, sepetler dolusu incir... Birkaç sepet badem ve bir sürü büyük ceviz. Sepetler dolusu yerli kuru üzüm. Trompete benzeyen kırmızıbiberler. Büyüleyici kerevizler, o kadar beyaz, büyük ve etliler ki! Sepet sepet taze patates, yaprak yaprak lahana, bir yığın kuşkonmaz, sarı tomurcuklu brokoliler, büyük kabuksuz havuçlar, ortası beyaz hafif salatalar, uzun, kahverengi-mor soğanlar ve tabii ki portakal piramitleri, açık renkli elma piramitleri, sepetler dolusu yeşil-siyah küçük yapraklı parlak mandalina... Cagliari'deki bir marketin çatısı altında hiç görmediğim kadar harika, yeşil, parlak renkli meyve dünyası. Taptaze ve inanılmaz. Hepsi de oldukça ucuz, patatesler hariç. Patateslerin kilosu 1.40 ya da 1.50 frank.

K-A, "Eğer Cagliari'de yaşamaz, alışverişimizi buradan yapmazsam gözlerim açık giderim," diye sızlanıp duruyor.

Güneş almayan yerler soğuk. Sokaklara çıkıp ısınmaya çalışıyoruz. Güneş kuvvetli. Ama ne yazık ki çoğu güney kasabasında olduğu gibi sokaklar aynı kuyu misali güneş almıyor.

K-A ile birlikte güneşli alanlarda dolaşıyor ama sonra ister istemez gölgeler tarafından yutuluyoruz. Dükkânlara bakınıyoruz ama görecek pek bir şey yok. Genellikle küçük, çirkin, yerel dükkânlardı.

Hatırı sayılır sayıda köylü sokaklarda ve köylü kadınlar oldukça sıradan giysiler içindeler. Sıkı korseli, kalın,

pamuklu ya da elde dokunmuş ketenden kabarık etekler giymişler. En güzeli koyu mavi ve kırmızı çizgilerin iç içe geçmesi ve koyu mavi rengin bel kısmında toplanıp tek bir renge dönüşmesi; sayısız pili tüm kırmızıyı kapatıyor. Ama o uzun etekli kadın yürüdüğünde, kırmızısı, renklerini sergileyen bir kuş gibi gözalıyor ve bu, kasvetli sokağa ayrı bir hava katıyor. Sade, hafif bir korse giymiş. Korse zaman zaman uzun kollu kısa bir yeleğe ama genellikle de mendil ya da bol örülmüş bir atkıya benziyor. Hızlı, kısa adımlarla yürümeleri edalı. Ve son olarak da benim için en çekici kadın kostümü şöyle: dar, kısa bir korse ve hareket ettikçe uçuşan uzun, pileli bir etek. Modern şıklıkta eksik olan bir cazibesi, kuş gibi bir oynaşı var.

Bu köylü kızlar ve kadınlar çok eğleniyor, enerjik ve cüretkârlar. Küçük duvar gibi dimdik sırtları ve kararlı, iyi çizilmiş kaşları var, ayrıca eğlenirlerken tetikteler de. Doğu'nun iticiliği yok. Enerjik, capcanlı kuşlar gibi sokaklarda koşturuyorlar. Size baktıkları anda beyninizden vurulmuşa dönüyorsunuz. Tanrı'ya şükür ki hassasiyet Sardinyalıların yaygın bir özelliği değil galiba. İtalya o kadar hassas ki tıpkı pişmiş makarna misali, kilometrelerce uzunlukta hassasiyet her şeyin etrafını kaplamış gibi. Anladığım kadarıyla burada erkekler kadınları idealize etmiyorlar. Burada kadınlara kötü gözle bakmıyorlar ve İtalyan erkeklerine özgü o *kadınlar emrimize amadedir* bakış açısı yok. Taşralı erkekler bu kadınlara, kendinize dikkat edin leydim, der gibi bakıyorlar. Madonna'ya[28] tapınır gibi ayaklara kapanmak pek de Sardinya geleneği değil. Bu kadınların kendilerine dikkat etmelerii, güçlü ve iradeli durmaları lazım. Eğer yapabilirlerse erkek Efendi olacak. Ama bu arada kadın da bir kenara çekilip meydanı ona bırakmayacak. Ve işte alın size süregelen cinsiyet savaşları. Bu kadar yapışkan içi içe geçme ve desteksiz Madonna ta-

28. Hıristiyanlıkta İsa'nın annesi Meryem. (ç.n.)

pınmasından sonra bu gerçekten inanılmaz bir şey. Sardinyalılar asilce yetiştirilmiş asil kadınlar istemiyorlar. Teşekkürler ama kalsın. Oradaki başı dik, genç olanı istiyorlar. Diğerinin peşinden koşmak asil yetiştirilmişle yapacaklarından daha iyi bir idman, çünkü numaraları var. Kendini fazlasıyla ifşa eden Carmen'le yapılacak olan idmandan bile daha iyi. Bu kadınlarda utangaçlık, cüretkârlık ve elde edilememe var. Cinsiyetler arasındaki küstah ve akıl almaz ayrılık; her biri kendi tarafının aşağılanmasını önlemeye çalışıyor. O yüzden görüşmeler vahşi, tuzlu bit tatta ve yabancı gibi geçiyor. Aynı anda her iki taraf da kendi gururu ve cesaretiyle tehlikeli bir adım atıp sonra sürünerek geri çekiliyor.

Bana aşkın eski, tuzlu halini verin. Aşırı hassasiyet ve asaletten, vıcık vıcık modern sevgi gösterilerinden öyle tiksiniyorum ki!

İnsan Cagliari'de birkaç büyüleyici yan görebiliyor; iri, karanlık ve ışıksız gözler. Sicilya'da büyüleyici gözler var; parlak, büyük, küstah bir ışıkla dolu, ilginç kapaklı ve uzun kirpikli, Kesinlikle Yunan gözleri. Ama burada gözler yumuşak, boş bir karanlık ve içlerinde hiçbir kötülük olmayan kadife şeyler. Ve bir yabancıyı etkiliyorlar, daha ruh kendisinin farkına varmadan ve Yunan zekâsı ortaya çıkmadan evvel. Her zaman uzak; sanki akıl bir mağaranın derinliklerinde yatıyor ve oradan hiç çıkmıyormuş gibi. İnsan bakışırken bir anlığına bir ışıltı arıyor ama gerçekliği delip geçmeyi başaramıyor. İnine dönen vahşi bir hayvan gibi geri çekiliyor. Karanlık ve güçlü bir yaratık *var* ama ne?

Bazen ressamlar Valesquez ve Goya bize iri, karanlık, parıltısız gözler tasvir ederler; buna bir de güzel ve neredeyse kürk gibi görünen uzun, yumuşak saçlar eklerler. Cagliari'nin kuzeyinde böylelerini hiç görmedim.

K-A, köylülerin kendilerinee kıyafet yaptıkları ma-

vi-kırmızı, çizgili, pamuklu kumaşları inceliyor. Karanlık dükkânın girişinde koca bir tomar var. Girer girmez hissetmeye başlıyoruz. Yumuşak, kalın pamuklu kumaş; metresi on iki frank. Diğer köylü desenleri gibi, göründüğünden çok daha karmaşık ve incelikli. Çizgiler ilginç bir şekilde yerleştirilmiş, oranlar ustaca ve beyaz bir çizgi tek bir yandaki her mavi bloktan aşağı doğru indirilmiş. Çizgiler kumaşta çakışıyor; yani boylu boyunca uzanmıyor. Her ne kadar köylülerin eteklerinin en altında, kenarı baştan başa saran çizgiler olsa da bu genişlik anca eteğe yeter.

Eskimo kılıklı, safça, dürüst ve sokulgan adam kumaşların Fransa'dan ithal olduğunu ve bunun savaştan beri gelen ilk parça olduğunu söylüyor. Eski ve oldukça düzgün bir desen ama malzeme o kadar da iyi değil. K-A bir elbise yapacak kadar kumaş alıyor.

Adam bize turuncu, kırmızı, gök mavisi, parlement mavisi kaşmirleri gösteriyor. Kaliteli, saf-yün ve Hindistan'a ihraç edilen kaşmirler Alman bir ticaret filosundan alınmış, öyle diyor adam. Metresi elli frank ama gerçekten geniş. Her ne kadar parlaklıkları insanı cezbetse de sırt çantasında taşıması zor.

Gezip dükkânlara, tel işlemeli altın takınmış köylülere ve güzel bir kitapçıya bakıyoruz. Ama görülecek pek bir şey yok; bu yüzden devam etsek mi bilemiyoruz. Artık gitsek mi?

Cagliari'den kuzeye doğru gitmenin iki yolu var: Adanın batısına doğru giden devlet demiryolları ve merkezden geçen bir başka dar demiryolu. Ama büyük trenler için epey geciktik. O yüzden ikinci yoldan gideceğiz, artık nereye varırsa.

Tren iki buçukta ve denizden yaklaşık seksen kilometre içerde kalan Mandas'a kadar götürüyor. Durumu hoteldeki acayip garsona anlattığımızda, bize kendisinin de Mandaslı olduğunu ve orada iki konaklama yeri bu-

lunduğunu söylüyor. Öğle yemeğinde balığımızı yedikten sonra hesabı kapatıyoruz. Hepsi altmış frank tutuyor; kişi başı üç öğün iyi yemek, şarap ve konaklama dahil. Fiyat aynı şu an İtalya'da da olduğu gibi hayli uygun.

Dost canlısı ve sade *Scala di Ferre* otelinden memnun kalmış halde çantamı sırtlıyorum ve ikinci istasyona doğru yola koyuluyoruz. Bugün güneş ısıtıyor; hatta deniz kenarı yanıyor. Yol ve binalar kupkuru, liman yorgun ve dünyanın ucunda gibi görünüyor.

Küçük istasyonda köylülerin oluşturduğu bir kalabalık var ve neredeyse herkes birer ikişer örme bohça taşıyor; sert bir yünden uzun düz bir çizgileri, her yanında da içine eşya tıkıştırılmış cepleri var. Bunlar neredeyse taşınabilen tek çantalar. Adamlar onları omuzlarına bir parçası öne diğeri arkaya gelecek şekilde asmışlar.

Bohçalar hayret verici. Ham, soluk yünle kabaca örülmüşler ve kendirden ya da pamuktan çeşitli beyaz şeritleri var. Çeşitli genişlikteki şeritler çapraz gidiyor. Soluk çizgiler de örgü ve bazılarının üstünde güzel renklerde çiçekler var; gül kırmızısı, mavi, yeşil, yerel köylü desenleri, koyu renk yünlerin üstünde fantastik hayvanlar, yaratıklar. Çizgili zebra çantaların bazıları şeritlerindeki çiçek renkleriyle iç açıcı, bazıları ejderha gibi fantastik yaratıklarla enteresan ve kendi içlerinde birer tablo gibiler.

Trende sadece birinci ve üçüncü sınıf var. İkimiz için doksan, yüz kilometre kadar uzaklıktaki Mandas'a üçüncü sınıfta yolculuk toplam otuz frank civarı. Cıvıl cıvıl bohçalar arasına karışıp bir sürü oturma yeri olan ahşap araca biniyoruz.

Ve acayip şaşırtıcı bir şekilde, saniyesi saniyesine dakik bir biçimde Cagliari'den ayrılmak üzere yola çıkıyoruz. Yine yollara düşüyoruz...

MANDAS

Vagon pazardan dönen insanlarla doluydu. Bu demiryolunda üçüncü sınıftaki vagonlar kompartımanlara ayrılmıyor. Oda gibi herkes birbirini görsün diye açık bırakılmış. Havalı bohçalar her yere yığılmış, bir sürü insan hararetli konuşmalara dalmış. Demiryolunda en güzeli üçüncü sınıfta seyahat etmek. Hava var, açıklık var; hareketli bir misafirhanede konaklamak gibi, herkesin keyfi yerinde.

Bizim vagonun sonunda bir sürü yatak bulunuyor. Koridorun hemen karşısında, eve dönen çocuklar gibi mutlu mesut yaşlıca bir çift oturuyor. Adam hayli şişman ve beyaz bıyıklı, sevimli bir çatıklığı var. Kadın uzun, sıska, kahverengi uzun etekli, siyah önlüklü, büyük çantalı ve esmer. Başı açık ve gri saçları düzgünce ayrılmış. Trende oldukları için çok keyifli ve heyecanlılar. Kadın büyük çantasındaki bütün parayı çıkarıp sayıyor ve adama veriyor. Kâğıt on liralar, bozuk beş lira ve kullanılabilir durumda mı diye baktığı kirli, arkası pembe, bir iki tane bir liralık banknot. Son olarak da yarım penilerini veriyor. Adam paraları istifliyor ve ayağa kalkıp tombul bacaklarına doğru iterek pantolonunun cebine sokuyor. Adamın gömleğinin arkası ilginç bir şekilde pantolonunun dışına çıkarılmış, arka önlük gibi görünüyor. Neden yapmış kim bilir. Adam; ustaca bir çatıklıkla, şişman, iyi huylu, rahat insanlardan; tıpkı

uzun, sıska, suratsız ve itaatkâr ev hanımları gibi.

Çok mutlular. Adam büyük bir şaşkınlıkla termostan bardağa sıcak çay döküşümüzü izliyor. Bence bu adam da bunun bomba olabileceğinden şüphelendi. Mavi gözlü ve beyaz, sivri kaşlı bir adamdı.

"Ne güzel, sıcacık!" diyor çayı görünce. Bu şaşkınlığa alıştık. "İyi iş görüyor mu bari?"

"Evet,"diyor K-A, "gayet iyi.". Sakin sakin kafalarını sallıyorlar. Eve gidiyorlarmış.

Tren, sıtma görünümlü deniz yüzeyinden gidiyor, perişan palmiye ağaçlarını ve cami görünümlü binaları geride bırakıyoruz. Bir yerde hemzemin geçit görevlisi kadın kırmızı bayrağını hızla sallıyor ve biz de ilk köye sapıyoruz. Güneşten kurumuş kerpiç evlerden kurulu, kerpiç bahçe duvarları olan bir köy; trenleri geride tutsun diye kiremit sırtlar yapmışlar. Bahçelerde koyu portakal ağaçları var. Kil rengi, kuru kilden köyler gözüme yabancı geliyor. Tilki yuvasına ya da kır kurdu kolonisine benziyorlar.

Geriye bakınca Cagliari'nin kayaları üstündeki uçurumları görebiliyorsunuz. Denizin keskin girintisinin kenarında güzel görünüyorlar. Gerçek bir denizde böyle kil gibi solgun bir görüntü, oldukça şaşırtıcı.

Hemen ardından tepelere çıkmaya başlıyoruz. Az sonra da ara ara tarım arazileri görünmeye başlıyor. Çalılık, kıraç arazilerin denize bu kadar yakın olması olacak iş değil. Sardinya'nın boş alanları nasıl da çalılık ve açıklıktı. Sıcaklık, kocayemiş çalılıkları ve insanın göğsüne kadar gelen mersin ağaçlarıyla arazi yabani. Ara ara birkaç sığır kafası görünüyor. Sonra yeniden mısır yetiştirilen grimsi tarım alanları. İngiltere'deki Cornwall'un Land's End bölgesine benziyor. Uzakta, ıssız arazinin orasında burasında çalışan köylüler var. Bazen bu; uzakta, yalnız, siyah beyaz giysisiyle gözalan, küçük ve yalnız alacakarga gibi belirgin bir adam oluyor. Sardinya'nın bütün büyüsü işte bu man-

zarada. Alçak, kıraç görünen tepelerin arasında, geniş arazinin ortasında, uzakta yalnız bir figür; küçük ama siyah beyaz, parlak ve daima yalnız çalışan. Mısır yetiştirmeye uygun, gri arazilerin olduğu çukurlar ve tarlalar var. Sardinya bir zamanlar kocaman bir tahıl ambarıymış.

Güneyli köylülerin çoğu yerel giysileri giymiyor artık. Genelde askerlerin gri-yeşil kamuflaj giysilerine benzeyen haki rengi kıyafetler giyiyorlar. Nereye gidersen git her yerde karşına gri-yeşil savaş giysileri çıkıyor. İtalyan hükümeti bu kalın, kaliteli ama nefret uyandıran kumaşlardan kaç metre tedarik etti hiç bilmiyorum ama İtalya'yı halıfleks gibi kaplamaya yetmiş. Her yerde bunlardan var. Küçücük çocukları sivil cüppeler, montlar olarak sarıyor; onların ellerinden alınmış babalarını ve bazen de kadınları sıcak tutmak için etraflarına sarılmış. Bu, insanlığın üstüne çökmüş gri sisin sembolü, bireyselliğin cazibesini ortadan kaldırıyor, ilkel tekilliği bozuyor. Demokrasi! Asker yeşili demokrasi!

Buralar İtalyan arazilerinden çok farklı. İtalya neredeyse her zaman heyecanlı, hatta iflah olmaz romantiktir. Lombardy ovalarında duygusallık, Venedik lagünlerinde romantizm ve yarımadanın hemen hemen her tepesinde tamamen içten gelen bir heyecan vardır. Belki de sebebi kireçtaşı oluşumudur. Ama İtalyan manzarası gerçekten on sekizinci yüzyıldan kalmadır, her şeyi muhteşem ve güncel kılan romantik-klasik bir havası vardır. Kemerli köprüler, şeker serpilmiş dağlardaki kalıntılar; dar, dik geçitler ve de Wilhelm Meister şelaleleri, baştan aşağı.

Sardinya ayrı bir dünya. Daha geniş, daha sade, pek de baştan aşağı değil ama belirli bir uzantısı var tabii. Kıraç tepelerin yalın yamaçları sürüp gider, belki de ta güneybatıdaki etkileyici zirvelere dek. Bu da açık alan hissi verir ki bunu İtalya'da bulamazsınız. İnsanın etrafındaki açıklık ve gidilecek yerler olması güzeldir, hiçbir şey bitmemiş,

hiçbir şey tamamlanmamıştır. İtalya'nın tepelik sınırlandırmalarından sonra buna özgürlük denir. Oda, ruhuma bir oda verin yalnızca, romantik uçurumlar sizin olsun.

Öğleden sonranın altın sarısı güneşinde geniş ve Celtic manzarasını andıran tepeler boyunca ilerlemeye devam ediyoruz. Ufak trenimiz dolanarak ve dumanlar çıkararak hızlıca ilerliyor. Adam boyu çalılar ve fundalar Celtic için biraz fazla büyük ve hayduta benziyorlar. Arada bir siyah, yabani sığırların boynuzları görünüyor.

Uzun bir seyahat ve yalnızlıktan sonra bir istasyona geliyoruz. Her seferinde ötesi yok, arkasında yerleşim yeri yok gibi gözüküyor ama her seferinde bir başka istasyona gelebiliyoruz.

İnsanların çoğu trenden iniyor. Her birahanede inen filika şoförleriyle birlikte yolcular da hava almak için dışarı çıkıyorlar. Şişman eski dostumuz ayağa kalkıyor ve gömleğinin arkasını, sürekli düşüyor gibi göründüğü için insanların nefeslerini tutmalarına sebep olan pantolonunun içine rahat rahat sokuyor. Zar zor biniyor, arkasından da esmer karısı.

Tren, trenlere özel yolda beş on dakika sakin sakin duruyor. Sonunda ıslık ve düdük sesi duyuyoruz. Tren hareket ederken şişman yaşlı dostumuz şişko bir yengeç gibi trenin ucunda sıkıca tutunuyor. O sırada aniden dışardan feryatlar, çığlıklar duyuluyor. Hepimiz sıçrıyoruz. Yolda uzun esmer bir kadın var. Bir eve kadar sadece birkaç kelam etmek için daha az önce yüzlerce metre yürümüş ve şimdi de trenin hareket ettiğini görüyor.

Kadının ellerini göğe kaldırışını seyrediyor ve o velvele içinde "Madonna!" diyen yırtıcı çığlığını dinliyoruz. Eteklerini topluyor ve gri çoraplı ince bacaklarıyla trenin arkasından deli gibi koşmaya başlıyor, ama nafile. Tren kadının gözünün yaşına bakmadan yoluna devam ediyor. Kadın seke seke platformun başına yetişiyor ama biz plat-

formun sonundan hareket ediyoruz. Sonra da artık bizi durduramayacağını fark ediyor. Uzun kollarını geri geri giden trenin ardından yalvararak oraya buraya şiddetle savuruyor, ellerini göğe, Tanrı'ya açıyor, sonra da çaresizce başını öne eğiyor. Bu onu son görüşümüz oluyor, başını üzülerek iki elinin arasına almış yürüyor. Terk edildi, arkada bırakıldı.

Zavallı şişman adam bunca zamandır arabanın sonundaki küçük platformun dışındaydı, ellerini karısına uzatmış, hem onu paylıyor hem de durması için trene deli gibi bağırıyordu. Ama tren durmadı ve kadıncağız o kahrolası istasyonun zayıflayan aydınlığında öylece kalakaldı.

Adamın yüzü parlıyor, gözleri kocaman açılmış ve bir çift yıldız gibi ışıl ışıl, çaresizlik, hayal kırıklığı, öfke ve stresten dolayı şekil değiştirmiş. Hararetli, kaskatı ve sessizce gelip yerine oturuyor. Yüzü, karışık duygularının aleviyle güzel görünüyor. Bir süre, hislerinin ortasında bilinçsizce oturuyor. Sonra şaşkınlığının içinden öfke ve kırgınlık sıyrılıp ortaya çıkıyor. Bir hışımla uzun burunlu, sinsi, Fenikeli görünümlü görevliye dönüyor. Kadın için treni neden durdurmamışlardı! Görevli, sanki biri onu ateşe vermiş gibi aniden parlayıveriyor. Hah, tren öyle herkesin keyfine göre durmaz, belli bir programı var! Yaşlı kadın bu yolculuğa neden çıkmıştı acaba? Kadın kendi düşüncesizliğinin bedelini ödüyormuş. Trene para vermiş mi ki? Yaşlı adamsa görevliyi, dikkate alınmayan cevaplar yağmuruna tutuyor. Şoföre, sadece bir dakikacık dursun diyememiş mi! Zavallı kadıncağız! Başka tren yok ki! Ne yapacak şimdi? Bilet mi? Parası da yok. Zavallıcık...

O gece Cagliari'ye geri giden bir tren varmış, şişman adamın neredeyse patlayan tohum kapsülü misali parçalayacağı kondüktör öyle diyor. Adam yerine geçiyor. Bu da neyin nesiydi? Cagliari'ye geri giden trenden evi Snelli'deki insana ne ki? Bu, işleri biraz karıştırıyor...

Tepine hoplaya, canları istediği kadar tartışıp duruyorlar. Sonunda kondüktör yoruluyor, kendince sinsi sinsi gülümsüyor. Şişman dostumuz kırmızı, öfkeli, mahcup, kederli gözlerle bize bakıyor ve yapılanın çok ayıp olduğunu söylüyor. Sonra kendini beğenmiş bir kadın Cagliari'deki bir yüksekokuldan olduğunu belirtip yapmacık bir şirinlikle münasebetsiz birtakım sorular soruyor. Ardından da şişman dostumuz yalnız kalıyor, donuk yüzünü elleriyle örtüp dünyaya sırtını dönüyor ve kasavete dalıyor.

Her ne kadar gülsek de aslında olanlar çok üzücü; hatta K-A'nın gözünden birkaç damla yaş bile akıyor.

Yolculuk saatler sürüyor. Bir durağa gelince kondüktör inmemizi söylüyor, bu vagonlar daha öteye gitmiyormuş. Sadece iki tane araç Mandas'a devam ediyormuş. Eşyalarımızla birlikte indik. Perişanlık abidesi şişman dostumuz da hurcuyla indi.

Bindiğimiz vagon çok kalabalık. Diğer vagonsa sadece birinci sınıfa özel. Trenin gerisiyse yükle dolu. Bizimkiler, uzun yük vagonları kuyruğunun ucunda, göze batmayan iki yolcu vagonu.

Boş bir koltuk var, biz de oturuyoruz. Zayıf, yaşlı bir kadının iki torunuyla orası *onun yeri* diye başımızda dikildiğini ancak beş dakika sonra fark edebiliyoruz. Neden kalkıp gittiğini söylemiyor. Bacaklarımın altında da ekmek torbası varmış. Neredeyse delirecekti. Tam başımın üzerinde, yukardaki küçük gözde de hurcu duruyor. Şişman askerler iyi niyetle kadına gülüyorlar, ama kadın kızgın, yaşlı bir tavuk gibi tepinip duruyor. Kadın başka bir koltuk bulup rahatça yayıldıktan sonra ona gülümsüyoruz ve bize söylenmesine ses çıkarmıyoruz. Hemen ekmek torbasını bacaklarımın altından kapıyor. Yanında şişman bir çocuk gergince otuyor.

Hava kararmaya başlıyor. Kondüktör gelip gazın bittiğini haber veriyor. Eğer trendeki lambaların gazı biterse

karanlıkta oturmak zorunda kalabiliriz. Yol boyunca gaz yok. O yüzden adam, etrafında bir sürü çocuk ona ışık olsun diye kibrit çakarken, uzun bir uğraştan sonra koltuklara çıkıyor ve nohut kadar bir ışık çıkarabiliyor. Bu muğlaklığın ortasında oturup etrafımızdaki loş ve gölgeli yüzlere bakınıyoruz. Tüfekli, şişman bir asker, kocaman bohçaları olan yakışıklı bir asker, tuhaf, esmer ufak tefek bir adam küçük bir bebeği suratsız kadına bir veriyor bir alıyorlar. Kadının başına sarılmış beyaz bir kumaş parçası var. Bu, geleneksel kıyafetli, karanlık istasyonda hızla gidip muzaffer edayla ve elinde bir parça çikolatayla geri gelen köylü kadın. Genç bir adam bize her durağı söylüyor. Bir de kavgacı bir adam var. Onlardan hep bir tane bulunur zaten.

Yavaş yavaş kalabalık azalıyor. Bir durakta, şişman dostumuzu giderken görüyoruz. İhanete uğramış gibi keder içinde. Şişkin bohçası önüyle arkasında asılı ve şu an onun içinde huzur yok. Nohut kadar gazın ışığı da gittikçe azalıyor. Acayip bir loşlukta, koyun kürkü ve köylülerin kokusunda, bize nerede olduğumuzu söyleyen şişman ve metanetli genç adamla birlikte öylece oturuyoruz. Diğer loş yüzler sonsuz ve boğucu sessizlikte yok olup gitmeye başlıyor. Bazıları uyuyakalıyor ve küçük tren bilinmez Sardinya karanlığında gittikçe gidiyor. Mecburen çayın son yudumunu içiyoruz ve ekmeğin son parçalarını yiyoruz. Nasıl olsa bir şekilde gideceğimiz yere varacağız.

Mandas'a vardığımızda saat yediyi pek geçmiyor. Mandas, bizimki gibi küçük trenlerin zorlu mücadelelerinden sonra oturup uzun ve keyifli bir şekilde lafladığı buluşma yeri. Seksen kilometrelik yolu gelmek aşağı yukarı beş saat sürüyor. Nihayet kavşak göründüğünde, herkesin, açan tomurcuk gibi, kendini trenden attığına emin olabilirsiniz. Bir yere yetişmek ister gibiler. Nereye olacak, istasyonun lokantasına elbette. İstasyonda, iyi iş yapan ve

konaklama hizmeti de veren küçük bir restoran mevcut.

Küçük barın arkasında neşeli bir kadın duruyor; esmer, kahverengi saçları düzgünce ayrılmış, kahverengi gözlü, kahverengi tenli ve kahverengi dar kadife korse giymiş bir kadın. Bizi elinde mumuyla dönemeçli taş merdivenlerden bir kaleye çıkarıyor ve odamıza kadar eşlik ediyor. Oda hapishane hücresi gibi iğrenç ve ekşimsi kokuyor. Hemen pencereyi açıyoruz. Gökte, yırtıcı bir şekilde buz gibi çatırdayan yıldızlar var.

Odada oldukça temiz ve nerdeyse sekiz insanın sığabileceği kadar büyük bir yatak bulunuyor. Üstünde mum olan masanın örtüsü bile var. Ama ne örtü! Galiba aslen rengi beyazmış; oysa şimdi üstündeki zamanın açtığı delikler, kasvetli siyah mürekkep lekeleri, ucuz bozuk şarap lekeleriyle milattan önce 2000 yılına ait bir mumyanın sargıları gibi görünüyor. Onu masadan kaldırabilir miyiz acaba, yoksa oraya mumyalanmış mıdır? Denemeye bile kalkmıyorum. Ama bu örtü beni bayağı bir etkiliyor ve bana daha önce hiç düşünmediğin şeyleri düşündürtüyor. Sadece bir masa örtüsü...

Kalenin merdivenlerinden inip yemek salonuna gidiyoruz. Odada uzun bir masa, üstünde ters çevrilmiş çorba kâseleri var ve bir lambada garip, çıplak asetilen ateşi yanıyor. Soğuk masaya oturduğumuz anda lambanın ışığı hemen zayıflamaya başlıyor. Oda, aslına bakarsanız tüm Sardinya, beton kadar soğuk. Dışarısı donuyor. İçerde de sıcaklıktan eser yok; zindan gibi taş zemin, zindan gibi taş duvarlar ve hava da ceset gibi, çok ağır ve kımıldanamayacak kadar soğuktu.

Lamba epey bir sönüyor, K-A sızlanıyor. Esmer kadın kafasını duvardaki bir deliğe sokuyor. Hemen ötesinde ocağın alevlerini ve kapları karıştıran iki korkutucu figür görüyoruz. Esmer kadın gelip hantal, porselen bir şömine süsüne benzeyen lambayı iyice sallıyor, iç kısımlarını biraz

kurcalıyor ve lamba yeniden yanmaya başlıyor. Sonra elinde, dumanı tüten bir kâse lahana çorbasıyla çıkageliyor, çorbanın içinde makarna parçaları da var. Şarap da alabilir miyiz lütfen? Bir anda taşranın ceset gibi soğuk kırmızı şarabının düşüncesiyle ürperiyorum, o yüzden başka neler olduğunu soruyorum. Clarence Dükü için yapılmış tatlı Yunan şarabı varmış. Biz de biraz ondan söyleyip gevşiyoruz. Lamba tekrar sönerken en azından rahatlamaya uğraşıyoruz. Esmer kadın gelip yeniden onu sallıyor, biraz vuruyor ve lamba yeniden parlıyor. Ama hemen ardından "Yanmayacağım işte!" der gibi yeniden sönüyor.

Sonra hancı elinde bir mum ve çiviyle geliyor; iri, palabıyıklı ve güler yüzlü bir Sicilyalı. Lambayı adamakıllı dürtüyor, sallıyor, küçük vidaları çeviriyor. Ve alevler yeniden parlıyor. Biraz gerginiz. Bize nerden geldiğimizi falan soruyor. Sonra birden büyük bir heyecanla sosyalist miyiz diye soruveriyor. Bizi vatandaş ve yoldaş olarak adlandıracak. Bizi Bolşevik ajanı sanıyor, bunu fark edebiliyorum. Bizi kucaklamaya hazırlanıyor ama K-A bu onuru geri çeviriyor. Bense sadece gülümseyip başımı sallıyorum. İnsanların mutlu hayallerini çalmak üzücü.

K-A, "Etraf sosyalizmden geçilmiyor," diye söyleniyor.

"Evet, tabii, yani..." diye yanıt veriyor ihtiyatlı Sardinyalı.

Ama K-A gidişatı fark ediyor ve ekliyor:

"Si vuole un pocchetino di Socializmo: Yani; insan dünyada birazcık sosyalizm olsun istiyor tabii, ama azıcık. Çok değil. Bugünlerde haddinden fazla var."

Hancımız kutsal öğretiden bahsettiği konuşmasında çorbada bir çimdik tuz varmış gibi gözlerini kırpıştırıyor, K-A'nın gözünü boyamaya çalıştığını düşünüyor ve bizim gibi gizemli bir çift yüzünden kafası iyice karışıyor. Lambanın alevleri tüm gücüyle yanmaya ve ıslık çalmaya başlar

başlamaz adam da kalkıp gidiyor. K-A geri çekiliyor. Durumdan pek memnun değil, başka bir alev birden lambanın dibinin etrafını sarıyor, kendi kuyruğunu kovalayan bir aslana benziyor. Salondakilerin canını biraz sıkıyoruz. K-A yeniden sızlanıyor. Hancı, kurnaz bir gülümsemeyle, bir çiviyle ve iyiliksever bir edayla ve kabalığından eser olmadan odaya geliyor.

Yiyecek başka ne var? Bana bir parça kızarmış domuz eti ve K-A içinde haşlanmış yumurta. Biz bunlarla uğraşırken eğlencenin devamı geliyor; ikisi kırmızı tepeli, biri siyah ve altın renkli tepeli şapkaları olan üç istasyon memuru içeri giriyor. Şapkaları kafalarında, ortalığı ayağa kaldırarak onlarla aramızda görünmez bir perde varmış gibi gelip oturuyorlar. Gençler. Siyah şapkalı olanın çelimsiz ve alaycı bir hali var. Kırmızı şapkalılardan biri ufak tefek ama kanlı canlı, çok genç ve küçük bir bıyığı var. Ona *maialino* diyoruz; yani neşeli küçük siyah domuz. İyi beslenmiş, hatta semirmiş ve hareketli. Adamların üçüncüsüyse tıknaz ve solgun, gözlükleri var. Bize ters ters bakıyorlar ve yemek masasında yabancı bir *sinyora* ile birlikte bile olsalar şapkalarını çıkarmayacaklarını ima ediyorlar. Birbirlerine alaylı laflar ediyorlar, hâlâ bir görünmez perdenin öbür yanındaymışız gibi.

Bu görünmez ekranı aradan kaldırmaya kararlı şekilde soğukça "İyi akşamlar," diyorum. Onlar da biraz soğuk bir şekilde "İyi akşamlar," diye mırıldanıyorlar. Bir İtalyan bu tavra asla soğuk demez, buna sadece *fresco*; yani *serin* derler. Ama bu tavrın soğuk olduğunu, kadın çorba kâsesiyle gelene kadar sessiz kalmalarıyla ima etmiş oluyorlar. Sonra yiyecek neler olduğunu kadına bağıra çağıra soruyorlar, özellikle de *maialino* olan. Biftek ve domuz eti var. Adamların suratları asılıyor. Bifteğe mi, yoksa haşlanmış domuza mı? İç çekiyorlar, biraz üzgün görünüyorlar, sonra toparlanıp keyifle, "Biftek olsun o zaman," diyorlar.

Çorbalarına gömülüyorlar. Hayatımda bundan daha neşeli çorba içen bir üçlü görmemiştim. Çorbayı kaşıklarından büyük bir iştahla içlerine çekiyorlar. En gürültücü olan *maialino*'ydu. Çorbasını, bazen lahanalar tarafından bölünen ve lambanın yeniden titreşmesine sebep olan hızlı titreşimlerle içiyor. Siyah şapkalı olan bariton; gürültücü bir kaşık-emer. Ve gözlüklü olan da bas, ani ve derin yutkunma sesleri çıkarıyor. Her şey *maialino*'nun uzun titreşimlerinin önderliğinde. Sonra aniden, değişiklik olsun diye, kaşığını kaldırıp bir ağız dolusu ekmek çiğniyor ve dilini damağına değdirerek şapır şupur yutuyor. Çocukken buna "şapırdatmak" derdik.

"Anne, şuna bak, ağzını şapırdatıyor!" diye kız kardeşimi öfkeyle şikâyet ederdim. Almancada da *schmatzen* diyorlar.

Bariton ve bas kendi hallerinde devam ederlerken, *maialino* bir çift büyük zil gibi gürültü yapıyor. Bazen de araya sert titreşimler giriyor işte.

Bu hızla çorba çabucak bitiyor tabii. Ardından domuz bifteği geliyor. Üçlü şimdi de "şapırtı ve zil sesleri İspanyol çalparası" üçlüsüne dönüşüyor. *Maialino* zafer kazanmışçasına etrafına bakınıyor. En çok sesi o çıkarıyor.

Taşra ekmeği hayli bir kalın ve kahverengi, kabukları da çok ama çok sert. Her serviste ekmeği taş üstüne koyuyorlar. *Maialino* taş parçalarını atıyor ve üç köşeli garip, nişasta beyazı bir somunu olan siyah şapkalıya söyleniyor. Adam beyaz ekmeğiyle gurur duyuyor.

Siyah şapkalı birden bana dönüyor. Çabucak ve alay ederek nereliyiz, nereye gidiyoruz ve neden gidiyoruz, gibi sorular soruyor.

"Sardinya'yı *severim,*" diye cevap veriyor K-A.

Adam alaycı bir tavırla, "Neden?" diye soruyor. K-A nedenini düşünüyor.

"Çünkü Sardinyalılar beni Sicilyalılardan daha çok

mutlu ediyor," diye cevap veriyorum.

Adam yeniden, "Neden?" diye soruyor alaycı tavrıyla.

"Çünkü daha dışadönük ve içtenler." Başını öne eğiyor.

Ağzına koca bir parça ekmek tıkıştırarak, umursamaz ve iyi beslenmiş küçük bir siyah güvercin gibi keyifli gözlerini devirerek, "Patron Sicilyalı," diye yanıtlıyor *maialino.* Pek de iyi gitmiyoruz.

Siyah şapkalı olan, "Cagliari'yi gördünüz mü?" diye tehditkâr bir edayla soruyor.

Elinde havuçlarının üstüne dökmeye hazır, erimiş tereyağı dolu şişeyi taşıyarak yaklaşan K-A, "Ah, evet! Cagliari'ye bayıldım, çok güzel bir yer," diye heyecanla cevap veriyor.

"Evet, Cagliari çok ama çok güzeldir. *Cagliari e discreto,*" diyor adam. Gurur duyduğu belli.

"Mandas da güzel midir?" diye soruyor K-A.

Alay ederek, "Hangi açıdan güzel midir?" diye soruyorlar.

"Gezip görülecek şeyler var mı?"

"Tavuklar," diyor *maialino* kısaca. "Mandas güzel mi?" diye sorulduğunda hepsi birden bozuluyor.

"İnsan burada ne yapar?" diye soruyor K-A.

"*Niente!* Mandas'ta yapılacak ***hiçbir şey*** yok. Mandas'ta insanlar tavuk gibi hava kararğı anda yatıp uyurlar. Mandas'ta insanlar yollarda hiçbir yere gitmeyen domuzlar gibi dolanır dururlar. Mandas'ta keçiler insanlardan daha çok laf anlar. Mandas'a sosyalizm lazım..."

Hep bir ağızdan haykırıyorlar. Görünen o ki Mandas, bu üç komplocuya göre insanın bir saniye daha tahammül edemeyeceği bir yer.

"Öyleyse siz de burada oldukça sıkılıyorsunuzdur?" diyorum.

"Evet."

Bu yalın *evet*'in şiddeti sesten daha fazlaydı.

"Cagliari'de olmak ister miydiniz?"

"Evet."

Yoğun, tatsız bir sessizlik giriyor araya. Üçü birbirine bakıp Mandas'la ilgili soğuk bir espri yapıyorlar. Sonra siyah şapkalı olan bana dönüyor:

"Sardinyaca biliyor musunuz?" diye soruyor.

"Az buçuk, en azından Sicilyacadan daha fazla."

"Ama Sardinyaca, Sicilyacadan daha zordur. İçinde, İtalyanlara tamamen yabancı bir sürü sözcük vardır."

"Evet, ama Sardinyacada basit seslerle ve daha açık konuşuluyor. Sicilya dili çok bitişik, sözcükler pek seçilmiyor."

Bana sahtekârmışım gibi bakıyor. Ama dediklerim doğru. Sardinyacayı çok daha kolay anlıyorum. İşin doğrusu; bu, ses meselesinden ziyade insanların yaklaşımı meselesi. Sardinyalılar daha dışadönük, insancıl ve açıksözlü. Sicilyalılarsa daha yapış yapış ve hilekâr, sanki yüzünüze karşı konuşmak istemiyor gibiler. Aslında istemiyorlar da zaten. Sicilyalı adam hayli kültürlü, hassas, kadim ruhlu ve kafasında bir sürü düşünce var; tek bir fikre saplanıp kalmamış. Bir düzine fikri var, sıkıntılı biçimde bunun farkında, kendini bu düşüncelerden birine adamak ise kendine ve sorgulayıcı yapısına hakaret gibi. Öte yandan Sardinyalılarsa açıksözlü görünüyorlar. Örneğin; her yerde alenen sosyalizm inancıyla karşılaşıyorum.

Sicilya, bizim kültürümüzde sosyalizmi iyice hazmedemeyecek kadar eski, tarihi ve hiçbir inanışa kapılmayacak kadar cingöz. Adam fişek gibi patlayacak, sonra da barut gibi için için ve kendi ateşine karşı bile kuşku duyarak yanacak. Geçmişe bakınca insan onun halinden anlıyor. Ama günümüzde bu dayanılmaz bir şey.

Siyah şapkalı adama, "Bu kadar beyaz ekmeği nereden buluyorsunuz?" diye soruyorum, çünkü ekmeğiyle

gurur duyuyor.

"Evimden getiriyorum.". Sonra o da Sicilya'daki ekmekleri soruyor. *Bundan*; yani Mandas'takinden daha mı beyaz? Evet, birazcık daha beyaz. Yeniden canları sıkılıyor, çünkü bu ekmek meselesi hassas bir konu. İtalyanlar için ekmek çok şey ifade ediyor, hayatlarının temeli. Neredeyse sırf onunla yaşıyorlar. Tadından bahsetmektense, tıpkı tüm dünyanın yaptığı gibi, görünüşüyle ilgileniyorlar. Onların kafasında ekmek beyaz olmalı, öyle ki ne zaman somunun üstünde koyu bir gölge görse o gölge onun ruhuna da düşer. Ama tamamıyla yanılıyor. Çünkü ben şahsen ekmeğimin beyaz olmasından hoşlanmıyorum; aksine saf, katkısız buğday unundan yapılan kahverengi ekmeği seviyorum. Sicilya'daki köylüler kendi buğdaylarıyla kendi doğal, kahverengi ekmeklerini yaparlar. O somunlar ne taze, tatlı, temiz, hoş kokulu olur; aynı savaştan önceki tüm ev yapımı ekmekler gibi. Düzenli tedarik edilen halk ekmeği sert; hatta oldukça sert ve pürüzlü, damağa pütürlü ve lezzetsiz geliyor. İnsanı ölesiye yoruyor. Ben şahsen içine mısır unu karıştırdıklarından şüpheleniyorum. Ama emin değilim. Ve nihayetinde ekmek kasabadan kasabaya, halktan halka değişiyor. Sözde eşit ve adil dağıtım yapılıyor, hadi oradan! Bir yerde iyi ve lezzetli ekmekten geçilmiyor, başka bir yerdeyse gönderilen sınırlı sayıdaki lezzetsiz şeyle idare edilmeye çalışılıyor. Yoksullar ekmek kısıtlamasından dolayı gerçekten çok sıkıntı çekiyorlar, çünkü hayatları bu yiyeceğe bağlı. Dağıtımdaki bu adaletsizlik ve eşitsizlik, şimdilerde vurguncu olan *Camarro*, ya da *la grande Camaro*'dan kaynaklanıyor diyorlar. Yoksullar ondan nefret ediyorlar. Ben pek bilmiyorum. Tek bildiğim; bir kasabanın -mesela Venedik'in- sonsuz ekmek, şeker, tütün ve tuz tedariği varken Floransa'da hepsi devletin tekelinde olan ve ona göre dağıtılan bu malzemeler sınırlı olduğu için hamur gibi gitgide kabaran bir rahatsız-

lığın mevcudiyeti.

Üç demiryolu arkadaşımıza iyi geceler diliyoruz ve doğruca yatağa gidiyoruz. Esmer kadın kapıya hafifçe vurduğunda daha bir yahut iki dakikadır odadaydık. Eğer kabul edersek, siyah şapkalı adam bize beyaz ekmeklerinden birini göndermiş. Gerçekten etkileniyoruz. Dünyada böyle ufak tefek ama düşünceli cömertlikler neredeyse kalmadı.

Biraz garip, küçük bir ekmek. Üç köşeli ve neredeyse bisküvi kadar sert, nişasta unundan. Ekmek bile denmez.

Gece soğuk, battaniyeler yayvan ve ağır ama insan onların altında gün ağarana kadar bir güzel uyuyabiliyor. Saat yedide hava açık ve soğuk, güneş henüz doğmamış. Kalkıp odanın camından dışarı bakınca gözlerime inanamıyorum, İngiltere'ye çok benziyor, gölgeli yerler aynı Cornwall ya da Derbyshire'ın dağlık bölgeleri gibi. İstasyonun arkasında etrafı çevrili küçük bir bahçe var, bayağı yıkık dökük ve içinde iki de koyun duruyor. Terk edilmiş gibi görünen bir sürü ek bina var, aynı Cornwall'daki gibi. Geniş, ıssız taşra yolu çimenlik alanların sınırıyla, alçak kuru duvarlar arasında, ağaçlı gri beton bir çiftliğe ve uzaktaki çıplak taş köye doğru boylu boyunca uzanıyor. Güneş sapsarı doğuyor, karanlık taşra mavimsi ve gönülsüzce aydınlanıyor. Alçak, yeşil yamaçlar kuru taş duvarlar ve hendeklerle tarlalara bölünmüş. Orada burada taş bir ahır ya tek başına duruyor ya da birkaç çıplak, rüzgârlı ağaç da duvara eşlik ediyor. İki kabarık yeleli kışlık at sert çimenlerde otlanıyor. Bir çocuk çıplak, çimenlerin kenarındaki geniş anayol boyunca birkaç süt kutusunu sürükleyerek ilerliyor. Aynı Cornwall ya da İrlanda'ya benziyor, içimde Celtic bölgesine duyduğum eski özlem yeşeriyor. Şu tarlaları bölen, eski, kuru taştan ve rengi atmış duvarlar yok mu! Ah o koyu renk, hüzünlü çimler ve berrak gökyüzü! Buz gibi sabah saatlerinde yalnız atlar! Celtic arazileri ilginçtir, İtalya ve Yunanistan'ın görkemli güzelliğinden çok daha fazla ha-

reketli ve karışıktır. Tarih perdesi kalkmadan önce dünya böyleymiş zannedersiniz; Celtic gibi çıplak, karanlık ve onun havasına sahip. Belki tam olarak Celtic değil de İberya. Bizim ne Celtic'tir ne değildir konusundaki algımızdan daha muğlak bir şey yoktur. Bana göre Celt ırkı diye bir şey hiç var olmadı. Ama İberyalıları sorarsanız!

Donmuş bir yolda gitmek, çimleri gölgeli mavimsi kırağıyla kaplı veya sarı, eriyip giden ve soğuk gülücükler saçan kışlık gündoğumunu görmek harikulade bir şey. Mavimsi soğuk hava ve varlıkların soğukta, uzakta görünmesi müthiş. Sürekli güllerin açtığı iki güney kışından sonra bu soğukluk ve sabahın donuk dokunuşu ruhumu sarhoş ediyor. Bu ıssız çıplak yolda olmaktan memnunum, kendi başıma ne yapacağım bilmiyorum. Gevşek taş duvarların altındaki alçak, çimenli hendeklerden yürüyorum, çimenli ve üstüne duvarların yapıldığı küçük bayırlarda yürüyorum, donmuş inek dışkılarının olduğu yoldan geçiyorum. Bunlar ayaklarıma çok tanıdık geliyor ve bir şey keşfetmişim gibi çıldırıyorum. Ayrıca kireçtaşından ya da kireçtaşı, mermer ve diğer her çeşit kireçli taşın üstünde dolaşmaktan nefret ettiğimi fark ediyorum. Onlardan nefret ediyorum. Onlar ölü taşlar, canları yok, ayakları ürpertiyorlar. Kumtaşı bile daha iyidir. Ama granit! Granit favorim, ayakların altında capcanlı ve kendine has, derin bir parıltısı var. Onun yuvarlaklığını seviyorum ama kireçtaşının güneşte yanan ve bozulan kertikli kuruluğundan nefret ediyorum.

Geniş bir yoldaki çimenlik arsada bulunan derin kuyuya vardıktan sonra güneşli, çıplak, yüksek kırsal alanlardan pembe istasyona ve ek binalara doğru geri dönüyorum. Bir makine taze gün ışığında beyaz dumanlarını salıyor. Sola doğru, biraz ötede bir grup küçük ev var, demiryollarında çalışan adamların meskenlerine benziyor. İlgi çekici ve tanıdık bir görüntü. İstasyonun çevresi düzensiz ve oldukça

bakımsız. Aklıma Sicilyalı hancımız geliyor.

Esmer kadın bize sert kahve, bolca keçi sütü ve ekmek getiriyor. Bunun hemen ardından K-A ile birlikte bir kez daha köye giden yola koyuluyoruz. K-A çok heyecanlı, derin derin nefes alıyor. Etrafındaki boşluğu, insanları ve klasik, katı olan İtalya yahut Sicilya'da hissedemeyeceği hareket etme özgürlüğünü hissediyor.

Köy; evlerin, dükkânların ve bir de nalbantın olduğu uzun, dönemeçli, karanlık, gölgeli bir yoldan ibaret. Hemen hemen Cornwall gibi, ama tam değil. Ne olduğunu bilmiyorum ama bir şey yazın yakan şiddetli ışıltısını saçıyor. Ama tabii öyle İngiliz görünümlü, güllerin ve leylakların açtığı, yazlıkların ya da otlukların olduğu bir ortam değil. Bu daha çetin, çıplak, ıssız ve daha kasvetli. Bir yazlığın ağılından siyah beyaz giysili yaşlı bir adam çıkıyor. Kasap büyük bir parça et taşıyor. Kadın bize bakıyor ama İtalya'daki nameli bakışlardan daha kaçamak ve sessiz bir bakış bu.

Tüm köy boyunca taşlı yoldan devam ediyoruz. Diğer tarafta, son kulübeyi de geçince kendimizi yeniden açıklık kırsal alanda, aheste bayırların aşağısında buluyoruz. Manzara aynen devam ediyor; alçak, dalgalı tepeler ocak ayı sabahının sarı güneşi altında loş görünüyor. Taş çitler, tarlalar, gri araziler; bir adam yavaşça küçük bir at ve koyu kırmızı bir inekle toprağı sürüyor, yolu uzaklara kadar boş sürüp gidiyor. Sonraysa tamamen yabancı bir manzara; etrafı çevrili mezarlık, tepenin yanında yatıyor. Çevresi yüksek duvarlarla sıkıca sarılmış. Etrafını çevreleyen duvarın iç yüzündeki mermer levhalar aynı kabir çekmecesine benziyor. Beyaz beyaz parlıyorlar. Duvar tıpkı şifonyer ya da ölü güvercin yuvası gibi görünüyor. Mezarlıkta bir sürü koyu ve tüylü servi uzanıyor. Güney tarafında mezarlar duvarla sıkıca çevrelenmiş ve diğerlerinden ayrılmış. Ölüler paralarla defnedilmiş. Mezarlar taşranın her yerine

dağılmamış. Kemikleri gübrelemek için etrafları servilerle sıkıca çevrilmiş. Bu tamamen sıradışı bir görüntü. Her yerde bir gariplik var, güneyden ve doğudan gelen güneşin çarptığı *derinlikler* verimsiz gibi. Güneş çarpmış ve kalbi kuruluktan yok olmuş.

"Bayıldım! Bayıldım!" diyor K-A.

"Ama sence burada yaşayabilir misin?" Evet demek istiyor ama cesaret edemiyor.

Geri dönüyoruz. K-A şu bohçalardan bir tane almak istiyor. Ne için lazım, diyorum. İçine bir şeyler koymak içinmiş. Ah! Yine de dükkânlara bakıyoruz, birinde görüyoruz ve yakından bakmak için içeri giriyoruz. Oldukça iyi, düzgün yapılmış ama sade, hem de çok sade. Beyaz çapraz şeritlerin üstünde ne o güzel ve kırmızı, yeşil, mor çiçeklerden var -ki bunlar Sardinya'da en çok kullanılan renklerdir- ne de ejderha gibi fantastik canlılardan. O yüzden pek de iyi denemez. Ne kadarmış? Kırk beş frank...

Mandas'ta yapacak hiçbir şey yok. Onun için biz de sabah treniyle Sorgono'ya hareket geçeceğiz. Biz de Sardinya'nın kilit noktasının tepelerinin alt kısımlarından geçiyoruz. Dağın oralara Gennargentu deniyor. Ve Sorgono'nun güzel olacağını düşünüyoruz.

İstasyona gelince ispirto ocağında çay yapıp termosu dolduruyoruz, sırt çantası ve erzak çantasını topluyoruz, platformun güneş alan yerine çıkıyoruz. K-A, gönderdiği beyaz ekmek için teşekkür etmek üzere siyah şapkalı adamın yanına gidiyor, ben de hesabı kapatmaya ve yolluk yiyecek sormaya gidiyorum. Esmer kadın arkada kocaman siyah bir kap ve tabii ki haşlanmış domuz eti bulup çıkarıyor ve bunları sıcak bir şekilde, ekmek ve tuzla birlikte bana veriyor. İşte öğle yemeğimiz. Her şey dahil yirmi dört frank tutan hesabı ödüyorum (Frank ya da lira, İtalya'da insanlar dikkat etmeden ikisini de deyiverir). Tam o anda Cagliari'den gelen tren istasyona varıyor, insanlar telaşla

koşturuyor, biraz çorba ya da et suyu için adeta kükrüyorlar. Esmer kadın siyah tencereye giderek, "Hazır, hazır!" diye bağırıyor.

SORGONO

Buluşma noktasındaki bir sürü tren yan yana durup nihayetinde yola koyulmadan önce uzun uzun lafladılar. Bu ışıl ışıl sabahta ve bu tanıdık küçük trende Sardinya'nın kalbine doğru koşmak harikaydı. Mandas'taki demiryolu görevlilerin iğrençliğine rağmen halen üçüncü sınıfta seyahat ediyoruz.

Başta kırsal alanlar açıklıktı, tepelerin çıkıntıları her daim uzun, dik yamaçlı ama çok yüksek değildi. Küçük trenimizden arazilere, tepelere ve vadilere bakındık. Uzaklarda, alçak bir yamaçta küçük bir kasaba vardı. Halbuki burası İngiltere topraklarında kalabalık bir kasaba sayılabilirdi. Arabadaki adam, elinde, karşısındakilere geldiğini işaret eden beyaz bir kumaşla camdan sarkmıştı. Rüzgâr beyaz bezi dalgalandırıyordu, karşıdaki kasaba bir çukurda küçük ve ıssız görünüyordu. Küçük tren hızla ilerledi.

Buna şahit olmak oldukça eğlenceliydi. Sürekli yükselip duruyorduk. Raylar büyük spiraller halinde dönüyordu. Camdan bakınca her defasında insan, önünde saparak ilerleyen, yoğun buhar çıkaran küçük bir trenin gittiğini görüyordu. Oysa o dolana dolana ilerleyen, bizim küçük trenimizin lokomotifiydi. Oldukça uzun bir trendik, ama tüm yük vagonları öndeydi, arkada sadece iki tane yolcu vagonu vardı. İşte bu yüzden biz yük vagonları kuyruğun ucundan gelirken kendi motorumuz, etrafımızda koşturup

duran köpekler misali, ara ara görüş alanımıza giriyordu.

Küçük lokomotifin bitmek bilmez dik dönemeçleri bu kadar iyi almasına ve cesurca ufuk çizgisine yaklaşmasına hayret ettim. Acayip bir demiryolu bu, kim yaptı acaba? Tepelere çıkıyor, sonra vadilere iniyor, sonra aniden ve fütursuzca virajları dönüyor. Düzgün demiryollarında böyle bir şey olmaz; derin yollarda ses çıkarıyor, tüneller küf kokuyor, ama tepeleri kesik kesik soluyan küçük bir köpek gibi çıkıyor, etrafına bakınıyor ve umursamazca bizi arkasından sürükleyerek yön değiştiriyor. Bu, tünel-geçit sistemlerinden daha eğlenceli.

Bana Sardinya'nın kendi kömürünü çıkardığını anlatmışlardı, kendi ihtiyacını fazlasıyla karşılıyormuş. Ama kömür çok yumuşakmış, buharlı araçların kullanımına uygun değilmiş. O kömürlerden görmüştüm; küçük, mat, pis görünen şeyler. Yük vagonlarında da var. O vagonlarda bir de tahıl yüklü.

Küçük lokomotifler -ki bunların küçük siyah gövdelerinin arkasında altın renkte isimleri yazıyordu- yan yollarda dolanıp dumanlar çıkarırken her istasyonda aşağılayıcı şekilde bekletildik. Bazı vagonlar bir köşeye çekilirken, bazıları da damgalı koyun gibi hattan ayrılırken ve bize bağlanırken her istasyonda öylece oturduk. İnanın bana, çok uzun sürdü.

Şimdiye kadarki her istasyonda pencerelerin üstünde sineklik vardı. Bu da sıtmalı sinekler olduğu anlamına geliyor. Sıtma Sardinya'da hızlı bir artış gösteriyor. Alçak dağ vadileri, yaz güneşi altındaki bozkır ve çamurlu su kaçınılmaz surette sineklerin üremesine imkân veriyor. Yine de durum sandığınız kadar kötü değil. Ağustos ve eylül en tehlikeli zamanlar. Yerli halk burada sıtma olduğunu kabul etmeye yanaşmıyor. Eh işte, azıcık var, diyorlar. *Ağaçlık* alanlardan itibaren yokmuş, öyle söylüyorlar. Arazi kilometrelerce bozkır ve bozuk, hiç ağaç yok. Ama ağaçları

bir görseniz... Gennargentu koruları ve ormanları; daha yukarılarda korular ve ormanlar var, katiyen sıtma yok!

Küçük lokomotif kendi etrafında dolanarak yükseldikçe yükseliyor, sanki kuyruğunu kovalıyor, kuyruk da biz oluyorüz tabii. Sonra birden ufuk çizgisinden aşağı doğru dalışa geçip gözden kayboluyor. Manzara değişiyor. O meşhur ağaçlar görünmeye başlıyor. Başta sadece kilometrelerce açık kahverengi çalılıklar, hepsi yabani; birkaç sığır yeşil mersin ağaçlarının ve altlarında yetişen kocayemişlerin arasından bize bakmaya çalışıyor. Birkaç yabani köylü de trene bakıyor. Siyah, dışı kürklü koyun derisinden ceketler giymişler ve uzun sivri uçlu şapkalar takmışlar. Aynı sığırlar gibi onlar da yüksek çalıların arasından bakıyorlar. Kocayemiş ağaçları burada insan boyunda, sığırlar ve insanlar onların içinde kayboluyorlar. Büyük kahverengi çalılar tek başlarına yükseliyor. Buralarda dolaşmak zor olsa gerek.

Zaman zaman uzaklarda, daha açık alanlarda tek başına at süren siyah beyaz giysili bir köylü görünüyor, küçük parlak bir figür. Canlıyı kendi etrafından ayıran o mağrur içgüdüyü çok seviyorum. Asker yeşili savunma renklendirmesinden nefret ediyorum. Küçük atı üstündeki siyahlı beyazlı köylü karşıda, yeşilliklerin ardında sadece küçük bir nokta ama halen parlıyor ve manzarayı öne çıkarıyor. Ha-ha, mağrur insanoğlu! İşte böyle! Ancak ne yazık ki insanların çoğu hâlâ asker yeşiline sarılı, tek tip ve rezil. İtalyanlar ilginç şekilde yeşil-gri üniformalar içinde tek tipler, aynı bizim kum rengi, insan görünümlü köpeklerimiz gibi. Aşağılanmıştan ziyade itilmiş görünüyorlar, reziller. Bize kırmızı ve altın sarısını geri verin, ötesi bizi ilgilendirmiyor.

Manzara gerçekten değişmeye başlıyor. Tepeler gittikçe daha eğimli oluyor. Bir adam iki küçük kırmızı sığırla dik, ağaçlı ve çatı kenarı kadar keskin kayalıklı bayırı

sürüyor. Küçük tahta sabana doğru eğilip sabanın iplerini çekiyor. Sonra öküzler, yılan gibi hareket ederek tuhaf ve yalvarır biçimde burunlarını havaya kaldırıyor, nazik ayaklarıyla küçük adımlar atıyor, kayaların ve ağaç köklerinin arasından bayır aşağı ilerliyorlar. Öküzler küçük, nazik, sarsıntılı adımlar atıyor ve adamlar iplere asıldıkça ağızlıklarını sinsice göğe kaldırıyor. Adam tahta sabanını bir çukurun etrafından dolaştırıyor. Böyle dik, kayalıklı bayırlara tutunabilmeleri inanılmaz. Bir İngiliz bunu görse gözleri yuvalarından fırlardı.

Bir akıntı var; aslında küçük vadiye dökülen uzun bir şelale ve hafifçe genişleyen bir dere yatağı. Bu dere yatağı büyüleyici çıplak kavak ağaçları demeti de sunuyor. Hayalet gibiler. Akarsuyun kenarındaki vadinin gölgesinde hayalet gibi fosforlu bir ışıltıları var. Fosforlu değilse bile parlak; gri, çıplak kolların soluk altın sarısı ve buz parlaklığında çırpıları tuhaf şekilde parlıyorlar. Ressam olsam onları çizerdim, çünkü çok canlı ve hisli gövdeler. Gölge üstlerini örtüyor.

Çizeceğim bir başka çıplak ağaç da buz parıltısında, kayaların altında yaşayan hassas bir canlı gibi karışık görünen, leylak-gümüş rengi incir ağacı olurdu. Kış günü karanlıkta çıplaklığını parlatan bir incir ağacı görülmeye değer. Beyaz, dolaşık bir denizşakayığı gibi. Ah, keşke bana cevap verebilseydi ya da biz ağaç lisanını bilseydik!

Evet, dik vadi yanları neredeyse bir boğaz oluşturuyor ve ağaçlar var. Hayal ettiğim gibi ormanlar değil, ama dağınık, gri, küçümen meşeler ve biraz da eğik kestane ağaçları var. Uzun kamçılı kestane ağaçları ve kısa dallı meşeler kayaların olduğu dik yamaca yayılmış. Tren tehlikeli bir şekilde yukarılara doğru kıvrılıyor. Sonra birden bir köprüden geçip tamamen beklenmedik bir istasyona geliyor. Dahası, bir sürü insan biniyor. Bu istasyon motorlu omnibüs aracılığıyla ana demiryolu hattına bağlıymış.

Beklenmedik bir insan akını; madenci, denizci ya da tarım işçisi olabilirler. Hepsinin kocaman bohçaları var. Bazılarınınki siyah zemin üstüne gül-rengi çiçekli güzel hurçlar. Yaşlı bir adam baştan aşağı siyah beyaz giysiler içinde, ama çok pis ve yırtık pırtık. Diğerleri dar, kızılkahverengi pantolonlar ve uzun kollu montlar giymiş. Bazılarında koyun derisi ceketler var ve hepsi de uzun sivri uçlu şapkalar takmış. Nasıl kokuyorlar öyle! Koyun yünü, insan ve keçi kokusu karışımı keskin bir koku tüm vagonu sarıyor.

Sohbet ediyorlar, capcanlılar. Ortaçağa özgü yüzleri var, kurnazlar, aynı porsuklar ya da kokarcalar gibi gardlarını bir an olsun indirmiyorlar. Kardeşlikten ya da medeni rahatlıktan eser yok. Herkes kendini korumakla yükümlü olduğunu biliyor. Hepsi şeytanın yanı başlarında olduğunu biliyor. İnsanın gözlerini açan Rönesans-sonrası İsa'yı hiç tanımamışlar.

Şüpheci ve huzursuz değiller; aksine dışardan bakınca dışadönük, kendinden emin ve coşkulular. Ama hiçbiri içten içe herkesin iyi olduğunu ya da olabileceğini düşünmüyor. Çağımızın inancı. İnsanların onlara iyi davranmasını beklemiyorlar; hatta istemiyorlar. Aklıma hem seven hem de itaat eden ama başa çıkılamayan yarı vahşi köpekleri getiriyorlar. Kafalarına dokundurtmuyorlar, okşanmak istemiyorlar. Neredeyse yarı vahşi hırıltıyı bile duyabilirsiniz.

İbik gibi ve aynı kertenkelelerin çiftleşme zamanı çıkardıkları ibiğe benzeyen uzun sivri uçlu şapkalar takıyorlar. Onlarla sürekli oynuyor, kafalarına güzelce yerleştiriyorlar. Şişman, genç, sinsi kahverengi gözlü ve yeni çıkan sakalları olan bir adam uzun sivri şapkasını, güzel kaşlarının üstünde dursun diye kıvırmış.

Çocuk, şapkasını sol kulağının üstüne getiriyor. Bir köpekbalığının kocaman dişlerine sahip olan adam şapka-

sını geri itiyor ve arkadan sarkıtıyor. Sonra da onu öne çekip burnuna kadar indiriyor ve onu iki sivri ucu varmış gibi yapıyor; şakaklarının üstünde tilki kulağı gibi görünüyor. Bu şapkaların ne kadar çok şeye benzeyebileceği şaşırtıcı. İlk bakışta sadece siyah dikişli uzun çantalara benziyorlar oysa.

Kondüktör biletlerini vermek için geliyor. Ceplerinden kâğıt para tomarlarını çıkarıyorlar. Çaprazımda oturan küçük, fare kılıklı adam bile cebinden bir sürü onluk banknot çıkarıyor. Bugünlerde hiç kimse ama hiç kimse yüzlerce frankın eksikliğini çekmiyor belli ki.

Kondüktörle bağrışıp tartışıyorlar. Tabii ki hepsi hayat dolu ama çok da hoyratlar. Yakışıklı olan adam uzun kollu montunun önünü açıyor, gömleğinin göğüs düğmeleri iliklenmemiş. Bakmıyorum, altına siyah bir fanila giymiş gibi duruyor. Aniden onun, adamın kılları olduğunu fark ediyorsunuz. Adam gömleğinin altında simsiyah; tıpkı siyah bir keçi gibi.

Ama benlikleriyle aralarında uçurum var. Hiçbirinde haçımızdan, evrensel değerimizden iz yok. Her biri tıpkı vahşi hayvanlar gibi kendine odaklanmış vaziyette. Dikkatlice bakınıyor ve gülünç, güven vermeyen ya da merakla koklanacak nesneler görüyorlar.

"Komşunu kendin gibi sev" öğretisi ruhlarına hiç işlememiş, bir zerre bile. Komşularını seviyorlarsa bile bunu öfkeli, karanlık ve şüpheci bir şekilde yapıyorlar. Ve bu sevgi her an ortadan kalkabilir. Derinlerinde nasıl insanlar olduklarının cazibesi onları hiç avuçlarının içine almıyor. Komşu tamamen yabancı biri. Hayatları merkezcil, kendine odaklı, kimse diğerlerine ve aslında genel olarak insanoğluna kendilerini açmıyor. Hayatımda ilk kez gerçekten içine kapanık ve dış dünyaya ilgi duymayan eski Ortaçağ yaşantısını hissediyorum.

Bu yüzden de koltuklarla ilgili yalan söylüyorlar,

oyunlar oynuyorlar, bağırıyorlar, uyuyorlar, uzun sivri uçlu şapkalarıyla uğraşıyorlar ve haykırıyorlar. Günün bu saatinde hâlâ kişiliklerinin bir parçası olan o uzun sivri şapkaları takmaları inanılmaz bir şey. İnatla ve kuvvetle direnmenin işareti bu. Dünya algısından etkilenmeyecekler. Tüm dünyanın giydiği giysilerin içine girmeyecekler. Kaba, güçlü, kararlı bir şekilde kendi karanlık aptallıklarına sarılacaklar ve büyük dünyanın kendi aydınlık cehennemine giden yolu bulmasına karışmayacaklar. Onların cehennemiyse kendilerine özel ve onlar kendi cehennemleri karanlık kalsın istiyorlar.

Tüm Sardinya bu direnişi destekleyecek mi merak ediyorum. Son aydınlanma dalgaları ve dünya birliği onları bozup, sivri uçlu uzun şapkalarını silip süpürecek mi acaba? Yoksa aydınlanma ve dünya birliği çoktan hızla geri çekilmeye mi başladı?

Şu kesin ki, eski evrensellikten, kozmopolitlikten ve çokuluslulukdan uzak bir tepki gitgide büyüyor. Üçüncü Enternasyonal i'e Rusya her tür etkileşime vahşice tepki veriyor, özünden vazgeçip hiddetli, yanına yaklaşılmaz Rusçuluk'a dönüyor. Hangi hareket galip gelecek? İşçiler Birliği mi yoksa ulusal ayrışmaya giden merkezcil hareket mi? Gri işçi türdeşliğine mi katılacağız yoksa iyi kötü izole, ayrı ve muhalif toplumlara mı döneceğiz?

Muhtemelen ikisi de. İşçilerin evrensel hareketi önünde sonunda kozmopolitliğe ve dünya asimilasyonuna giden akıntıyı kesecek, dünya bir anda bir sürü parçaya bölünecek. Dünya asimilasyonunda ve dünya birliğinde radikal olan Amerika, gerçek Kızılderili benmerkezciliğine, vahşi benmerkezciliğe tepki gösterince, zamanı gelmiş demektir. Bir Amerikan İmparatorluğu kurulmasının eşiğinde olduğumuzdan adım gibi eminim.

Ben kendi adıma memnunum. Sevgi ve birlik çağı, nefret dolu homojen dünya birliği çağı bittiği için sevini-

yorum. Rusya'nın vahşice benmerkezli Rusçuluk, İskitçilik politikasına dönmesine memnunum, Amerika'nın aynısını yapmasına da memnunum. İnsanlar tek tip giysilerinden nefret edip onları yırtıp attıklarında ve tüyler ürpertici dünyada vahşice ayırt edilmek için kendi cesur giysilerini giydiklerinde de memnun olacağım. Amerika kendi ulusal kıyafetlerini giydiğinde, insanlar korkusuzca aynı olmayı reddettiğinde ve kendi klan ya da ulusal birliklerine ayrıldıklarında da memnun olacağım.

Sevgi ve birlik çağı sona erdi. Tek tip dünya son bulmalı. Artık insanlar birbirlerine şapkalarını verecek, kendileriyle mücadele edecek ve keskin hatlarla ayrılacaklar. Barış ve birliğin zamanı geçti, zaman çeşitlilik için mücadele etme zamanı. Hızlı yaşa ve bizi tek-tiplikten ve asker yeşili türdeşlikten kurtar.

Sardinya dağlarının boyun eğmez, dirençli insanlarını seviyorum; uzun sivri şapkaları ve hayvansı aptallıklarını da. Tabii son benzerlik dalgası bu ibikleri; yani şapkaları alıp götürmezse.

Şu an Gennargentu hattında ilerliyoruz. Tek bir zirve bile yok, hiç Sardinya Etna'sı yok. Tren tıpkı bir saban gibi, dimdik tepe hatlarında dengesini bulup dolana dolana ilerliyor. Hem aşağıdaki hem yukardaki bayırlar ağaçlık. Bunlar Gennargentu korusu. Ama benim için koru sayılmaz. Bunlar sadece yamaçtaki birkaç meşe, kestane ve mantar meşesi ağacından ibaret. Mantar meşeleri! Dallarının altı çıplak, çizgili meşe görünümlü ilginç ağaçlar görüyorum, kahverengi-kızıl, diğerlerinin mavimsi gri solukluğu arasında hemen seçiliyorlar. Bana tekrar tekrar Güney Denizlerinin parlak, kahverengi tenli yerli haklarını anımsatıyorlar. Yalın bir nezaketleri, sade yabaniliklerinin yoğun kahverengi ve kızıl ten renkleri var. Ama bunlar çizgili mantar meşeleri. Bazıları çok çizgili, bazıları daha az. Kimisinin tam gövdesi ve kırmızı, çıplak alt dalları var;

kimisininse sadece küçük bir gövdesi.

Öğleden sonrası güzel. Siyah beyazlı kıyafetli köylü bir adam ve onun genç, güzel, gül kırmızısı giysili, kenarları koyu çimen yeşili önlüklü, beyaz uzun korseli ve onun üstünde de küçük, koyu mor montlu eşi arkamda oturmuş sohbet ediyorlar. İşçi köylüler uykuya yenik düşüyorlar. Öğleden sonrası güzel, etimizi yiyeli de hayli oldu. Şimdi hediye gelen beyaz ekmeğimizi ve çayımızı bitiriyoruz. Camdan bakınınca Gennargentu'nun arazilerini arkamızda buluyoruz; Kalın karların altına gömülmüş boğum boğum zirve, şu an üzerinde olduğumuz uzun, dik hattın ardında güzel görünüyor. Beyaz dağ kütlesi yarım saat kadar görüş alanımızdan çıkıyor, sonra birden neredeyse önümüzde beliriveriyor; kocaman, karla kaplı bir omuz gibi.

Etna'dan, Sicilya'nın o yalnız, içine kapanık harikasından ne kadar da farklı! Bu; derin bağrı, ağaçtan kol ve bacakları, güçlü dağ vücuduyla daha insansı ve tanıdık. Aynı köylüler gibi.

İstasyonların arası uzak, birinden diğerine varmak bir saat sürüyor. Bu uzun süren yolculuklar insanı nasıl da bezdiriyor. Bir taş atımlık mesafedeki vadiye bakıyoruz. Ama küçük trenin ne kanatları var ne de zıplayabiliyor. Hat; uzun, kayalıklı yoldan geri geri, Gennargentu'ya doğru bir vadinin başına gelene kadar gidiyor. Kenarından gidiyor ve yoluna yeniden neşeyle devam ediyor. Biz dönüp dururken bakan bir adam aşağı inip vadiyi beş dakikada geçiyor.

Şu an gördüğüm köylülerin neredeyse hepsi geleneksel kıyafetler içindeler, hatta yarı -yerleşilmiş vadilerin tarlalarındakiler bile. Gennargentu vadilerinin hepsi yarı -yerleşilmiş, güneydeki kıraç arazilerden daha yoğun.

Saat üçü geçiyor, güneş görmeyen yerler soğuk. Nihayet terminalden önceki son istasyon... Burada köylüler uyanıyor, kabarık çantalarını omuzlarına asıyor ve iniyorlar. Karşıda, yukarılarda Tonara'yı görüyoruz. Bizim eski,

pis siyah beyazlı köylünün, küçük bir atla onu karşılamaya gelen iki kadınla selamlaştığını görüyoruz. Kızları, parlak kırmızı ve yeşil giysilerinin içinde güzel görünüyorlar. Siyah beyazlı, kızıl kahverengili, sıkı kalçalarının hemen üstündeki popolarıyla köylü adamların; kırmızı beyazlı, bohçalı, atlı kadınların hepsi birden tepenin silueti görünen yoluna düştüler. Çok güzel, uzağa tünemiş, güneşin parlattığı Tonara köyü; Yeni Kudüs gibi parıldayan büyük bir köy.

Her zamanki gibi tren biz ayaktayken hareket etmeye ve vagonlarını sürüklemeye başlıyor, vadide su sesleri var. İstasyonda yığınla mantar meşesi odunu ve kömür var. Uzun elbisesinin tamamı renkli parçalardan yapılmış aptal bir kız aylak aylak geziniyor. Montu bayağı bir eski ve bir zamanlar üstünde var olan güzel, mor ve siyah işlemelerin izlerini taşıyor. Vadi ve dik bayırlar açıklık. Yaşlı bir çobanın bir sürü dolusu sevimli, alımlı merinos koyunu var.

Sonunda hareket ediyoruz. Bir saat içinde gideceğimiz yerde oluruz. Kahverengi mantar meşesi ağaçlarının olduğu tepelerde giderken bir sürü koyun sürüsüne rastlıyoruz. Bizim vagondaki iki köylü dışarı bakıyor ve en garip, yapmacık, yüksek ve de normal hiçbir canlının çıkaramayacağı çığlığı çıkarıyorlar. Koyunlar anlıyor ve dağılıyor. On dakika sonra üç genç sığır için yine feryatlara başlıyor. Köylüler bunu hayvan sevgisinden mi yapıyor bilmem. Ama bu hayatımda duyduğum en vahşi ve tuhaf, insanlık dışı çoban seslennişi.

Cumartesi öğleden sonra ve saat dört. Araziler yabani ve üstlerinde yerleşim yeri yok, tren neredeyse boş, ona rağmen mesai bitimi havası hâkim. Kıvrımlı, ormanlı dik bayırlar, Gennargentu manzarası, kahverengi çizgili mantar meşesi ağaçları, köylü kokusu, ahşap ve usandırıcı vagon; bıktık sizden! Daha şimdiden hemen hemen yedi saat ve yüz kilometre oldu.

Ama neredeyse geldik. Bak; Sorgono, önümüzdeki ağaçlık tepelerin arasından bize doğru sokuluyor. Ah o büyülü küçük kasaba! İç kesimlerdeki yolların ana terminali ve kalbi, umarız iyi bir barınak ve neşeli bir yoldaş olursun. Sorgono'da bir ya da iki gün kalacağız.

Tren iç çekip son molası için küçük terminal durağında dinleniyor. Rüzgârdaki kuş misali titreyen yaşlı bir adam bana *Albergo*'yu ister miyim diye sordu, otelmiş. Olur dedim ve çantamı taşımasına müsaade ettim. Güzel Sorgono! Etrafı çitli, çamurlu kısa patikadan geçip köyün anayoluna çıkarken sanki İngiltere'nin batısındaki küçük bir köye ya da Hardy'nin kırsalına gelmiş gibi hissettik. Genç meşelerden oluşan ormanlar, meşeli büyük yamaçlar vardı. Sağımızda büyük bir uğultu ve solumuzda beyaz, kapalı ve Barok tarzı kilise kulesinin etrafında küçük kasaba ve çamurlu küçük patika...

Üç dakikada anayola çıktık. İstasyona giden yoldaki muhteşem, pembe binada büyük harflerle RISTORANTE RISVEGLIO yazıyordu. N harfi biraz geriye yazılmıştı. Müsaadenizle açıklayayım: *Risveglio* uyanmak ya da canlanmak demek. Kapıya yaklaştıkça Risveglio daha da çok dikkat çekiyordu.

"Bir dakika," dedim, "Albergo d'Italia nerede?" Kılavuzumuza güveniyordum.

"Non c'e piu," diye yanıtladı kuşumuz; yani, "Artık yok." Bu cevabı son günlerde çok sık duymama rağmen bu bana en şaşırtıcı gelen şey.

"Peki madem, başka hangi oteller var?"

"Başka otel yok."

Ya Risveglio ya da hiçbir yer. İçeri giriyoruz. Tezgâhın arkasında bir sürü şişe olan büyük, tatsız bara yöneliyoruz. Kuşumuz bağırıyor ve hancı kendini gösteriyor; Eskimo kılıklı genç bir adam ama sıkıcı siyah takım, akşam yemeğine uygun düşen bir ceket ve gömleğinin önündeki şarap

lekeleriyle olduğundan daha büyük görünüyor. Daha ilk gördüğüm anda pis kılığından dolayı ondan nefret ettim. Ezilmiş bir şapkası ve uzun süredir yıkanmamış bir suratı vardı.

Hiç oda var mıydı acaba?

Evet.

Dışarıdaki yol kadar kirli olan koridorda bize eşlik edip bizi yukarı çıkardı, ahşap merdivenler de anca koridor kadar temizdi, mide bulandırıcı pis koridordan sonra odaya geldik. Odanın sefil boşluğunda geniş, ucuz mermer taşlı bir mezar gibi ince, düz, gri-beyaz örtülü bir yatak, üstünde hayatımda gördüğüm en rezil mum tütünlerinin olduğu kırık dökük bir sandalye, telden halka biçiminde kırık bir bulaşıklık, son derece kirli, gri-siyah ahşap zemin ve sivrisinek kanlarıyla boyanmış duvarlar. Pencere yerden ve bahçedeki kümesten otuz santim kadar yukardaydı. Camda bitli tüyler ve kirli ekin sapları uçuşuyordu, bahçe zemini tavuk dışkılarıyla kaplıydı. Bir eşek ve iki öküz açık bir kulübede rahat rahat karşılıklı ot yiyordu ve kıllı, siyah bir domuz akşam güneşinde bahçenin orta yerinde uzanıyordu. Tahmin edersiniz ki çeşit çeşit koku vardı.

Sırt çantasıyla erzak çantasını, ayakkabılarımın bile değmesinden hazzetmediğim pis zemine koymuştuk. Çarşafı kaldırdım ve diğer insanların lekeleriyle karşılaştım.

"Başka yer yok mu?"

"Niente"; yani, "Hiç yok," dedi sıska, çukur alınlı ve korkunç gömlekli adam. Asık suratla çıkıp gitti. Kuşumuza bahşişini verdim, o da kaçıp gitti. K-A ile birlikle birkaç kez daha burnumuzu çektik.

"Pis, iğrenç hergele!" dedim öfkeyle.

Onu her şey için affedebilirdim sanırım ama o iğrenç gömleği; yani kişisel ayıbı hariç. Biraz etrafta dolaştık, bir sürü başka oda gördük; bazıları daha kötüydü, bir tanesiyse çok daha iyiydi. Ama dolu gibi görünüyordu. Tüm

kapılar açıktı. Otel çok sakin ve yola çok yakındı. Burada mutlak olan tek şey güvendi galiba. Burası; ister insan olsun ister hayvan, ayaklı her canlı için rastgele dolaşılabilecek ve kimsenin kimseyi takmayacağı güvenli bir yere benziyordu.

Biz de aşağıya indik. Gidilebilecek diğer tek yer, yolun bir parçası gibi duran halka açık bardı. Bir katırcı, hayvanlarını Risveglio'nun köşesine bırakmış, tezgâhta içiyordu.

Bu meşhur otel köyün sonundaydı. Evler arasındaki yokuş aşağı yolda dolaştık. Ne bunaltıcı bir delik bu! Soğuk, umutsuz, cansız cumartesi akşamı yorgunu köy hayli iğrenç, söyleyecek söz bile bulamıyorum. Doğru dürüst dükkân yok. Dökük görünen bir kilise ve yıkık evler... Köyün tam içinden yürüdük. Ortada büyük, gri bir motorlu omnibüsün durduğu bir çeşit açık alan vardı. Şoför yorgun görünüyordu.

Otobüs nereye gidiyordu?

Ana demiryoluna gidiyordu.

Ne zaman?

Sabah yedi buçuk gibi.

Sadece o zaman mı?

Sadece o zaman.

"Neyse ki iyi kötü dışarı çıkabiliyoruz," dedim.

Devam ettik ve aralıklı taşlarla döşenmiş büyük anayolun aşağısında kalan, sakince duran köyü geride bıraktık. Bu pek de iyi değildi. Ayrıca, güneşten de çıkmıştık ve hayli yüksek bir yerde olduğumuz için hava bayağı soğumuştu. Bu yüzden güneşe doğru bayır yukarı çıkmak için geri döndük.

Yan bir dönüşten yukarı çıkıp dik, küçük bir yolda eski birkaç evi geçtik. Nerede olduğumuzu fark ettik, açık tuvaletlerdeydik. Bildiğim kadarıyla bu köylerde hijyenik bir düzen falan yok. Erkek yahut kadın, her köylü ihtiyaç anında kendini ara yollardan birine atıyor. Bu çok çok

eski bir İtalyan geleneği. Mahremiyete ne gerek var? Sosyal açıdan en düzenli halklar bile hep birlikte rahatlamayı seviyor.

Kendimizi işte böyle bir buluşma yerinde buluverdik. Hemen gidelim buradan! Sarp yamaçtan yukarı tırmanıp yukardaki anızlı tarlaya çıktık. Çıkana kadar öfkeden deliye döndüm.

Akşam çöküyor, güneş alçalıyordu. Aşağımızda bu iğrenç köyün Sodom elmaları[29] yığılıydı. Civarda açık renk, ağaçla kaplı tepeler ve ormanların gölgesiyle mavileşmiş küçük vadiler vardı. Hava soğuk ve keskindi. Çok kısa bir süre sonra güneş batacaktı. Denizden hemen hemen yedi yüz altmış metre yüksekteydik.

Meşeli bayırların, hüznün, akşamın ve uzaklarda yalnız olma hissinin güzel olduğunu inkâr edemem. Ama o anda bunu kabul etmek için çok kızgındım. Isınmak için hızla tırmandık. O anda güneş battı ve buz gibi yoğun mavi bir gölge üstümüze serildi. Köy, mavi koru dumanını salmaya başladı ve o an her zamankinden daha fazla West Counrty karanlığına benzedi.

Sağ olun kalsın, bizim geri dönmemiz lazım. Pis kokulu patikada işkence çekerek ilerlemek mi? Asla. Bir hışımla K-A'yı, bir korunun içinden sürülmüş bir tarlaya, sonra araba yoluna, oradan da otelin ve köyün üstünde kalan büyük anayola doğru hızla sürükledim.

Hava soğuktu ve akşam karanlığı çöküyordu. Anayoldan yabani, atlarının üstünde, giysileri yırtık pırtık adamlar geldi, hem yerel giysiler giyiyor gibiydiler hem de giymiyorlar gibi. Dört tane iri gözlü inek ve belirgin, altın değerindeki gözleriyle bize bakan üç nazik merinos koyunu köşedeki bayırdan indi. Elinde sopasıyla çok ama çok yaşlı bir adam, uzun sopalar taşıyan iriyarı bir köylü, uyanık ve çanlarını sallayarak muzaffer, uzun kıllı, uzun

29. Özellikle İsrail'in Sodom Dağı çevresinde yetişen bir meyve. (ç.n.)

boynuzlu müthiş keçiler göründü. Herkes tereddüt ederek selamladı bizi. Her şey adamların koşa koşa gittikleri Risveglio'nun köşesinde son buldu.

Lekeli gömlekliye yeniden baskın yaptım.

Süt alabilir miyim?

Hayır. Belki bir saate kadar alabilirmişim, belki de alamazmışım.

Yiyecek bir şey var mıydı?

Hayır, yedi buçukta yiyecek bir şeyler olacakmış.

Ateş var mıydı?

Hayır, henüz ateş yakılmamış.

O aptal odaya gitmekten ve sokakta dolaşmaktan başka yapacak bir şey yoktu. Yeniden sokağa çıktık. Hayvanlar dondurucu soğukta, başları uysalca önlerine düşmüş halde sahiplerinin o iğrenç bardaki içkilerini bitirmelerini bekleyerek yolun kenarında duruyordu. Yavaş yavaş yukarı doğru çıktık. Sağdaki bir tarlada bir merinos koyunu sürüsü yavaşça, huzursuzca kımıldanıyor, kırık dökük yoldaki boşluklara tırmanıyor ve küçük çanlarının dondurucu titreşimleri duyuluyordu. Akşam karanlığında cansız zannettiğim bir şey tarladaki hareket tablosunu böldü. Çok yaşlı, siyah beyaz döküntü giysili çobandı. Kim bilir ne kadar süredir orada tamamen hareketsiz, sopasına yaslanmış, heykel gibi dikiliyordu. Şimdi adam rüya gibi manzaradan uyanıyor ve hüzünlü, kadınsı, meraklı koyunun peşinden aksayarak koşturuyor. Kızıllık karşımızdaki batıdan silinip gidiyordu. Köşede, yavaşça ve yorgun argın tırmanırken gri, yalnız dolaşan ve Tanrı gibi ölçülü tavrıyla tepeden aşağı inen bir boğaya rastladık. Kafasını çevirip etrafımızdan dolandı.

Ne olduğunu çıkaramadığımız bir yere vardık, sonra onun mantar ambarı olduğunu gördük. Karanlıkta buruşuk tepelere benzeyen yığınla mantar vardı.

K-A doğruca, "Ben artık geri dönüyorum," dedi ve

döndü. İç kesimlerin seyrek ağaçlı, kayıp tepelerinin ardında son günün son kızıllığı için için yanıyordu. Bir parça mavi, yarı aydınlık duman belirsiz köyün üstünde dalgalanıyordu. Ayaklarımızın altındaki anayol yaralı, solgun ve maviydi. K-A ise benim hiddetime kızmıştı.

"Neden bu kadar öfkelisin? Ahlaki yanın zedelenmiş gibi davranıyorsun! Neden ahlaki açıdan ele alıyorsun ki? Konuşma biçiminle oteldeki adamı şaşkına çevirdin, o nasıl bir *kınamaydı* öyle! Neden her şeyi olduğu gibi kabul etmiyorsun? Hepsi hayatın bir parçası."

Ama hayır, benim öfkem şiddetli olur. Nedenini Tanrı bilir. Ama sanırım sebebi başta Sorgono'yu hayal ettiğimde buranın bana çok heyecan verici gözükmesiydi. Büyüleyici! Eğer bir şey ummadan gelseydim bu kadar yıkılmayacaktım. Beklenti içine girmeyen insanın kafası rahat olur, çünkü hiçbir zaman hayal kırıklığına uğramaz.

Soysuz yerli halkı, mekânını böyle tutmaya devam edebilen pis gömlekli hancıyı, hayvansı hainliklerini bu yüksek vadide açıkça gösterme alçaklığına sahip sefil köylüleri lanetliyorum. Uzun sivri şapkaları nasıl övdüğümü hatırlıyor musunuz? Hepsini geri alıyorum. Her şeyi lanetliyorum, her şeye karışan bir kadın olarak K-A'yı da...

Barda bir mumdan ışık yayılıyordu, huzursuz, canları sıkkın adamlar cumartesi gecesi eve dönmenin şerefine içiyorlardı. Sığır yolda uzanmış, bu soğukta çaresizce bekliyordu.

Süt hazır mıydı?

Hayır.

Peki, ne zaman gelir?

Bilmiyormuş.

Peki, o zaman ne yapacaktık? Hiç başka bir oda falan yok muydu? Oturabileceğimiz hiçbir yer yok muydu?

Evet, bir oda vardı.

Yanan tek mumu alıp içenleri karanlıkta bıraktı, ara-

lıklı taşları olan garip döşemeli bozuk toprak koridorda bize yolu gösterdi. Yerin altına; yani odaya götürdü.

Ve işte oda! Zifiri karanlıktı ama sonra birden meşe köklerinin yakıldığı büyük bir ateş gördüm; parlak, güçlü, şiddetli bir ateşti ve tüm öfkem o anda yok olup gitti.

Hancı da mum da kapıda bizden ayrıldılar. Ocakta taze çiçekler gibi coşkuyla yanan alev demeti olmasaydı salon kapkaranlık olacaktı. Bu şömine ateşi sayesinde odayı görebiliyorduk. Zindan gibiydi; bomboştu, zemini topraktandı ve pürüzlüydü, çok kuruydu, yüksek çıplak duvarları ve yüksekte kalan el kadar pencereleriyle boğucuydu. Odada ateşin önündeki ahşap, yaklaşık otuz santimetre yüksekliğindeki bank ve ev yapımı gibi görünen, rulo yapılıp duvara yaslanmış hasırlar dışında eşya yoktu. Bir de ateşin önünde ıslak masa örtülerinin asılı olduğu bir sandalye vardı. Bunlar dışında oda yüksek, karanlık, çıplak bir zindandı.

Yine de oda oldukça kuruydu, açık bir ocağı ve kuru meşe köklerinin yakıldığı büyüleyici taze bir ateş şelale misali yukarı doğru sivrilerek yanıyordu. Hemen sandalyeyi ve ıslak ölü gibi duran kumaşları bir tarafa koydum. Gürül gürül yanan ateşin, açık ocağın, çukurun önünde karanlıkta yan yana alçak banka oturduk ve zindanı ya da karanlığı hiç umursamadık. İnsan yemeksiz yaşar ama ateşsiz yaşayamaz. Bu bir İtalyan atasözü. İşte ateşi bulmuştuk, tıpkı yeni altın gibi. Önüne oturduk; yani birazcık gerisine, yan yana, alçağa oturduk, ayaklarımız pürüzlü toprak zemindeydi ve ateşle yıkanıyor gibi alevlerin ışığının yüzümüzde dalgalandığını hissettik. Pis gömlekli hancı ve diğer her şeyi affettim, şu an bir krallığa gelmiş gibi keyifliydim.

Yarım saat kadar böyle oturup alevlere gülümsedik, yüzümüzü parıltıyla yıkadık. Ara ara dışarıdaki tünele benzer koridordan gelen ayak seslerinin ve içeriye bakanlar olduğunun farkındaydım. Ama kimse gelmedi. Ayrıca

odanın bizim dışımızdaki tek ziyaretçileri olan tuhaf masa örtülerinin hafifçe buhar çıkardığını da fark ettim.

Bir mum; yaşlıca, sakallı, altın sarısı fitilli kadife pantolonlu bir adam ve upuzun mızrağın üstündeki müthiş nesne titreşiyordu. Mumu şömine rafının kenarına koydu, ateşin yanma çömelip meşe köklerini düzeltti. Garip ve hareketsiz bir şekilde baktı. Mızraklı şeyi gözümüzün önüne koydu.

Oğlak pişirmeye gelmişti. Ama bu, içi açılmış, düzleştirilmiş ve uzun demir bir çubuğa yassı bir pervane gibi geçirilmiş bir oğlaktı. Çok ilgi çekici bir görüntüydü. Yapmak biraz uğraştırmıştır herhalde. Derisi yüzülmüş oğlağın tamamı oradaydı; omuzlara bağlanan kafa, kısa kulaklar, gözler, dişler, birkaç burun kılı; ön ayaklarını, eğdiği başına koymuş bir hayvan gibi görünen garip bir biçimde sarılmış bacaklar, acayip şekilde yukarı doğru kıvrılmış arka bacaklar, düz dursunlar diye hepsi demir çubuğa yatak olarak geçirilmiş. Bu görüntü bana Lombard süslemelerindeki bir figür olan eciş bücüş, ince bacaklı, köpeğe benzeyen hayvanları anımsattı. Celtic'teki aydınlatmalarda da bu eciş bücüş ve karışık yaratıklar kullanılır.

Yaşlı adam ateşi ayarlarken düz oğlağı flama gibi salladı. Ardından şömine duvarının bir tarafından çubuğu soktu. Şöminenin yarı gölgeli diğer tarafında demir çubuğun geri kalanını tutarak ocağın üstüne eğildi. Böylelikle oğlak ateşin üstüne daha iyi yayılmıştı ve adam isterse onu döndürebilirdi.

Ama ocağın çukuru yeterli değildi. Çubuğun ucu kayıp duruyor ve oğlak ateşe çok yaklaşıyordu. Adam kendi kendine söylendi, söylendi ve tekrar denedi. Sonra da karanlık köşeden büyük taşlar toplarken oğlaktan kamayı dikti. Taşları demir çubuğun onlara dayanabileceği şekilde dizdi. Şöminenin çaprazına, ocağın gölgeli ucunun olduğu tarafa oturdu; acayip, büyülenmiş siyah gözleriyle ve ta-

mamen hareketsiz yüzüyle alevleri ve oğlağı izledi, çubuğun ucundaki sapı tuttu.

Ona oğlak akşam yemeği için mi, diye sorduk, öyleymiş. Güzel! Adam etten kayıp giden bir parça küle baktı. Oğlağın küllere hiç değmemesi gurur meselesiydi. Etlerini hep bu şekilde mi pişiriyorlar acaba? Evet, öyleymiş. Peki, oğlağı çubuğa böyle yerleştirmek zor değil mi? Kolay değilmiş, eklem yerlerini iyice incelemiş, ön bacaklardan birini hissetmiş ve iyi olmadı diye kendi kendine söylenmiş.

Adam kolay anlaşılan yumuşak bir fısıltıyla ve doğrudan bize bakarak değil de yanlara bakınarak konuşuyordu. Tavrı kibar, yumuşak, fısıltılı, suskun ve hassastı. Adam mütemadiyen yumuşak haliyle bize nereden geldiğimizi ve nereye gittiğimizi sordu. Uyruğumuz neydi, Fransız mıydık? Sonra laflarına, bittiğini sandığında da savaş olduğunu söyleyerek devam etti. Savaş çıktı çünkü Avusturyalılar yeniden İtalya'ya gelmek istemişti. Ama Fransızlar ve İngilizler gelip İtalya'ya yardım etti. Bir sürü Sardinyalı bu savaşta hayatını kaybetti. Neyse ki artık hepsi bitti. Adam savaşın bittiğini ve Sorgonolu gençlerin öldürüldüğünü düşünüyordu. Bitmiş olmasını ümit ediyordu.

Sonra muma uzandı ve oğlağa baktı. Anlaşılan, adam doğuştan rostocuydu. Mumu tutup uzun süre işaret okur gibi etin cızırdayan tarafına baktı. Sonra çubuğunu yeniden ateşe tuttu. Sanki uzun süredir kendine başka yemek pişiriyor gibiydi. Mumu tutarak oturdum.

Genç bir kadın, sesleri duyup geldi. Kadının başı, sadece gözleri ve burnu gözüksün diye bir ucu ağzının üstünden geriye atılmış bir şalla sarılıydı. K-A kadının dişi ağrıyor sandı ama kadın gülüp, hayır dedi. İşin aslı bu Sardinya'daki baş örtme biçimiydi, her iki cinsiyet için hem de. Arapların örtünme şekline benziyordu. İşin püf noktası ağzı, çeneyi, kulakları ve kaşları iyice kapatıp sadece burnu ve gözleri açıkta bırakmaktı. Sıtmadan korunmaya

yardımcı oluyormuş. Erkekler başlarını aynen böyle şalla sarıyorlar. Bana daha çok başlarını sıcak, karanlık ve saklı tutmak istiyorlarmış gibi geldi, içeride güvende hissediyorlar.

Kadının üstünde iş kıyafetleri vardı; uzun, koyu kahverengi etek, uzun beyaz bir üst kısım ve küçük bir yelek ya da korse. Onun durumunda bu küçük korse zarif bir biçimde havaya kalkmış, göğsünün altında uzun yapraklar gibi sertleşen şekilli bir kemerden başka bir şey olamazdı. Hoştu ama pisti. Kadın da hoştu ama tavrı küstahtı ve pek cana yakın değildi. Islak örtülerle uğraştı, bize bir sürü soru sordu ve bayağı acayip hareketlerle zor zor cevap veren yaşlı adamla uğraşıp durdu. Sonra gitti. Kadınlar sırıtkan ve cilveli halleriyle işlerini iyi biliyorlar.

Adama, giden kadın kızınız mıydı, diye sordum. Adam o yumuşak fısıltısıyla kabaca, "Hayır," dedi. Kadın kilometrelerce ötedeki bir köyden geliyormuş. Adam aslında otelde çalışmıyormuş. Anladığım kadarıyla adam postacı. Ama yanlış bir terim kullanıyor olabilirim de.

Adam kısa ve öz konuşuyor, otel ve çalışanlar hakkında konuşmaya da pek hevesli görünmüyordu. Bana, bir gariplik var gibi geldi. Sonra adam yeniden nereye gittiğimizi sordu ve artık iki tane motorlu otobüs olduğunu söyledi. Yeni olanı Nuoro Dağları'ndan geçiyormuş. Nuoro'ya gitmek Abbasanta'ya gitmekten kat kat iyidir. Nuoro besbelli bu köylerin baktığı taraftaki kasabaymış, merkez gibi bir yer yani.

Oğlak pişirme işi yavaşça devam ediyordu, et ateşe hiç yeterince yakın durmuyordu. Rostocu ara ara yanan kızıl dalları karıştırıyor ve biraz daha dal atıyordu. Çok sıcaktı. Ben halen mumu tutarken adam da uzun çubuğu çevirdi.

Gezinen başka insanlar da gelip bize baktılar. Ama arkamızda, karanlıkta dikildikleri için pek seçemedim. Zin-

dana benzeyen odanın karalığında dolanıp bizi izlediler. Hayli şişman, genç ve üniformalı bir asker yaklaştı. Bankta ona yer açtım ama o elini kaldırıp bu kibarlığı geri çevirdi. Sonra da çıkıp gitti.

Yaşlı adam oğlağın olduğu çubuğu yaslayıp bir süre gözden kayboldu. Mum eriyip akmıştı ve ateş artık pek de alevli değil sadece kırmızıydı. Rostocu yeni, daha kısa mızraklı, üstünde domuz olan daha ince ve büyük çubukla döndü. Onu kırmızı ateşe dayadı. Cızırdadı, tüttü, yağ akıttı. Neden, diye sordum. Adam, çubuğun ateşi yakalamasını istediğini söyledi. Ama olmadı. El yordamıyla ocakta ateşi başlatan ince dalları aradı. Bu dalları karanfil dalına saplanmış portakal gibi yağa batırdı, sonra da yeniden ateşe tuttu. Nihayet bu kez oldu, artık yağları aşağı doğru ince ince akan bir meşaleydi. Adam bu kez memnundu. Bu duruma uygun olsun diye yatay koyduğu kahverengileşen oğlağın üstüne düşey sarı alevli yağ-meşalesini tuttu. Etin tamamı parlak ve kahverengi oluncaya kadar alev damlaları rostonun her yerine düştü. Adam azalan yağı tutarak oğlağı tekrar, yağın üstünde, havada halen mavimsi yanan ateşe koydu.

Bu iş sürerken bir adam yüksek sesle "İyi akşamlar," diyerek odaya girdi. Biz de "İyi akşamlar," diye karşılık verdik, adam garip bir şeyler söyledi. Sonra geldi, eğildi ve önce benim şapkamın sonra da K-A'nın şapkasının altından baktı. Herkesin yaptığı gibi biz de hâlâ şapka takıyor ve mont giyiyorduk. Sonra aniden ayağa kalktı, kendi şapkasına dokundu ve *Scusi* dedi; yani, *affedersiniz.* Ben de her zaman dendiği gibi "*Niente,*" dedim, "*hiç önemli değil.*" Adam yine zar zor cevap veren çömelmiş rostocuya birkaç şen şakrak laf etti. Anladığım kadarıyla omnibüs Oristano'dan birkaç yolcuyla dönmüştü.

Bu adam gelirken kendisiyle birlikte rostocumuzun hoşlanmadığı kadınsı bir hava da getirmişti. Yine de ben

bankta yer açmıştım ve kibarlığım bu kez geri çevrilmemişti. Bankın iyice kenarına oturan adam ışığa yaklaştı ve karşımda gördüğüm; hayatının baharında, cüsseli, koyu kahverengi kadifeler içinde, küçük sarı bıyıklı, parıldayan mavi gözleri olan çakırkeyf bir adamdı. Onun yerel bir tüccar veya çiftçi olabileceğini tahmin ettim. Az önceki şamatacı tavrıyla birkaç soru sordu, sonra çıkıp gitti. Bir elinde küçük, ince demir bir çubuk; diğer elinde iki oğlak ve bir avuç dolusu sosisle geri geldi. Oğlakları demir çubuğa taktı ama bizim rostocumuz hâlâ bir türlü hazır olmayan düzleştirilmiş oğlağı şimdi kırmızı ve alevleri gitmiş olan ateşin üstünde tutmaya devam ediyordu. Yağ yumağı iyice yanmış, külleri ateşe baskı yapmaya başlamıştı. Bir anlık ateş fışkırması, sonra kırmızı, sonra tekrar yoğun kızıllık ve üstünde de büyük, karanlık bir el gibi bizim oğlağımız...

"Eh," dedi benim bundan sonra gezgin diye bahsedeceğim o genç adam, "oldu. Oğlak hazır. Oğlak pişti."

Rostocu yavaşça başını salladı ama bir şey demedi. Ocağın başında sanki ezelden beri oturuyordu, yüzü alevlerle yıkanmış, koyu gözleri hâlâ ateşle soyutlanmış, hâlâ rostoya dalıp gitmiş.

"Hadi artık!" dedi gezgin. "Bırak da başkaları da ateşi kullansın." Ardından da etlerin garip bir şekilde geçirildiği demir çubuğu oğlağın altına sokup ateşe ulaşmaya çalıştı. Yaşlı adam yumuşak fısıldayan haliyle diğer adama ateş hazır olana kadar beklemesini söyledi. Gezgin küstahça ve ama tatlı tatlı dürtüp ters bir biçimde oğlağın hazır olduğunu söyledi.

"Evet, hazırdır tabii," dedim; çünkü saat sekize çeyrek vardı.

Yaşlı rosto ustası mırıldandı ve cebinden bıçağını çıkardı. Bıçağı yavaşça etin derinlerine ittirdi, bıçağın bir parça oğlakta gidebileceği kadar derine. Etin içi ne durumda onu anlamaya çalışıyor gibiydi. Hazır olmadığını

söyledi. Başını salladı; orada, çubuğun ucunda neredeyse sonsuza dek kaldı.

Gezgin *Sangue di Dio;* yani, *Tanrının kanı,* dedi ama etini pişiremedi. Kendi çubuğunu kömürlere yaklaştırmaya çalıştı ve etlerini küllere düşürdü, arkamızdaki görünmez seyirciler kahkahayı bastı. Adam etleri hemen alıp eliyle sildi, önemli olmadığını söyledi.

Sonra da bana dönüp nereli olduğumuz, nereye gittiğimizle bilindik soruları sordu. Cevapladım. Sen Alman değil misin, dedi. Hayır, dedim, ben İngiliz'im. Defalarca ve kurnazca bir şeyler söylemek ister gibi bana baktı. Nerede yaşadığımızı sordu, ben de Sicilya, dedim. Gerçekten ilgili bir şekilde neden Sardinya'ya geldiğimizi sordu. Zevk için, sadece adayı görmeye geldik, dedim.

"Ah, per divertimento!"; yani, "Sadece zevk için," diye derin düşünceli bir halde ve birazcık olsun bana inanmayarak tekrarladı.

Her ne kadar arkamızda dikilseler de artık bir sürü insan salona gelmişti. Gezgin etraftakilerle konuşup espriler yapıyordu, yarı görünen insanlar da düşmanca gülüyorlardı.

Sonunda yaşlı rostocu oğlağın hazır olduğuna kanaat getirdi. Onu ateşten aldı, mumu ona yaklaştırıp alevle yazılmış bir mektup gibi iyice inceledi. Harika görünüyor, acayip de güzel kokuyordu. Kahverengi, çıtır çıtır, sıcak, iştah açıcıydı; hiçbir yerinde yanığı falan da yoktu. Saat sekiz olmuştu.

Gezgin, "Tamam, işte oldu. Hadi onu alın da gidin!" dedi yaşlı rostocuyu elleriyle iterek. Yaşlı adam oğlağı flama gibi tutarak nihayet gitmeye niyetlendi.

"Çok güzel görünüyor! Çok acıktım," dedi K-A.

Gezgin de, "Ha ha! Güzel et görmek herkesi acıktırır Sinyora. Şimdi benim sıram," diyerek kolunu kaldırdı. Yakışıklı, pis, siyah bıyıklı bir adam süklüm püklüm öne gel-

di. Sivil gri asker kıyafetleri giymişti; iri, güçlü, yakışıklı, koyu renk gözlü ve Akdenizli mahcupluğunda bir adamdı.

Gezgin uzun çubuğu onun eline tutuşturarak, "İşte, bunu sen al," dedi. "Bu senin görevin, akşam yemeğini hazırla ve kadınları büyüle. Ben de sosislerle ilgileneceğim."

Sözde kadın ocağın az önce yaşlı rostocunun, kahverengi, gergin ellerinde kömür yığınlarını tutarak oturduğu ucuna oturdu. Ateş artık alev alev değildi, sönmeye başlamıştı. Koyu çehreli adam onu eti pişireceği gibi ayarlamıştı. Çubuğu kızıl kütlenin üstünde gelişigüzel tutuyordu. Bir parça düştü ve insanlar gülüştü. "Bir şey olmadı ki," dedi koyu çehreli adam, aynı gezginin daha önce de söylediği gibi. Ve onu yeniden çubuğa geçirip ateşe tuttu. Bu sırada da koyu renk kirpiklerinin altından gezgine ve bize doğru bakıyordu.

Gezgin habire konuştu. Ellerinde sosislerle bana döndü.

"İşte bu lezzetli bir yemek," dedi.

"Evet, *salsiccia*[30] iyidir," dedim.

"Sen oğlaktan mı yiyeceksin? Otelde mi yiyeceksin?" diye sordu. Evet, dedim.

"Hayır," diye karşılık verdi. "Burada kal ve benimle ye. Benimle ye hadi. Sosisler çok güzel, oğlak da yakında hazır olur, ateş iyi yanıyor."

Adamı pek anlamadım ama güldüm. Kesinlikle biraz çakırkeyfti.

Adam K-A'ya dönerek, "Sinyora," dedi. K-A adamdan hoşlanmamıştı, adam küstahtı, K-A da elinden geldiğinde bu adamı duymazlıktan geliyordu. "Sinyora, ne dediğimi anlıyor musunuz?"

K-A anladığını söyledi.

"Sinyora, ben kadınlara bir şeyler satarım. Onlara satış yaparım."

30. İtalyancada sosis. (ç.n.)

"Ne satıyorsunuz?" diye sordu K-A, şaşkınlıkla.

"Azizler."

"Azizler mi!"

"Evet, azizler," dedi adam sarhoş ağırlığıyla.

K-A kafası karışmış halde arkamızdakilere döndü. Şişman asker öne geldi, jandarma şefiydi.

"Ayrıca tarak, sabun ve küçük aynalar da satıyorum," diye alaycı bir şekilde açıkladı adam.

"Azizler!" diye bir kez daha tekrarladı gezgin. "Ayrıca *ragazzini*'ler; yani gençler. Nereye gidersem gideyim orada muhakkak etrafımda '*Babbo! Babbo!* Baba! Baba!' diye dolaşan ufaklıklar oluyor. Ben Babbo'yum."

Arkadaki görünmez topluluk bu sohbete bir çeşit alaycı sessizlikle karşılık verdi. Mum az yanıyor, ateş de sönüyordu. Koyu kaşlı adam boşu boşuna onu kurtarmaya çalışıyordu. K-A yemek için sabırsızlanıyordu. Öfkeyle kalkıp karanlık koridora seslendi, "Daha yemeyecek miyiz?"

"Eh, sabır! Biraz sabredin Sinyora. Burada bu işler biraz uzun sürüyor," dedi arkadaki adam.

Koyu çehreli adam gezgine bakıp, "Sosisleri parmaklarınla mı pişireceksin?" diye sordu.

O da kendinden emin ve şakacı görünmeye çalışıyordu, ama kimsenin takmadığı insanlardandı. Gezgin, dille ilgili dırdır konuşup durdu, bizle ve o oteldeki olmamızla ilgili şakalar yaptı. Pek takip edemedim.

"Sinyora, Sardinyaca anlıyor musunuz?" dedi gezgin.

"İtalyanca anlıyorum, biraz da Sardinyaca," diye yanıtladı K-A kızgınlıkla. "Ve bize güldüğünüzün, bizimle alay etmeye çalıştığınızın farkındayım."

Adam rahat rahat ve bol bol güldü.

"Ah Sinyora, sizin tek bir kelimesini bile anlamadığınız bir dilimiz var. Burada ben ve arkadaşım dışında kimse o dili anlayamaz." Bunu söylerken koyu kaşlı adamı işaret

etti. "Herkes; keşke burada bir çevirmen olsaydı der, hem de herkes."

Adam çevirmen yerine çevirme demişti; yani sondaki rahiplere özgü bir aksan yapmıştı.

"Ne olsaydı?" dedim.

Sarhoşluğun verdiği gevşeklikle tekrar etti, ne dediğini anladım.

"Neden öyle söylüyorsun? Bu bir lehçe mi? Senin lehçen ne peki?"

"Benim lehçem Sassari, Sassarili'yim. Eğer kendi lehçemde konuşursam bir şeyler anlarlar. Ama eğer bu dili konuşursam bir çevirmene gerek kalır."

"Bu hangi dil peki?"

Gülerek bana yaslandı.

"Bu, kadınlar bir şeyler alırken bizim ne konuştuğumuzu anlamasınlar diye kullandığımız dil, benim ve arkadaşımın yani..."

"Ha evet, o dili biliyorum. İngiltere'de de var. Ona *hırsız Latincesi* diyoruz, *Latino de furbi*."

Adamı kendi kazdığı kuyuya düşürdüğüm için arkamızdaki insanlar birden gülmeye başladılar. Burnunun altından bana baktı, kötü bir niyetim olmadan güldüğümü gördü ve bana yaslanıp sakince ve sessizce sordu:

"Senin olayın ne peki? Nedir senin olayın?"

"Nasıl yani? Ne?" Anlamamıştım.

"*Che genere di affari?* Seninki ne iş?"

"Nasıl yani, *iş*?" dedim, halen anlayamamıştım.

"Sen ne *satıyorsun*?" dedi doğrudan ve haince. "Ne gibi şeyler?"

Ben bir şey satmıyorum," diye yanıtladım, bizi gezgin şarlatanlardan ya da ticari gezginlerden sanmasına gülerek.

Adam, "Kumaş veya o tip şeyler mi?" dedi ağzımdan laf almak ister gibi cezbedici ve sinsi bir şekilde.

"Hayır, hiçbir şey satmıyorum. Sardinya'ya sadece köylülerin yerel giysilerini görmeye geldik," dedim. Bunun onu ikna edebileceğine inandım.

"Ah, yerel giysiler!" dedi, benim gizemli biri olduğumu düşünerek. Sonra da dönüp hâlâ kordaki etleri dürten ve ocağa çömelmiş olan arkadaşıyla ağız dalaşı yapmaya başladı. Salon epey karanlıktı. Arkadaşı adama cevap verdi, o da esprili görünmeye çalışıyordu. Ama gezgin baskın bir şahsiyetti, hayli fazla hem de. Kalbimin derinliklerinde öyle olmamasına rağmen K-A'ya göre çok edepsizdi. Arkadaşıysa yakışıklı, pasif ve aptal adamlardandı.

"İşte bu!" dedi gezgin birden bana dönüp arkadaşını işaret ederek. "Bu benim eşim."

"Eşin mi!" dedim.

"Evet. Benim eşim, çünkü hep birlikteyiz."

Her ne kadar arkadaşı siyah kirpiklerinin altından bakıp gülümseyerek:

"Sus, yoksa bu gece seni bir güzel öperim," dese de bunun hemen ardından arkamızda bir ölüm sessizliği oldu.

Bir anlık ölüm sessizliğinin ardından gezgin devam etti:

"Yarın Tonaro'daki San Antonio'da şenlik var. Biz oraya gideceğiz. Siz nereye gideceksiniz?"

"Abbasanta'ya," dedim.

"Ah, Abbasanta! Tonara'ya gelmeniz lazım. Tonara'da ticaret canlıdır, yerel giysiler de var. Tonara'ya gelmelisiniz. Yarın benimle ve arkadaşımla Tonara'ya gelin, birlikte çalışalım."

Güldüm ama cevap vermedim.

"Gelin işte," dedi. "Tonara'yı seversiniz! Tonara güzel yerdir. Kalacak yer de var, karnınızı doyurup güzelce uyuyabilirsiniz. Nasıl olsa on frank sizin için para sayılmaz değil mi? On frank sizin için nedir ki? Gelin işte Tonara'ya. Ee? Ne diyorsun?"

Kafamı salladım, güldüm ama bir şey demedim.

Aslına bakarsanız adamla ve arkadaşıyla Tonara'ya gidip ticaret yapmak isterdim ama keşke bunun ne tür bir iş olduğunu bilseydim.

"Üst katta mı kalıyorsunuz?"

Başımla onayladım.

"Bu da benim yatağım," dedi duvara dayanmış sert minderlerden birini alarak. Onu pek de ciddiye almadım.

"Bunları Sorgono'da mı yapıyorlar?" diye sordum.

"Evet, Sorgono'da yapılıyor. Yatak işte bunlar, görüyorsun ya! Şu ucunu birazcık kıvırırsan da al sana yastık."

Başını yana doğru eğdi.

"Pek değil sanki," dedim.

Gelip yeniden yanıma oturdu ve dikkatim dağıldı. K-A akşam yemeği için sabırsızlanıyordu. Saat kesinlikle sekiz buçuk falan olmuştu. Oğlak, o müthiş oğlak şimdiye soğumuş ve mahvolmuştur. Ateş de mum da az yanıyordu. Birisi yeni bir mum bulmak için çıktı ama ateşi yeniden canlandırmanın yolu yok gibiydi. Adamın arkadaşı hâlâ çömelmiş vaziyette ocağın başındaydı, cansız kırmızı ateşin parıltısı güzel yüzüne vuruyordu, adam sabırla oğlağı pişirmeye ve korlara doğru dürtmeye devam ediyordu. Asker yeşili giysilerinin içinde adamın ağır, kuvvetli kolları vardı ama çubuğu tutan elleri kahverengi, nazik ve hassastı; tam bir Akdenizli eli. Sarışın, yuvarlak yüzlü, olgun ve tüm enerjisiyle saldırgan olan gezginse daha ziyade kuzeyli gibiydi. Arkamızda, iriyarı asker, muhtemelen de jandarma şefi olan adam dışında seçemediğim dört beş kişi daha vardı.

Aynı öfkeden deliye dönen K-A gibi ben de sonunda şala sarınmış kızın *"Pronto!"*; yani *hazır* demesiyle rahatladım.

Herkes *"Pronto! Pronto!"* diyordu.

"Artık zamanıydı da zaten," dedi K-A ateşin önünde-

ki alçak banktan fırlayarak. "Nerede yiyeceğiz? Başka bir oda var mı?"

"Evet, başka bir oda daha var Sinyora," diye yanıt verdi jandarma.

Hep beraber; gezgin, onun arkadaşı ve katırcı olan iki adamı arkamızda bırakıp ateşin ısıttığı zindandan çıktık. Geride bırakılmanın, gezginimin canını sıktığını görebiliyordum. Gezgin açık ara buradaki en güçlü şahsiyete ve keskin zekâya sahip insandı. O yüzden de bütün akşam tüm ilgiyi kendi üstünde topladıktan sonra arkada bırakılmaktan nefret ediyordu. Bana göre de bu akşamın en kafa dengi insanıydı. Ama işte karşınızda bizi bölen, saygıdeğer bir hayatla bir haylazın hayatı arasındaki gizemli çizgi kılığına girmiş kader. O ve benim aramda, onun ve benim yollarımız arasında dağlar kadar fark vardı. O kafa dengiydi ama çaresiz bir farkla; onda biraz alçaklık vardı ve bunun farkındaydı. Bu yüzden hep çakırkeyf geziyordu. Yine de ben yalnız gezen kurtları koyunlara tercih ederim. Keşke içten içe kendilerini değersiz hissetmeseler. Galiba haylaz bir insan değersiz olmaya mahkûm. Ehlileştirilemeyen, başına buyruk kurtların her daim dışlanan kişiler olması, sadece işe yaramaz görülmeleri çok acı.

Her ne kadar onun iyi niyetli olmadığını bilsem de gezginim için çok üzüldüm. Onun yolu benim yolum *değildi*, ama yine de onun için üzüldüm işte.

Kendimizi çorba kâseleriyle donatılmış uzun beyaz masalı, mezar gibi soğuk ve asetilen aleviyle aydınlatılmış yemek odasında bulduk. Adamlar da bize eşlik ettiler; jandarma, yün çizgili, uzun montlu, küçük siyah bıyıklı esmer genç çocuk ve mavi gözleri yorgun bakan, koyu mavi, oldukça şık bir yelek giyen genç adam. Şallı genç kız elinde sebze çorbası kâsesiyle içeri girdi; çorbada lahana, karnabahar ve türlü sebzeler vardı. Çorbalarımızı aldık ve şişman jandarma o malum sorularla birlikte sohbete başladı:

Yarın nereye gidiyorsunuz?

Otobüsleri sordum. Güvenilir görünen genç çocuk otobüs şoförü olduğunu söyledi. Bugün ana hattan; yani Oristano'dan gelmişti. Altmış beş kilometrelik bir yol. Ertesi sabah dağlardan Nuoro'ya gidecekti, yine hemen hemen aynı mesafe. Yunan, küçük siyah bıyıklı, iri gözlü çocuk onun muaviniydi, kondüktör. Onların güzergâhı buydu, Oristano'dan Nuoro'ya, yüz kırk beş kilometre, belki daha fazla. Her gün tekrar tekrar... Sinir hastası gibi görünmesine şaşırmamak gerek. Yine de saygınlık, düşünceli bir ciddiyet ve bir makineyi idare eden adamların gururu içindeydi. Demir makine kollarını çekenler günümüzün makine ilâhlarıydı.

Yaşlı rostocunun laflarını tekrarladılar. Nuoro'ya gitmek Abbasanta'ya gitmekten daha iyiydi. Biz de Nuoro'ya gitmeye karar verdik ve sabah dokuz buçukta masadan ayrıldık.

Her akşam şoför ve muavin arkadaşı geceyi bu sefil Risveglio'da geçiriyorlardı. Gördüğümüz temiz ve toplu oda onlarındı besbelli. Yemeğin hep çok geç hazırlandığını söyledim. Her şey her zaman bugünkü kadar kötü müydü? Her zaman, tabii daha da kötü değilse, dediler önemsemeyerek ve Risveglio'yla dalga geçerek. Risveglio'daki gibi sert içkileri içmekten memnun olduğunuz sürece tüm hayatınızı Risveglio'da oturarak, bekleyerek ve buz gibi soğukta geçirebilirsiniz. Şoför kafasını birden zindana doğru çevirdi.

"Oradakiler kim?" dedim.

Her şeyi alan tüccardı; gezgin bir tüccar, bir seyyar satıcı. Bu benim gezginimdi, azizler ve satan seyyar satıcı, yanında da delikanlılar! Onun torbaları taşımasına yardım eden diğer adam da arkadaşıydı. Birlikte yakınlara bir yere gittiler. Benim gezginim bu civarda tanınan biriymiş meğer. E peki nerede uyuyorlar? Orada, ateşin sönmeye yüz

tuttuğu odada.

Minderleri serip ayaklarını şömineye doğru uzatıyorlar. Bunun için üç, taş çatlasın dört pens ödüyorlar. Ayrıca kendi yemeklerini pişirme ayrıcalığına sahipler. Risveglio onlara ateş, çatı ve sert minderlerden başka bir şey vermiyor. Ve tabii ki içkiler. Gezgin ve onun gibilere hiç anlayış göstermememiz lazım aslında. O *tiplerin* hiçbir eksiği yok. İstedikleri her şeye ama her şeye sahipler: gani gani para. İçki için yaşıyorlar. O da var. Hem soğuk da değil. Eğer gece hava soğursa ve eğer örtünecek bir şeyleri de yoksa bile ne olmuş ki? Sabahı beklerler ve hava aydınlanır aydınlanmaz koca bir bardak *aqua vitae* dedikleri viskiden içerler. İçki onların ateşi, ocağı ve yuvasıydı. *Aqua vitae* onlar için ocak ve yuva demek.

Bu üç adamın kendi aralarında odadaki insanlarla ilgili küçümseyici, müsamahalı ama bilgece konuşmalarına çok şaşırdım. Şoför alkole karşı ne kadar da aşağılayıcı, hatta acımasızdı. Açıkça alkolden nefret ediyordu, hem de hepimizin elinde ceset gibi soğuk koyu renk şarap şişeleri varken ve hepimiz içmişken. Halen bu üç gencin gerçekten sarhoş olmaya karşı tavrı İtalyan'dan ziyade kuzeylilere benzer, ateşli ve *ahlaklı* nefret derin ve düşmancaydı. Ayrıca gezgine, onun küstahlığına ve edepsiz saldırganlığına duydukları nefretle de dudak büktüler.

Otelden bahsedecek olursak, evet, epey kötüydü. Diğer hancı daha iyiydi. Şimdi omuz silktiler. Kirli gömlekli ile şallı kız mekânın sahipleri değillermiş. Onlar sadece oteli idare edenlermiş. İşte burada alaylı bir dudak bükme daha. Otelin sahibi köyden genç bir adamdı. Bir iki hafta önce, Noel zamanı, tam da bu masada bir oda dolusu, içip şamata yapan adam varmış. Otel sahibi zilzurna sarhoş gelip litrelik bir şişeyi başının etrafında sallayarak bağırmış: "Dışarı! Dışarı! Hepiniz dışarı! Herkes dışarı! Burası benim otelim ve evimi boşaltmak istersem boşaltı-

rım. Herkes dediğimi yapsın. Dediğimi yapmayan kafasını bu şişeyle kırarım. Dışarı, dışarı! Dışarı dedim, hepiniz!" Hemen herkes dışarı çıkmış. "Ama," dedi şoför, "ben parasını ödediğim için odama gidip uyuyacağımı söyledim. Ne onun ne de bir başkasının beni gönderemeyecekti. O da izin verdi."

Bu hikâyeden sonra herkeste bir sessizlik oldu. Belli ki bize anlatılmayan bir devamı vardı. Özellikle jandarma hayli sessizdi. Şişman ve pek de cesur olmayan ama çok kibar bir adamdı.

"Ama," dedi ince hatlı kara Yunan yüzüyle küçük esmer otobüs şoförü, "onlara kızmayın. Otelin kötü durumda olduğu doğruydu, hem de çok kötü. Ama bu kadar cahil oldukları için onlara acımalısınız. Zavallıcıklar, onlar cahiller. Neden kızalım ki?"

Diğer iki adam da başlarıyla onaylayıp *cahil* sözcüğünü tekrar ettiler. Onlar *cahil*. Bu doğru. Neden kızıyoruz ki?

Ve işte size modern İtalyan ruhu: Cahillere karşı sonsuz bir acıma duygusu. Bu sadece gevşeklik. Acıma duygusu cahilleri daha da cahil yapıyor; tabii Risveglio'yu da daha çekilmez. Eğer biri bir şişeyi kirli gömleklinin kulaklarının etrafında vızıldatsaydı ve genç kadının başındaki şalı çekip onu bir çukurdan aşağı kulağında pireler uçuşarak yollasaydı biz biraz dikkate alınabilirdik, onlar da kendilerine biraz saygı duyabilirlerdi. Ama yok! Onlar hayatı mahvedip haşere gibi onu yiyip bitirirken biz onlara acıyalım, zavallı cahiller. Acıma! Onlara acıma değil teşvik lazım, ayrıca onlara benzeyen daha nicelerine de.

Şallı kız bir parça oğlakla göründü. *Cahillerin* en iyi porsiyonları kendilerine ayırdıklarını söylememe gerek yok herhalde. Bize gelen her birimiz için bir parça olmak üzere beş parça soğuk rostoydu. Benimki büyük kaburgaların üstünde incecik bir et tabakasıydı, belki de otuz gram

falandı. Tüm süreci izledikten sonra bize verilen bu kadardı. Bir de birinin açlıktan sert bir ekmekle yediği, iyice pişmiş bir tabak karnabahar vardı. Ardından da insanların bugünlerde pek *tüketmediği* sarı portakallar geldi. İyi otellerde de kötü otellerde de insana küçücük porsiyonlarla iyi beslemeyen yiyecekler veriyorlar, masadan aç kalkıyorsun.

Otobüs şoförü, içlerindeki tek ağırbaşlı çocuk, Sardinyalılardan bahsediyordu. Ah, Sardinyalılar! Umutsuz vakalar. Neden mi? Çünkü nasıl müdahale edeceklerini bilmiyorlar. Onlar da *cahil*. Ama şoför böyle bir cehaleti daha sinir bozucu buluyordu. Grev nedir onu bile bilmiyorlar. Bir gün gidip onlara -burada Iglesias bölgesindeki madencilerden bahsediyordu- günlük on frank teklif edersin, yok, kabul etmezler. Ertesi gün git, yarım gün için dört frank teklif et, seve seve alırlar. Buna karşı koymayı bilmiyorlar. Çocuk bu konuda oldukça alaycı bir öfke içindeydi. Bu üç adamın da ses tonunda günümüzün genç insanları arasında yaygın olan şüpheci ironi vardı. Aslında ellerindeki tek şey grev ve sosyalizm konusundaki azıcık coşkularıydı, bu en azından şoför için geçerliydi. Ama bu acınası bir coşkuydu.

Araziyle ilgili konuştuk. Savaş Sardinya'nın neredeyse tüm sığırlarını tüketmiş. Şimdi de kırsal alanlar terk edilmişti, ekilebilir arazi nadasa bırakılmıştı. Neden? Nedeni arazi sahiplerinin sermaye yatırmak istememeleri, diyor şoför. Sermayelerini bir kenara koymuş, araziyi ölüme terk etmişler. Ekilebilir yerleri nadasa bırakmak, birkaç sığır yetiştirmek onlara yüksek ücretler ödemekten, mısır yetiştirmekten ve karşılığında ufak bir miktar kazanmaktan daha ucuza geliyor.

Evet, diye araya giriyor jandarma, ayrıca köylüler toprağı işlemek istemiyor. Topraktan nefret ediyorlar. Kırsal alandan kaçmak için her şeyi yaparlar. Onlar düzenli gelir, daha kısa çalışma saatleri istiyorlar, gerisi de mühim değil.

Bu yüzden ağır işçi olarak Fransa'ya gidecekler, yüzlercesi. Toplanıp Roma'ya gidecek, İş ve İşçi Bulma Kurumlarının başına üşüşecek, günlük beş frank gibi komik bir ücrete sahte devlet işleri yapacaklar. Demiryolu makasçısı günlük en az on sekiz frank alıyordur. Tarım işi olmasın da ne olursa olsun.

"Evet, peki devlet ne yapıyor?" dedi şoför. İşsizlere iş bulsun diye yolları parçalara bölüyor, yeniden yapıyor. Ama yolların ve köprülerin gerçekten yapılması gereken Sardinya'da bir şey yapacaklar mı? Hayır!

Ama durum buydu işte. Gözlerinin altında koyu gölgeler olan otobüs şoförü bu konuşmanın makul olan tarafıydı. Kendi ilgi alanları olsa da jandarma yumuşak başlı ve nereye çeksen oraya gidecek bir adamdı. Yunan yüzlü kondüktörünse bir şeyi taktığı yoktu.

Geç kalmış bir başka turist içeri girip masanın en sonundaki sandalyeye oturdu. Şallı kız ona çorba ve bir parça bol kemikli oğlak eti getirdi. Turist ikinci getirilene hor görerek baktı, çantasından koca bir parça pişmiş domuz, ekmek ve siyah zeytin; yani doğru dürüst bir öğün,çıkardı.

Bizde sigara olmadığı için şoför ve arkadaşı kendilerininkinden bize de uzattılar; onların gözbebeği Makedonya sigaraları. Şoför bu sigaraların çok çok seçkin olduğunu, bütün yabancıların bunlardan istediğini söyledi. Aslında ben onların şu sıralar Almanya'ya ihraç edildiğini düşünüyorum. Eğer içlerinde gerçekten tütün varsa bayağı iyi oluyorlar. Ama genellikle insanın burnunun altında öylesine yanan ve hemen biten, içleri boş silindir tüpler oluyorlar.

İçmeye karar veriyoruz. Onlar kıymetli *aqua vitae*'lerinden istiyorlar, galiba beyaz olanından. İçkiler ancak küçük, koyu renk gözlü olan gidip alınca geliyor. Tadı şekerli petrol yağı ve anason gibi; iğrenç. Bugünlerde çoğu İtalyan içkisi tatlı ama iğrenç.

Nihayetinde yatmak için yerlerimizden kalkıyoruz.

Sabah yeniden buluşacağız. Dışardaki buzlanmadan dolayı oda da buz gibi soğuk. Dışarı çıkınca meşhur odaya bir göz atıyoruz. Biri tek başına neredeyse zifiri karanlıkta boylu boyunca yere yatmış. Birkaç parça kor hâlâ parlıyor. Diğer adamın barda olduğuna şüphe yok.

Of, iğrenç oda. K-A saçları rezil yastıkla temas etmesin diye başını temiz beyaz bir başörtüsüyle sarıyor. Soğuk, sert, ince battaniyeli; soğuk, sert, ince yatak. Ama çok yorgunuz. Tam uykuya dalıyorduk ki altımızda tuhaf, yüksek sesli, anlaşılmaz ve aynı acı çeken bir köpeğinkine benzer, hav-hav-hav! diye giden bir bağırış başlıyor. Bağırış garip, hatta korkutucu şekilde sürüp gidiyor, önce bir ses, sonra bir başkası derken bir sürü karmakarışık ses. Sonra yeniden dışardaki koridordan gelen davul gibi derin ve yankılı ayak sesleri tarafından uyandırılıyoruz. Ardından da cehennem kılıklı bahçede bir horoz ötüyor. Bütün gece, evet, bütün o karanlık ve dondurucu saatler boyunca bu deli kuş acı acı çığlıklar atıp duruyor.

Neyse, sabah oldu. Kırık leğende yavaşça yıkandım ve sandalyenin üstünde havlu taklidi yapan muslin örtüyle kurulandım. K-A kuru bir havluyla idare etmeye çalışıyor. Dün geceki sütün hayaliyle aşağı iniyoruz.

Ortalıkta kimsecikler yok. Soğuk, dondurucu, berrak bir sabah. Barda da kimse yok. Karanlık bir tünele benzeyen koridora doğru gidiyoruz. Oda, daha önce hiç kimse oraya ayak basmamış gibi. Çok karanlık, minderler duvara yaslanmış, şömine bir avuç dolusu gri, ölü külle dolu. Aynı zindan gibi. Yemek odasında aynı uzun masa ve uçsuz bucaksız örtü, halen ıslak olan, yana topladığımız peçetelerimiz var. Tekrar bara dönüyoruz.

Bu kez bir adam *aqua vitae* içiyor ve kirli gömlekli, işinin başında. Başında şapka yok; ama asıl ilginç olan, hiç alnı yok; sadece kaşlarına düşen düz, siyah saçlar, hiç alın yok.

Kahve var mı?

Hayır, kahve yok.

Neden?

Çünkü şeker alamıyorlar.

Ha! diye gülüyor *aqua vitae* içen köylü. Kahveyi şekerli mi yapıyorsunuz yani!

Bu noktada ben de kahveyi hiçbir şeyle yapmadıklarını söylüyorum. Süt var mı?

Hayır.

Hiç mi yok?

Hiç yok.

Neden?

Kimse getirmiyor.

Evet; yani eğer isteselerdi süt bulurlardı diye araya giriyor köylü. Ama onun yerine sen *aqua vitae* içesin diye bekliyorlar.

Kendimi *aqua vitae* içerken buluyorum. Dünün siniri ta beni boğana dek birdenbire yeniden tepeme çıkıyor. Bu rezil, siyah, şarapla oynayan, geniş, pis adamda bana uyan bir şeyler var.

"Neden," diyorum yanıt beklemeyen İtalyan tavrına bürünerek, "neden bir otel işletiyorsun? Neden insanlara sunacak hiçbir şeyin ve almaya da niyetin yokken *Ristorante* sözcüğünü o kadar büyük yazıyorsun? Neden turistleri içeri alma cüretini gösteriyorsun? Burası bir oteldir ne demek? Söylesene, ne demek? Hadi söyle bakalım, ne demek? Ristorante Risveglio'nun o kadar büyük yazılmasının nedeni ne?"

Tüm bunları bir çırpıda kustuktan sonra şimdi öfkem beni boğuyordu. Kirli gömlekli hiçbir şey demedi. Köylü güldü. Hesabı istedim. Yirmi beş frank. Para üstünün bir kuruşunu bile orada bırakmadım.

"Hiç bahşiş bırakmayacak mısın?"

"Bahşiş mi?" dedim, nutkum tutulmuştu.

Yukarı çıkıp termosu doldurmak üzere çay yaptık. Sonra da çantaları sırtlanıp Risveglio'dan çıktım.

Pazar sabahı. Buzlanmış köy yolu neredeyse bomboş. Otobüslerin durduğu açıklığa doğru iniyoruz. Umarım oraya da *Piazza*; yani *meydan* demeye kalkmazlar.

Mahallenin çocuklarına, "Bu Nuoro otobüsü mü?" diye soruyorum. Onlar bile alay ediyorlar. Ancak benim birden parlamam onları anında susturuyor. Biri evet diyor ve yavaşça uzaklaşıyorlar. Sırt çantamı ve erzak çantasını birinci sınıfın olduğu yere istifliyorum. Birinci sınıf ön tarafta, belki daha iyi görürüz.

Etrafta elleri ceplerinde ve yerel giysiler giymemiş adamlar dikiliyorlar. Bazıları siyah ve beyaz giymiş. Hepsi uzun sivri şapkalar takmış ve hepsinin de geniş beyaz, gömlek yakaları var, yelekleri gece elbisesi yeleği gibi. Bu bembeyaz gömleklerden birinin önünün tamamen salyayla kaplanmış olduğunu hayal edin, işe size bizim Risveglio işletmecisi. Ama bu pazar sabahında, etraftaki hareketsiz, beyaz gömlekli bu adamlar kar gibi temizlerdi. Buz gibi havada pipolarını tüttürüyor ve pek de dost canlısı görünmüyorlardı.

Otobüs dokuz buçukta hareket edecek. Çan kulesi saatin dokuz olduğunu söylüyor. İki üç kız, morumsu pazar giysileri içinde yoldan aşağı doğru gidiyorlar. Biz de yolu bulmak için açık, çan sesli ve buzlu havada yukarı doğru ilerliyoruz.

Ve bir kez daha, yukardan bakınca, etraf bu keskin sabahta nasıl da güzel! Tüm köy mavimsi bir gölgede yatıyor, ince soluk meşeli tepeler mavimsi gölgede durgun, sadece uzakta buz pırıltısındaki güneş, iç kesimlerin yabani, ince ağaçlı güzel tepelerine harika, mücevherimsi bir aydınlık yayıyor.

Her yerde gerçekten taze müthiş bir güzellik hâkim. Ve de insanlık...

Köye dönüp küçük bir dükkân buluyoruz, biraz bisküvi ve sigara alıyoruz. Otobüs çalışanı dostlarımızı buluyoruz. Bu sabah biraz utangaçlar. Biz hazırsak onlar da hazır. Öyleyse Sorgono'dan ayrılmak üzere keyifle otobüse biniyoruz.

Burası için tek bir şey diyebilirim, galiba güvenilir bir yer; çünkü insanlar çantalarını hiç tereddüt etmeden bırakabiliyorlar.

İşte gidiyoruz, ama ne yazık ki sadece Risveglio'da durmak üzere. Küçük kondüktör istasyona doğru yoldan aşağı iniyor. Otelin iğrenç girişlerinin çevresinde oldukça büyük bir kalabalık var ve çok az insan hemen arkamızdaki ikinci sınıfa yerleşmek için çıkıyor.

Bekliyoruz, bekliyoruz. Baştan aşağı siyah beyaz giymiş, yaşlılara özgü naif ve sevimli bir şekilde gülümseyen bir adam biniyor. Onun ardından da valizi olan, çocuk yüzlü genç bir adam biniyor.

"Aa!" diyor genç adam. "Artık otobüstesiniz."

Yaşlı adamsa meraklı, manasız ve naif gülümsemesiyle şaşkın şaşkın etrafına bakınıyor.

"Burada insanın keyfi yerinde, değil mi?" diye patronluk taslayarak devam ediyor genç adam.

Ama yaşlı adam cevap veremeyecek kadar heyecanlı. Oraya buraya bakınıp duruyor. Sonra birden aklına bir paketi olduğu geliyor ve korku içinde onu arıyor. Parlak yüzlü genç adam onu yerden alıp adama veriyor. İşte oldu.

Gösterişli, kenarları koyun kürküyle kaplı, kısa askeri ceketli küçük kondüktörün enerjik bir şekilde sırt çantasıyla yoldan geldiğini görüyorum. Şoför benim önümdeki koltuğuna geçiyor. Boynuna bir atkı dolamış ve şapkasını da kulaklarının üstüne indirmiş. Şoför kornaya basıyor ve yaşlı köylü de şoförün bunu nasıl yaptığını görmek için öne doğru boynunu uzatıyor.

Böylece ani hareketlerle birden tepelere çıkmaya baş-

lıyoruz.

"Bu da ne?" diyor köylü, korkarak.

"Hareket ediyoruz," diye açıklıyor parlak suratlı genç adam.

"Hareket mi ediyoruz? Zaten çoktan hareket etmemiş miydik?"

Parlak suratlı sevimli bir şekilde gülüyor.

"Hayır," diyor. "Bindiğinizden beri gidiyoruz mu sandınız yoksa?"

Yaşlı adam hemen; "Evet," diyor. "Çünkü kapı kapalıydı."

Genç adam neşeli onayımızı alsın diye bize bakıyor.

NUORO YOLUNDA

İtalya'nın şu otobüsleri harika. Sarp, virajlı yolları kolayca çıkıyorlar, çok doğal hareket ediyorlar. Ayrıca içinde olduğumuz otobüs konforlu da.

İtalya'nın yolları beni her zaman etkilemiştir. En yüksek yerlerde bile cesurca ve garip bir rahatlıkla uzanıyorlar. İngiltere'de böyle dağların arasındaki bir yola en az üç kez tehlike işareti konulur ve "geçilmez" diye tüm ülkede adı çıkardı. Burada hiçbir şey yok. Tamamen kontrollü bir biçimde bir aşağı bir yukarı döne döne gidiyor. Yapımları için özel olarak uğraşılmış gibi durmuyor. O kadar doğal bir şekilde düzgünler ki insan onların sunduğu güzelliklere dikkat etmiyor bile. Tabii yüzey dayanılmaz derecede kötü. Ve eğer on yıl daha harekete geçilmezse bu yollar harabeye dönecek. Sarkık kayaların içinden geçiyor ve tepelerin yanlarından çıkıyorlar. Bence İtalyanların elinde çokça bulunan erişilmez bölgeleri büyük anayollarla delip geçmesi ve bu yollarla otobüslerin bugünlerde muhteşem bir uyum içinde olması muazzam bir şey. Sarp ve kayalıklı arazi, içinden geçen yollarla birlikte ip gibi. Anayollara ve düzenli ulaşıma karşı bir tutku var sanki. İtalyanlar *bugünlerde* gerçek Romalı içgüdülerine sahip, yollar yeni olduğuna göre...

Demiryolları da kayalıkları delip kilometrelerce uzanıyor ve kimse onlara dikkat etmiyor. Calabriya'nın deniz

kenarından giden, Reggio'ya yakın demiryolu sanki İngiltere'deymiş gibi bizi gururlandırıyor. Burada böyle bir şey gerçekten önemli tabii. Hem ben her zaman onların sürücülüklerini içtenlikle takdir etmişimdir, ister omnibüs olsun ister motorlu araba. Hepsi çok kolay görünüyor, sanki adamlar aracın bir parçası. İnsanın kuzeyde hissettiği huzursuzluk, sevimsiz sürtüşme hiç yok. Araçlar sakin, canlı bir varlık gibi duyarlı davranıyor.

Tüm köylüler anayollara bayılıyorlar. Topraklarının geliştikçe gelişmesini istiyorlar. Eski İtalyan mesafeliliğinden pek hoşlanmıyorlar. Bir anda dışarı çıkabilmek, hızlıca uzaklaşabilmek istiyorlar. Bir köy, anayolun üç, üç buçuk kilometre uzağında bile kalsa; hatta bir şahin yuvası gibi tepeye konmuş bile olsa, büyük yola gitmek ve günlük otobüslerle demiryolu bağlantılarına ulaşmak için sürüne sürüne de olsa devam ediyor. Arazinin kalbinde ne sükûnet ne de huzur var; orada her daim kıpırdanan bir öfkenin ateşi var.

Neredeyse her demiryolunun daimi yolları bakımsız ve berbat halde; bu konuda hiçbir şey yapılıyor gibi de görünmüyor. Muhteşem makine çağımızın çiçekleri bu kadar kısa sürede mi dökülecek? Diyarların müthiş erişilebilirliği, açıklık merakı bu kadar erken mi çökecek ve ücra yerler yeniden ulaşılmaz mı olacak? Kim bilir! Ama umarım öyle olur.

Otobüs; kimi zaman soğuk, sert görünen gölgelerin içinden, kimi zaman da güneşli bir yoldan koşturarak ve dolanarak bizi tepelere çıkardı. Tekerleklerde ince, parlak bir buz, çimenlerde de koyu gri kırağı vardı. Çimenlerin ve çalıların buzla birlikte nasıl ağır göründüğünü ve ilkel, yabanıl halleriyle beni nasıl büyülediklerini anlatamam. Sarp, yabani tepelerin bayırları sallanan birkaç meyve ile uzun, buzlu çimen saplarıyla pürüzlü ve çalılık bir şekilde aşağı doğru iniyordu. Karanlık vadi bir kez daha bir

hendek gibi altımızdaydı ama pürüzlü, çalılı ve bozulmamış halde. Birden kış mevsimin mavi gölgeli, esmerimsi ve buzlu durgunluğunu ne kadar sevdiğimi fark ettim. Körpe meşeler kahverengi yapraklarını üstlerinde tutmayı sürdürüyor. Böyle yaparak da kırağı tabakasıyla birlikte en güzel görünenler onlar.

İnsan; gerçek İtalya'nın ne kadar eski, ne kadar insanlarla dolu ve ne kadar bozulmuş olduğunu idrak etmeye başlıyor. İngiltere'nin kırsal alanları çok daha yabanıl, vahşi ve ıssız. Buradaysa insanlar yüzyıllardır erişilmez dağlara set çekmişler, kayaları yontmuşlar, koyunlarını seyrek korularda otlatmışlar, dalları kesmiş ve odunkömürü olarak yakmışlar, en yabani ortamda bile yarı ehli olabilmişler. İşte bu, ücra yerleri çekici kılan şey, örneğin Abruzzi'yi. Yaşam çok ilkel, dinsiz, hayli barbar ve yarı vahşi. Yine de insan hayatı. En yabani araziler yarı medeni ve yarı kontrol altında. Bunların hepsi bilinçli yapılmış. İnsan İtalya'da nereye giderse gitsin, ister şu anın bilincinde olsun, ister Ortaçağa özgü şeylerin etkisi altında, isterse de uzak ve gizemli antik Akdeniz tanrılarının bilincinde. İnsan nerede olursa olsun mekân onun algısına göre şekillenir. İnsanoğlu orada yaşar, onun algısını orası oluşturur. Bir şekilde ona anlam yükleyerek bu yeri algıya dönüştürür ve noktayı koyar. Yüklenen anlam Proserpine[31], Pan[32]; hatta belki Etrüsklerin yahut Sicilyalıların "saklı tanrıları" bile olabilir, her halükârda anlam anlamdır. Arazi baştan sona uygarlaşmış ve biz de hassas algılarımızda bu uygarlaşmanın sonuçlarına tahammül etmeye çalışıyoruz. O yüzden bizim için İtalya'ya gitmek ve onu *delip geçmek*, çok çok eskilere giderek kendini keşfetmenin en heyecan verici yolu gibi. İçimizde tuhaf ama harika duygular uyanı-

31. Roma mitolojisinde anne sevgisi ve büyüyen bitkilerin tanrıçası Ceres ile gökyüzü tanrısı Jüpiter'in kızıdır. (ç.n.)

32. Yunan mitolojisinde satirlerin ve çobanların tanrısı. (ç.n.)

yor ve yüzyıllar süren unutulmuşluğun ardından yeniden kıpırdanıyorlar.

Sonra bir de nihai verimsizlik hissi var. Hepsi çözüldü. Hepsi biliniyor.

Bu pazar sabahı Sardinya'nın karışık, halen yabani olan çalılıklarını görünce ruhum yeniden titredi. Bunlar pek de iyi bildiğim şeyler değildi. Her şey çözülmemişti. Hayat sadece geçmişi yeniden keşfetme süreci değildi. Hem buydu hem de bunun daha da yoğun haliydi. İtalya bana geçmişte bilmediğim beni geri verdi, hem de fazlasıyla. Benim için, yenilenmiş Osiris[33] misali kaybolan çok şeyi buldu. Ancak bu sabah otobüste fark ettim ki, herkesin tamamlanmadan önce yapması gereken geriye dönüşlere ek olarak ilerlemek diye bir şey de var. Tuzun tadını kaybetmediği, bilinmeyen, işlenmemiş topraklar var. Ama insan kendini önce geçmişte tamamlamalı.

İnsan seyahat edince yiyor tabii. Hemen bisküvileri ıştahla yemeye başladık. Beyaz, bol pantolonlu ve siyah yelekli köylü; uzun, sivri şapkasının altında yaşlı ve merakla gülen yüzüyle, altı üstü on bir, on iki kilometrelik Tonara'ya gidecek olmasına rağmen kendine, çantasından çıkardığı haşlanmış bir yumurta soymaya başladı. Büyük bir müsriflikle yumurtanın beyazının büyük bir kısmını kabukla beraber soyup attı. Nuorolu olan parlak yüzlü genç adam ona, "Ama bak ziyan ettin," dedi. Yaşlı köylüyse kayıtsızlığını belli eden bir el savurma hareketiyle "Ha!" diye karşılık verdi. *Seyahatte* olduğu ve hayatında ilk kez otobüse bindiği için ne kadar israf ettiği umurunda değildi.

Nuorolu adam bize Sorgono'da bir işi olduğunu, bu yüzden yollarda mekik dokuduğunu anlattı. Yaşlı adam onun için bir iş yapmış ya da Tonara'dan bir şey getirmiş ya da onun gibi bir şeydi. Cana yakın, parlak gözlü, genç

33. Eski Mısır'da ölüm tanrısı. Kötülük Tanrısı Set tarafından öldürüldüğüne, ancak onun ölümünden sonra tekrar dirildiğine inanılır. (ç.n.)

bir adamdı ve sekiz saat boyunca otobüste hiçbir şey yapmadı.

Bize bu tepelerde hâlâ oyunlar olduğunu söyledi; büyük sürüler halinde avlanan yabandomuzları ve bir sürü yabani yavşan varmış. Tavşanları; gece otobüslerin ışıklarından şaşkına dönmüş, kulakları sırtına vura vura kaçar, her seferinde ışıkların arasında önden gider, hızını arttırıp karanlık bir tepede gözden kaybolana kadar deli gibi uçarcasına koşar halde görmek ilginç ve güzel bir şeymiş.

Derin, dar bir vadide yol ağzına ve büfeye doğru aşağı indik, ardından tekrar yukarı, dün güneşte gördüğümüz köy olan Tonara'ya doğru çıkmaya başladık. Arkadan ona yaklaşıyorduk. Güneşe doğru dönerken yol iki vadi arasındaki açıklık bayırda viraj aldı. Karşımızda kızıl ve beyazın parıltısını gördük. Ağır hareket ediyordu. Çok uzaktaki bir kafileydi; pazar sabahında kadınların kırmızılı figürleri ve uzağımızda yavaşça hareket eden uzun bir şekil. Derin bir vadinin çukurunun altında güneşin önünden silinip gidiyordu. Kırmızı, beyaz ve siyahlar içinde parlayan yakınımızdaki kadın kafilesi zirvedeki köyün gri-sarı binalarının aşağısında, uzakta terk edilmiş eski bir kiliseye doğru yavaşça hareket ediyordu. Ve tüm bu dar yüksek arazi boyunca gün ışığı doğal bir köprü oluşturmuş gibiydi.

Artık göremeyecek miydik yani? Otobüs yeniden döndü, şimdi düz yolda ilerlemeye başladı ve yön değiştirdi. Az ötede, biraz aşağımızda kafilenin *geldiğini* gördük. Otobüs durdu, dışarı çıktık. Yukarıda, düz kayaların ve düz çimenlerin arasına kaynamış, çanını tıngırdatan bir kilise vardı. Tam önümüzde, yukarıda eski, biraz kırık dökük taş evler vardı. Yol, güneydeki bayırların sarp zirvesine üst üste yerleşmiş iki köyden nazikçe kıvrılarak bize doğru geliyordu. Uzaklarda, aşağımızda beyaz motor buharlarının içinde güney vadisi görülüyordu.

Kafile yakınımızda usulca ilahi söyleyerek ve çimen-

ler arasındaki beyaz yoldan bize doğru dönerek geldi. Sabah hâlâ çok güzeldi. Sağımızdaki sessizliğin derinliğinde, dünyanın üstündeki bu bayırda öylece durduk. Erkeklerin garip, kısa, kesik kesik, tek sesli ilahileri duyuldu, hemen ardından kadınların sesleri onlara karşılık verdi. Tekrar erkekler! Erkeklerin çoğu beyazdı, ama kadınların değildi. Oğulları yanı başındaki rahip, ilahiyi yönetiyordu. Bir anda küçük bir grup başı açık, uzun, bronz tenli, altın sarısı fitilli kadifeler giymiş dağ köylüleri Padovalı Antonio'nun[34] gerçek boyutlarındaki oturtulmuş figürüne başlarıyla selam vererek rahibin arkasından çıktılar. Bunun ardından da kostümlü, daha doğrusu paçalarını tozluklarının içine sokmak yerine neredeyse ayak bileklerine kadar gelen geniş ve bol beyaz keten pantolon giymiş bir adam geldi. Pantolonu siyah fırfırların altında bembeyaz görünüyordu. Siyah yelek, şık takım elbiselerdeki gibi kısa kesimdi ve uzun, sivri şapkalar da çeşit çeşit takılmıştı. Erkekler alçak, derinden ve melodik bir şekilde ilahi okuyorlardı. Ardından kadınların enerjik sesleri duyuldu. Kafile yavaşça, rastgele, ilahiyle birlikte ilerledi. Büyük kafile imge kaskatı ve oldukça aptalca uzaklaştı.

Erkeklerin arkasında ufak bir boşluk, kadınlardaysa sıkışıklık vardı. Birbirlerinin topuklarına yakın bir şekilde ikişerli yerleştirilmişlerdi. Kendilerine sıra gelince ilahiyi dikkatsizce söylüyorlardı ve hepsi parlak, güzel kostümler giymişti. Öndeki küçük kız çocukları, ikişerli ikişerli halinden memnun siyah beyazlı uzun adamları takip ediyorlardı. Çocuklar ağırbaşlı ve geleneksel görünümlüydüler; narçiçeği, beyaz ve yeşiller içindeydiler. Küçük çocuklarsa ayaklarına kadar inen uzun, kırmızı kumaştan, alt kenarları yeşil şeritli etekler giymişlerdi; kenarlarında parlak yeşil ve iç içe geçmiş renkler olan önlükleri, beyaz eteklerinin

34. Hayatının büyük bölümünü İtalya'nın Padua kentinde geçiren Katolik aziz. (ç.n.)

üstünde kırmızı, mor, açık, kısa ceketleri ve küçük çenelerinin altından bağlanmış siyah başlıkları vardı. Sadece dudakları net görünüyordu, yüzleri siyah çerçeveliydi. Küçük kız çocuklar harikaydı; pahalı, parlak kostümler ve siyah başlıkların içinde mükemmel ve hanım hanımcıktılar. Büyük kızlar ilerlediler, sonra da olgun kadınlar, samimi bir kafileydi. Alt kenarları yeşil şeritli uzun narçiçeği etekler yavaşça sallanarak hareketli bir renk kütlesi gibi çaktı, parlak yeşil karışık renkli kenarları olan beyaz önlükler de parlıyordu adeta. Yüksek yakalı beyaz gömlekler altın işlemeli iki yuvarlak, büyük düğmeyle ilikliydi. Gömleklerin uzun kolları kırmızı, morumsu ve yeşil kenarlı yeleklerden şişerek çıkıyordu. Yüzler yakınlaştı, çevremizi koyu giysiler sardı. Dudaklar şarkı söylemeye devam ediyor, tüm gözler bizi izliyordu. Kafilenin hafifçe sallanan bir üyesi iyice dibimize geldi. Gelincik kırmızısı pürüzsüz kumaş dalgalandı, zümrüt yeşili çizgiler kırmızı ve gözalıcı beyazın içinde yanıyordu adeta, koyu gözler kafalarını kaldırıp siyah başlıklarının altından bize baktı, dudakları otomatik olarak oynayıp ilahiyi söylerken büyük bir merakla arkalarına dönüp bize baktılar. Otobüs yolun iç kısımlarına doğru yöneldi, kafile ufuk çizgisine, altımızda uzanan büyük vadiye doğru otobüsün etrafından dolanmak zorunda kaldı.

Rahip dik dik baktı, gri, büyük otobüsün arkasından geçerken ürkütücü Aziz Antonio birazcık sallandı; altın sarısı, eski, yıkanmış ve yumuşak fitilli kadifeler içindeki köylü adamlar bu yükün altında terliyor, yine de ağızlarını açarak ilahiyi söylemeye devam ediyorlardı. Beyaz bol pantolonlu adamlar yürürken elleri arkalarında, sağa sola sallanıyorlardı, bize bakmak için tekrar geriye döndüler. Siyah pililerin arkasında bağlanmış, büyük, sert eller! Kadınlar da kırmızılarını ve yeşil çizgilerini sallayarak yavaşça geriye baktılar, şarkı söylerken hepsi bizi daha iyi

görmek için dönüyordu. Otobüsü geride bırakan kafile yukarı, ufuk çizgisindeki eski kiliseye doğru çıkıyordu. Arkada sardunya kırmızısı yoğundu, insan, şekilli yeleklerin ilginç kesimini arkadan daha iyi görüyordu; gelincik kırmızısı, kenarları leylak moru ve yeşil, sadece beli görünen beyaz gömlekler. Uzun kollar dalgalanıyor, siyah başlıklar belirli bir yere asılmış. Pileli etekler sallanıyor, yeşil şeritler hareketi öne çıkarıyordu. Aslında bu zümrüt yeşili kalın çizgiler zaten bu yüzden yapılmış galiba, güzel kırmızının öne arkaya harika yatay hareketini yapmak ve köylü hareketine durgun, Demeter[35] muhteşemliğini katmak için; o kadar büyüleyici renkler ki sardunya kırmızısı ve bakırtaşı rengi.

Tüm kostümler tamamen aynı değil. Bazılarında daha fazla yeşil var, bazılarında daha az. Bazılarında ceketlerin kolları daha koyu kırmızı, bazılarının önlüğü daha gariban işi, alt kenarlarında güzel şeritler yok. Bazı giysiler de bariz bir şekilde eski, muhtemelen otuz yıllık falan. Ama pazar günleri ve diğer kutsal günler için uygun, hatta mükemmel. Bazıları asıl narçiçeği renginden biraz daha koyu ve sert. Bu ton çeşitliliği sallanan kadınların güzelliğini katlıyor.

Onlar tam üstümüzdeki tepenin zirvesindeki gri, ıssız ve küçük kiliseye girerken ve biz de kiliseye giden kayalıklı yokuştan aşağı inerken otobüs sessizce altımızdaki dinlenme noktasına doğru yol alıyordu. Yan kapıya vardığımızda kilisenin hayli dolmuş olduğunu fark ettik. Açık yan kapıda dururken kız çocuklarının çıplak taş zeminde diz çöktüklerini gördük, arkalarında da bütün kadınlar ellerini gelişigüzel kavuşturmuş, önlüklerinin üstüne diz çökmüşlerdi, kiliseyi güneşin parladığı dış kapıya kadar doldurmuşlardı. Beyaz boyalı, çıplak kilisenin gölgesinde

35. Yunan mitolojisinde tarımın, bereketin, mevsimlerin ve anne sevgisinin tanrıçasıdır. Ekinleri, bilhassa buğdayı simgeler. (ç.n.)

renkleri ve siyah başlıklarıyla diz çöken tüm bu kadınlar çiçeklerden yapılma sert bir yatak gibi görünüyorlardı; siyah başlıklı sardunyalar. Hepsi çıplak, sert taştan zemine diz çökmüştü.

Sardunyadan küçük kız çocuklarının önünde boşluk vardı, az ilerde altın sarısı kadifeler giymiş, başları koyu adamlar saygı gösterisinde bulunma amacıyla tuhaf bir şekilde diz çökmüşlerdi, onların önünde de gri saçlı ve sakallı köylü adamların acayip, siyah zırhları, beyaz gömlek kolları. Onların da önünde orta yerde duran ve tam da cesurca bir söyleve başlayacak olan beyaz cüppeli rahip duruyordu. Mihrap tarafında oturtulmuş büyük, saygın, modern, gülümseyen, siyah cüppeli bir Padualı Antonio figürü vardı, bir erkek çocukla ilgileniyordu. Erkek Madonna gibi görünüyordu.

"Şimdi," dedi rahip, "yüce Aziz Antonio size nasıl Hristiyan olacağınızı gösteriyor. Bunun için sadece Türk olmamak yetmez. Bazıları Türk olmayınca doğrudan Hristiyan olunuyor sanıyor. Evet, hiçbiriniz Türk değilsiniz ama yine de nasıl iyi birer Hristiyan olacağınızı öğrenmeniz lazım. Ve bunu da yüce Aziz Antonio'muzdan öğrenebilirsiniz. Aziz Antonio..."

Muhammed'e inananların iz bıraktığı Akdeniz'de, Türkler ve Hristiyanlar arasındaki zıtlaşma halen şiddetli. Kadınlar pürdikkat kapıdaki K-A'yı ve beni seyrediyorlar, kıvrımlı ellerini öylesine arkalarında kavuşturmuşlar.

"Biraz uzaklaş!" dedim. "Biraz uzaklaş da dinleyebilsinler."

Kiliseyi diz çöken sahipleriyle baş başa bıraktık ve terasında birkaç ağaç bulunan, vadinin üstündeki sessiz tepede duran otobüse giderken yıkık dökük evleri geçtik. Uzun namlulu silahları olan askerler tarafından gözetleniyor galiba. Ayrıca bizim budalaca Hıristiyanlığımızın etkisi sonucu tamamen kâfir olan birkaç kişiyi hoş görmem ge-

rek bence.

Harika bir yerdi. Genelde yaşamın deniz seviyesinden başladığı düşünülür. Ancak burada, Sardinya'nın kalbinde, yaşam altın sarısıyla aydınlanmış platodan başlıyor. Deniz seviyesi bunun uzağında, aşağısında ve karanlık kalıyor, dikkat çekmiyor. Yaşam seviyesi yükseklerle, kayaların arasındaki güneşle tatlandırılmış tepeler.

Durup aracın dumanlarının içinden aşağıya, dün üstünde olduğumuz ağaçlı vadiye baktık. Bu kartal yuvası taraçada eski, yıkık dökük bir ev vardı. O evde yaşamak isterdim. Köy ya da köyler -zira yanı küpe ve ucundaki süs gibi iki ayrı parça sözkonusuydu- karşımızda, uzaklarda uzun mu uzun sarp, ağaçlık ve gölgelerin derinliklerine dek sonu gelmeden uzayıp giden bir yamacın zirvesine doğru çıkıntı yapmış, sakince yatıyordu.

Dün tam da bu tepede yaşlı bir köylü adam, iki alımlı kızı ve yük atıyla çıkıp gelmişti.

Karşımızdaki taraçalı, sedefli köylerde bir yerlerde benim gezginim ve "eşi" de vardır kesin. Keşke paydos ettiklerini görüp onlarla bir *aqua vitae* içebilsem.

"Ne güzel bir kafile bu böyle!" dedi K-A, şoföre.

"Ah, evet. Bu Tonara kostümleri Sardinya'nın en güzel yerel kostümlerindendir," diye yanıt verdi adam büyük bir istekle.

Otobüs, bu defa yaşlı köylü olmadan, yeniden hareket etti. Yeniden yolumuza çıktık. Kilisenin az ötesinde bir kadın bordo eteği pervane gibi havalansın diye atını uzun adımlarla yürütüyor ve dizginlerini çekiştiriyordu. Anlaşılan narçiçeği renkli giysiler pazar günlerine özel, hafta arası daha ziyade bordo, patlıcan moru yahut kahverengi kullanılıyor.

Otobüs hızla ve rahatça tepeden vadiye doğru süzülüveriyor. Kahverengi gövdeli meşe ağaçlarının olduğu yabanıl, dar vadiler... Diğer tarafta siyah ve beyaz giyinmiş

bir köylü tepedeki küçük bir taraçada tek başına çalışıyor, küçük, tek bir figür, aynı uzaktaki bir alacakarga gibi. Bu insanlar yalnız, tek başına olmayı seviyorlar; insan sık sık yabani arazilerin içinde yalnız figürler görüyor. İnsanların yalnız kalamadığı Sicilya ve İtalya'dan çok farklı, orada insanlar *illa ki* ikişerli, üçerli olacaklar.

Ama bugün pazar olduğuna göre bu işçinin burada olması pek olağan değil. Yol boyunca bir sürü yayanın yanından geçiyoruz; siyah koyun derisi giymiş adamlar, asker dökümtüleri içindeki oğlanlar. Bir köyden diğerine yabanıl vadilerin içinden geçerek ağır ağır yürüyorlar. Aynı bir İngiliz taşrasında da olduğu gibi pazar sabahı aylaklığının özgürlüğü içindeler. Sadece yaşlı bir köylü yalnız başına çalışıyor ve uzun tüylü beyaz keçilerine çobanlık ediyor.

Keçiler güzel ve çok çevik. Yol boyunca yanımızdan beyaz gölgeler gibi uçuyorlar, sonra da bayır aşağı iniyorlar. Bir tanesi meşe ağaçlarından birinin dallarında duruyor; ağaçta kocaman beyaz bir ağaç canlısı sakince yukarıdaki dalları kıtır kıtır çiğniyor, sonra da uzun arka bacaklarının üstüne kalkıyor ve nazik ayaklarını daha yukarılara, üst dallara uzatıyor.

Ne zaman bir köye varsak mola veriyoruz ve otobüsten iniyoruz. Küçük kondüktörümüz posta çantası için postaneye gidiyor. Üç tane falan mektup olduğundan bu kolay bir iş. Etrafta epey insan var ve çoğunun da üstü başı eski püskü. Yoksul görünüyorlar, ilgi çekici değiller; hatta belki biraz bayağılar. İtalyanların tüm dünyayla hemen fiziksel temasta bulunma dürtüsü belki de normal. Çünkü zamanın başlangıcından beri tüm merkezi yerlerden uzak olan bu ücra köylerde neredeyse her daim insanların yüzünde pis bir bakış oluyor. Otobüsün muhteşem bir icat olduğunu unutmamak gerekir. Daha sadece beş haftadır kullanılıyor. Bakalım kaç ay gidecek?

Çünkü eminim yeterince kazanamaz. Birinci sınıf bi-

letlerimiz galiba kişi başı yirmi yedi frank. İkinci sınıf bizimkinin dörtte üçü kadar tutuyor. Ara ara otobüste çok az yolcu kaldığı oluyordu. Manzara o kadar güzel, nüfus o kadar seyrekti ki köylüler artık tüm insanlara ait olan kendi köylerinden çıkıp gitmek için yanıp tutuşuyorlardı. Yine de otobüs günde ortalama iki yüz, üç yüz franktan fazla kazanamıyordu. İki adamın yevmiyesini, uçuk fiyatlı benzini ve otobüsün bakım giderlerini düşününce bu paranın yetmesi mümkün değil.

Durumu şoföre sordum. Bana aldığı ücreti söylemedi, ben de sormadım. Ama şirketin mola yerlerinde arkadaşının ve onun hem yemek hem de konaklama giderlerini karşıladığını söyledi. Pazar olmasına rağmen, inanması zor ama; daha az insan seyahat ediyordu. Şoför bir keresinde Tonara'dan Nuoro'ya kadar tüm yol boyunca tam elli kişi götürmüş! İtirazı boşunaydı. "Peki, tamam. Otobüs postayı taşıyor diye devlet de yıllık binlerce lira desteklemeye payı ödüyor." Oldukça iyi bir miktarmış. Görünen o ki her zamanki gibi yine zarar eden devletti. İtalya ve Sardinya'nın ücra köşelerini arşınlayan daha bunun gibi, hadi binlerce olmasa da, en azından yüzlerce otobüs vardı. Sardinya'nın özel hatları bile var. Muhteşemler ve belki de yerinde duramayan, gergin, huzursuz, ancak gezindiğinde ya da otomobilde huzur bulan insanlar için bu, temel bir gereksinimdir.

Otomobiller özel şirketlerin idaresinde, devlet sadece destek veriyor.

Sabahın içinde yol alırken nihayet büyük bir köy görüyoruz; zirvenin ardında, taşlık tepelerde. Uzaktan bakınca öyle görünen tüm zirve kasabaları gibi o da büyüleyici. Her zaman bana çocukluğumda hayal ettiğim Kudüs'ü anımsatıyorlar; havada yükselen, parlıyor gibi duran ve keskin küpler şeklinde inşa edilmiş.

Yüksek, ferah ve mağrur köylerle vadi köyleri ara-

sındaki fark enteresan. Dünyayı taç gibi süsleyen köylerin parlak, fosforlu bir havası var; tıpkı Tonara gibi. Aşağıda uzanan ve gölgelere kurulmuş olanlarınsa kasvetli, aşağılık bir havası ile aynı Sorgono ve uğradığımız diğer yerlerdeki gibi misafirperver olmayan halkları var. Yanlış değerlendiriyor olabilirim ama benim izlenimim bu oldu.

Şu anda yolculuğun en yüksek noktasındayız. Yolda gördüğümüz koyun derisi giymiş adamlar bile şallara sarınmış halde yürüyorlar. Arkamıza bakınca Gennargentu karlarının vadi yarıklarını gördük; geniş omuzların beyaz mantosu, Sardinya'nın kalbi. Otobüs yüksek bir vadideki mola yerine doğru kayarcasına gitti, yanımızda Fonni'den gelen yolun bizimkiyle birleştiği bir istikamet vardı. Bir genç bisikletiyle bekliyordu. Fonni'ye gitmek isterdim. Orası Sardinya'nın en yüksek köyü diyorlar.

Önde, geniş zirvede Gavoi'nin kuleleri şahlanıyordu. Bu, otobüslerin *buluştuğu* ve bir saat kadar kalıp bir şeyler yiyebileceğimiz yarı yol molasıydı. Kıvrımlı yolda dolandık da dolandık ve nihayet bir köye giriş yaptık. Kadınlar bakmak için kapılara koştular. Koyu kahverengi giyinmişlerdi. Erkekler telaş yapıyor, pipolarını bizim dinlenme yerinin karşısında tüttürüyorlardı.

Diğer otobüsü gördük, içinde az insan vardı. Ve nihayet park ettik. Yorgun ve açtık. Otelin kapısındaydık, hemen içeri daldık. Birdenbire ne değişiklik ama! Küçük, temiz barda erkekler keyifle bir şeyler içiyorlardı. Yandaki kapı ana salona açılıyordu. Ne de güzeldi. Çok geniş, beyaz ve taşsız, üstünde hoş, sığ oyuğu olan bir ocakta uzun, temiz çalı çırpı mazgalların üstüne yatay konmuş halde yanıyordu. Temiz, berrak ve parlak bir ateş, önünde de oturabileceğimiz, oldukça alçak küçük garip sandalyeler. Gülünç, alçak sandalyeler bu bölgeye özgü galiba.

Bu odanın zemini yuvarlak, koyu renk çakıl taşlarıyla kaplıydı, son derece temizdi. Duvarlarda bakır havalan-

dırma kapakları asılıydı, beyazın üstünde parlıyorlardı. Sokağa bakan uzun, yatay pencerenin altında küçük odun-kömürü ateşleri için üstünde oyuklar olan taş bir tezgâh vardı. Ocak çukuru sığ ama genişti, pencerenin üstündeki çukur daha genişti ve ona benzer, hafif çukurluktaki beyaz çatı kemerliydi. Bakırın ışıltısı, karanlık, gül rengi, çakıllı açık alan, biraz kısa, temiz çalı çırpı, her şey çok güzeldi. Oturup ısınmaya çalıştık, ikisi de kahverengi entari ve uzun beyaz etekler giymiş toplu bir garson kadın ve sevimli bir kız tarafından güzelce karşılandık. İnsanlar bir sürü değişik kapıdan bir içeri giriyor bir dışarı çıkıyorlardı. Evler plansız inşa edilmiş, odalar rastgele bir oraya bir buraya yapılmış. İçerideki karanlıktan oynak bir kadın çıkıp geldi ve ateşe bakarak dikildi, sonra hınzırca gülümseyerek halinden memnun bir tavırla bana baktı.

Açlıktan ölüyorduk. Burada yiyecek ne vardı acaba ve hazır olmasına daha çok var mıydı? Sevimli, tombul yanaklı kız *cinghiale* olduğunu ve yemeğin neredeyse hazır olduğunu söyledi. *Cinghiale* dedikleri yabandomuzu oluyor. Burun kıvırdık. Kız hayli kayıtsızca öne arkaya tabak ya da peçete taşıyarak dolaşıyordu ve nihayet bizimkini servis etti. Daha karanlık ve anlaşılan o ki penceresiz olan iç kesimlere doğru ilerledik, içerideki gelişigüzel odalar birbirine bitişik yapılmıştı; bu yüzden buradan uzun, çıplak, loş, çakıllı, üstünde çorba kâseleri olan beyaz masalı bir odaya geçiliyordu. Öldürücü soğuktu. Pencere karlı yüksek arazilerin, tarlaların, taş duvarların ve kayalıkların olduğu kuzeye bakıyordu. Odada soğuk, hareketsiz bir hava hâkimdi.

Ne grup ama; ikinci otobüsün şoförü ve muavini, ikinci otobüsten sakallı bir yolcu ve kızı, biz, Nuorolu parlak suratlı vatandaş ve bizim şoför. Küçük, koyu gözlü kondüktörümüz gelmemişti. Yevmiyesine dahil olmayan bu yemeği karşılayamadığı sonradan kafama dank etti.

Nuorolu vatandaş, yorgunluğu gözlerinden okunan şoförümüzle sohbet ediyor ve garson kızdan bir kutu sardalye istiyordu. Kutu, masada ikinci kondüktörün çakısıyla açıldı. Atılgan, tuhaf ve tez canlı bir adamdı, onu sevmiştim. Ama sardalye kutusunu çakısıyla oyuşu beni biraz korkutmuştu. Yine de yedik içtik.

Ardından *brodo*; yani et suyuna çorba geldi, hem de koca bir kâse. Kaynardı ve bayağı yoğundu. Hayli sadeydi; koyu et suyu, sebze falan yoktu. Yine de ne kadar güzel, canlandırıcıydı ve ne kadar da boldu! Çorbayı içip bitirdik ve mis gibi, soğuk ekmeği yedik.

Sıra yabandomuzuna geldi. Domuzun koyu renk, hayli sert etinin kaynamış iri parçalarıyla dolu bir kâse. Çok kuruydu, yağsızdı. Eğer önceden söylenmeseydi ne eti olduğunu düşünür dururdum. Koskoca yabandomuzunun mutfak sanatlarından bu kadar az ilgi görmesi ne yazık. Yine de sıcak, kuru et parçalarını ekmekle yedik ve hoşumuza gitmedi değil. Çeşni olarak da bir kâse acı yeşil zeytin vardı.

Nuorolu vatandaş şimdi de masadaki tüm müşterilere sunulan koyu renk şaraba devam etmeyi reddetmiş ve *finissimo*; yani ***kapanış*** için olduğunu söyleyerek koca bir şişe şarap istemişti. Haliyle o şaraptan içtik ve daha kırmızı, daha parlak, daha güzel Sorgono şarabıyla tazelendik. Gayet iyiydi.

İkinci otobüsün kondüktörü de otelin yemeğinden yememişti. Büyük bir parça güzel, ev yapımı ekmek, kızarmış bir kuzunun en az yarısını ve koca bir kese kâğıdı zeytin yemişti. Çatal bıçağını sallayarak ve coşkulu hareketlerle, ısrarla masadaki herkese kuzuyu teklif etmiş, herkesin onu muhakkak tatması gerektiğini söylemişti. Hepimiz inanılmaz lezzetli soğuk kuzu rostodan ve zeytinlerden almıştık. Kondüktör de payına düşeni aldı tabii, hâlâ daha ona bir dünya et kalmıştı.

Bu insanların bu kadar cömert ve görgülü olmaları çok şaşırtıcıydı. İkinci otobüsün kondüktörü bıçağını sallayıp biri çok ufak bir parça aldığında gücenen surat ifadelerine büründüğü için bundan emindim. Daha fazla almamızı istedi. İçlerinden gelen *esaslı* nezaket mükemmeldi, çok insancıl ve tamamen samimi. Aynı K-A'nınki gibi. Adamlar ona nazik ve müteşekkir olunacak insani bir samimiyetle yaklaşmışlardı. İyi yetiştirilmiş insanların tiksindirici kibarlığını göstermemişlerdi. Üstünlük taslamamış, nefret edilesi *erkek pohpohlama* muhabbeti yapmamışlardı. Sakin, kibar ve hayata karşı duyarlıydılar, havalı falan değildiler. Onlara bayılmıştım. Bir kadına karşı son derece kibar davranabilen ve ona gösteriş yapmaya, onu etkilemeye çalışmayan erkekler de hâlâ erkekti işte. Ne alçakgönüllüydüler ne de kibirli. Gösteriş yapmadılar. Tanrım, gösteriş yapmaya çalışmayan insanlarla bir arada olmak ne tatlı bir rahatlıktı! Sakince ve rahatça, adeta baş başaymışız gibi masamızda oturup sohbet ettik ya da olduğu gibi onların sohbetlerini dinledik. Konuşmak istemediğimizde bizimle uğraşmadılar. İşte ben buna görgü derim. Orta sınıf gösterişçileri bu insanları görgüsüz buluyorlardır kesin. Bense onların neredeyse şimdiye kadar tanıdığım tek görgülü insanlar oldukları kanısındaydım. Hiç ama hiç gösteriş yapmıyorlar, samimiyette bile. Biliyorlar ki en başından en sonuna insan yalnızdır, ruhu yalnızdır ve bağlar bir hiçtir. İşte bu enteresan son bilgi de onların samimiyetini koruyan şey.

Kahvemizi içmiş dışarı çıkarken bizim kondüktörü ateşin önündeki küçük bir sandalyede buldum. Acınası haldeydi. Ona, onu kendine getirecek bir kahve ısmarlayacak kadar anlayış sahibiydim; ta ki onun aslında bizimle birlikte o masada olmayı istediğini ama kondüktör yevmiyesinin buna müsaade etmediğini fark edene kadar. Bizim ikimizin hesabı on beş frank tutmuştu.

Yeniden otobüsteydik ve hayli kalabalıktık. Karşımda Nuoro kostümlü köylü bir kız oturuyordu, yanımdaysa koyu renk sakallı, orta yaşlı, kahverengi kadife takımlar giymiş bir adam vardı ve kıza dik dik bakıyordu. Belli ki kocasıydı. Adamdan hazzetmemiştim; kıskanç, şikâyetçi tiplerdendi. Kız kendince güzeldi ama büyük ihtimalle biraz cadalozdu da.

Kasaba giysileri içinde ve siyah eşarplara sarınmış kadınlar güzel olmuşlardı, kendilerini beğeniyorlardı. Birden deli gibi bir itiş kakış oldu, üç tane köylü genç kadın gülüşerek ve heyecanla araya girdi. Acayip vedalaşmalar yaşandı, otobüs ıssız dağ tarlalarının ve kayaların arasından Gavoi'den ayrıldı. İki kilometre kadar gitmiştik ki aniden durduk, heyecanlı köylü genç kadınlar indiler. Pazar gününün hatırına kısa bir mesafe taşındıkları sonucuna vardım. Keyifleri yerindeydi. Başı açık, kostümlü bir başka kadınla birlikte düz, pürüzlü yolun ve soğuk tarlaların yanından yola koyuldular.

Yüzü bana dönük olan kız merak uyandırıcıydı. Bana kalırsa yirmi yaşından büyük olamazdı. Yoksa olabilir miydi? Gözlerinin çevresindeki hafif ve güzel çizgilerin toplamı otuz beş yaş mı ediyordu yoksa? Öyle ya da böyle kadifeli adamın karısıydı. Adam tıknazdı, siyah sert sakalında beyaz kıllar ve asabi kaşlarının altında asabi küçük kahverengi gözleri vardı. Sürekli kadını izledi. Kız belki de genç bir yeni gelindi. İzlendiğini bilen ve bildiğini belli etmemeye çalışan birinin ifadesiz yüzüyle oturuyordu. Sırtını motora yaslamıştı.

Siyah başlığını kaşlarının üstüne takmış ve saçlarını da sert, geniş ve biçimli alnından geriye doğru sıkıca toplamış. Koyu renk kaşları iri, koyu yeşil, berrak gözlerinin üstüne güzelce ama aynı zamanda da inatçı ve rahatsız edici bir kavisle çizilmiş. Burnu düzgün ve küçük, ağzı sıkıca kapalıydı. Büyük, saldırgan gözlerinde sakınan, inatçı bir

bakış vardı. Yeni evli ve muhtemelen gözleri yeni açılmış biri olarak bakışları zaman zaman kışkırtan ifadelerle bana kayıyordu, muhalif bir şekilde yeni sırlarıyla başa çıkmaya çalışırken benim nasıl bir koca olduğumu merak ediyor, erkek egemenliğine inatla direniyor ama yine de gidip bir erkekle ilgileniyordu. Kadifeli koca –kadifeleri de yumuşamış ve sarısı solmuştu, adamı çirkin ve sıradan gösteriyordu– kadını huzursuz eden, sarı-kahverengi gözleriyle izledi, sert sakalından dumanlar çıkıyordu sanki.

Kadın yerel giysiler giymişti. Yaka kısmı iki yuvarlak altın düğmeyle iliklenmiş, uzun, büzgülü bir elbise, küçük, koyu renk, şeritli, sert, belden bağlanmış, bir parça güzel teni ve koyu kestane rengi eteği açıkta bırakan bir cepken. Otobüs hızlandıkça, erkeğinin karşısında duran bir kadının inatçı ve sıkıntılı ifadesiyle rengi attı. Sonunda kadın adama anlayamadığım birkaç laf etti ve alnı daha da gerildi; büyük, uyanık, inatçı ve hain gözlerinin üstündeki kirpikleri hızlıca kaldırıp indirdi. Kadın belli ki başa çıkması zor biriydi. Dizleri benimkine değerek ve otobüs sarsıldıkça yanımda sallanarak oturdu.

Yolda bir köye rastladık. Manzara şimdi daha ferah ve çok daha açıktı. Otobüs otelde durdu, kadifeli koca ve genç kadın indiler. Kondüktör gelip endişeyle K-A hasta mı, diye sordu. K-A "Hayır, neden ki?" dedi. Çünkü otobüsün sarsıntıları bir sinyorayı rahatsız etmiş. Bu, o genç kadındı.

Otel kalabalıktı ve acayip sıra vardı. Mobilyasız, karanlık ikinci odada bir adam köşeye oturmuş akordeon çalıyordu. Dar pantolonlu adamlar birlikte dans ediyorlardı. Sonra vahşice güreşe tutuştular, oraya buraya çarparak bağırıp çağırıyorlardı. Siyah beyazlı ve üstü başı dağınık olan, beyaz pantolonu siyah askılarla tutturulmuş adam bir oraya bir buraya savruluyordu. Hepsi içince kabadayı kesilmişti. Hem oldukça pis ve bakımsız hem de yabani,

ilkel adamların yüzünden gürültülü bir oteldi.

Nuorolu vatandaş buranın şarabının çok güzel olduğunu ve muhakkak tatmamız gerektiğini söyledi. İstemedim ama ısrar etti. O yüzden sadece küçük bir bardak şarap içtik. Akşamüstü gökyüzü bulut kümeleriyle tamamen griye döndü. Çok soğuk ve nemliydi. Soğuk, tatsız şarap böyle bir havada kâr etmiyordu.

Nuorolu vatandaş hesabı ödemekte ısrar etti. Ancak o İngiltere'ye gelirse ben ödeyebilirmişim. Meşhur Sardinya misafirperverliği ve cömertliği bu adamda ve otobüs şoförümüzde hâlâ vardı.

Otobüs yeniden hareket ettiğinde K-A yüzü yeniden kasılmış kıza isterse benimle yer değişip yüzü motora dönük oturabileceğini söyledi. Kız, bu kadınlara özgü zoraki güvenle söyleneni yaptı. Ancak bir sonraki durakta aşağı indi ve önde şoförle Nuorolu adamın arasına oturup kondüktörü bizim kompartımana yolladı. Başından beri istediği buydu zaten. Şimdi rahatlamıştı. Sırtını kadifeli kocasına verdi, onu sakinleştirmeye çalışan iki yabancı adamın arasında onlarla dip dibe oturdu. Kadifeli arkasını gözetliyor, küçük gözleri daha da küçülüyor, keskinleşiyor ve burnu da huzursuzlukla bükülüyordu.

Yerel kostümler yine değişmişti. Yine kırmızı vardı, ama yeşil yoktu. Yeşil yerini leylak ve gül rengine bırakmıştı. Soğuk, taşlık ve sefil, yıkık dökük bir yerde duran kadınlar en çok dikkat çekenlerdi. Sardunya rengi etekler giymişlerdi, kolsuz cepkenleri belden dışa doğru kıvrılacak şekilde yapılmıştı, kenarları büzülmüş, gül pembesiyle kaplanmıştı, onun üstünde de leylak ve lavanta rengi şeritler vardı. Boş, soğuk göğün altındaki koyu renk ve ürkütücü evlerin arasından geçtikçe bu kırmızılı ve gül pembeli kadınların renk demetine karışması muhteşemdi. Ne kadar tehlikeli bir renk cümbüşü! Ama aynı zamanda da bu kadar parlayarak yürürken bu kadınların tehlikeli

ve son derece kendinden emin oluşları ne kadar harika görünüyor. Hiçbirine bulaşmak istemezdim.

Manzara daha da genişledi ve soğudu. Bir köyün sonundaki tepeye vardığımızda uzun bir vagon kuyruğu gördük, her birinde bir çift öküz vardı, ayrıca vagonlar çuvallarla doluydu, soğuk ve donuk pazar gününün öğleden sonrasında kıvrılarak tepelere çıkıyorlardı. Bizi gören vagon kuyruğu yolun dönemecinde durakladı, solgun öküzler, soluk alçak vagonlar, soluk, ağzına kadar dolu çuvallar, hepsi ışıkta ağardı, her biri uzun kollu gömlekli, uzun boylu bir adam tarafından idare ediliyor. Tepenin yanındaki sabit kafilenin peşinden gidiyorlardı, hayale benziyorlardı; yani bir Dore[36] çalışması gibi. Otobüs yavaşça geçti, öküzlerin bazıları taş gibi kaskatı durup, bazılarıysa boynuzlarını sallarken adam arabanın dingillerini tutuyordu. K-A kadifeli adama, ne taşıdıklarını sordu. Adam uzunca bir süre soruyu fark etmedi, sonra birden istekle ve capcanlı sesle devletin ekmek yapımı için halka dağıttığı tahıl olduğunu söyledi. Pazar akşamüstü bile.

Ah şu devlet tahılı! Bu çuvallar ne kadar çok iş çıkarıyor!

Aşağılara indikçe araziler de daha genişledi. Yine çıplak ve ağaçsızlardı. Geniş, çukur vadilerde birden taşlar göründü. Uzağımızdaki ıssız yerlerden atlarının üstündeki adamlar geçiyorlardı. Bohçalı adamlar otobüsü yakalamak için kavşakta bekliyorlardı. Nuoro'ya yaklaşmıştık. Saat öğleden sonra üçtü, soğuktu ve gün ışığı soluktu. Manzara çıplak, taşlık, geniş ve öncekinden çok daha farklı görünüyordu.

Hattın Nuoro'ya giden yola bağlandığı vadiye geldik. Küçük, pembe demiryolu kulübeleri gördüm, vadi yatağında yapayalnızdılar. Sağa sert bir dönüş yaptıktan sonra

36. Gustave Dore; 1832-1888 yılları arasında yaşamış Fransız ressam, gravürcü, çizer ve heykeltıraş. (ç.n.)

kıraç görünen bayırlarda sessizce ilerledik ve ilerideki kasabayı gördük; karşıda, biraz aşağıda, etrafında dağların yükseldiği uzun bir yamacın sonundaydı. İşte oradaydı, dünyanın ucunda, arkasında da hüzünlü dağlar.

Dazio'da durduk, kasabanın kostümü barakalardı ve kadifeliler kasabanın onlara verdiği et ve peynir için ödeme yapmalıydı. Bunun ardından da Nuoro'nun soğuk anayoluna çıktık. Burası roman yazarı Grazia Deledda'nın evi galiba. De Ladda adında bir berber dükkânı gördüm. Tanrı'ya şükür yolculuğun sonlarıydı. Saat dördü geçiyordu.

Otobüs otelin kapısının iyice dibinde durdu. *Star of Italy* mi o? Açık kapıdan içeri girdik. Etrafta kimsecikler yoktu, her zamanki gibi istediğimiz here yere girip çıkabilirdik. Sardinya güvenilirliğinin bir örneği daha. Küçük bir odanın içinden soldaki koridora baktık. Karanlıkta, büyükçe bir odadan ileride beyaz saçlı, uzun ve fildişi rengi yüzlü, yaşlıca bir kadın masada ütü yapıyordu. Sadece masanın beyazlığı ve uzun boylu kadının uzun, solgun suratı, açık mavi, aksi gözleri görünüyor.

"Hiç oda var mı Sinyora?"

Açık, buz mavisi gözlerle bana bakıyor ve karanlığa doğru birilerine sesleniyor. Sonra koridora gelip K-A ve beni baştan aşağı süzüyor.

"Siz karıkoca mısınız? diye soruyor meydan okurcasına.

"Evet, öyleyiz tabii," diyorum.

On üç yaşlarında ufak tefek ama güçlü ve canlı görünen bir hizmetçi az önceki seslenmeye cevap olarak çıkıp geliyor.

"Onları yedi numaraya götür," diyor yaşlı kadın ve kendi sıkıntısına dönüp yassı ütüye gömülüyor.

Soğuk taş merdivenlerden iki kat çıkıyoruz, merdivenlerin darlığı ve soğuk demir tırabzanlar moral bozucu,

koridorlar da can sıkıcı ve hayli çarpık. Bu binaların içi insana, yapımı tamamlanmamış hissi veriyor; sanki uzun yıllar evvel sahipleri bunlara hiçbir şeyin oturmasını beklemeden ahır gibi doluşmuş, buralar da sefil ve düzensiz kalmış.

Küçük hizmetçi Thumbelina yedi numaralı odanın kapısını büyük bir *gurur* ile açtı. K-A'yla ben şaşkına döndük: "Ne güzel!" Burası bize saray yavrusu gibi gelmişti. İki güzel, kalın, beyaz yatak, bir masa, bir sandık, parke zeminde iki minder ve duvarlarda da harika resimler. Yan yaya iki güzel leğen, her şey mükemmel derecede temiz ve iyiydi. Neye uğradığımızı şaşırdık! Etkilenmemek elde değildi.

Kafesli pencereleri çekip açtık, aşağıdaki caddeye baktık; yani tek caddeye. Gürültülü hayattan oluşan bir nehirdi adeta. Bir grup, caddenin sonundaki köşede oldukça kötü biçimde bir şeyler çalıyordu. Caddenin her yerinde karnaval kostümleri içindeki bir sürü maskeli insan dans ediyor, kızlar ve delikanlılar da katılmak için kol kola dolaşıyorlardı. Herkes ne kadar da enerjik, şen şakrak ve kendinden geçmiş haldeydi öyle!

Maskelilerin neredeyse tamamı kadındı, caddede kadın doluydu; yani baştan öyle zannettik. Sonra yakından bakınca aslında o kadın sandıklarımızın çoğunun iyi giyimli delikanlılar olduğunu fark ettik. Tüm maskeliler delikanlılardı ve delikanlıların çoğu da, *elbette*, kadın kılığındaydı. Gelenek olarak yüzlerine maske takmamışlardı, sadece ağızlarına kadar inen siyah, yeşil ya da beyaz kumaşlar vardı ki zaten bu da daha iyiydi. Çünkü eski model yarım maskeler –mesela eski tip Venedik maskeleri– dantelden fırfırları olan, korkunç bir şekilde öne doğru çıkan uzun burunlu, beyaz ve dehşet verici şeylerdi, bu burunlar aynı ölü kuş gagasına benziyordu ve bence ürkütücüydüler. Daha modern "yüzler" ise itici. Ancak sade, küçük,

pembe, alt kenarları siyah, yeşil ya da beyaz yarım maskeler insanlara uygun.

Gerçek kadınlarla taklitleri birbirinden ayırmak oyun gibiydi. Bazıları kolay anlaşılıyordu. Göğüslerine kumaşlar tıkıştırmışlar, şapkalar takmışlar, çeşit çeşit cübbeler giymişler, minik, canlı adımlarla lastikten sarkan oyuncak bebekler gibi yürüyorlardı. Başlarını bir yana yatırıyor, ellerini sarkıtıyor, gerçek genç kadınlar büyük bir enerjiyle dans ediyordu, bazen hareketleri kontrolden çıkıp çıldırdıklarında kafalarına bir şeyler adamakıllı çarpıyordu, bu arada *esas* genç kadınlarsa vahşice itişip kakışıyordu.

Son derece enerjik ve toydular. Ama bazıları biraz daha zorluydu. Ortamda akla gelebilecek her türlü "kadın" vardı, geniş omuzlu ve hayli büyük ayaklılar da. En yaygın olanı iri göğüslü, uzun elbiseli, yarı köylü olanlardı. Biri otlar içindeki bir duldu, gürbüz kızının kolundan tutmuştu. Biriyse işlemeli bir yatak örtüsü içinde yaşlı bir kadındı. Bir başkası eski bir etek, bluz ve önlük giymiş, elinde süpürgeyle, deli gibi sokağı baştan aşağı süpürüyordu. Hareketli bir çapkındı. Çocuk, etrafta kendinden emin salınan, kürkler giymiş iki kasaba güzelinin önünde alaycı bir çalışkanlıkla yerleri süpürüyordu. Onların yolunu alçakgönüllülükle süpürdü, onlarla karşı karşıya geldi ve kadınlar burunlarını havaya dikerken o eğilip süpürerek ilerledi. Çocuk ustaca eğilmişti, kadınlar dönüp arkalarına baktılar, kızların küçük birer köpekbalığı olduklarına şüphe yok. Çocuk arkalarından cesurca ve heyecanla zıpladı, ardından da acayip bir coşku patlaması oldu, sanki onların yolunu süpürüyor gibi. Öyle deli gibi ve gözü kapalı süpürüyordu ki onların topuklarına ve ayak bileklerine doğru süpürmeye başladı. Haykırıp ters ters baktılar ama kör süpürücü onları görmedi. Süpürdükçe süpürdü ve onların ince ipeksi ayak bileklerini deşti. Öfkeden kızaran kızlar kızgın çubuktaki kedi gibi hoplaya zıplaya mağlup halde

kaçıp gittiler. Çocuk arkalarından bir kez daha eğildi, sonra nazikçe ve kendi halinde sokağı süpürmeye başladı. Elli yıl öncesinden kalma bir çift; kadın kabarık etek giymişti, sivri başlık takmıştı ve yüzünde de peçe vardı, isteksizce adamın koluna girmişti, yapmacık bir şekilde gülümsedi, "kadının" aslında genç bir kız olduğunu anlamam hayli vakit aldı. Gecelik giymiş yaşlı bir kadın elinde mumuyla bir oraya bir buraya gezinip hırsız arar gibi sokağa bakındı. *Sahiden* genç olan kadınlara yaklaşıp şüpheli bir şey yapmışlar gibi mumunu yüzlerine tutup onlara iyice baktı. Genç kadınların yüzleri kızardı, kafalarını çevirdiler ve zihinleri allak bullak olmuş halde karşı koydular. Yaşlı kadın korkusuzca iriyarı, pembe ve kırmızı kostümlü, tüm dünyaya bir pembe-kırmızı, biraz da beyazlı sardunya demeti gibi görünen bir genç kadının yüzünü inceledi. Tam bir köylü kızıydı, panikle ve kızgınlıkla bir anda ona vurmaya, yumruk atmaya başladı. Adam da uzun beyaz geceliğiyle gülünç bir şekilde koşarak kaçıp gitti. İşlemeli ipek kumaşlardan çok güzel elbiseler, eski ve parlak şallar, lavanta ve gümüşün yahut gümüş rengi ve çuhaçiçeği sarısı kenar şeritleri, koyu renklerin ışıltısı vardı. Bence onlardan ikisi gerçek kadındı ama K-A değil, dedi. Birinin üstünde Victoria dönemine özgü ve üstünde krem rengi lekeler olan kalın, yeşil, ipek, çapraz bir atkı vardı. Onunla ilgili ikimiz de şüpheliydik. Solgun zambaklar gibi dalgın ve beyazlar giymiş büyük ayaklı iki kız kardeş gördük. Ayrıca bir de gayet başarılı dar, siyah satenden kalem etek giymiş ve tüylü şapka takmış uzun boylu bir kadın da vardı. Kadının kırıtması, poposunu sallaması, parmak ucunda yürümesi, omzunun üstünden bakması ve dirseklerini içerde tutması takdire şayan bir karikatürdü adeta. Özellikle de kalçalarını ilginç bir şekilde kıvırtma hareketi; yani modern kadınsılığın karakteristik hareketi erkeksi abartıyla mahvolmuş ve bu da beni bayağı keyiflendirmişti. Başta beni bile kan-

dırmıştı oysa.

Penceremizin dışında oturup bu yaşam seline tepeden bakarak balkon demirlerine yaslandık. Tam karşımızda eczacının evi vardı, evin en güzel yatak odası bizim penceremize bakıyordu, çift kişilik yatağı ve tül perdeleri vardı. Eczacının kızları balkonda oturuyor, topuklu ayakkabıları, başlarının yanlarında tokalar olan gösterişli saç modelleriyle çok şık görünüyorlardı. Hem de çok ama çok şık! Biraz onlar bize baktı, biraz da biz onlara baktık ama ilgisizce. Yaşam seli tam altımızdaydı.

Hava çok soğuktu ve güneş batmaya başlamıştı. Üşümüştük. Sokağa çıkıp kafe aramayı kararlaştırdık. Bir dakika sonra kapıdan çıkmış, dikkat çekmemeye çalışarak duvar dibinden yürüyorduk. Kaldırım falan yoktu tabii. Bu maskeliler kibar ve garipti, hiç de yabani değildiler. Şimdi onların arasındaydık, ne kadar da tuhaf ve komikler öyle. Bir genç ince, beyaz bir bluz, kız kardeşinin geniş, basma, paçalarında iğne işi süslemeler olan pantolonunu ve beyaz çorap giymiş. Doğal bir şekilde yürüyor ve neredeyse güzel görünüyordu. K-A acıyla geri çekildi, pantolondan değil, dizlerinden aşağı doğru inen o korkunç parçadan dolayı. Bir başka delikanlı çarşaflara sarınmıştı, onun içinden çıkabilecek mi acaba? Bir başkası karışık dantel işi, tasarlaması zor bir örtüye dolanmış. Onu pek sevmedim, ağlara takılmış balık gibi duruyor. Ama etrafta kuvvetlice ve büyük adımlarla dolaşıyor.

Sokağın, geniş, tenha bir aralığın olduğu sonuna geldik. Burada küçük bir bando bir şeyler çalıyordu, hayli kalabalıktı, tam üstümüzde gençlerin, adamların, maskelilerin ve bir iki kızın dans ettikleri eğimli yer o kadar kalabalık ve insanlar birbirine o kadar yakınlardı ki hafifçe sallanan ve birbirlerine dönüp duran bir grup kuzguna benziyorlardı. Hafifçe sallandıkları gergin bir vals yapıyorlardı. Neden bu kadar gergindiler ki? Belki de bir

fanusa kapatılmış balık sürüsü gibi çok sıkıştıkları içindir.

Meydanda bir kafe bulduk, gerçi burası meydan sayılmazdı, daha ziyade biçimsiz bir açıklıktı. Delikanlılar bir şeyler içiyorlardı. Sadece soğuk içecek veya kahve istemenin hoş olmayacağını düşündüğümüzden öyle yapmak istemedik. Köyün caddesinin bayırına doğru ilerledik. Kasabalar kısa sürede bitti. Çoktan açıklığa doğru gitmeye başlamıştık. Yüksek bir çıkıntıda köylü bir aile turuncu ve dalgalanan bir alev kulesi, kocaman bir şenlik ateşi yakıyordu. Afacan ufaklıklar ateşe çerçöp atmaya devam ediyorlardı. Diğer herkes kasabadaydı. Bu insanlar neden kasabanın bir ucunda kendi başlarına ateş yakıyorlardı acaba?

Evlerin sonuna geldik ve tepeden altımızdaki çukurda kalan, derin ve dikkat çekici vadiye baktık. Diğer yanda mavi bir dağ, dik ama bodur bir koni yükseliyordu. Dağlar şaha kalkmıştı, her tarafları karanlık ve koyu maviydi. Güneşin bir ucunda bir parça kızıllık kendini göstermeye başlamıştı. Alışılmadık bir biçimin alışılmadık, yabani bir görüntüsüydü. Tepeler el değmemiş, koyu mavi, yabani duruyordu; vadinin, altımızdaki çukur yatağı kilim gibi işlenmiş görünüyordu. Çevrede şu kadar yaşam belirtisi vardı: Hiç. Kale bile yoktu. İtalya ve Sicilya'da kaleler her yerde karşınıza çıkar. Sardinya'da hiç yok; uzak, esrarengiz tepeler karanlık bir şekilde yükseliyor ve hayatın dışında kalıyor.

Geri döndüğümüzde hava kararıyordu ve küçük bando sesini kesmek üzereydi. Ama kalabalık hâlâ dalgalanıyor, maskeliler hâlâ yorulmak nedir bilmeden dans edip coşuyorlardı. Ah o eski günlerin müthiş enerjisi, insanların kendilerini bu kadar önemsemedikleri zamanların yani. Burada bu durum halen geçerliydi.

Güzel bir kafe bulamadık. Otele geri dönüp ateş olup olmadığını sorduk. Yokmuş. Odamıza çıktık. Eczacının

kızları odalarını aydınlattılar, odayı gören orayı tek bir kişinin odası sanırdı. Sokaktaki akşam karanlığında maskeliler dans etmeye, tüm gençler neşeyle kadın olmaya devam ediyorlardı ama artık biraz daha kabaydılar. Karşıda evlerin çatılarında sönüp giden gün ışığının morumsu kırmızılığı vardı ve hava çok soğuktu.

Yatakta uzanmaktan başka yapacak bir şey yoktu. K-A ispirto ocağında biraz çay yaptı, yatağa oturup onu içtik. Sonra da ısınmak için kendimizi baştan aşağı sardık. Sokaktaki gürültü bir türlü kesilmedi. Hava bayağı kararmıştı, lambaların ışığı odaya yansıdı. Sokaktaki bir sürü sesin ve hareketliliğin boğukluğu arasında akordeon sesi duyuluyordu, ardından da bir asker şarkısı söyleyen erkeklerin sert ve gür sesi geldi.

"Quando torniamo in casa nostra..."; yani, "Evlerimize geri döndüğümüzde..."

Bakmak için kalktık. Küçük elektrikli lambaların altında dar, taşlı sokakta hâlâ insan seli devam ediyordu, ama maskelilerin sayısı azalmıştı. İki maskeli gürültülü bir şekilde ağır bir kapalı kapıyı dövüyordu. Vurdukça vuruyorlardı. Nihayet kapı biraz aralandı. Hızla içeri girmeye çalıştılar ama nafile. Göründükleri anda kapı kapandı, engellendiler ve caddeden aşağı doğru gittiler. Kasaba erkeklerle doluydu, yakınlardan bir sürü köylü koşup gelmişti, caddede siyah beyaz kostümler görülmeye başlandı.

Soğuktan dolayı yeniden yatağa girdik. Kapı çalındı ve Thumbelina karanlıkta odaya daldı.

"Siamo qua!"; yani, "Buradayız!" dedi K-A.

Thumbelina hemencecik pencerelere koşup camları kapattı. Sonra da benim yatağımın başına geldi ve ışığı açtı, çimenlerde tavşan bulmuş gibi aşağı doğru bana baktı. Sonra leğenlere bir teneke buz gibi soğuk su koydu. Bunun ardından da şu anda saatin altıyı geçtiğini ve yemeğin yedi buçukta olduğunu söyleyip odadan çıkıp gitti, bizi

parlak ışıkla bıraktı.

Sıcacık ve sakince yataklarımızda uzanmaya devam ettik ama acıkmıştık ve saat yedi buçuk olsun diye bekliyorduk.

Dayanacak gücü kalmayınca K-A ayağa fırladı, halbuki çan kulesinin saati daha birkaç dakika önce yediyi vurmuştu. Bir bakmak için hızla aşağı koştu ve geri geldiğinde bir solukta insanların uzun yemek salonunda yemeklerini yediklerini söyledi. Bir sonraki solukta biz de aşağıdaydık.

Salon hayli aydınlatılmıştı ve birçok beyaz masada yemek yiyenler oturuyordu, hepsi erkekti. Şehir gibiydi. Herkesin keyfi yerindeydi. K-A çaprazımızdaki tavuk ve salata yiyen adamları gözetliyordu ve umutluydu. Ancak adamlar pek konuşkan değildi. Çorba geldiğinde kız sadece *bistecca* olduğunu söyledi; yani kızarmış biftek. Küçücük bir parça kızarmış biftek, birkaç patates ve biraz da karnabahar. Cidden on iki yaşındaki bir çocuğa bile yetmezdi. Ama hepsi bu kadardı. Tatlı niyetine de masaya bir tabak içinde birkaç tane de mandalina koydular. Bu iğrenç yemeklerin az olanı da vardı çok olanı da. Hiç peynir var mı? Hayır, yokmuş. Kuru ekmeğe mahkûm olduk.

Siyah beyaz giysiler içinde üç tane köylü geldi ve ortadaki masaya oturdu. Sivri uzun şapkalarını çıkarmadılar. Garip görünüyorlardı, yaşlı adamlara özgü yavaş, ölçülü adımlarla gelip aralarında hayli boşluk bırakarak bayağı uzağımıza oturdular. Sardinya tepelerine özgü kadim, kuvvetli, daimi ve tarihöncesi yalnızlık onlara da bulaşmış.

Salonun bizim olduğumuz ucundaki adamların hepsi buranın yerlisiydi, aynı işlerde çalışan tanıdıklar. Ağızlığı olan çok çok büyük bir köpek sessizce bir o masaya bir bu masaya gidip bizlere kocaman, hüzünlü ve yakut gibi gözleriyle baktı. Yemeğin bitmesine yakın otobüs şoförümüz ve kondüktörümüz içeri geldiler; açlıktan, soğuktan ve yorgunluktan solgun görünüyorlardı. Burada gecelemiş-

lerdi. Gavoi'deki domuz ve çorbadan beri başka bir şey yememişlerdi.

Hemen tabakları geldi. Başka bir şey yok mu? Hayır! Oysa onlar açlıktan ölüyordu. İkisi de ikişer tane sahanda yumurta istedi. Ben de kahve ve konyak isteyip adamlara gelip bizimle oturmalarını teklif ettim. Yumurtaları hazır olunca yanımıza geldiler.

Odanın öbür ucunda dikkatimi çeken bir şey oldu. Sardinya'da pek bir güzel olan kırmızı şaraptan serbestçe içiyorlardı. Güzel mavi gözlü ve biçimli başlı, toplu bir adam tam karşımızda oturuyordu. Pazar günleri kasabadaki diğer adamlar nasıl giyiniyorsa o da öyle giyinmişti. Köpek badi badi adama doğru gitti ve onun önünde heykel gibi oturdu. Şişman adam yumuşayıp büyük, hassas, benekli hayvanla oynamaya başladı. Bir parça ekmek koparıp köpeğin burnuna doğru tuttu, köpek de onu almaya çalıştı. Ancak şaraptan dolayı şımarıp çocuklaşan adam köpeği yasaklayıcı bir parmak hareketiyle geri itip ekmeği almamasını söyledi. Ardından da köpekle biraz sohbet etti. Köpek sakince yeniden ekmeği kapmaya çalıştı, adam da yeniden ekmeği sakladı ve köpeği ürküttü. Hayvan "Benimle neden alay ediyorsun?" der gibi gerileyip acıyla havladı.

"Bak şimdi," dedi adam, "zorla almaya çalışmaman lazım. Gel hadi. *Vieni qua!*" Ekmeği havaya kaldırdı. Köpek yaklaştı. "Şimdi, ben ekmeği senin ağzının önüne tutacağım ama sen hiçbir şey yapmayacaksın, anlaştık mı?"

Köpek ekmeği kapmaya çalıştı, adam bağırdı ve ekmeği kaçırdı, köpek geri çekildi ve tekrar sitem dolu acı bir havlama kopardı.

Oyun devam etti. Tüm oda gülümseyerek onları seyretti. Köpek olan biteni pek anlamadı. Yine tedirgin bir şekilde yaklaştı. Adam ekmeği köpeğin burnunun dibinde tutarken uyaran parmağı da havadaydı. Hayvanın boynu

kederle büküldü, kafası karışmış halde gözlerini ekmeğe dikti.

"Şimdi," dedi adam, "ben üç deyince. *Uno... due...*" Köpek daha fazla dayanamıyordu, adam ekmeği elinden bırakıp yüksek sesle "*E tre!*" diye bağırdı. Köpek büyük bir memnuniyetle ekmeği yutuverdi, adamsa her şey tam üç dediği anda ve usulüne uygun olmuş gibi davrandı.

Adam yeniden başladı. "*Vieni qua! Vieni qua!* Buraya gel!" Ekmekle beraber uzaklaşan köpek tereddüt ederek, ezile büzüle geldi, tüm köpeklerin yaptığı gibi şüpheyle poposunu yere koydu ve yeni ekmek parçasına doğru hamle etti. Adam köpeğe biraz nasihat verdi.

"Oraya oturup ekmeğe bakacaksın. Ben de burada oturup sana bakacağım ve ekmeği tutacağım. Ben üçe kadar sayıncaya dek sen de ben de kıpırdamayacağız. Şimdi, *uno*–" Köpek rakamlara ve yavaş yavaş sayılmalarına tahammül edemedi. Deli gibi atlayıverdi. Adam çığlık attı ve ekmeği kaptırdı, köpek lokmayı yutarken sıvışmak için arkasını döndü.

Sonra bir daha başladılar.

"Buraya gel! Gel buraya! Ben sana üçe kadar bekleyeceksin demedim mi? *Gia!* Evet, öyle dedim! Üçe kadar sayacağım dedim, bire kadar demedim ki. Üçe kadar saymak için üç rakam söylemek lazım. Hah, kıpırdama! Üçe kadar. Uno... due... E TRE!" Son heceler özellikle bütün oda inlesin diye yüksek sesle söylenmişti. Köpek kederle ve heyecanla havladı, ekmeği yakalayamadı, el yordamıyla aradı ve tüydü.

Adam heyecandan kıpkırmızıydı, gözleri parlıyordu. Kaçak dostundan bahsederek, "Bir köpeğim vardı, bir köpek. Bana böyle baktı! Burnunun önüne bir parça ekmek koyup ona bir dize söyledim. O da bana böyle baktı!" Adam yüzünü yana çevirdi. "Bana *böyle* baktı!" Gözleri daldı. "Benimle Zieu! Zieu! diye konuştu. Ama hiç

kıpırdamadı. Hayır, hem de hiç kıpırdamadı. Burnunun önünde o ekmekle yarım saat otursa bile, gözünden yaşlar süzülse bile hiç kıpırdamadı; ta ki ben 'Üç'! diyene kadar. Sonra da, ah!" Başını havaya dikti, ağzıyla havayı yakaladı ve hayali bir ekmek parçası yuttu. "O köpek eğitimliydi..." Çakırkeyf adam kafasını salladı.

"*Vieni qua!* Buraya gel! Uç bakalım! Gel buraya!"

Tombul dizine hafifçe vurdu, köpek öne doğru geldi. Adam başka bir ekmek parçası tutuyordu.

"Şimdi," dedi adam köpeğe, "dinle! Dinle bak. Bir şey anlatacağım."

Il soldato va alla guerra.[37]

"Hayır, hayır. Daha değil. Ben 'Üç!' deyince."

Il soldato va alla guerra.

Mangia male, dorme in terra...[38]

"Dinle. Kıpırdama. Sessiz ol. UNO – DUE – E-TRE!!!"

Adamın bağırması, köpeğin ağzını büyük bir şaşkınlıkla açması, ekmeğin boğazından aşağı gitmesi ve kuyruğunu sefil bir halde sallaması, hepsi bir anda oldu.

"Hah," dedi adam, "öğrenmeye başladın. Gel! Gel hadi! Gel! Hop! Artık öğrendin. İşte böyle! İşte böyle! Bana böyle bakacaksın!"

Şişman, yakışıklı, çakırkeyf adam öne doğru eğildi. Yüzü kızardı, boynundaki damarlar belirginleşti. Köpekle konuştu ve onu taklit etti. Ve aslına bakarsanız taklidinde büyük, hassas hayvanın hüzünlü itaatkârlığına çok yaklaştı. Köpek onun totemiydi; şefkatli, kendine güvensiz, sıcak kalpli köpek.

Tekerlemesine yeniden başladı. İngilizceye çevirdik.

"Şimdi beni dinle. Dinle! Dur bak anlatayım:

Ve asker savaşa gidiyor! Yiyecekler bozuk, yerde yatıyor...

37. "Asker savaşa gidiyor." (ç.n.)

38. "Yemekler bozuk, yerde yatar." (ç.n.)

Şimdi! Şimdi! Hayır, ama sessiz durmuyorsun ki. Şimdi! Şimdi!

Il soldato va alla guerra
Mangia male, dorme in terra..."

Her İtalyalının aşina olduğu dizeler şarkı söylenir gibi okundu. Dinleyicinin sesi tek bir adam ya da tek bir çocuk gibi çıktı, ahenk yürekleri hoplattı. Heyecanla, "*Bir – İki – ve* üç!" denmesini bekledi. Her seferinde son iki sözcük büyük bir bağırışla söylendi. Bu iki hecenin gücünü unutmam mümkün değil –*E TRE!* Ama köpek işi pek beceremiyordu. Sadece hemencecik ekmeği kapıyordu ve huzursuzdu.

Bu oyun bizi bir saat oyaladı. Bütün oda çıt çıkarmadan, adamı ve köpeği seyrederek tam bir saat oturduk.

Dostlarımız adamın otobüs denetmeni; yani onların denetmeni olduğunu söylediler. Ama onu seviyorlardı. *"Un bravo uomo! Un bravo uamo! Eh si!"*[39] Belki de adamı sarhoşken ve bariz bir şekilde "VE ÜÇ!" diye bağırırken gördükleri için biraz garip hissettiler.

Oldukça üzgün bir şekilde sohbet ettik. Gençler, özellikle de şoförümüz gibi kibar olanlar, bugünlerde çok üzgün ve ciddiydi. Küçük kondüktör kocaman kahverengi gözlerini bize çevirdi, o da hüzünlüydü ve giderken üzgündü.

Sabah eski yoldan geçip Sorgono'ya geri gideceklerdi, bizse Terranova'ya; yani limana doğru devam edecektik. Ama yazın havalar daha güzel olduğunda geri geleceğimize söz verdik. O zaman yeniden buluşacağız.

"Belki de bizi yine aynı güzergâhta bulursunuz, kim bilir!" dedi şoför üzgün bir şekilde.

39. "Ne iyi adam! Ne iyi adam! Kesinlikle öyle!" (ç.n.)

TERRANOVA'YA[40] VE VAPURA DOĞRU...

Sabah oldukça berrak ve maviydi. Erkenden ayaktaydık. Otelin yaşlı kadın görevlisi bu sabah çok cana yakındı. İşte gidiyorduk! Oysa Nuoro'da pek uzun kalmamıştık. Yoksa burayı sevmemiş miydik?

Evet, sevdik tabii. Yazın havalar daha çok ısındığında yeniden gelecektik.

Evet, dedi kadın, sanatçılar hep yazın gelir. Evet, Nuoro güzel yerdir, *simpatico, molto simpatico*, diye de ekledi. Sahiden de öyle. Ve kadın sahiden son derece kibar, becerikli, insancıl yaşlı bir kadındı. Oysa ben onu ütü yaparken gördüğümde şirret bir kadın zannetmiştim.

Kadın bize iyisinden kahve, süt ve ekmek verdi, kasabaya doğru dışarı çıktık. Dışarda eski ve her daim aynı bir kasabanın gerçek pazartesi sabahı havası vardı; pazar gününün ardından yeniden ve hayli isteksiz başlanan işin boşluğu hissi. Kimse bir şey almıyor, kimse hiçbir şeyle ilgilenmiyor. Eski moda dükkânların kapıları açık duruyor. Nuoro'da insanlar vitrinlere zar zor yetişiyorlar. Neler olduğunu görmek için içeriye, o karanlık oyuklara girmek gerekiyor. Manifaturacının kapısının dibinde kadın giysileri için kaliteli kırmızı kumaş tomarları duruyor. Büyük bir terzi dükkânının camında dört kadın oturmuş

40. Sicilya'daki Gela kasabasının eski adı. (ç.n.)

dikiyor, biçiyor ve pazar günüyle alakası kalmamış, muzip gözleriyle camdan dışarı bakınıyorlar. Kimisi siyah beyaz giyinmiş olan adamlar inatla işten kaçar gibi sokağın köşelerinde dikiliyorlar. Bir günü boş geçirince özgürlüğün tadı damaklarında kalmış, koşturmacaya kolay kolay geri dönecekleri yok. Bir gününü daha böyle geçirmekte ısrar eden bu son derece huysuz ve perişan adamlara her zaman yakınlık duymuşumdur. Yoğun çalışılan dünyaya ayak direyen ruhun kıvılcımını ortaya çıkarırlar.

Nuoro'da görecek bir şey yok, itiraf edeyim bu her zaman büyük bir rahatlıktır. Gezilecek yerler bunaltıcı. Neyse ki buralarda Perugino'ya[41] da Pisan'a[42] dair bir şeyler yok, yani bildiğim kadarıyla. Görülecek bir şeyi olmayan kasabalar neşeli olur. O kadar çok gelişmemişlik ve yapmacıklık barındırır ki! Hayat asıl o zaman hayattır, müze değil. İnsan dar, pazartesi sabahı sokaklarında tembelce aylak aylak dolaşabilir, kadınların dedikodu yaptıklarını ve başının üstünde bir ekmek sepetiyle yaşlı bir kadını görebilir, işten uzak duran isteksiz insanları ve sürüp gitmemek için direnen mevcut sanayiyi fark edebilirsiniz. Hayat hayattır, mevzular da mevzu. Mevzulara şaşırıp kalmaktan bıktım usandım; hatta Perugino'ya bile. Bugüne dek heyecanımı Carpaccio ve Botticelli'den aldım ama artık doydum. Yine de yaşlı, gri sakallı, kaba beyaz pantolonunun ve siyah fırfırlarının içinde, üstüne ceket yahut herhangi bir üst giysi giymemiş, öküzlerin çektiği arabasının yanından giden köylü bir adam her zaman beni kendine baktırır. "Mevzulardan" bıktım usandım, Perugino'dan bile.

Ekmek sepeti taşıyan kadının görüntüsü bize yiyecek bir şeyler istediğimizi hatırlattı. Biz de ekmek aramaya başladık. Ararsanız hiç bulunmaz. Pazartesi sabahıydı, ye-

41. Pietro Perugino; Rönesans dönemi İtalyan ressamlarından. (ç.n.)

42. Christine de Pisan; Ortaçağ kültüründeki kadın düşmanlığı ile mücadele eden İtalyan kadın yazar ve şair. (ç.n.)

mekler dışarda yenmişti. *Forno*'da; yani fırında biraz ekmek olabilirdi. Fırın neredeydi ki? Yolun yukarısında, bir ara yolda. Kokusunu alabiliriz diye düşündüm ama hayır. Geri döndük. Dostlarımız bize biletlerimizi erken almamızı öğütlemişlerdi, çünkü otobüs kalabalık olabilirmiş. Dünden kalan hamur işlerinden, küçük keklerden ve birkaç dilim de buranın yerli sosisinden aldık. Halen ekmek yoktu. Gidip görevli yaşlı kadından istedim.

"Taze ekmek yok. Daha gelmedi," dedi.

"Olsun, sen bana bayatlardan ver."

Kadın gidip bir çekmeceyi altüst etti.

"Hay Allah, kadınlar hepsini yemiş. Belki şurada -sokağın aşağısını işaret ediyordu- size biraz ekmek verirler."

Vermediler.

Hesabı ödedim –galiba yirmi sekiz frank gibi bir şeydi– ve otobüsü aramak için dışarı çıktım. İşte ordaydı. Biletleri küçük, karanlık bir yuvada verdiler; Terranova'ya birinci sınıf. İkisi yetmiş frank civarı tutuyordu. K-A hâlâ sokakta boşuna, rastgele ekmek arıyordu.

Yeni şoförümüz son derece çevik bir biçimde, "Hazır olduğunuzda," dedi. Solgun, aksi görünen, kahverengi gözlü ve açık "kızıl saçlı genç bir adamdı. Otobüse bindik, kendi otobüsleri de yanı başımızda, zıt yönde hareket etmeye hazırlanan eski dostlarımıza el sallayıp veda ettik. Meydandan geçerken Kadifelilerin tek başlarına, öylece çatık kaşla ve şiddeti azalmamış bir öfkeyle dikildiklerini gördüm.

Eminim paraları vardı, yoksa dün neden birinci sınıfta geldiler ki? Ve eminim kız onunla sırf adam varlıklı bir kasabalı diye evlenmiştir.

Son Sardinya yolculuğumuza doğru yola çıktık. Sabah bir çançiçeği kadar güzeldi, mavi ve çok hoş. Sağımızda, alt tarafta bitkilerle dokunmuş çukur vadi uzanıyordu. Yüksek, insansız tepeler yabani, kıraç bayırlarıyla sabah

güneşine doğru yükseliyordu.

Otobüsün sol penceresinde cam yoktu ve bayağı soğuk bir rüzgâr içeri süzülüyordu. Ön koltuğa serildim, K-A ise bir köşeye kuruldu ve ışıldayan araziyi seyrettik. Bu uzun burunlu, çilli ve hüzünlü kahverengi kaşlı yeni adam ne güzel sürüyordu öyle! Otobüs halinden memnun bir hayvan gibi miyavlayıp mırlasın diye ne kadar akıllıca vites değiştiriyordu. Ayrıca şoför dünyanın geri kalanı için nasıl da ölüydü, kederiyle sarmalanmış genç ve otobüs kullanan bir Hamlet gibiydi. İş arkadaşına verdiği yanıtlar tek heceliydi, onlara yanıt bile denemezdi. Adam, işini sessiz bir mükemmellikle yapan ve kıyametin kıyısından gidiyormuş da bir şey söylersen içine düşecekmiş gibi süren, sorumluluk sahibi, becerikli, huysuz bir insandı. Ama *kalbinin derinliklerinde* nazik biriydi elbette. Hikâyeler onun gibilere bayılırdı; kızıl saçlı, genç, mekanik ve Jane Eyre'in hayalini bile yitirmiş Mr. Rochester.

Belki de onu arkadan bu kadar detaylı incelemek pek doğru değildi.

Muavin biraz kabaydı, başında tepesi yanlara ya da arkaya doğru kalkık duran asker şapkalarından vardı. İtalyan üniformaları, binici pantolonu ve bacaklarında da dolaklar. Sigarasını çok kaba saba içiyor olsa da bir yandan hususi bir kibarlıkla kızıl Hamlet'e de bir sigara uzatmaktan geri durmadı. Hamlet sigarayı aldı, otobüs sallana sallana giderken arkadaşı ona ateş verdi. Karıkoca gibiydiler. Muavin kızıl Mr. Rochester'ın öyle hemencecik kandıramayacağı uyanık ve gözü açık Jane Eyre'dı.

Manzara dünkünden farklıydı. Nuoro'nun alçak, dönemeçli yolundan aşağı iner inmez hemen iki yanımızda da bozkırlar uzanmaya başladı; ağaçsız, çalılık, kayalık, kurak. Yazın ne sıcak olur kim bilir! Grazia Deladda'nın kitabında öyle biliniyor.

Alçak bir koşum takımı olan midilli keyifsizce yolun

kenarından yürüyordu. Yavaşlayıp ona ilişmeden geçip gittik. Sonra yeniden virajlı ve geriye yaralı bir yılan kadar şiddetlice dönen yoldan aşağı doğru vızır vızır indik. Hamlet virajlarda otobüsü zıplatıyor, sonra da melek gibi sakince döndürüyordu. Bir sonraki parabolde haydi baştan bir daha aynı şeyi yapıyordu.

Solda alçak kayaların, sağdaysa dik yamaçların, kayalıklı çalılıkların olduğu geniş, ıssız, kıraç vadilere geldik. Yer yer ıssız arazilerde çalışan siyah beyazlı adamlar görüyorduk. Kırmızı giysili bir kadın, dökün tülerin yanından sepetli bir eşeği sürüyor. Güneş inanılmaz parlıyor, burası çoktan ısınmış. Yamaçlar denize doğudan ve güneyden bakıyor; yani güneşin alnında ve deniz kıyısındalar.

İlk durak yabani, pürüzlü bir şeridin tepeden aşağı inip bizim yolla kesiştiği noktadaydı. Köşede bir ev vardı, yolun kenarında da o ana dek gördüğüm en hurdaya çıkmış ve hayat yorgunu at arabası duruyordu. Gevşek muavin posta işini halletti, biz yolun ortasında beklerken eski püskü kahverengi at arabalı bir çocuk bir deftere imza attı. Başka bir paket verecek olan adam için biraz beklendi. Dökük arabadan posta çantası ve paketler alındı, yüklendi, imza atıldı. Isınmak için güneşte bir aşağı bir yukarı biraz yürüdük. Arazi yabanıl ve etrafı açıklıktı.

Bip! diye kornayı kararlı bir şekilde çaldı Mr. Rochester. Bu kadar itaatkâr bir şekilde içeri doluşmamız inanılmaz. Otobüs uzaklaşıyor, denize doğru gidiyor. İnsan göğün ortasındaki ilginç parıltıyı, denizin güneşe bakmasından kaynaklanan ve göğün alçak yerlerinde yoğunlaşan ışığı hemen fark ediyor.

Önümüzde, az ilerde kahverengi giysili üç kız beyaz yolun yanından yürüyor, sepetleriyle birlikte hafif eğimli bir köy yoluna doğru gidiyorlar. Bizi duyuyorlar, dönüp bakıyorlar ve tıpkı yola çıkan tavuk gibi anında kaçışıyorlar. Bize doğru uçuyor, yoldan karşıya geçiyor, tavşandan

daha çevik koşuyor, birbirlerinin peşinden yola düzgün açıyla bakan derin bir hendek gibi görünen yan yola giriyorlar. Biz yanlarından geçerken hepsi sinmiş halde otobüsümüze korkuyla bakıyorlar, deliğinden bakan canlılar gibi. Muavin onları bağırarak selamlıyor ve alçak zirvedeki köye doğru yolumuza devam ediyoruz.

Küçük, taşlı, tavukların eşelendiği ve yoksul insanlara ait bir yer. Mola yerine yöneliyoruz. Yoksul insanların oluşturduğu bir topluluk var. Kadınlar koyu kahverengi giysiler giymiş, yeleğin şekli burada da başka. Hayli güzel kısa bir korse, ilginç şekillendirilmiş ve anlaşılan o ki sırmayla özenle işlenmiş. Bir de şimdi görün.

Bir adam otobüse küçük çuvallara sarılmış, yüzleri ve kulakları bağlanmış bir buketten çıkıyormuş gibi görünen iki ufak domuzla binmek istediği için tartışma çıkıyor. İnsanmış gibi her iki domuz için de yol parası vermesi gerektiği söyleniyor. *Cristo del mondo!*[43] Domuz için, hem de küçük bir domuz için bir adamın verdiği parayı veriyor. Adam ellerindeki domuz buketlerini sallıyor, küçük domuzlar sebep oldukları kargaşayı bilinçli bir şekilde kutlar gibi ağızlarını açıyorlar. Koro halinde *Dio benedetto!* yani, *Merhamet et!* deniyor. Şu muavinde de hiç acıma yok. Her hayvan için, fare dahi olsa, bir insanın yol parası ödenmeliymiş. Domuz sahibi içerleyip şaşırmış halde kollarının altında domuz buketleriyle geri çekiliyor. Bir genç, "Üstündeki bitlerden ne kadar alıyorsun?" diye alay ederek soruyor.

Bir kadın oturmuş, yumurcağı için asker ceketinden küçük bir mont dikiyor, huzurlu bir uğraş içinde, umursamadan güneşte dikiş dikiyor. Yuvarlak yüzlü ve oldukça pasaklı genç kızlar kıkırdıyorlar. Domuz sahibinin öfkeden nutku tutulmuş, domuz buketlerini, dizginlerini sırıtkan ama kindar bir kızın tuttuğu eşek semerinin iki yanın-

43. İnsan gibi mi! (ç.n.)

daki şişeler gibi asmış. Kızın kindarlığı da domuzların yol ücretlerine zaten. Yeni duruma yabancı kalan domuzlar çekilmez insanlığa karşı daimi bir domuz itirazı yaygarası koparıyor.

"Andiamo! Andiamo!"; yani, "Hadi, gidiyoruz!" diyor kızıl Mr. Rochester, sakin ama gür sesiyle. Muavin otobüse çıkıyor ve bir kez daha deniz kenarındaki güçlü ışığa doğru koşarcasına ilerliyoruz.

Orosei'ye doğru gidiyoruz; güneşe tutkun, ıssız küçük bir kasaba, denizden pek de uzak değil. Meydanda otobüsten iniyoruz. Büyük bir kilisenin ucuz Barok önyüzü, yukarılarda sallanan geniş yamaçlar, yanda yuvarlak tepeleri olan ve zirvede sivrilen yığınlar var. Manastır gibi bir şey olsa gerek. Ama daha çok "ressamlık parça" denen şeye benziyor; solgun, büyük barok yüzü, tepesinde hafif bir eğim, yanında da çok ilginç, yuvarlak çatısı koyu kiremitli koyu renk bir bina, aynı yükseklikleri değişen sivri şapkalara benziyor. Tüm bu alanda tuhaf bir İspanyol havası var, bakımsız, çorak, yine de büyüklük, harap bir saygınlık ve insanı hayatın vahşi olduğu, Orosei'nin bir liman ve önemli bir yer olduğu Ortaçağ dönemine götüren bir sertlik var. Muhtemelen rahipler de vardı.

Güneş, bir yanında taşlı yamaçlarda soluk, ağır bina cephelerini, diğer yanındaysa kavislerin, karanlık avluların ve bilinmeyen bir başka binaya çıkan dış merdivenlerin olduğu büyük taraçayı ısıtıyordu. Yol tepenin alt kısımlarına bağlanıyor, deniz kenarına doğru iniyordu, bir zamanlar tek bir güç bölgeyi kontrol ediyordu ve merkezine mimari açıdan bütünlük ve ihtişam vermişti, ama şimdi kayıptı ve unutulmuş izlenimi veriyordu. Orosei gerçekten nefes kesiciydi.

Ancak kasaba sakinleri biraz aksiydi. Bara benzer bir yere gittik, çok ilkeldi. Ekmek istedik.

Kaba adam; "Sadece ekmek mi?" diye sordu.

"Evet, lütfen."

"Hiç kalmadı," diye yanıt verdi adam.

"Peki, nereden alabiliriz?"

"Hiçbir yerden alamazsınız."

"Sahi mi?"

Alamadık da. Civardaki insanlar asık suratlıydı, pek cana yakın değillerdi.

Güneyde, doğu kıyısındaki Tortoli'ye gitmek üzere olan başka büyük bir otobüs daha vardı. Mandas hem Sorgono'nun hem de Tortoli'nin demiryolu. İki otobüs yan yana durup hoşbeş etti. Ölü, hatta neredeyse soyu kurumuş kasabayı ya da köyü sessizce dolaştık. Sonra Mr. Rochester kornasını kararlı bir şekilde çalınca biz de otobüse doluştuk.

Posta alınmıştı. Buranın yerlisi siyah, ince pamuklu giysiler içindeki bir adam koşarak, ter içinde, elinde kırmızı bir valizle geldi ve birkaç metre gerideki kayınbiraderini beklememizi istedi. Kızıl Mr. Rochester şoför koltuğuna oturdu, kayınbiraderin gelmesi gereken tarafa bakındı. Kaşlarını sinirle çattı, uzun sivri burnu daha fazla sabredemeyeceğini söylüyordu. Kornayı denizayısı gibi bağırttı ama ortalıkta kayınbirader falan yoktu.

"Daha fazla beklemem," dedi.

"Sadece bir dakikacık! Bir dakikadan zarar gelmez," diye itiraz etti muavin. Uzun suratlı, uzun burunlu kızıl Hamlet'ten ses çıkmadı. Heykel gibi oturdu, ama hançer gibi kara gözleri halen boş olan yola bakıyordu.

Şoför *"Eh va bene,"; yani,* "Eh, tamam ama,.." diye ağzının içinden mırıldandı ve vahşice öne, aracı çalıştırma koluna doğru atıldı.

Muavin "Sabır, sabır, bir dakika sabret. Neden..." diye bağırıp durdu.

Siyak pamuklu kumaşlı adam *"Per l'amor di Dio!",* "Tanrı aşkına!" diye bağırdı, keder içinde yolda, toz topra-

ğın içindeki valizin etrafında hoplayıp zıplıyordu.

"Gitme! Tanrı aşkına, otobüsü çalıştırma. Gemiye yetişmesi lazım. Yarın Roma'da olması gerek. Bir saniye daha gecikmeyecek. Burada, geldi, işte geldi!"

Bu; kararlı, sivri burunlu şoförü ürküttü. Çalıştırma kolunu bırakıp koyu ve öfkeli gözlerle etrafına bakındı. Görünürde kimse yoktu. Birkaç tane suratsız kasaba yerlisi kıpırdamadan duruyordu. Rochester'ın karanlık gözlerinde şimşekler çaktı. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Klik! Frenleri boşaltırken yüzü bir meleğinki gibi huzurla doldu. Bir yokuştaydık, otobüs sinsice ve kurnazca ileri doğru gitmeye başladı ve yola koyuldu.

Muavin şimdi melek görünümlü Rochester'ın yanma çıkarken, "*Oh ma che!* Sen ne yapıyorsun böyle?" diye şoföre bağırdı.

"Tanrı aşkına!" diye söylendi, otobüsün ilerlediğini ve hız kazanmaya başladığını gören pamuklu kumaşlı. Tutuklanıyormuş gibi ellerini kafaya kaldırdı ve vahşice çığlık attı:

"O Beppin! Beppin –O!"

Ama nafile. Küçük seyirci gruplarını çoktan arkamızda bırakmıştık bile. Meydandan aşağı doğru iniyorduk. Pamuklu kumaşlı adam çantasını kapmış, acı içinde yanımızda koşuyordu. Meydanın dışına çıktık, Rochester henüz motoru çalıştırmadığından, yumuşak bir tepeden aşağı Tanrı'nın iradesiyle kayarak iniyorduk. Karanlık yola çıktık, halen görünmeyen denize doğru gidiyorduk.

Birden bir çığlık duyuldu: "OO – ahh!!!"

Pamuklu kumaşlı nefes nefese, "E qua! E qua! E qua! E qua!" dedi dört kez. "Geldi!" Ve sonra da:

"Beppin – gidiyor, gidiyor!"

Beppin göründü, o da siyah pamuklu kumaşlar içinde orta yaşlı bir adamdı; sakallı çenesi, torbası ve şişman bacaklarıyla bize *doğru* koşarak geliyordu. Terlemişti, yüzüy-

se ifadesiz ama masum görünüyordu. Yarı kinci yarı rahatlamış, alaycı bir sırıtışla Rochester yeniden frenleri çekti ve sokakta durduk. Bir kadın hızla soluyarak ve göğsünü tutarak yalpaladı. Şimdi sıra vedaya geldi.

Rochester omzunun üstünden bakıp burun kıvırdıktan sonra ters ters "Andiamo!" dedi. Sonra birden frenleri yeniden boşaltttı. Şişman kadın vedayı kesip Beppin'i içeri doğru itti, kayınbirader kan kırmızı valizi aldı, arkaya koydu ve otobüs Orosei'den dışarı deli gibi gitmeye başladı.

Neredeyse bir dakika içinde kasabayı kendi tepesiyle baş başa bıraktık. Aşağımızda, bataklık ovaların içinden dolanarak geçip küçük beyaz dalgaların hemen hemen beş yüz metre ötedeki düz, ıssız kumsala çarptığı, denize bağlanan bir nehir vardı. Nehir önce taşların, sonra da adam boyu kuru otların arasından gürül gürül akıyordu. Bu kuru otlar neredeyse beyaz parlak bir ışığın, Akdeniz'in alt kesimlerinin üstündeki büyük ışık kütlesinin olduğu denize kadar yatay olarak uzanıyordu.

Kısa sürede nehrin yanına geldik ve bir köprüden geçtik. Önümüzde, biz ve deniz arasında bir başka tepe yükseliyordu, neredeyse düz tepeli bir duvara benziyordu, yatay uzanmıştı, dümdüzdü, deniz kıyısına paraleldi, bir nevi dar bir platoydu. Bir anlığına nehrin geniş yatağına daldık. Orosei arkamızdaki uçurum üstünde kalmıştı.

İlerde, sağ tarafta kalın, kuru sazlı nehrin bataklık ovaları ışıl ışıl denizle buluştu, nehir ve deniz bir oldu, nehirdeki dalgalar hafifçe ve yumuşakça fışırdadı. Sol tarafta inanılmaz bir güzellik vardı. Nehir yatağı yukarı ve içeri doğru kıvrılıyordu, arazi ekilip biçilmişti. Özellikle de asil badem ağaçları tamamen çiçek açmıştı. O kadar güzeldiler ki, asilce saf, gümüşi pembe, dimdik ve mükemmel bir şekilde denize paralel, garip yataklı nehirde parlıyorlardı. Badem ağaçları gri Orosei'nin altında çiçek açmıştı, ağaçlar yola yaklaştı ve çiçeklerin ateşli gözlerini gördük,

badem ağaçları önümüzdeki yamaçta dikiyordu. Orada öyle asil bir güzellikte çiçek açmışlardı ki, güneşin büyüleyici bir şekilde battığı, gün ışığının tüm havayı tanrısal bir edayla beyaza boyadığı yerdi orası ve ağaçlar akkor gök pembesi bir biçimde parlıyordu. Bu garip vadide ağaçların güçlü gövdeleri pek görünmüyordu.

Çoktan geçip gitmiştik, büyük düz yolu çıkıyorduk, yol deniz kenarındaki tepeye çaprazdı, aynı evin yanındaki bir dış merdiven gibi. Bu yüzden otobüs de bu merdivenleri çıkmak ve denizin uzun platosunun tepesine erişmek için güneye yöneldi. İlerledik, sağımızda bize pek de uzak olmayan bir noktada siyah kayalara çarpan köpüklü Akdeniz dalgaları vardı. Biz uzun platodayken yol kuzeye döndü; uzun, beyaz, dümdüz yol yabani ve çalılık bozkır arazilerin arasından ilerliyordu. Masmavi deniz yanı başımızdaydı, ışıltıyla titreşiyordu. Sudan da açık bir renkteydi. Soldaysa içindeki badem ağaçlarının, Orosei'nin arkasına saklandığı gri, unutulmuş evlerin bulunduğu tepenin ardında solgun, ağarmış, pembe gökte, rüzgârdaki bulutlar gibi asılı duran vadi çukuru vardı. Orosei badem ağaçları ve sazlık nehriyle harika, ışıktan ve denizin yakınlığından coşmuş, kayıp, uzun süre önce terk edilmiş ama bir efsane gibi daima hatırlanacak. Bunun gerçek olduğuna inanmak çok zor. Sanki yaşam başını alıp buradan gideli çok uzun zaman olmuş ve anılar onu salt sihre çevirmiş, Sardinya'nın doğu sahillerinde kaybolmuş bir inci gibi yitip gitmiş. Gelin görün ki; buranın birkaç kişiden oluşan aksi yerli halkı size bir ekmek kırıntısı bile vermiyor. Burada bir ay yaşamak zorunda kalsanız cehennem gibi gelirdi kesin. Yine de o ocak sabahı Ortaçağın edebi ihtişamı ne harikaydı, hani erkeklerin asil, kudretli olduğu ve ölümle gölgelendiği zamanların.

"Timor mortis conturbat me."[44]

44. Ortaçağın sonlarına doğru İngiliz ve İskoç şiirinde sık kullanılan ve "Ölüm

Yol deniz boyunca onun üstünden hafifçe sağa sola kıvrılarak denizin ilerisindeki ve uzaktaki tepelik buruna kadar devam ediyordu. Dağlık arazi hiç yoktu. Vadi arkamızda kaldı ve bozkırlar etrafımızı sardı, yabani, ıssız, boş ve yaşama elverişsiz bozkır alanlar sola doğru hafifçe kıvrılıyor ve sağda arazinin alçalıp denize doğru uçuruma benzer bir şekil oluşturduğu yerde bitiyordu. Görünürde hiç yaşam belirtisi yoktu; hatta soluk mavi denizin üstünde bir gemi bile görünmüyordu. Kocaman gökküre, maviliği ve ışıltısıyla lekesiz ve asildi. Bozkırların üstünde büyük bir şahin dolanıyordu. Kayalar görünmeye başladı. Burası yabani, koyu çalıları olan, bol güneş alan, deniz ve güneşe bakan terk edilmiş bir araziydi.

Otobüste baş başaydık. Muavin bizimle bir iki defa uğraşmıştı ama kafamızı hayli karıştırmıştı. Gençti, yirmi iki yirmi üç yaşlarında. Havalı asker şapkası ve asker kumaşından iyi dikilmiş kıyafetleriyle oldukça güzel görünüyordu. Ama çok soru sormaya meyilli gibi duran karanlık gözleri vardı ve tavrı da kaba, ısrarcı ve sıkıcıydı. Bize hemen nereye gittiğimizi, nerede yaşadığımızı, nereli olduğumuzu, uyruğumuzu ve benim ressam olup olmadığımı sormuştu. Daha şimdiden bir sürü şey öğrenmişti. Biz de çekingen rolü yapmıştık. Lezzetsiz Nuoro yapımı hamur işlerini yedik, gevrek ve güzeldiler ama içlerinde bir parça havadan başka bir şey yoktu. Bol baharatlı Nuoro sosislerinden biraz kemirdik. Biraz da çay içtik. Öğleni geçtiği ve hiçbir şey yemediğimiz için bayağı acıkmıştık. Güneş gökte müthiş görünüyordu, denizin hemen üzerindeki kıraç yolda büyük ve ses çıkran bir hızla ilerliyorduk.

Muavin kompartımanı paylaşmak için içeri girdi. Koyu, yalvaran, ısrarcı gözlerini üstümüze dikti, önümüze oturdu, dizlerini topladı ve son derece meraklı bir sesle bağıra bağıra acayip sorular sormaya başladı. Ama tabii

---

korkusu içimi kemiriyor" anlamında gelen Latince cümle. (ç.n.)

otobüsün hızlı gitmesinden kaynaklanan sesten dolayı onu duymak bayağı zordu. İtalyanca bağırarak konuşmayı denedik. Çocuk da bizim kadar garipti.

"Sigara İçilmez" yazısına rağmen bize sigara uzattı ve ona eşlik etmemiz için ısrar etti. En iyisi teslim olmaktı. Bize manzaradaki dikkat çeken şeyleri gösteriyordu ama tepenin bozkırların arasından denize ulaştığı, bir çıkıntı oluşturduğu yer dışında gösterilecek pek de bir şey yoktu. Uçurumların altında sahil koruma görevlilerinin kaldığı bir ev varmış. Başka da bir şey yokmuş.

Sonra birden hareketlendi. Tekrardan benim İngiliz, K-A'nın da Alman olup olmadığını sordu. Doğru olduğunu söyledik. Uluslar birden ortaya çıkıp birden kayboluyor; tıpkı meşhur kuklalar Punch ve Judy gibi. İtalya, ya da l'Italia'nın la Germania; yani Almanya'yla hiçbir zaman bir derdi olmadı, onlar dost milletlerdi. Ama savaş başladığında İtalya saldırmak zorunda kaldı. Neden? Çünkü Almanya, Fransa'yı yenip topraklarını ele geçirebilir ve sonra da aşağılara inip İtalya'yı istila edebilirdi. En iyisi düşman başkasının topraklarını istila ederken savaşa dahil olmaktı.

Bu konuda bu kadar naif olmaları hoşuma gidiyor. Bu çocuk da bir zamanlar askermiş, İtalyan süvarisi olarak sekiz yıl görev yapmış. Evet, süvariymiş ve savaşın tam ortasındaymış. Ama Almanya'yla bir alıp veremediği yok. Savaş savaştı ve artık bitmişti. O yüzden aşın bunları.

Ama Fransa, *ma la Francia!* İşte bu sırada koltuğunda öne doğru geldi, yüzü yüzümüze yaklaştı ve yalvaran köpek gibi bakan gözlerinde alev alev yanan, öfkeli bir bakış belirdi. Fransa! İtalya'da Fransa'nın gırtlağına yapışmak için çıldırmayan tek bir adam yoktu. Fransa! Savaş çıksın ve her İtalyan, hatta yaşlılar bile silah tutmaya çağırılsın istiyorlar. Yaşlılar bile. Evet, Fransa'yla bir savaş çıkmalı. Eli kulağında. Tüm İtalyanlar o savaşı bekliyor.

Fransa'nın gırtlağına sarılmak için bekliyorlar. Ne için? Neden? Çocuk Fransa cephesinde iki sene görev yapmış, o yüzden nedenini çok iyi biliyor. Ah o Fransa yok mu! Kibirliler, arsızlar, Tanrım! -hiç var olmasalarmış keşke. Fransızlar, kendilerinin dünyanın hâkimi sanıyorlar. Dünyanın hâkimi ve efendisi. Aynen öyle. Daha azı olduklarına ihtimal vermiyorlar. Peki, gerçekte neler? Maymun! Maymun! Maymundan üstün değiller. Bir savaş çıksa İtalya onlara gününü gösterir. İtalya onlara *efendiyi* gösterir. İtalya'daki herkes savaş için yanıp tutuşuyor. Ama katiyen Fransa'dan başkasıyla değil. İtalya herkesi sever, Fransa hariç! Fransa!

İçinde ne varsa bitene kadar bağıra çağıra dışa vurmasına ses etmedik. Çocuktaki tutku ve enerji inanılmazdı. Deli gibiydi. Çok ama çok merak ediyordum. Bu kadar korkunç yakarışlar şaşırtıcıydı, hüzünlü ruhlar aşağılandıklarına inanınca kahroluyor. Aşağılandığını düşündüğü belliydi, bir köşeye çekildi. Ancak bu delikanlı tüm İtalya adına bu şekilde konuşmamalıydı, yaşlılar için bile. İtalyan erkeklerinin çoğu sigara taşıyanları geri çeviremeyecek kadar ürkekti, sigarayı sonsuz bir huzurla içerdiler, aynı bu dostumuz gibi. Yine de otobüs kıyı boyunca gitmeye devam ederken bana sinirlendi.

Biraz sessizliğin ardından çocuk yine üzüldü, hüzünlendi ve bir kez daha bize yalvaran kahverengi gözleriyle baktı, yalvardı da yalvardı, ne yaptığını bilmiyordu. Kesinlikle ben de bilmiyordum. Belki de çocuğun asıl istediği, atın sırtına atlayıp yeniden süvari birliğine katılmaktı; hatta belki de savaşa.

Yanılmışım. Ne düşündüğü, ne istediği kısa sürede belli oluyor.

Londra'ya ne zaman dönüyor muşuz? İngiltere'de bir sürü otomobil var mıymış? Ya Amerika'da? Amerika'ya onu kabul ederler miymiş? Hayır, dedim. Amerika'da iş-

sizlik sorunu vardı. Ayrıca K-A da çok sayıda Avrupalının Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmek istediğini anlattı. Gözleri bulutlandı. Tüm Avrupalılar yasaklı mıydı? Evet, hem İtalyan Hükümeti Amerika için göçmenlere artık pasaport vermiyordu. Pasaport yoksa gidemezsin demek mi oluyor? Hayır, gidemezsin, dedim.

Tam da o anda çılgın hevesi ve ateşli yalvaran gözleri K-A'ya ilişti. K-A ona ne istediğini sordu. Allak bullak suratıyla bir çırpıda derdini deyiverdi: *"Andare fuori dell'Italia,"*; yani İtalya'dan gitmek istiyordu; çok çok uzaklara gitmek. Bu onlar için büyük bir tutku, bir saplantı olmuştu.

Evi nerede? Evi bu deniz kıyısında, birkaç kilometre ilerdeki bir köydeydi. Birazdan oraya varacaktık. Evi oradaydı işte. Ayrıca köyden biraz içerde bir de arazisi vardı. Ama onu işlemek istemiyordu. Araziyi istemiyordu. Aslına bakarsanız o araziyi kâle aldığı bile yoktu. Topraktan nefret ediyordu, bağ bahçeyle ilgilenmeyi hiç sevmiyordu. Artık sevmeyi denemiyordu bile.

Öyleyse istediği neydi?

İtalya'dan ayrılıp yurtdışına gitmek istiyordu, şoför olarak. Yine uzun uzun yalvaran bir bakış, aynı perişan bir hayvanın yalvarması gibi. Bir beyefendinin şoförü olmak istermiş. Ama İngiltere'de olduktan sonra otobüs de kullanır, ne iş olsa yaparmış.

Bu konuyu şimdi açtı. Evet, ama İngiltere'de de adam sayısı iş sayısından fazla, dedim. Yine de bana yalvaran gözlerle baktı; çok çaresizdi, çok gençti, enerji doluydu ve *kendini vermeye* çok hevesliydi. Hem Fransa'yla ilgili ani sinir krizleri de kesilirdi. Korkarım ki benim iyi kalpli bir insan olduğuma inanıyor. Ve otomobillere gelecek olursak, tek yapmam gereken bir tane edinmek, böylece onu şoförüm yapabilirim.

Hepimiz yeniden sessizleştik. Çocuk sonunda yanı-

mızdan ayrılıp şoförün yanındaki koltuğuna döndü. Yol hâlâ düz gidiyordu ama deniz kenarındaki bozkır örtüsü yüzünden sarsılıyorduk. Sinirleri ne varsa bozulan Mr. Rochester yeniden yalvararak sessizliğe gömüldü. Ve sonunda Mr. Rochester yana kayıp direksiyonu muavine emanet etti. Şu anda hepimizin hayatı muavin arkadaşımızın ellerindeydi. İyi süremiyordu. Daha yeni öğrendiği belliydi. Otobüs bu ıssız, yabani yolda pek de iyi gidemiyordu. Bir tepeden aşağı inerken çocuk motoru kapatıyordu, ayrıca bir bayırdayken vites değiştirmeye kalkınca karışıklık oldu. Ama Mr. Rochester kendi köşesinde sıkışmış halde sessizce ve nazikçe oturuyordu. Elini uzatıp vites kolunu çevirdi. Hiçbir şeyin ters gitmesine müsaade etmeyeceğini biliyorduk. Beni dipsiz bir çukura götürüp sonra diğer yandan çıkarırken bile ona güvenirdim. Ama direksiyon halen yalvaran muavinin ellerindeydi. O yüzden şu anda belirsizce ve tereddütle gidiyorduk. Yolun birden döndüğü bir tepe dibine geldik. Yüreğim ağzıma geldi resmen. Biliyorum, bunu beceremeyecekti. Beceremedi de zaten, Tanrım! Çilli Rochester'ın sağ eli direksiyonu devraldı ve dönüşü yaptık. Muavin pes etti, asabı bozuk ve sessiz şoför kontrolü yeniden ele aldı.

Muavin şimdi bizimle birlikte evinde gibi hissediyordu. Tekrar yanımıza geldi ve konuşmak aşırı gürültülü olduğundan sadece oturup bize yalvaran kahverengi gözleriyle baktı. Sahil yolu kilometrelerce sürdü ama tek bir köy bile görmedik. Sadece bir iki kez ıssız nöbetçi kulübesi gibi bir şeyler ve yol kenarında uzanmış birkaç asker gördük. Ama hiç durak görmedik. Her yer kıraç ve ıssızdı, yerleşim yeri yoktu.

Yorgunluk, açlık ve bu aralıksız yolculuktan dolayı bayılmak üzereydik. Öğle yemeğimizi yemek için duracağımız Siniscola'ya ne zaman varacaktık? Ah, evet, dedi muavin. Siniscola'da istediğimizi yiyebileceğimiz bir otel

varmış. Siniscola, Siniscola! Hemen otobüsten inip yememiz lazım. Saat biri geçti ama göz kamaştırıcı ışık ve yoğun ıssızlık halen çevremizde kol geziyor.

İşte şu önümüzdeki tepenin ardında. Tepeyi gördük mü? Evet. İşte onun arkasında Siniscola var. Ayrıca orada deniz kenarında Bagni de Siniscola diye bir yer de var, oraya yazın bir sürü turist geliyor. Bu yüzden Siniscola'dan beklentimiz büyük. Kasaba denize yaklaşık üç kilometre uzaklıkta, yüzmeye gidenler eşeklerinin üstündeler. Şirin bir yer. Etrafı taşlarla çevrilmiş tarlalar var, bozkırlar bile çitle ayrılmış. Etrafı taş duvarla çevrili küçük bir tarlada sebzeler görünüyor. Bozkırların arasından ıssız deniz kıyısına doğru garip beyaz bir yol uzanıyor. Yaklaştık.

Ve işte orada, yamacın arkasındaydı, iki kuleli bir köyün gri yumağı. İşte burada, geldik. Kaldırıma çıktık ve sokağın yanına park ettik. İşte Siniscola ve burada yemek yiyeceğiz.

Bıkıp usandığımız otobüsten indik. Muavin bir adamdan bize oteli göstermesini istedi, adam mırıldanarak, "Olmaz," dedi. Biz de kabul eden bir çocuk bulduk. İşte böyle karşılandık.

Siniscola ile ilgili pek bir şey söyleyemiyorum. Sadece dar, ilkel, taşlı, güneşli alanları sıcak, gölgeleri serin bir yer. Bir iki dakikada otele vardık. Şişman bir genç adam kahverengi midillisinden inmiş, onu kapının hemen yanındaki bir halkaya bağlıyordu.

Otel pek iç açıcı görünmüyordu. Kasvetli sokağa iç karatıcı bir şekilde açılan bilindik soğuk salon. Bu sefer üstünde iğrenç lekeli bir örtü olan bilindik uzun masa. İki genç görevli kadın pis kahverengi giysiler içindeydiler, başlarını beyaz bezle sarmışlardı. Daha genç olan çalışıyordu. İri göğüslü genç bir civelekti, gösterişli ve kendinden emindi. Burnunu dikmiş sipariş almaya hazırdı. Genç kadınların böyle kendinden emin, iddialı, "eteğime basmaya

kimse cüret edemez" hallerine alışmak biraz zaman alıyor. Bunun sebebi biraz ham bir koruyuculuk ve utangaçlık, biraz vahşi bir güvensizlik ve hiç kuşkusuz biraz da Sardinyalı kadınların kendilerini tutma ama ilk saldıran olmaya da hazır bir şekilde bekleme geleneğidir. Bu genç pasaklı kraliçe de tepeden tırnağa saldırgan. Masanın etrafında hışımla dolaşıyor, ekmekleri masadaki lekeli örtünün üstüne, "Size hizmet ettiğim için şükretmeniz lazım," dercesine yüzünde hafif pis bir sırıtışla pat diye koyuyor. Kırıcı olmak gibi bir niyeti yok ama öyle oluyor. Aslında yaptığı sadece görgüsüzlük ama işte insan yorgun ve aç olunca...

Yemek yiyen sadece biz değildik. Midilliden inen adam da oradaydı, yanında da işçi, hademe ya da gümrük görevlisi gibi biri vardı. Onun yanında akıllı genç bir adam, onun yanında da şoförümüz Hamlet. Biz kabaca bir çekingenlikle pis masada oturup İtalya kralının berbat portresine bakarken genç kadın da ekmekleri, tabakları, kaşıkları, bardakları, şarap şişelerini ağır ağır getirip masaya koyuyordu. Sonunda her zamanki gibi çorba geldi, hemen ardından da çorba içen sesler korosu duyuldu. Mandas'taki o *mailiano* dediğimiz çocuk iyi biriydi. Ama akıllı genç adam ona fark atıyordu. Su nasıl toplanıp daracık bir yoldan akıyorsa, adamın çorbası da lahanalarla yükselen uzun bir emme sesiyle ağzında toplanıyor ve yemek borusuna giden yolu buluyordu.

Bütün sohbeti delikanlılar yaptı. Pasaklı kraliçeye kaba ve saygısızca davranıp, "Ne yapıyor ki bu böyle?" gibi şeyler söylediler. Kızın bütün havası söndü. Yine de gösterişten vazgeçmedi. Yiyecek başka ne varmış peki? Çorba için pişirilmiş et vardı. Bunun ne demek olduğunu çok iyi biliyorduk. Yaşlı bir sığırın ayağını seve seve yedim. Başka bir şeyiniz yok mu pasaklı kraliçe? Hayır, daha ne istiyorsunuz ki, biftek mi? Pazartesi günü biftek aramak boşuna. Bir kasaba git de kendi gözlerinle gör.

Hamlet, midilli sahibi ve hademe susup et parçalarına gömüldüler. Akıllı genç adam sahanda yumurta istedi; biraz tereyağıyla pişirilmiş iki yumurta. Biz de aynından istedik. İlk önce genç adamınki geldi, sıcak ve akışkandı tabii. Adam çatalını alıp yumurtalarına gömüldü. Yumurtalardan birini tuttuğu gibi uzun ve şiddetli bir sesle emdi; uzun, ince ve iğrenç bir içeceği tavayla kafasına dikiyordu sanki. Gerçek bir gösteriydi. Sonra da ekmeklere yumulup onları yüksek sesle çiğnedi.

Başka ne vardı? Küçük, berbat portakallar varmış. Akşam yemeği için çok fazla. Peynir var mıydı? Hayır. Pasaklı kraliçe hayli kibar genç adamlarla kendi dilinde ve benim anlayamadığım bir sohbete dalmıştı. Dalgın şoförümüz kızın dediklerini tercüme etti. Peynir *varmış* da pek güzel olmadığı için getirmiyorlarmış. Midilli sahibi adam araya girip bize iyisinden olmayan hiçbir şey ikram ekmek istemediklerini söyledi. Böyle bir yemekten sonra bile bunu içten bir şekilde söylemişti. Bu beni daha da meraklandırdı ve sonuç olarak peynir olup olmadığını sordum. Hem o kadar da kötü değildi.

Bu yemek K-A ve benim için toplam on beş frank tuttu.

Etraftaki görgüsüz adamların arasından geçip otobüse geri döndük. Aslında bugünlerde yabancılar hiçbir yerde herkesçe pek sevilmiyordu. İlk görüşte herkesin onlara karşı bir garezi vardı. Bu garez onları yakından tanıdıkça geçebiliyor da, geçmeyebiliyor da.

Öğleden sonra hava bayağı sıcak oldu, İngiltere'nin haziran ayı gibiydi. Birkaç yolcumuz daha oldu. Bir tanesi koyu gözlü, uzun burunlu ve konuşurken dişleri görünen bir rahipti. Otobüste fazla oda yoktu, o yüzden eşyalar küçük rafa yerleştirildi.

Güneşin yakıcılığına altı yedi kişi de eklenince otobüs boğucu bir hal aldı. K-A camını açtı. Ama rahip –yüksek

sesle konuşan insanlardandı– cereyan çarpar deyip camı kapadı. Dışadönük bir tipti, yüksek sesle konuşan, cidden küstah ve tüm yolcularla bayağı samimiydi. Her şeyin bir zararı vardır, *fa male, fa male.* Cereyan *fa male, fa molto male. Non e vero; yani zararlı, çok zararlı, değil mi?* diye sordu hepsi Siniscolalı olan adamlara. Hepsi birden onayladı.

Muavin ikinci sınıftaki yolcuların biletlerini almak için küçük kapıdan geçip bizim kompartımana girdi. Acayip bir sıkışıklık ve gürültü vardı, hesap değişip duruyordu. Bir mola yerinde durduk, muavin postayla birlikte otobüsten çıktı, rahip de diğer adamlarla birlikle bir şeyler içmek için indi. Şoför Hamlet, koltuğunda kaskatı oturdu. Kornasını çaldı. Sonra kararlılıkla bir daha çaldı. Adamlar gelip otobüse doluştu. Hatır kırıcı rahip arkada bırakılmıştı. Motor umursamadan çalıştırıldı, rahip koşarak cüppesi dalgalana dalgalana, dudaklarını sile sile geldi.

Uzun dişlerini gösteren kıkırtılı bir gülüşle yerine oturdu. İçmenin, mideyi güçlendirdiği için iyi bir şey olduğunu söyledi. Hassas bir mideyle seyahat etmek iyi değildir, yine *fa male, fa male - non e vero?* ve "Evet" diyenler korosu.

Muavin bilet toplama işine sırtını bizim aramıza dayayıp küçük kapıdan devam etti. O bu şekilde dikilirken kenarları koyun derisiyle kaplı asker ceketi K-A'nın başına değiyordu. Çok üzüldü. Ceketi K-A'ya yastık yapacak şekilde katlayıp koltuğa yerleştirdi, nasıl da kibardı! Ve de kendini bir efendiye yahut hanıma adamayı ne kadar meraklıydı öyle!

Benim yanıma oturdu, yüzü K-A'ya dönüktü, bize ekşi şekerlerden ikram etti. Kabul ettik. Heyecan dolu bir istekle K-A'ya baktı ve konuşmasına devam etti. Sonra da bize sigara uzatıp almamız için ısrar etti.

Uzun dişli rahip sigara içen K-A'ya yan yan baktı.

Uzun bir sigara çıkardı, ısırıp attı. Ona da sigara ikram edildi. Ama yok, sigara zararlıdır; yani *fanno male*. Kâğıt sağlığa zararlıdır, hem de çok. İster pipo olsun ister sigara. Uzun sigarasını yaktı ve durmadan yere büyük büyük tükürdü.

Yanımda iri ve parlak gözlü, hayli iyi ama aptal görünümlü bir adam oturuyordu. Benim K-A'yla konuşmamı duyduktan sonra kendinden emin bir şekilde rahibe dönüp, "Alman bunlar, değil mi? Şunlara bak. Kadın sigara içiyor. Burada hapsolanlardan Artık Sardinya onlar olmadan başının çaresine bakabiliyor," dedi.

Duyduğum kadarıyla I. Dünya Savaşı baş gösterdiğinde İtalya'daki Almanlar orada hapsolmuş, serbest ve mutlu yaşamışlar, onlara iyi davranılmış, tüm gururlu insanlar gibi Sardinyalılar da son derece cömertlermiş. Ancak şimdi bizim parlak gözlü aptal kıkır kıkır gülüyordu, onu anladığımızın farkında bile değildi.

Kırıcı bir şey söylemedi ama sıradan insanların sizden üstün oldukları düşüncesiyle böyle iftihar dolu bir şekilde kıkırdamaları beni kızdırıyor. Yine de bakalım ne diyecekler diye sessiz kaldım. Sadece artık neredeyse hepsi gitmiş olan Almanlarla ilgili önemsiz şeylerden konuştular, özgürce seyahat etme hakları, Almanya'dan daha güzel diye Sardinya'ya geri döndükleri gibi şeyler. Hepsi Sardinya'ya geri dönmek istermiş. Ah evet, nerede durumlarının daha iyi olduğunu çok iyi biliyorlardı. Kendi üstünlüklerini biliyorlardı. Sardinya bu, şu ve daha başka nedenlerle avantaj demekti, Sardinyalılar da iyi insanlardı. Bu, durup dinlenip insanların kendilerini övmesinden başka bir şey değildi. La Germania'ya gelince, o aşağılıktı, yerin dibindeydi. Almanya'da ekmek kaça? Kilosu beş frank, sevgili çocuğum.

Otobüs yeniden durdu, adamlar yakıcı güneşe çıktı. Rahip bu sefer bir kenarda bekledi. Kenarda durmamak

kesin zararlı bir şeydi. Bekledik. Otobüsümüzün Hamlet'i kaşlarını çattı. Gergin ve yorgun görünüyordu. Saat üçtü. Köyden postayı getirecek olan adamı beklememiz gerekiyordu. Ama adam ortalıkta yoktu.

Şoför, "Ben gidiyorum! Bekleyemen!" dedi.

Muavin otobüse yağ koyarken, "Dur, bekle biraz," diye yanıt verdi.

Gidip etrafa bakındı. Otobüs ani bir sarsıntıyla çalışmaya başladı. Muavin uçarcasına gelip ayak paneline atladı. Neredeyse kalacaktı. Şoför, muavin geldi mi diye alaycı bir şekilde baktı. Otobüs hareket etti. Muavin buna itiraz ederek başını salladı.

"Adam biraz gergin, şoför olan," dedi K-A. "Biraz sinirli!"

İyi görünümlü genç adam öne doğru eğilip hüzünlü gözlerini büyük bir hoşgörüyle açıp, "Ah, zavallı çocuk!" dedi. "İnsan böyleleri için üzülüyor. Böyle insanlar kendilerinden çok çekiyorlar. Onlara nasıl kızılır ki? *Poverino,* zavallıcık. Anlayışla karşılamak lazım."

İtalyancada böylesine anlayış gösteren bir sözcük daha yoktu. *Poverino! Poverino!* Ancak birini hoş karşılayıp ona acıdıklarında mutlu oluyorlardı. Bense *sinirli* olduğu için acınan *zavallıcık* ile aynı kaderi paylaştığımı hissediyordum. Ama bu durum beni öfkelendirmedi.

Muavin birden rahiple K-A'nın arasındaki koltuğun karşısına oturdu. Kayıp defterinin kapağını açtı, iri İtalyan elleriyle dikkatlice bir şeyler yazmaya başladı. Sonra yazdığı sayfayı koparıp ışıl ışıl ve heyecanlı bir bakışla "Yazın gittiğinizde bana İngiltere'de iş bulacaksınız değil mi? Bana Londra'da şoför olarak bir iş ayarlayacak mısınız?"

"Bir bakarım," dedim. "Ama o kadar kolay değil."

Son derece içi rahat bir şekilde onaylamak için başını salladı, işini en iyi şekilde hallettiğinden emindi artık.

Kâğıtta adı ve adresi yazıyordu, eğer biri onu şoför

olarak işe almak isterse tek yapması gereken çağırmaktı. Kâğıdın arkasındaysa o bilindik cümle vardı: *En iyi dileklerimizle, iyi yolculuklar.*

Kâğıdı katlayıp ceketimin cebine koydum. Yeni sorumluluğumla ilgili biraz telaşlandım. Çok cana yakın bir delikanlıydı ve gözleri güvenilir bir edayla parlıyordu.

Bunların ardından kısa süren bir sessizlik oldu. Muavin geçen durakta binen şişman, sakin adamın biletini almaya geldi. Birazcık sohbet döndü.

Yanımda oturan iyi görünümlü aptal genç başını bize doğru eğerek, "Nerelilermiş?" diye sordu.

Dostumuz büyük bir memnuniyetle, "Londra," dedi. Sonra da ikide bir birbirlerine Londra'nın dünyanın en harika şehri olduğunu söyleyip durdular. Şaşkın, küçük delikanlının bizim dünyanın en harika şehrinin sakinleri olduğumuzu öğrendikten sonra iri, yakışıklı olanın dibimize gelişini görmeliydiniz.

Hayli şaşırmış bir şekilde, "İtalyanca biliyorlar mı?" diye sordu.

"Siccuro!" dedi dostumuz küçümseyerek. "Neden bilmeyeceklermiş ki?"

"Ah!" İri komşumun ağzı birkaç dakika açık kaldı. Sonra yüzüne başka bir gülüş yerleşti. Parlak kahverengi gözleriyle bize dönüp dönüp bakmaya başladı, dünyanın gözdesi olan şehrin sakinleriyle sohbet başlatmak için fırsat kolluyordu. Yarı küstah halleri şimdi yerini sokulgan bir hayranlığa bırakmıştı.

Şimdi sorarım size, bunun için mi dünyaya gelinir? Burada oturmuşum, o benim hakkımda küstahça ve bana patronluk taslayarak konuşuyor. Yine burada oturuyorum, çocuk gri şapkamın altında hale görmüş gibi üzerime düşüyor. Tüm bunlar on dakika içinde gerçekleşiyor. Tek sebebi de Almanya'dan İngiltere'ye dönüşmüş olmam. Haritada bir yer, markalı bir eşya olabiliyorum. Gerçek

beni fark eden yok, her şey etiket! İşte bu sefer onları pataklayasıın geldi. Sırf yüzündeki aptal sırıtışı yeniden değiştirmek için on kat Alman olduğumu söylemek istedim.

Rahip Amerika'da bulunduğunu anlatıyordu. Kalkıp Amerika'ya gitmişti ama Terranova di Sardegna'dan Civita Veccia'ya gitmeye çekiniyordu. Atlantik'i geçmişti oysa.

Anladığım kadarıyla kasaba halkı karganın bu şarkısını daha önce dinlemiş, o yüzden rahip de lafını yere tükürdü. Ancak sonra şişman yolcu Katolik Kilisesi artık Amerikan Kilisesi mi oluyor, diye sordu. Rahip hiç kuşkusuz öyle olduğunu söyledi.

Öğlen sıcağı gitmek bilmedi. Sahil şeridi bayağı iskân edilmişti ama hemen hemen hiç köy görmedik. Arazi ıssız görünüyordu. Arada sırada pis bir büfede duruyorduk. Midilliye binmiş yerlilerin yanlarından geçtiğimiz oldu. Bazen de sert, kuvvetli küçük yaratıklar bizim otobüsün korkusuyla şahlanıp hızla geriye doğru gidince ortaya bir binicilik şovu çıktı. Erkek biniciler Sardinyalı erkeklere özgü kuvvetle, kıpırdamadan yerlerinde kaldılar. Otobüsteki herkes güldü, onları geçtik, midilli halen dolanıyor mu diye arkamıza baktık ama boşuna; ıssız ve etrafı çimenlik anayolun ortasındaydık.

Muavin yukarı çıktı, içeri girip yanımıza oturdu. Tıpkı yuva yapabileceği zeytin dalını nihayet bulmuş güvercin gibiydi. Ve biz onun kirli dünyasındaki zeytin dalı oluyorduk. Yazık ki ben kırık bir dal gibi hissediyordum. Sakince yanımızda oturdu, şimdi de sahibini bulan bir köpek gibiydi.

Güneş batmaya başlamıştı, otobüs büyük bir hızla yola devam ediyordu. İlerde Tavolara adasının büyük bir kısmını gördük, büyüleyici kaya yığınları beni müthiş, heybetli şekilleriyle kendilerine hayran bırakmıştı. Dağlık bir buruna benziyordu çünkü aşağı iniyordu. Kayıp akşam güneşinde deniz kenarında dinleniyordu. Bu deniz kıyısı-

nın günümüz dünyasına ait olmaması şaşırtıcıydı. Yaklaştıkça gemiler gördük; iki gemi, güneye doğru gidiyordu ve bir de İtalya'dan gelen bir yelkenli vardı. Gemiler birden, aşina olduğumuz dünyadanmış gibi geldi. Yine de bu deniz kıyısı terk edilmiş, unutulmuş ve dünyadan değil gibiydi. Buraya ait değil.

Uzun yolculuklar insanı amma da yoruyor! Acaba Tavolara'ya hiç gitmese miydik? Ama yaptık bir kere. İyice yaklaştık, dalgaların rahatça hışırdadığı kumsalı gördük, kaya yığınlarıyla kumsalın arasında kalan dar suyollarını gördük. Şu anda yol deniz seviyesindeydi. Ayrıca Terranova'dan da pek uzak değildik. Yine de halen her yer terk edilmiş ve dünya dışı görünüyordu.

Güneş batıyordu, kıpkırmızı ve güçlüydü, iç kesimlere doğru uzaklaşıyordu. Otobüsteki herkes sessizdi, hafif yolculuk uykusuna dalmışlardı. Yassı yoldan devam edip düz bir yola çıktık. Akşam karanlığı arazinin üstünde iyice toplanmaya başlamıştı.

Anayolun yassıdan düze doğru kıvrıldığını gördük. Limanın başıydı. Büyüleyici, etrafı kara tarafından sarılmış, gemi direklerinin ve koyu renk arazinin çevrelediği aydınlık bir rıhtımdı. Hatta geniş, sığ ve parlak limanın uzun, ince bir çıkıntısının sonunda batık gibi duran bir gemi bile gördük. Üstelik bu bizim gemimizdi. Aslında günbatımının güçlü parıltısında Kuzey Kutbu yakınlarındaki Spitzbergen'de, etrafı karayla çevrili koyda yalnız başına duran bir gemiye benziyordu; vakur, gizemli, mavi topraklı ve insanlığın uzun zaman önce unuttuğu koydaki bir gemiye.

Muavin gelip posta işi hallolana kadar otobüste beklememizi tembihledi. Sonra da yemek yiyeceğimiz otele gidecektik. Ve o da bize şehiriçi omnibüsünden gemiye kadar eşlik edecekti.

Saat sekize kadar otobüste olmamız gerekiyordu ve

şu an saat beşi geçiyordu. Otobüs ilerlerken, yol kıvrılırken ve etrafı karayla çevrili tuhaf liman değişirken sessizce oturduk. Gemilerin çıplak direklerinden oluşan öbek göğün parıltısını delip geçiyordu, gemi bir kum seddinin üstündeki harabe gibi yatıyordu; bir sürü tepesi olan karanlık, gizemli arazi daire oluşturuyordu, günbatımında koyu mavi ve buz gibiydi, sığ görünen büyük körfezse ayna gibi parlıyordu.

İçeri doğru ilerledik, bir demiryolunu geçtik, kararan yassı bir yoldan geçip koyu renk evlerin oluşturduğu sazlıktan körfezin başında bulunan unutulmuş bir kasabaya çıktık. Kasabadan ziyade köye benziyordu. Burası Terranova-Pausanias'tı. Biraz sarsıldıktan ve loş, çirkin, boş gibi duran bir caddeden geçtikten sonra bir kapının önünde aniden durduk, burası postaneydi. Afacanlar, mahalle çocukları valiz için bağrışıyorlardı. Herkes kalkıp denize doğru yollandı, mahalle çocukları valizleri taşıyorlardı Biz öylece oturduk.

Ta ki dayanamayana kadar... Otobüsün içinde bir dakika daha durasım yoktu, ben de durmadım, yeni dostumuzun gemiye kadar peşimize takılmasını da istemedim. O yüzden dışarı fırladım, K-A da beni takip etti. Çocuğa karşı her ne kadar sevecen de olsa o kuyruktan kurtulduğumuz için K-A da rahatlamıştı. İnsan hassasiyetlerinden, hakkında katı olduğu şeylere göre daha zor ve çok daha aceleyle kaçıyor.

Afacan mahalle çocukları etrafımıza üşüştüler. Başka valimiz var mıymış? Gemiye mi gidiyormuşuz? Gemiye nasıl gidilir diye sordum, mesela yürünebilir mi? Belki sandalla gitmek gerekebilir diye düşündüm. Saygısız veledin teki, "İster yürüyerek, ister at arabasıyla, istersen de tayyareyle git," dedi. Ne kadar uzakta? On dakika. Gemiye hemen binebiliyor muyuz? Tabii ki.

K-A'nın itirazlarına rağmen çantayı aşağılık bir çocu-

ğun eline tutuşturdum. K-A yalnız gitmek istemişti. Ama yolu bilmiyordum ve yoldaki engellere karşı ihtiyatlıydım.

Otobüsün, sinir ve yorgunluktan dolayı kafası pek yerinde olmayan Hamlet'ine, arkadaşına benden istediği şeyi unutmayacağımı söylemesini rica ettim, içinde kâğıdın olduğu ve kalbimin üstüne denk gelen ceket cebime hafifçe vurdum. Adam kısa ve öz bir şekilde söz verdi, biz de uzaklaştık. Başka bir dostluktan uzaklaştık.

Afacan çocuktan beni telgrafhaneye götürmesini istedim, postanenin epey uzağında kalıyormuş meğer. Valizi sırtlayıp K-A'nın sımsıkı tuttuğu erzak çantasını almaya çalıştıktan sonra ilerledi. Boyuna bakınca on yaşındaydı, yüzüyse kötü niyetli bir katır gibi solgun ama güzeldi, kırk yaşında gösteriyordu. Neredeyse dizlerine kadar inen, alttan kesilmiş bir asker ceketi giymişti, yalınayaktı ve kendine göre iyi yanları olan uyanık bir katırın enerjisine sahipti.

Bir ara yoldan aşağı indik, bir basamak çıktık ve nüfus dairesi gibi duran bir ofise geldik. Ama çocuk buranın telgrafhane olduğunu söyledi. Kimsecikler yoktu. Gişeye doğru baktığımda oturmuş bir şeyler yazan şişman birini gördüm. Cılız ışık büyük ve boş resmi alanları biraz yumuşatmıştı. Şişman memurun burada yalnız olmaktan korkup korkmadığını merak ettim.

Hiç istifini bozmadı. Gişe camını tıklatıp telgraf kâğıdı istedim. Omuzları kulaklarına kadar kalktı; yani bizi bekleteceğini alenen ilan etti. Bizim çocuğa yüksek sesle, "Telgraf memuru bu mu?" diye sordum, çocuk da, "Evet, Sinyor" dedi; bu durumda şişman memuru bekleyecektik.

Hatırı sayılır bir sürelik gecikmeden sonra yeniden yola koyulduk. Neyse ki otobüs gitmişti, ürkütücü karanlık sokakta hiç tanıdık yoktu. Liman tarafına döndük. Artık hava kararmıştı. Hemen yakınımızda bir demiryolu

gördüm, daha doğrusu koyu renk direkler, denize uzanan bir kara parçasının ucunda, limanın ortasında duran geminin ışıkları seçiliyordu. Oraya doğru yöneldik, yalınayak çocuk denize uzanan o kara parçasına bağlanan yolda birkaç adım önden gidiyordu. Denize uzanan çıkıntı, bu yolu ve demiryolunu taşıyabilecek kadar genişti. Sağda limandaki tepeciklerin üstüne inşa edilmiş ıssız bir ev vardı. İlerde bizim ışıklı gemimiz duruyordu, küçük bir tren yanındaki tren ambarlarının arasında yol değiştiriyordu. Gece kendini göstermiş, yıldızlar parlamaya başlamıştı. Orion havada asılı duruyor, Büyük Köpek de arkasında bekliyordu. Sakin, parlak suyun içindeki karanlık yolu takip ettik. Liman cam gibi pürüzsüz, ayna kadar parlaktı. Tepeler etrafını tamamen sarıyordu, karanlık arazi yükseliyor ve uzanıyordu, ta denize kadar. Deniz kenarı neresi, insan anlayamıyordu. Karanlık dağlarla çevrelenmiş arazi sinsi görünüyordu, sessizce suları bekleyen tepeler mesafeliydi. Onların ardında kalan büyük kütle de Tavolara'ydı belki de. Hantal bir buzdağı kutbu, etrafı karayla çevrili ve gemilerin ölü gibi yattığı koyu muhafaza etmeye çalışıyor gibi duruyordu.

Kasaba arkamızda kalana kadar; kasabanın, suların öbür tarafında kalan koyunun başındaki hafif, karışık karanlığında birkaç cılız ışık kalana dek durmadan afacan mahalle çocuğunun peşinden gittik. Köyü ve gemi direklerini arkamızda bırakmıştık. Çocuk arada bir dönüp erzak çantasını taşımak için ince ve istekli ellerini çantaya doğru uzatarak yürümeye devam etti. Özellikle demiryolunda insanlar varken istiyordu erzak çantasını. Onu K-A'nın taşıması delikanlının yiğitliğine sürülmüş bir lekeydi. Sonunda erzak çantası ona verildi de bizim katır rahatladı.

Nihayet gemiyle demiryolunun sonu arasında kalan kulübelere geldik. Çocuk beni kırmızı şapkalı birinin bir şeyler yazdığı yere götürdü. Şapkalı adam buranın yük

ofisi olduğu söylemeden önce birkaç dakika bekledim, bilet gişesi ilerdeymiş. Çocuk adamın yanında bitip, "Yeni değiştirdiniz herhalde, değil mi?" diye sordu. Çocuk beni tam kapanmak üzere olan bir başka kulübeye götürdü. Burada nihayet bana iki bilet vermeye tenezzül ettiler, toplam yüz elli frank. Sonra da dar yoldan elinde çantayla Afrikalı Scipio[45] gibi yürüyen çocuğu izledik.

Bayağı küçük bir gemiydi. Kamarot beni bir numaralı, K-A'yı ise yedi numaralı odaya yerleştirdi. Her odada dört yatak vardı. Benim anladığım; bu gemide kadınlar ve erkekler kesinlikle ayrı kalmalılardı. İtalyan kadın yolcuların nasıl olduklarını bilen K-A büyük bir şok yaşadı. Ama durum ortadaydı. Tüm odalar aşağıdaydı ve hepsi içerdeydi, nedense hiçbirinde pencere yoktu. Aşağısı çok sıcak ve basıktı. Çantayı yatağıma attım, çocuk kapıdaki kırmızı halının üstünde bekliyordu.

Ona üç frank verdim. Verdiğim paraya sanki idam fermanımmış gibi baktı. Lamba ışığında parayı dikkatle inceledi. Sonra küstah bir tavırla altınımı tek bir söz etmeden bana geri uzattı.

"Nasıl olur?" dedim. "Üç frank yeterli bence."

"İki kilometre ve üç parça çantaya üç frank! Hayır, Sinyor, hayır! Beş frank!"

Solgun, yaşlı katır yüzünü bana dönüp ellerini bana doğru savurarak içerlemiş bir şekilde reddederek dikiliyordu. Ve açıkçası benim ceketimin üst cebinin seviyesinden daha uzun boylu değildi. Arsız şey! Arsız! Tam bir üçkâğıtçıydı, hem ona karşı hem merak ve hayranlık duyuyordum hem de onu merdivenlerden atasım geliyordu. Enerjimi onunla uğraşarak harcamamaya karar verdim.

"Ne hain çocuk! Ne korkunç bir velet! Hem de ne *korkunç*! Hakikaten küçük bir hırsız. Seni üçkâğıtçı!" diye

45. (M.Ö 236–MÖ 183) II. Pön Savaşı sırasında generallik yapmış Romalı bir devlet adamı. (ç.n.)

yüksek sesle söylendim.

"Üçkâğıtçı!" dedi sesi titreyerek. Gücenmişti. "Üçkâğıtçı" sözcüğü onu iki kat kırmış, benim bağırışımı ise iki kat yumuşatmıştı. Şimdi üç frank parayı alıp gidecekti. Ama son bir aşağılamayla ona iki frank daha verdim.

Yıldırım gibi çabucak, daracık yolda gözden kayboldu Kamarot gelecek de onu yakalayacak diye çocuğun ödü patlıyordu. Daha sonra kamarotu bir buçuktan fazla isteyen katırları gönderirken gördüm. Üçkâğıtçılar.

Şimdi de sorun odaydı. K-A odasını deniz çarşaf gibi olsa bile olay çıkarmaya meraklı üç İtalyan kadınla paylaşmayı reddetti. Kamarotu bulduk. Tüm birinci sınıf odaların dört kişilik, ikinci sınıflarınsa üç yataklı ve daha küçük olduğunu söyledi. Böyle bir şey nasıl oluyordu, hiç bilmiyorum. Eğer başka gelen olmazsa bize sadece ikimizin kalabileceği bir oda verecekti.

Gemi her ne kadar avuçiçi kadar da olsa temiz ve insaniydi. İşte biz de gemideyiz.

Güverteye çıktık. Biri gemide yemek verilecek mi, diye sordu. Verilmeyecekmiş. Biz de soğutucu olarak kullanılan dördüncü küçük odaya girip ekmek, sardalye, çikolata ve elma aldık. Sonra da yemeğimizi hazırlamak için üst güverteye çıktık. Korunaklı bir yerde ispirto ocağını yaktım ve kaynasın diye o odadan aldığımız suyu üstüne koydum. Karanlıkta arkası güvertedeki odalara yaslanan ve şu an personele mahsus olan bir oturakta tek başımıza oturduk. Havada hafif ama soğuk bir rüzgâr geziniyordu. Bir parça bezi etrafımıza dolayıp çayın kaynamasını beklerken birlikte ısındık. Oturduğumuz yerden sadece ispirto ocağındaki ateşi görebiliyordum.

Sessiz gökyüzündeki yıldızlar muazzamdı, o kadar büyüktüler ki insan onların kendi alanlarında küre gibi asılı durduğunu görebiliyordu ve sayılamayacak kadar çoktular. Akşam yıldızı bir başka parlıyordu. Göğün aşağıların-

da asılı durmuş, nefesimi kesen bir güçle ışık saçıyordu. Işıltısı heybetli ve kuvvetliydi, öyle parlaktı ki Güneş'in ya da Ay'ınkinden bile yoğundu sanki. Karanlık, yüksek araziden, suyun üstünden bize doğru ışıktan bir yol uzatmıştı, büyüleyici bir yıldız yolu. Anlayacağınız; üstümüzde, bu ıssız, karanlık, etrafı karayla çevrili bu limanın üstünde yalnızca havada duran ve titreşen yıldızlar vardı.

Uzun zaman sonra çay kaynadı, üst güvertenin bol yıldızlı karanlığında baş başa oturup sıcak çaylarımızı içtik, sardalyelerimizi, ekmeklerimizi ve önceden kalan Nuoro sosislerimizi yedik. Baş başa dedim ama aslında geminin iki pis kedisi yanımıza gelip artıklar için inledi. Her şey yenip bittikten, sardalye kutuları denize atıldıktan sonra bile etrafımızda dolanmaya ve inlemeye devam ettiler.

Muazzam derinlikteki gökyüzü altında birlikte bize onu veren İskoç dostuma minnet duyarak eski çoban şalına sarınmış halde, akşam soğuğundan yarı korunaklı bir şekilde oturduk, bugünkü altmış kilometrelik otobüs yolculuğunun yorgunluğunu üzerimizden atmaya çalıştık.

Şimdilik gemide kimse yoktu, ilk gelenler bizlerdik, en azından birinci sınıftan. Yukarısı sessiz sakindi. Aşağısıysa aydınlık ve tenhaydı. Bu, birinci sınıfta otuz, ikinci sınıfta kırk yolcuyu misafir edebilen küçük bir gemiydi.

Alt güvertenin ön taraflarında iki sıra sığır vardı, toplam on sekiz sığır. Yan yana bağlanmışlardı ve sersemletilmiş gibi kıpırdamadan duruyorlardı. Yalnızca ikisi uzanmıştı. Diğerleri hareketsiz dikiliyordu, uyuşturulmuş ya da hissizleşmişlerdi sanki. Gemideki sığırlar K-A'yı çok şaşırtmıştı. Hemen aşağı inip onlara yakından bakmak için ısrar etti. Neredeyse Nuh'un Gemisi'ndeki inekler kadar uyuşuktular. K-A'nın anlamadığı şey, sığırlar ne inliyor ne de çırpınıyordu. Hareketsizdiler, korkutucu bir şekilde hareketsiz. K-A'ya göre sığırlar yabani ve boyun eğmez yaratıklardı. Evcilleştirilmiş canlılarda; yani insanlarda ve

hayvanlarda neredeyse en ağır basan erk olan direngsizliğin ve eylemsizliğin korkutucu gücünü bir türlü anlamıyordu. Çeşit çeşit kafeste çırpınan ve tedirgin olan kümes hayvanları da vardı.

Sonunda, saat yedi buçuk gibi, ada treni limana vardı, insanlar gruplar halinde indiler. Üst güvertenin ucunda durup aşağı baktık. Dar yoldan akla gelebilecek her tür bagajla akın akın geliyorlardı; bohçalar, nakışlı sepetler, çantalar, hurçlar ki K-A bunlardan bir tane almadığına bin pişmandı. Ani bir insan ve eşya akını... Askerler de vardı ama buradakiler koyun bir kıyısında dizilmiş bekliyorlardı.

Bizim asıl merak ettiğimiz, başka birinci sınıf yolcusu olup olmayacağıydı. Geçit vazifesi gören geniş güverteden geçen herkes tepedeki adama biletini veriyor sonra da kendi bölgesine doğru ilerliyordu, genellikle ikinci sınıfa doğru. Üç çeşit bilet vardı; birinci sınıf için yeşil, ikinci sınıf için beyaz, üçüncü sınıf için de pembe. Bizim odaların olduğu koridordan geçen ikinci sınıf yolcuları geminin arka tarafına, üçüncü-sınıf yolcularıysa ara güvertede öne doğru gidiyorlardı. Gemiye binen ve dağılan telaşlı insanları seyrettik. Neredeyse hepsi ikinci sınıf yolcusuydu ve çoğu da kadındı. Birkaç tane de birinci sınıf yolcusu adam gördük. Şu ana dek birinci sınıfa kadın gelmedi. Tüylü her şapka K-A'yı korkutuyordu.

Uzunca bir süre güvendeyiz. Kadınlar hep ikinci sınıfa gitti. Üçüncü sınıftan bir kadın da ikinci sınıftaki arkadaşlarının yanına gitmek için yalvarıp sızlandı. Ve başaramadığını söylemekten gayet memnunum. Sonra ne yazık ki birinci sınıftan yaşlı bir adam kızıyla birlikte çıkageldi. Saygıdeğer ve hoş görünümlüydüler. Ama K-A, "Kızı kesin deniz tutacak," diye hayıflanmaya başladı.

Sonlara doğru birbirine zincirlenmiş üç mahkûm geldi. Üzerlerinde kahverengi çizgili kumaşlar vardı ve kötü

insanlara benzemiyorlardı. Hepsi de gülüyordu, pek de üzgün değildiler. Onları koruyan ve silahları olan iki genç asker gergin görünüyordu. Mahkûmlar bizim odaları geçip ara güverteye doğru ilerlediler.

Nihayetinde askerler düzeni sağlayıp güverteye geri döndüler. Orada birdenbire neredeyse çadır kurdular; altımızdaki orta güverteye, birinci ve ikinci sınıf arasında kalan alana çapraz bir halatın üstüne büyük bir branda gerdiler. Büyük branda iki taraftan da güzelce aşağı çekildi ve sağlamlaştırıldı, kocaman karanlık bir çadır oluverdi. Askerler içeri süzülüp eşyalarını yerleştirdiler.

Bu sefer de K-A'yı şaşırtan, askerler. Çadırın üstündeki demirin orada durup içeriyi gözetliyor. Askerler kendilerine iki ayrı sıra yapıyorlar. Başlarını eşyalarının üstüne koyup çadırın her iki yanında da ayakları iç tarafta birleşecek şekilde iki sıra halinde yerleşiyorlar. Ama önce bir şeyler yemeleri lazım çünkü saat sekizi geçiyor.

Yemekleri geliyor; iyi pişmiş hindi, oğlak eti dilimleri, kuzu bacağı ve kocaman ekmekler. Hindi bir çırpıda büyük bir çakıyla parçalanıp paylaşılıyor. Askerler ortadaki her şeyi paylaşıyorlar. Üstü kapalı, altları açık çadır evlerinde hep beraber mutlu mutlu oturuyorlar, yapabildikleri kadar güçlü çiğneyip birbirlerinin omuzlarına sevgiyle dokunuyorlar ve şarap şişesinden yudumlar alıyorlar. Güzel yemekleri olduğu için onları kıskanıyoruz.

Sonunda herkes gemide, omnibüs de kasabadan geçip geri döndü. Son bir öküz daha kafese konuyor ve gemiye çekiliyor. Mürettebat koşuşturmaya başlıyor. Hamallar son balyalar ve paketlerle birlikte aceleyle gemiye biniyorlar, her şey emniyetli bir şekilde istifleniyor. Gemi korna çalıyor. İki adam ve bir kız, arkadaşlarını öpüyor ve gemiden iniyorlar. Gece, geminin kornasına yankı yaptırıyor. Bütün kulübeler kararmıştı. Kasaba uzaklarda ara ara göz kırpıyor. Her yerde gecenin sakinliği var. İskele tahtası

yön değiştiriyor ve halatlar içeri alınıyor. İskeleden uzaklaşıyoruz. Birkaç seyirci mendil sallayıp küçük karanlık iskelede, karanlığın kalbinde, ıssız bir limanda küçücük ve kimsesiz bir halde dikiliyor. Bir kadın ağlıyor, zırlıyor, el sallıyor. Bir adam beyaz mendiliyle abartılı bir bayrak sallama hareketi yapıp önemli gibi gösteriyor. Uzaklaşıyoruz ve motorlar çalışmaya başlıyor. Etrafı karayla çevrili limanda hareket ediyoruz.

Herkes seyrediyor. Şef ve personel emirler yağdırıyor. Son derece yavaşça ve hiç telaş yapmadan, bahçe kapısından dışarı doğru el arabası kullanan bir adam gibi, yavaşça limanın dışına çıkıyoruz, bir noktayı geçiyoruz, sonra bir başkasını, çember oluşturan dağlardan uzaklaşıyoruz, Tavolara'nın oluşturduğu ve güneyde kalan yığından uzaklaşıyoruz, kuzeye doğru uzanan araziden uzaklaşıyoruz ve de deniz kıyısından.

Şimdi kendimize bir oda bulma zamanı. Kamarota yaklaşıyorum. Evet, diyor, aklındaymış. Ama kırk kişilik yer için seksen tane ikinci sınıf yolcusu var. Denetmen şu an düşünüyor. Büyük ihtimalle ikinci sınıftaki bazı kadınları boş birinci sınıf odalara gönderecek. Eğer o böyle yapmazsa bizi kamarot yerleştirecek.

Bunun, bu kaçamak yanıtın ne demek olduğunu biliyorum. O yüzden artık üstelememeye karar veriyoruz. Biz de yemeyi yeni bitiren askerlere bakmak için gemide bir tura çıkıyoruz; sıra sıra oturuyorlar, bazıları da çoktan bir gölgenin altına uzanmış uyumaya çalışıyor. Sonra da güverteye kök salmış gibi duran sığırlara bakmaya gidiyoruz, şu an hepsi dağılmış. Kafeslerinde mutsuz mutsuz duran kümes hayvanlarına bakıyoruz. Üçüncü sınıfa şöyle bir bakıyoruz da, bayağı korkunç.

Öyleyse yatalım artık. Odamdaki diğer üç yatak çoktan dolmuş, ışıklar söndürülmüş. İçeri girerken aşağıdaki yataktan genç bir adamın nazikçe, "Sizin de mideniz bu-

lanıyor mu?" dediğini duyuyorum. Diğeri, "Pek bulanmıyor," diyor sakince.

Deniz çarşaf gibi, dümdüz.

Motorların ittiği geminin titreşimlerini hissedebildiğim ve üst ranzada yatanın dönüyormuş gibi yatağı gıcırdatmasını duyduğum alt ranzama kıvrılıyorum. Diğerlerini iç çekişlerini ve karanlık suyun hışırtısını dinliyorum. Ve böylece, huzursuz, sıcak ve havasız, motor sarsıntılarından ve oda arkadaşlarımın iç çekişlerinden rahatsız, kafesinde acı acı bağıran bir horozla birlikte geminin ışıklarının söndüğünü ve gecenin sürdüğünü düşünüyorum. Uyunuyor ama berbat bir şekilde. Keşke bu havasız kabinde şu alçak ranza yerine biraz serinlik olsaydı.

DÖNÜŞ

Deniz düz bir yol gibi hareketsizdi, kimsenin midesi öldüresiye bulanmadı. Benim odamdaki genç adamlar şafak vakti kalktılar, sonra ben de pek durmadım. Güvertede gri bir sabahtı; gri bir deniz, gri bir gökyüzü, ayrıca İtalya'nın gri ve örümcek ağına benzeyen küçük kıyısı o kadar da uzak değildi. K-A da bana katıldı. Oda arkadaşından çok memnundu, "Çok tatlı bir kız!" dedi. Sıradan görünümlü kahverengi saçlarını açık bırakmış olan kız, K-A'nın yanında bitti! *Voila!* Şans işte.

Bütün gece ötüp duran horoz tahriş olmuş boğazıyla yine öttü. Sefil haldeki sığırlar çok daha bitkin ve sefil görünüyordu, ama halen deniz dibinde yetişen süngerler kadar hareketsizdiler. Mahkûmlar hava alsınlar diye dışardaydılar, pis pis sırıtıyorlardı. Biri bize onların asker kaçağı olduğunu söyledi. Bu insanların savaş konusundaki görüşleri düşünülürse kaçmak bana tek kahramanlık gibi geliyordu. Askeri usul yetiştirilen K-A onlara ölümün gölgesinde mucizevî bir şekilde hayatta kalmış insanlar gözüyle baktı. K-A'nm yasasına göre adamlar yakalandığında vurulurlardı. Askerler brandayı indirdiler, geceyi geçirdikleri ev karanlıkla birlikte eriyip gitti, şimdi sadece sigara içen ve denize doğru giden gri parçalar geçidiydiler.

Girişinde eski, Ortaçağdan kalma kalesi ve yuvarlak hisarın kalıntılarını barındıran Civita Vecchia'ya yakın

seyrediyorduk. Gemideki askerler surlardakilere bağırıp el sallıyorlardı. Küçücük, belli belirsiz olan limana doğru geri geldik. Beş dakika sonra dışardaydık, geniş ve ıssız caddeden istasyona gidiyorduk. Taksici bize sert sert baktı. Sırt çantasından dolayı bizi fakir Almalardan sandı kesin.

Kahve ve süt... Kuzeyden gelen tren bir saat gecikecekti ve daha aşağı yukarı bunun kırk beş dakikası geçmişti. Turin'den gece ekspresi. Bir sürü odası vardı. Arkamızda yarım düzine kadar Sardinyalıyla birlikte trene bindik. Bagaj kısmında iri, şişman bir Turinliye rastladık, yorgunluktan gözlerinin feri sönmüştü. Burası anakarada yeni bir dünyaya benziyordu ve insan bir kez daha havadaki şüpheyi soluyabiliyordu. Corriere della Sera'yı[46] baştan sona bir kez daha okudum. Bir kez daha kendimizi havanın eski cins, inciyi eriten, canlandırıcı bir şaraba benzediği gerçek, hareketli dünyada bulduk. Umarım benzetmeyi beğenmişsinizdir sevgili okuyucular. Yeniden karada olmanın insanın havanın çözücülüğünü nasıl da güçlü bir şekilde hissettiğini anlatmadan duramıyorum. Bir saatte insanın ruhu değişiyor. İnsanoğlu en ilginç yaratık. Tek bir ruhu var sanıyor, oysa tonla var. Selim Sardinya ruhumun beni erittiğini, gerçek bir İtalyan değişkenliğine büründüğümü hissettim. Bu yüzden başkalaşım geçirirken Corriere'i dikkatle okudum. İtalyan gazetelerini seviyorum çünkü ne demek istiyorlarsa onu diyorlar, sadece söylenmesi en uygun olanı değil. Biz buna saflık diyoruz, bense buna erkeklik diyorum. İtalyan gazeteleri erkekler tarafından yazılmış gibidir, haremağaları tarafından değil.

Tren ağır ağır Maremma'da ilerliyordu. Yağmur başladı. Maremma'da bir yerlerde, aslında durmamamız gereken bir istasyonda durduk, görünmeyen deniz pek uzağımızda değildi, arazi ekilmiş ama haraptı. Turinli adamlar tren boşu boşuna durunca oflayıp bıkkınlıkla ayaklarını

46. Akşam Postası; İtalya'nın önde gelen günlük gazetelerindendir. (ç.n.)

sürttüler. Orada, yağmurun altında öylece duruyordu. Of ekspres tren!

Sonunda tekrar yoldayız, garip ve uzun Roman Campagna bölgesinden geçiyoruz. Koyunları gözeten çobanlar var, silindir ayaklı merinos koyunlarını yani. Sardinya'da merinoslar çok beyaz ve parlaktı, bu yüzden insanlar bunun kutsal kitaptaki "yün beyazı" benzetmesi olduğunu düşünürlerdi. Sürüdeki kara koyun da kapkaraydı hani. Ama Campagna artık beyaz değil pisti. Campagna'nın yabaniliği gerçek yabanilik, tarihi yabanilik olsa da yuvaya benzer bir aşinalığı vardı.

Modern Roma'nın harap yayıntılarına yaklaştık, sarı Tiber'in üstünden şehrin surlarının eteklerindeki meşhur piramit mezarı geçtik; sonunda bütün o karmaşadan sıyrılıp meşhur istasyona gelebildik.

Geç kaldık. On ikiye çeyrek var. Daha benim dışarı çıkıp para bozdurmam lazım ve umarım iki dostumu bulabilirim. K-A ile birlikte platformdan indik, bariyerlerde dostlarımız yoktu. İstasyon neredeyse boştu. Gidiş platformlarına yöneldik. Napoli treni hazır bekliyordu. İçeri valizlerimizi koyduk, eşyalarımızı kimse çalmasın diye bir denizciden onlara göz kulak olmasını istedik ve ben kasabaya uçarak giderken K-A da büfeden biraz yiyecek ve şarap almaya gitti.

Yağmur dinmişti ve Roma şimdi her zamanki gibiydi, tatil havasında ve umursamaz olmaya meyilli. Her pound için yüz üç lira aldım, on ikiyi iki geçerken paramı cebime koydum ve Piazza delle Terme'den; yani istasyon caddesinden geri döndüm. Hah işte aranan iki kişi, bagajdan hafifçe aşağı eğilmişler, biri tek camlı gözlüğüyle bir şey arar gibi tramvay hatlarına bakıyor; hayli uzun, uyanık ve şık olan diğeriyse ona iş çıkarmayalım diye havada belirmemizi bekliyor gibi duruyor.

Ki olan şey de bu aslında. Birbirimizin kollarına ade-

ta uçarak gidiyoruz. "Ah, işte buradasın! K-A nerede? Sen neden buradasın? Geliş platformuna gittik ama sizi göremedik. Tabii telgrafını daha yarım saat önce aldım. *Uçarak* geldik. Seni görmek gerçekten çok güzel. –Dur da adam beklesin.– Ne, hemen Napoli'ye mi gidiyorsunuz? Gitmeseniz olmaz mı? Ne kadar da havaisiniz! Göçmen kuş gibisiniz *sahiden!* O zaman hemen K-A'yı bulalım! Bir de; bizim platforma çıkmamıza izin verilmiyor. Bugün platform bileti satışı yokmuş. Sadece kuzeydeki Savoy-Bavarian düğününden dönenlere var, birkaç düşesle ilgili. Neyse, şansımızı deneyip ayarlamaya çalışırız artık."

Bariyerde bir kadın boş yere istasyona girmeye çalışıyordu. Ama Romalı bir kadının yapamadığını seçkin ve genç bir İngiliz adam yapabiliyor. Böylece bizim iki kahramanımız içeri süzüldü ve Napoli treninin yanındaki K-A'nın kollarına atıldılar. Hadi bize her şeyi anlat! Dört başlı bir şamdan gibi hep birlikte konuşmaya daldık. Tek camlı gözlüğü olan, kulağımın dibinde Sahra'yla ilgili bir şeyler mırıldanıyor. Bir hafta önce Sahra Çölü'nden dönmüş. Sahra'da kış güneşi! Şık pantolonunda boya lekeleri olansa K-A'ya *büyük tutkusunun* taslağını gösteriyor. Hop diye konuşan kişi değişiyor; tek camlı gözlüklü, K-A'ya altı hafta içinde çıkacağı Japonya seyahatinden bahsediyor, boya lekeli olan da işleme yapan bir iğnenin heyecanıyla not alıyor, mayısta benimle bir aylığına Sardinya'ya gitmek için plan yapıyor, ben yazacağım o çizecek. Ne tür resimler? Aklıma Goya geliyor. Ve hemen oracıkta ortak bir karar veriyoruz: Neden badem çiçeklerini görmek için on gün içinde bizim yanımıza, Sicilya'ya gelmiyorlar ki? Tamam, gelecekler. Bademler çiçekleri sahneye çıkıp seyircileri selamlamaya başladığında onlara yazacağız, onlar da hemen ertesi gün atlayıp gelecekler. Biri aracın tekerleğine zil çalar gibi çekiçle iki kez vuruyor. Binme vakti. Tren ellerinin arasından kaçıp gidecek diye K-A'nın ödü patlıyor.

"Korkuyorum, artık binmem lazım." "Peki madem! İhtiyacının olan her şeyi aldığınıza emin misiniz? Her şeyi? Bir şişe şarap? Ah, iki! Daha iyi! Öyleyse on gün içinde. Tamam, kesinlikle. Çok kısa da olsa sizi görmek çok güzeldi. Evet, evet, zavallı K-A! Evet, sorun yok. Güle güle! Güle güle!"

Kapı kapandı, yerlerimize oturduk, tren istasyondan ayrılıyor. Bu güzergâhta Roma kısa sürede gözden kayboluyor. Ekinlerin çıktığı buz gibi Campagna'dayız. Uzaklarda, sol tarafta Tivoli'nin tepelerini görüyoruz ve aklımıza geçen yaz geliyor, o sıcaklık, Villa D'Este çeşmeleri. Tren Campagna'dan ağır ağır Alban Dağları'na; yani evin olduğu tarafa doğru ilerliyor.

Yemeğimize gömülüyoruz, enfes küçük biftekleri, açmaları, haşlanmış yumurtaları, elmaları, portakalları ve hurmaları hemen yalayıp yutuyoruz, kaliteli kırmızı şarabımızdan içiyoruz ve hararetli bir şekilde planlarımızı, son havadisleri tartışıp konuşuyoruz. O kadar heyecanlıyız ki vagonda bizden başka yolcular da olduğunu fark etmeden önce güneydeki romantik dağlarda dolanıyoruz. Yolun yarısı bitti bile. Sahi neden o dağın tepesinde manastır var ki? Bir delilik anında araçtan inip geceyi Monte Cassino'da geçirmeyi öneriyorum ve dünyanın dışında olmayı çok iyi bilen tek camlı gözlüklü olan arkadaşımı gözümün önüne getiriyorum. Ama K-A o taş manastırın korkunç kış soğuğunu düşününce irkiliyor, ısınacak hiçbir şey yok.

Böylece plan suya düşüyor, Cassino istasyonunda sadece biraz kahve ve pasta almak için iniyorum. Cassino istasyonunda her zaman güzel yiyecekler vardır. Yazın taze buzlu meyve ve buzlu su, kışın da yemeği sonlandırmak için mükemmel bir seçim olan lezzetli pastalar bulunur.

Sanırım Cassino, Napoli yolunun tam ortasında kalıyor. Cassino'dan sonra güneyde olmanın heyecanı uçup gitmeye başlıyor. Üstümüze güneyin ağırlığı çöküyor. Ay-

rıca gökyüzü de kararıyor ve yağmur başlıyor. Bir önceki geceyi hatırlıyorum, yine denizdeydik. Kalacak yer bulamayacağız diye biraz korkuyorum. Geceyi Napoli'de geçirebiliriz ya da yola gece boyunca devam edecek ve Messina Boğazı'na gidecek olan bu trende kalabiliriz. Napoli'ye yaklaştığımız için bir karar vermemiz lazım.

Biraz kestirdikten sonra insan etrafındaki insanları daha iyi fark ediyor. İkinci sınıfta seyahat ediyoruz. Çaprazımda kendi halinde, kelebek gözlüklü genç bir öğretmen var. Öğretmenin yanında yüzü çökük ve göğsünde rozetler olan beyaz bir asker duruyor. Köşede şişman adam. Onun yanında da rütbesi düşük bir bahriyeli. Bahriyeli Fiume'den geliyor ve uykusuzluktan ya da belki aşağılanmaktan ölü gibi. D'Annunzio[47] pes ediyor. İki kompartıman ötede askerler yorgunluktan harap olmalarına rağmen şarkı söylüyorlar, Fiume'nin D'Annunzio'yu öven şarkılarını. Hasta bir askerin söylediği şarkı oldukça hiddetli ama cumhuriyetçi. Paralı askerlerin indirimli biletle ekspres trende seyahat etmelerine izin verilmiyor. Ama bu paralı askerler beş kuruşsuz değil, ücretin üstünü tamamlayıp trene binmişler. Şu an evlerine gönderiliyorlar. Ve yorgunluktan kafaları düşse de halen cesurca D'Annunzio için şarkılar söylediklerini duyuyoruz.

Sıradan bir memur geliyor. İtalyan bir yüzbaşı, Fiume ordusundan değil. Şarkıları duyup içeri gelmiş. Paralı askerler sessizdi ama yayıldılar ve memurun içeri girmesine aldırmadılar. Yüzbaşı İtalyanlara özgü bir havayla "Ayağa kalk!" diye bağırdı. Bunu ona yaptıran şey coşkuydu. Askerler isteksizce kompartımanda ayağa kalktılar "Selam!" Adam başlarında dikilip onları izlerken, selam verirken acı da olsa ellerini kaldırdılar. Sonra memur kendinden emin

47. Gabriele D'annunzio, (1863-1938), şair, yazar, fikir adamı, savaş kahramanı, İtalyan faşizminin düşünsel altyapısının kurucusu. Mussolini'nin fikir babası. (ç.n.)

bir tavırla dolaşmaya devam etti. Askerler adama ters ters bakarak oturdular. Tabii ki aşağılanmışlardı. Bilmez olurlar mı hiç? Bizim bölümdeki adamlar her iki tarafla da alay edercesine, yersizce, pis pis gülüyorlardı.

Dışarda yağmur yağıyordu, camlar o kadar buğulanmıştı ki dünyanın dışında kapalı kalmış gibiydik. Çok da dolu olmayan tren boyunca zavallı D'Annunzio askerlerinin takatsizliği ve keyifsizliği hissedilebiliyordu. Sisle kaplı yarı boş trenin öğleden sonrası sessizliğinde şarkı yeniden başladı ama şiddetli takatsizlikle birlikte kayboldu. Ağır ağır ve körlemesine gidiyorduk. Yine de genç bir adam küçük düşürülmemeliydi. Çocuk kaslıydı, gür siyah saçları yumuşaktı ve büyük bir ibik gibi geriye doğru taranmıştı. Yavaşça, sakince koridora geldi ve çok büyük, sisli tabelanın üstüne parmağıyla W[48] D'ANNUNZIO GABRIELE – W D'ANNUNZIO GABRIELE yazdı.

Hasta olan asker hafifçe güldü, öğretmene, "Evet, iyi çocuklardır. Ama bu delilikti. D'Annunzio dünyaya mal olmuş bir şairdi, dünya harikasıydı. Ama biliyorsunuz, Fiume bir hataydı. Ve bu çocukların bir ders alması gerek. Hadlerini aştılar. Para sıkıntıları yok. D'Annunzio'nun burada, Fiume'de vagonlar dolusu parası var ve pek cimri de sayılmazdı," Zeki bir tip olan öğretmen kadın Fiume'nin neden bir hata olduğunu ve dünyaya mal olmuş şair ve dünya harikasından neyi daha iyi bildiğini düşündü.

İnsanların gazeteleri yalayıp yuttuklarını duymak beni çileden çıkarıyor.

Hasta olan asker paralı asker değildi. Akciğerinden yaralanmıştı. Ama iyileşmiş, öyle söyledi. Göğsünün üstündeki cebin kapağını kaldırdı, altında küçük gümüş bir madalya takılıydı. Bu onun gazi madalyasıydı. Onu gizlice ve yaralandığı yerin üstüne takıyordu. Gazi çocuk ve öğ-

48. İtalyancada "Yaşasın!" anlamına gelen "Evviva!" sözcüğünün kısaltması, (ç.n.)

retmen anlamlı anlamlı bakıştılar.

Sonra emekli maaşlarından konuştular ve kısa sürede eski konuya dönüldü. Öğretmen, bir öğretmene yakışır bir biçimde kendi bedenine hafifçe dokundu. Bilet toplayıcısı, trende insanların biletlerini delen adam neden yılda on iki bin lira kazanıyordu, tam on iki bin lira? Canavar! Kalifiye bir *professore*'ye, onca eğitimden geçmiş tüm derecelerini tamamlamış bir öğretmene sadece beş bin veriliyordu. Asker aynı fikirdeydi ve o da başka isimlerden alıntı yaptı. Ama demiryolları en mühim sıkıntıydı. "Bugünlerde okuldan ayrılan her çocuk demiryollarında çalışmak istiyor," dedi öğretmen. "Ah, trenciler!" dedi asker.

Anlaşılmaz hallere düşen bahriyeli, uyuklamaktan gözleri kapalı halde Capua'da bizim trenin durmadığı kendi kasabasına geri giden küçük bir trene binmek üzere indi. Caserta'da hasta asker de indi. Yağmur damlaları, ağaçlı büyük meydana düşmeye devam ediyordu. Genç bir adam kompartımana girdi. Öğretmenle iri adam da daha inmemişti. Bizim de dinlediğimizi bildiğinden öğretmen hanım bizimle askerle ilgili konuştu. Sonra da Palermo'ya giden akşam gemisine yetişmeye çalıştığını söyledi. Ona tekne dolu olur mu, diye sordum. Evet, hayli dolu olur, dedi. Zaten bu yüzden biletini bu sabah erkenden almış ve oda numarası sonlarda. Şimdi sohbete şişman adam da dahil oldu. O da Palermo'ya geçecekmiş. Gemi şimdiye dek tamamen dolmuştur kesin. Napoli limanındaki rezervasyonla konaklanan yerlere mi kaldık yani? Öyle oldu. Üstüne bir de şişman adam ve öğretmen başlarını sallayıp bunun su götürmez bir gerçek olduğunu söylediler, hayır, aslında yer bulmak imkânsız gibi bir şey. Tekne *Citta di Trieste* olarak bilinirdi, yüzen saraydı ve öyle meşhurdu ki herkes onunla seyahat etmek isterdi.

"Birinci ve ikinci sınıfa mı benziyor?" diye sordum.

Öğretmen kindarca, "Ah evet, ama daha çok birinci

sınıfa," diye yanıtladı. Böylece onun beyaz bileti olduğunu anladım, ikinci sınıf.

Citta di Trieste'ye ve görkemine sövdüm, onu hor gördüm. Şimdi iki seçeneğimiz vardı: Geceyi Napoli'de geçirmek veya bütün gece burada oturup ertesi sabah Tanrı'nın yardımıyla öğlen gibi eve varmak. Bu uzun yol trenleri için altı saatlik gecikme hiçbir şey sayılmazdı. Ama biz çoktan yorulmuştuk. Bir yirmi dört saat daha burada otururbut ne halde oluruz, Tanrı bilir. Öte yanda da Napoli'deki otellerde böyle bir gecede, bu yağmurda oda bulmak vardı; tüm oteller şu anda ağzına kadar turist doluydu, durum pek güllük gülistanlık değildi. Hay Allah!

Yine de diğerlerinin hevesimi kırmasına bu kadar kolay izin vermeyecektim. Bunu daha önce başkaları da yapmıştı. Durumu umutsuz göstermeye bayılırlar.

İngiliz miyiz, diye sordu öğretmen. Evet, öyleyiz. Ah, şu sıralar İtalya'da İngiliz olmak iyi bir şey. *Neden?* dedim mayhoşça. *Cambio*; yani para değişimi sebebiyle. Siz İngilizler buraya gelip paranızı burada değiştirdiğinizde her şeyi neredeyse bedavaya alabiliyorsunuz, her şeyin en iyisini alabiliyorsunuz ve sizin paranızla neredeyse bedavaya geliyor. Oysa biz zavallı İtalyanlar her şeye dünya kadar para veriyoruz ve doğru dürüst hiçbir şey alamıyoruz. Bugünlerde İtalya'da İngiliz olmak çok güzel. Seyahat ediyorsunuz, otellere gidiyorsunuz, her yeri görebilir, her şeyi alabilirsiniz ve size neredeyse bedavaya geliyor. Bugün döviz ne durumda? Çabucak buldu. Yirmiye yüz dört.

Kadın bunu burnuma söyledi. Şişman adamsa acı acı, "*Gia! Gia!* – Evet! Evet!" diye homurdandı. Kadının küstahlığı ve şişman adamın kasvetli hali canımı sıktı. Bu şarkı bana daha önce de yine bu insanlar tarafından söylenmemiş miydi?

Öğretmen kadına, "Yanılıyorsunuz," dedim. "İtalya'da hiç de öyle bedavaya yaşamıyoruz. Paramızın

karşılığı yüze üç bile olsa bedavaya yaşamıyoruz. Aldıklarımızın parasını ödüyoruz; hatta her şeyde kazıklanıyoruz ve siz İtalyanlar da bunu çok iyi biliyorsunuz. Ya! Turistlere uyguladığınız tarifeyi bize de uyguluyorsunuz, sonra da burada bedavaya yaşadığımızı söylüyorsunuz. Sana söyleyeyim; İngiltere'de de bu parayla pekâlâ yaşayabilirdim; hatta belki daha iyi koşullarda. İngiltere'deki fiyatlarla buradakileri bir kıyaslayın, paraların değeri arasında fark da olsa burası hemen hemen İngiltere kadar pahalı. Bazı şeyler burada daha ucuz; sözgelimi demiryolları burada daha uygun ve aynı oranda da berbat. Burada seyahat etmek işkence. Ama para birimleri arasındaki fark göz önünde bulundurulduğunda diğer şeyler; örneğin kumaşlar, bol yemek burada İngiltere'dekinden daha pahalı aslına bakarsanız."

"Evet, doğru," dedi kadın, "İngiltere son iki hafta içinde fiyatları indirmek zorunda kaldı. Aslında kendi iyiliği için. Son iki haftadır! Son altı aydır burada fiyatlar her gün yükseliyordu oysa,"

Bu noktada Caserta'da binen sessiz genç adam da söze karıştı.

"Evet," dedi, "bence herkes kendi parasıyla ödesin, birimi ne olursa. Böylece eşitlik olur."

Sinirlendim. Sürekli hırsız muamelesi görüp para değeri farkı konusunda azar yemek zorunda mıyım ben? Ama kadın üsteledi:

"Biz İtalyanlar son derece naziğiz, çok iyi kalpliyiz. *Noi, siamo cosi buoni*. İyi niyetliyiz. Ama diğerleri, onlar bize karşı *buoni*; yani *iyi* değil, bize karşı iyi niyetli değiller." Sonra da başını salladı. Ne yalan söyleyeyim, ona karşı hiç iyi niyetli olasım yoktu ve o da bunu biliyordu. İtalyanların iyi niyetliliği bugünlerde dolandırıcılıkları, kendilerini haklı çıkarmaları ve kincilikleri için sağlam ve sarsılmaz bir zemin oluşturuyordu.

Uzun, sık ekili siyah arazinin kahverengi sırımlı esrarengiz asmalarının üstündeki Napoli'nin etrafını saran düz ovalara karanlık çökmeye başlamıştı. Biz büyük ve esrarengiz istasyona gelene kadar gece olmuştu. Şu anki kompartımanımızda otururak bu öğretmenle birlikte limana kadar gidip riske girsek mi? Ama önce Sicilya'ya giden vagona bir bakalım. İnip trenin yanından geçip Siracusa vagonuna gittik. Curcuna, kargaşa, koridorda sıkışıklık ve kesinlikle hiç oda yok. Kesinlikle biraz olsun uzanmak için oda falan yok. Yirmi dört saat daha yerimizden kalkmadan *oturamazdık.*

Biz de limana gitmeye; yani yürümeye karar verdik. Vagonun ne zaman yol değiştireceğini Tanrı bilir. Çantalarımız için arkaya gittik, öğretmene niyetimizi anlattık.

Donuk bir şekilde, "Bir deneyin madem," dedi.

Ve işte çantam sırtımda, erzak çantası K-A'nın elinde, üç kat lanetli ve sinir bozucu bu istasyondan firar ediyoruz, ince yağmurun altında, siyah, ıslak Napoli gecesi körfezinin yanından ilerliyoruz. Taksici bize bakıyor. Ama çantam beni kurtarıyor. Karanlık çöktükten sonraki Napoli taksicilerinden, avını tuttu mu bırakmayan bu boa yılanlarından bezdim. Gündüzleri iyi kötü bir tarife var.

İstasyondan geminin durduğu koya aşağı yukarı bir buçuk kilometre var. Kaygan kaldırımlardan, derin ve uçuruma benzeyen sokaklardan geçiyoruz. Her iki yanda da siyah evler oldukça yükseğe kadar görkemli bir şekilde uzanıyor ama buralarda sokaklar o kadar dar değil. Bu büyük ve denetimsiz şehrin tüyler ürpertici yarı karanlığında ilerliyoruz. Binalardan hiç ışık gelmiyor, sadece küçük ve elektrikli sokak lambaları.

Limanın önüne çıkıyoruz, yağmurlu gecede aceleyle büyük depoları geçiyoruz ve esas girişin olduğu noktaya yöneliyoruz. Tramvay gürültüyle geçip gidiyor. Limanın siyah geniş bataklığına doğru kanal gibi uzanan kaldırım

boyunca koşturuyoruz. İnsan korkuyu iliklerine kadar hissediyor. Ve sonunda limana bağlanan demiryolunun yanındaki bir kapıya geliyoruz. Hayır, bu değil. Demiryolunun diğer demir kapısına gitmek lazım. Büyük kulübeleri ve liman istasyonunun binalarını geçip önümüzde bir gemi ve simsiyah bir deniz görene kadar ilerliyoruz. Tamam, peki insanların bilet aldığı o küçük gişe nerede? Limanın karanlığında ıssız bir ormana benzeyen bu yerde her şeyin arkasında kalıyoruz.

Köşede bir adam bizi yönlendiriyor ve para da istemiyor. Sırt çantasının işi bu. İlerde bir grup erkek görüyorum; çoğu asker, boş bir odadaki küçük gişe kapısının etrafında mücadele ediyorlar. Kendi mücadele ettiğim yeri hemen tanıyorum.

K-A çantaları korumak için başlarında beklerken ben de araya giriyorum. Tam bir mücadele. Otuz adam birden boş bir duvardaki küçük gişe kapısına varmaya çalışıyor. Sıra yok, nizam yok; sadece boş duvardaki bir gişe ve çoğu asker olan otuz adam, kalabalık bir şekilde baskı yapıyor. Bunu daha önce de yapmıştım. Yöntem şu: Ölümüne baskı ve kararlılık arasında zor kullanmadan araya girmek. Bir el, paranın bulunduğu cebin üstünde ve hızlı olmalıdır, ayrıca gişenin yanına varıldığında orada kalabilmek için serbest olunmalıdır. Böylece Şeytanların bilet uğruna savaştığı Tanrı'nın değirmenlerinde insan küçücük öğütülebilir. Pek de hoş bir durum değil, çok yakın, acayip sıkışık. Ve insan bir an olsun başkasını gözetlemek, parasına, hatta mendiline bakmak için bile olsa gardını indirmemeli. Savaştan sonra, insanlar arasında tatlı, eski, masum bir güven dolaşırken, İtalya'ya ilk gelişimde üç hafta içinde iki kere soyuldum. O gün bugündür gardımı hiç indirmem. Öyle ya da böyle, uyurken de uyanıkken de bugünlerde herkes tetikte olmalı. Tercih ettiğim ve artık iyice öğrendiğim bir şey bu. İnsanoğlunun iyi niyetine inanmak aslına bakar-

sanız çok zayıf bir kalkan. Aslanlar ve kurtlarla beraber etkili de olsa *Integer vitae scelerisque purus*[49] deyişi sözkonusu insanoğlu olduğunda senin için hiçbir şey yapamaz. Bu yüzden tetikteyim; aynı tahtaya çakılan çivi gibi ben de bu adamların arasından gişe camına giden yolu açıp iki tane birinci sınıf bileti için bağırıyorum. İçerdeki memur bir süre beni kâle almıyor, askerlere hizmet ediyor. Ama Kıyamet Günü gibi dimdik ayakta durursanız istediğinizi alıyorsunuz. İki birinci sınıf, diyor gişe görevlisi. Karıkoca, diyorum belki iki kişilik oda vardır umuduyla. Arkamdan alay ediyorlar. Yine de biletlerimi almayı başarıyorum. Elimi cebime atmam imkânsız. Biletlerin her biri yüz beş frank. Para üstünü alıyorum ve cebime sıkıştırıyorum, kalan son gücümle kalabalığın arasından çıkıyorum. Başardık. Paramı düzenleyip ortalıktan kaldırırken başka birinin birinci sınıf için bir bilet istediğini duyuyorum. Hiç kalmadı, diyor gişe memuru. Görüyorsunuz işte insanın nasıl uğraşması gerektiğini.

Bu sıkışık ve itiş kakışlı sıralar için şunu söyleyebilirim; sadece fazla kalabalıklar, vahşi ya da acımasız değiller. O sıralardaki adamlara karşı her zaman anlayışlı olmuşumdur.

Yağmurun içinden gemiye doğru hızla gittik. İki dakikada gemideydik. Ve sıkı durun, ikimizin de güvertede ayrı ayrı odası vardı, odalar yan yanaydı. Saray yavrusu –çünkü bunlara oda denmezdi– pencerenin altında perdeli yatağı olan küçük düzgün bir odaydı; konforlu bir kanepe, sandalyeler, masa, halı ve gümüş musluklu lavabo, tamamen *de luxe*. Sırt çantamı pat diye kanepenin üstüne attım, yatağın sarı perdelerini açtım, odanın camından Napoli'nin ışıklarına baktım ve iç çektim. İnsan adamakıllı, tazelenerek yıkanabilir ve çamaşır değiştirebilir. Harika!

Kamara otel odası gibi, üstünde çiçekler, gazeteler,

49. Suçtan uzak, lekesiz bir hayat. (ç.n.)

dergiler olan bir sürü küçük masa, koltuklar, sıcak tutan bir halı, parlak ama yumuşak ışıklar ve oturup sohbet eden insanlar var. İngilizlerden oluşan gürültücü bir grup bir köşede ve gayet rahatlar. İki İngiliz kadın, hayli mütevazı görünümlü İtalyanlar... İnsan burada resimli bir mecmuaya bakar gibi yapıp huzur ve sükûnet içinde oturabilir. Biz de öyle yaptık. Yaklaşık bir saat kadar sonra içeri daha önce trende gördüğümüz genç İngiliz adam ve karısı girdi. Demek ki bizim araç sonunda limana varabilmiş. Bekleseydik şimdi nerede olacaktık kim bilir!

Garsonlar beyaz masa örtülerini dalgalandırıp duvar dibindeki masaları kurmaya başladılar. Yemek servisi yedi buçukta başlayacaktı, gemi hareket eder etmez. Yedi sekiz masa kurulana kadar sessizce bekledik. Ve diğer insanların seçimlerini yapmasına müsaade ettik. Sonra da sadece ikimiz için bir masa seçtik, ikimiz de yanımızda başka kimseyi istemiyorduk. Tabaklardan ve şarap şişelerinden önce yerleşip düzgün bir öğünün hayaliyle iç çektik. Bu arada yüz beş franka yemek dahil değildi.

Ne yazık ki yalnız kalamadık; keyifli, sessiz, sarışın ya da yarı sarışın Napolili iki genç geldi. Terbiyeliydiler, belli ki kuzeyliler. Sonradan öğrendiğimize göre sarrafmışlar. Ama onların sakin, kibar tavırlarını sevmiştim. Yemek servisi başladı ve kasıla kasıla yürüyen genç, iriyarı bir adam gürültüyle içeri girdiğinde çorbalarımızı bitirmiştik, kesin gezgin satıcılardandı. Kendini bilmeyen birinin küstah tavırlarına sahipti. Oldukça geniş bir alnı, fiyakalı bir şekilde geriye taranmış siyah saçları ve parmağında kalın bir yüzük vardı. Ama yüzüğün özel bir anlamı yoktu. Burada çoğu adam takıştırır, tamamen değerli taşlarla süslüdürler. İnsan eğer bu değerli taşlara güvenseydi, İtalya efsanevi Hindistan'dan daha efsanevi olurdu. Ama gezgin satıcı dostumuz akıllıydı ve nakit kokusu almıştı bir kere. Para değil, nakit.

Tuzu uzatıp İngilizce, "Tuz, sağ olun," dediğinde neler olacağını az çok anlamıştım. Bu girişimi pek önemsemedim. Ancak adam arayı açmadı. Odanın diğer tarafındaki cama bakan K-A, "Aa, gidiyor muyuz?" dedi. Ayrıca İtalyanca olarak da *"Partiamo?"* Herkes ışıkları seyretti, gezgin satıcı boş boş dolandı. Adamın güzel ama kaba bir sırtı vardı.

"Evet," dedi, "gidiyoruz"

"Aa, İngilizce biliyor musunuz? dedi K-A.

"Eh, evet. Biraz İngilizce konuşabiliyorum."

Aslında kırk kadar alakasız sözcüğü sıralayabiliyordu. Ama bu kırk sözcük için aksanı bayağı iyiydi. İngilizce konuşmuyor, sesler çıkararak İngilizce bir sözü taklit ediyordu. Ve yarattığı etki şaşırtıcıydı. İtalyan cephesinde İskoç Muhafızları ile birlikte görev yapmış, bize İtalyanca olarak anlattı bunları. Milanlıymış. İskoç Muhafızlarla bolca vakit geçirmiş. Viski, ha? Viski.

"Gelin çocuklar!" diye bağırdı.

Bu bağırış tam bir İskoç aksanındaydı, yüksek sesle ve gerçekçi, neredeyse masanın altına girecektim. İkimizi de rüzgâr gibi çarptı.

Bunun ardından rahatça cır cır konuştu. Sicilya'da yapılan belirli bir makine için bu seyahate çıkmıştı. Yakında da İngiltere'ye gidecekti, bana birinci sınıf oteller hakkında bir sürü soru sordu. Ardından K-A'nın Fransız olup olmadığını sordu. Yoksa İtalyan mıydı? Hayır, Alman. Ah, Alman. Hemen Almanca konuşmaya başladı: "Deutsch! Deutsch, ha? Deutschland'dan yani. Evet! Deutschland über alles! Almanya en üstünüdür. Biliyorum. Artık değil. Ne? Deutschland artık unter alles? Almanya artık en üstünü değil mi? Deutschland unter alles." Sözcüklerin verdiği coşkuyla yerinde koltuğunda zıpladı. Aynı İngilizcede olduğu gibi Almancada da birkaç örnek cümle biliyordu.

K-A; "Hayır," dedi, "Deutschland unter alles değil.

En azından artık değil."

"Nasıl? Artık değil mi? Sizce öyle mi? Bence de öyle," dedi gezgin satıcı. Sonra İtalyanca, "La Germania artık aşağı kalmayacak. Hayır, hayır. Şu an İngiltere über alles. *England über alles*. Ama Almanya yeniden yükselecek."

Elbette," dedi K-A. "Neden olmasın ki?"

"Ama İngiltere parasını cebinde tutmaya devam ederse bizler yükselemeyiz. İtalya savaşı kazandı, Almanya ise kaybetti. Ama şu an hem İtalya hem de Almanya aşağılarda, İngiltere zirvede. İngiltere ve Fransa. İlginç, değil mi? Müttefikler. Hangi konuda müttefikler? İngiltere'yi zirvede, Fransa'yı orta noktada, İtalya ve Almanya'yı ise aşağıda tutma konusunda."

"Ama sonsuza dek aşağıda kalacak değiller," dedi K-A.

"Öyle mi dersiniz? Ah! Göreceğiz. Bakalım İngiltere şimdi ne yapacak?"

"Velhasıl İngiltere için de durum şu an çok parlak değil," diyorum.

"Nasıl değil? İrlanda'yı kastediyorsunuz herhalde?"

"Hayır, sadece İrlanda değil. Sanayiden bahsediyorum. İngiltere de diğer ülkeler kadar yıkılmanın eşiğinde."

"Hadi canım! Sizin o kadar paranız varken ve bizim hiç yokken mi? Nasıl yıkılabilir ki?"

"Eğer İngiltere yıkılırsa bunun size ne faydası olacak peki?"

"Şey, kim bilir? Olur da İngiltere yıkılırsa..."

Yüzüne beklenti dolu bir gülüş yavaşça yayıldı. Bu nasıl da hoşuna giderdi, bu nasıl da hepsinin hoşuna giderdi; İngiltere'nin mahvoluşu. İşin ticari boyutuyla ilgilenenler belki bundan memnun olmazlardı ama diğer insanlar bunu isterlerdi. Diğer insanlar İngiltere'nin yıkıldığını düşününce açıkça ağızlarının suyunu akıyor. Öte yandan işin ticari boyutunu düşünen kesim diğer insanların beklentilerine şiddetle karşı çıkıyor. Durum bu. Gazeteler de ticari dü-

şünen kesimin ağzından yazıyor. Ama bireysel olarak ne zaman tramvaya yahut şu an olduğu gibi gemiye binseniz diğer insanların sesi duyuluyor ve seni ne şekilde sevdiklerini çok iyi biliyorsun. Bu kaçınılmaz. Para değerleri yüze altı olunca insanların gözü hiçbir şey görmüyor ama öte yandan ticari gözleri sonuna kadar açılıyor. İnsanlık konusunda da gözleri hiçbir şey görmemeye başlayınca bireylerin insanlığına iğrenç bir şekilde saldırıyorlar, iğrenç bir şey bu. Senden ne kadar nefret ettiklerini işte o zaman anlıyorsun. İçten içe bizden nefret ediyorlar, insanoğlu olarak hepimiz kıskançlık ve kin makineleriyiz. Bize imrenerek bizden nefret ediyorlar ve kıskançlıktan bizi hor görüyorlar. Bu muhtemelen ticari bir zarara yol açmıyor. İnsan olarak bana çok nahoşça geliyor.

Yemek bitti ve gezgin satıcı bize sigara uzattı –Muratti, almaz mısınız?– İki şişe şarabı bitirdik. Başka iki gezgin satıcı daha bizim masadaki adama katıldı; iki akıllı genç adam, biri kaba ama diğeri kibar ve nazik. İki sarrafımız sessiz; ortaklıklarını anlatıyorlar ama sakince ve nazikçe. İnsan onları sevmeden edemez. Anlayacağınız masada altısı erkek toplam yedi kişiydik.

"Viski! Viski içer misiniz efendim?" diye sordu esas adamımız. "Evet, küçük bir bardak viski! Bir İskoç Viskisi." Tüm bunları barda durup içki ısmarlayan bir adam gibi kusursuz İskoç aksanıyla söyledi. Komikti, gülmemek elde değildi, ayrıca çok da saygısızcaydı. Garsonu çağırdı, onu kendine doğru eğdi ve onunla göğüs göğüse dururken viski olup olmadığını sordu. Garson, adamla aynı seninle *aynı-duyguları paylaşıyoruz* ses tonuyla, viski olduğunu pek sanmadığını ama bir bakacağını söyledi. Adamımız bizi viski içmeye çağırmak için masanın etrafında dolandı ve büyük bir özgüvenle bize pahalı İngiliz sigaralarından uzattı.

Viski geldi, beş kişi paylaştı. Kim bilir nereden alın-

ma, yakıcı ve yağlı bir şeydi. Adamımız az buçuk İngilizcesiyle bildiği dört Almanca sözcüğü ezberden söyleyip habire konuştu. Kafası güzeldi, oturduğu yerden kalçalarını sallıyor, el çırpıyordu. Garip bir şekilde sırtının aşağısını aşırı özgüvenle, hızla sallayan bir havadaydı. Viski ısmarlama sırası bendeydi.

Bir anlığına pencereden dışarı baktım ve Capri'nin loş ışıklarını gördüm. Anacapri'nin ışıltısı siyah gölgelerin üstündeydi, deniz feneri sayesinde. Adayı geçtik. Kargaşanın ortasında aklım adadaki insanlara gitti. Ama sonra geri dönmem gerekti.

Adamımız bir kez daha l'Inghilterra, l'Italia ve la Germania ile ilgili fikirlerini sayıp dökmeye başladı. İngiltere'yi elinden geldiğince göklere çıkardı. Bilindiği üzere İngiltere patrondu ve o biraz İngilizce konuşabildiği için, İngilizlerle konuşabildiği için -dediğine göre- nisanda İngiltere'ye gidecekti, o yüzden onun kadar uçmamış olan arkadaşlarından daha fazla patronluk taslayabilirdi pek tabii. Bu arada elbette benim sinirlerim epey gerilmişti.

Nereye gidiyoruz, nereleri ziyaret ettik ve nerede yaşıyoruz? Ah, tabii, İngilizler İtalya'da yaşıyordu. Binlerce İngiliz İtalya'da yaşamış. Evet, ne mutlu onlara. Önceden bir sürü Alman da varmış ama artık Almanya düştü. Ama İngilizler için şu an İtalya'dan daha güzel ne olabilir ki? Güneş var, sıcaklık var, bolluk var, insanları iyi, *paraların değerleri farklı. Ecco!* Diğer gezgin satıcılar da bu fikre katıldı. Öyle mi değil mi, diye K-A'ya da sordular. Tüm bunlar artık sabrımı taşırdı.

"Ah, evet," dedim, "İtalya'da olmak çok güzel, özellikle de otelde yaşamıyorsan ve kendi işlerini kendin görüyorsan. Her defasında kazıklanmak ve eğer bir şey söyleyecek olursan aşağılanmak müthiş bir şey. İki İtalyan'a bir şey diyecek olsan, bu hayatında ilk kez gördüğün biri bile olsa, hemen dilinizin altından *para değeri farkı* kozunuzun

olması çok güzel. Garsonların, esnafın, demiryolu çalışanlarının her zaman alay edip bizi küçümsemesi ve bize karşı küçük hesaplar yapmaları çok güzel. Tüm o insanların size karşı ne hissettiklerini bilmek çok güzel. Ve eğer yeterince İtalyanca biliyorsan insanların sen azıcık uzaklaşınca arkandan dediklerini duymak çok güzel. Çok güzel. Her şey çok güzel cidden!"

Galiba viski içimdeki böyle dışa vurmama vesile oldu. Ölüm sessizliği içinde oturdular. Sonra adamımız tatlı ve karşı koyan sesiyle yine başladı.

"Hayır! Hayır! Bunlar doğru değil, Sinyor. Hayır, doğru değil. Çünkü İngiltere dünyanın en başta gelen ülkesi..."

"Ve siz de ona bunun bedelini ödetmek istiyorsunuz."

"Hayır Sinyor. Hayır. Size bunları dedirten nedir? Çünkü İtalyanlar iyi niyetlidir. İtalyanlar çok iyidir. *Noi Italiani siamo cosi buoni. Siamo cosi buoni.*"

Trendeki öğretmenin söylediği cümleyle birebir aynıydı.

"Buoni," dedim, "evet, belki. Paralarımız arasındaki değer farkı sözkonusu değilse *buoni*'ler. Ama artık her şey parayla ilgili olduğu için insan az da olsa aşağılanıyor."

Zannediyorum ki viskiden oldu. Her neyse, İtalyanlar şiddetli öfkeye dayanamaz. Sarraflar üzüldü, kaba adamlar yüzlerini aşağı eğdi, bu halde bile yarı sevinme ve yakalandıkları için yarı mahcubiyet içindeydiler. *Gezgin satıcılardan* üçüncüsünün; yani nazik olanın gözleri büyüdü ve kusacak diye ödü patladı. Kendisine özel bir İtalyan içkisinden sipariş etti ve kibarca bir bardak alabilir miyim, diye sordu. Doğru içkinin getirileceğinden emin olmak için garsonla birlikte gitti. İçkilerimizi içtik, gayet güzeldi. İçkileri alan arkadaş büyümüş ve tekin görünmeyen gözlerle oturdu. Sonra da yatacağını söyledi. Adamımız ona deniz tutmasıyla ilgili çeşitli tavsiyelerde bulundu. Deniz-

de çok hafif bir dalgalanma vardı. İçkileri alan çocuk gitti.

Adamımız masaya vurarak bir şeyler çalıp K-A'ya *Rosencavalier*'i[50] bilip bilmediğini sordu. Hep ona danışıyordu. K-A bildiğini söyledi. Adam da müziğe tutkuyla bağlı olduğunu söyledi. Kafa sesi ile şakımaya başladı. Sadece klasik müzik biliyormuş. Biraz Moussorgsky'den mırıldandı. K-A, Moussorgsky'nin operada en sevdiği müzisyen olduğundan bahsetti. "Ah," dedi adam, "keşke şuracıkta bir piyano olsaydı!" Arkadaşı, "Piyano var," dedi. "Evet, ama kilitli." Arkadaşı kendinden emin bir şekilde, "Anahtarı alalım o zaman biz de," diye karşılık verdi. Bizim ikiliyle aynı hisleri paylaşan garsonlar anahtarı onlara vereceklerdi. Anahtar geliyordu. Hesabı ödedik, benimki altmış frank civarı tuttu. Hafifçe sallanan gemide ilerleyip dönemeçli merdivenlerden ana salona indik. Adamımız salonun kapısını açtı ve ışıkları yaktı.

İçinde soluk renkli kumaşlarla kaplanmış alçak divanlar olan, küçük masaların arkasında palmiye ağaçlarının durduğu ve siyah, dik bir piyanonun olduğu güzel bir salondu. Adamımız piyano sandalyesine oturup bize ufak bir şov yaptı. Kovadan sıçrayan su misali piyanodan etrafa ses saçtı. Başını kaldırdı, siyah saç yığınını salladı ve opera parçaları söyledi. Geniş, erkeksi sırtını, dolgun kalçalarının üst kısmını piyano sandalyesinde kıpırdattı. Anlaşılan o ki müziğe karşı büyük hisler besliyordu, ama yatkınlığı pek yoktu. Bağırdı, sallandı, melodi saçtı. Adamımızın soluk takım elbiseli ve sessiz, iri ve ondan yaşça daha büyük olan arkadaşı bizimki şovunu yaparken piyanonun başında bekledi. Sarraf iki kardeşse halının diğer ucundaki alçak divana oturmuşlardı, yarı sarışın suratları tam seçilmiyordu. K-A benim yanıma oturup sallanıp duran adamımızın

50. Der Rosenkavailer; Richard Strauss tarafından Hugo von Hofmansthal'ın orijinal Almanca librettosuna göre hazırlanmış üç perdelik bir komik opera. (ç.n.)

çalamadığı bazı parçaları istedi. Dört şarkı dışında bir şey bildiği yoktu, bir de birkaç parça. Yaşça büyük olan adam bizimkinin yanma oturup bir âşığın müstakbel eşini cesaretlendirmesi ve *saflığını* takdir etmesi gibi onu rahatlatıyor, yüreklendiriyor ve takdir ediyordu. K-A bir adamın şuursuzca ama kendinden emin bir şekilde hareket etmesini ve rahatça kendini kaptırmasını takdir ederek ışıl ışıl gözlerle ve heyecanla oturuyordu. Bana gelirsek, tam da tahmin ettiğiniz gibi, takdir ettiğim falan yoktu.

Bu kadarı benim için kâfiydi. Başımla selam verip dışarı çıktım. K-A peşimden geldi. Koridorun başında ona iyi geceler diledim. O içeri girdi, bense denizdeki karanlık geceyi görmek için gemide dolaştım.

Sabah biraz bulutlu ama güneşli başladı, soluk mavi Sicilya kıyısı karşıda yükseliyordu. Akdeniz'e açılmak ve gözlerini uzun sahillerin güzelliğiyle açmak Ulysses için nasıl da harika olmuştur. Gemisiyle bu büyüleyici limanları aşması muhteşem. Denizden yükselen bu topraklarda sabahın cazibesi gibi ölümsüz bir şeyler var. Ve insana onlara bakınca aklı Odyssey'e gidiyor. Homer'ın gününde dünya harikası sabah tüm güzelliğiyle karşımızda.

Adamımız güvertede dolaşıyordu, üstünde belden oturtmalı, belden aşağısıysa balon gibi açılan yağmurluklardan vardı. Beni, "Tipperary'ye daha çok yolumuz var," diye söylenerek selamladı. "Bayağı uzun," dedim. "Güle güle Picadilly..." diye devam etti. O fütursuzca merdivenleri inerken, *"Caiu,"*; yani, "Görüşürüz," dedim. Az sonra diğerlerini de gördük. Ama henüz sabahın körüydü ve onlara "İyi günler" demekten daha öte konuşasım yoktu. O telaşla bu sabah hiçbiriyle iki sözcükten fazla konuşmadım, ama hassas olana deniz tuttu mu diye sordum. Tutmamış.

Büyük *Citta di Trieste*'nin Palermo limanına doğru seyretmesini bekledik. Çok yakın gibi geliyordu; kasaba, limanın büyük girintisi, etrafı saran dağlar yığını. Panor-

mus, limanın tamamı. Keşke hantal gemi biraz acele etse. Bu yüzden şu an ondan nefret ediyorum. Kasıntı oluşundan nefret ediyorum, nakit parası olan gezgin satıcılar için yapılmış gibi duruyor. Kamaranın bir tarafını kaplayan büyük resimden nefret ediyordum. Zarif ama sıradan köylü İtalyan bir kız, güzel ama sıradan bir uçurumun kenarında, bir sürü çiçeğin arasında geziniyor, kolunun üstünde, olabilecek en yapmacık şekilde, çiçekli bir badem ağacı dalı ve bir demet dağlalesi taşıyor. Garsonlardan, ucuz zarafetten, yaygın *de luxe*'den nefret ediyordum. Bu gemide paragöz yanlarını dışa vuran insanlardan nefret ediyordum. Adi, savaş sonrası ticari anlayış adi, köpekçe ve kokuşmuş. Gemiden inmeye can atıyorum. Büyük gemi yavaşça limana yanaşıyor, kocaman arka kısmını yavaşça yerleştiriyor. O zaman bile birinin birinci sınıf tarafına tahta iskele koyması için on beş dakika daha beklemeye mahkûm ediliyoruz. İkinci sınıftakiler bizim inmemize müsaade edilmesinden çok daha önce akın akın iniyor, eriyen kar misali kıyıda bekleyen insanlara doğru akıyorlar.

Neden bilmiyorum ama gemiden inebildiğime çok sevindim; halbuki temiz ve konforluydu, yolcular da gayet medeni insanlardı. Artık gezgin satıcılarla aynı gemide olmayacağıma seviniyordum. Ayaklarımın üstünde ve özgür olduğuma seviniyordum. Otele giderken çantamı sırtımda taşıdım, limanın önündeki sıkışık trafiğe düşmanca baktım. Saat dokuz civarıydı. Daha sonra, yani uyuyup uyandıktan sonra, yine eskisi gibi düşündüm, bize karşı duydukları kinden dolayı İtalyanları suçlamamak lazım. Biz, İngiltere, uzun yıllardır kendimizi lider ulus olarak konumlandırmıştık. Ve şimdi, savaşta veya savaştan sonra, hepsini çok eskilere dayanan bir hainliğe sevk ettiğimiz için -ki Üçlü İttifak gibi tüm diplomatik anlaşmalara karşın öyle yaptık- onlar da bize karşı meşru bir garez besliyorlar. Eğer ben liderim diye ortaya çıkarsan, işler karıştığın-

da sana atılacak çamura da hazırlıklı olacaksın. Özellikle eğer, bataklıktayken, diğer sefil şeytanların tepesine çıkmaktan başka bir şey düşünmüyorsan. Büyük milletlerin nazik davranışı!

Her şeye rağmen bir insan, bir birey olduğumun, ulusal bir birlik ya da l'Inghilterra yahut la Germania'nın parçası olmadığımın altını çizmem gerek. Hiçbir eski ve pis bloğun parçası değilim. Ben kendimim.

Akşam K-A büyük bir tutkuyla bağlı olduğu kuklaları görmeye gitmek istedi. Üçümüz –yine yanımızda Amerikalı arkadaşımız vardı– sonunda cana yakın bir adam bize yolu gösterene kadar, gece karanlık ve dolambaçlı ara sokaklarda ve Palermo'nun dükkânlarının arasında koşturduk. Palermo'nun arka sokakları samimiydi, Napoli'de limanın etrafındakiler gibi büyük ve korkutucu değildiler.

Tiyatro, sokağın doğru açılan küçük bir delikten ibaretti. Bilet kulübesinde kimse yoktu, biz de kapıdan içeri geçtik. Elinde uzun rezene sapı olan üstü başı eski püskü, yaşlı bir adam bizi çabucak arkalardaki oturma yerlerine yerleştirdi ve biletle ilgili bir şeyler söylemeye kalktığımızda bizi susturdu. Oyun devam ediyordu. Şeytani bir ejderha pirinçten parlak zırhlar içindeki bir şövalyeyle savaşıyordu, yüreğim ağzıma geldi. Seyircilerin çoğunluğunu büyük bir ilgiyle parlak sahneye bakan çocuklar oluşturuyordu. Birkaç tane de asker ve yaşça daha büyük adam vardı. Mekân hıncahınç doluydu, daracık sıralarda yaklaşık elli kişi vardı, insan arkasındakine o kadar yakındı ki önümdeki adamın poposu sürekli oturduğu yerden taşıp durdu ve adam dizime oturdu. Bir ilanda gördüğüm kadarıyla giriş ücreti kırk santimmiş.

Oyunun sonlarına doğru içeri girmiştik, o yüzden şaşkın şaşkın oturduk ve oyunu takip edemedik. Konu elbette Fransalı Paladinler; yani Tanrı savaşçılarıydı, tekrar tekrar Rinaldo! Orlando! isimleri duyuluyordu. Hikâye esas di-

linde anlatılıyordu, anlaması zordu.

Figürler beni büyülemişti. Sahne son derece sadeydi, bir kalenin içini gösteriyordu. Ancak figürler insan boyunun üçte ikisi kadardı ve parlak, ışıltılı altın sarısı zırhlarıyla, askeri hareketleriyle müthişti. Hepsi şövalyeydi, hatta Babylon kralının kızı bile. Sadece saçının uzunluğuyla ayırt ediliyordu. Hepsi güzel, parlak zırhlar, miğferler ve istendiğinde kapatılabilen miğfer siperlikleri içindeydi. Bu zırhın nesiller öncesinden miras kaldığını söylediler. Kesinlikle çok güzeldi. Yalnızca tek bir oyuncu zırh giymemişti; büyücü Magicce ya da Malvigge; yani Paladinlerin Merlin'i. Kenarları kürklü uzun kırmızı bir cüppe giymiş, üç köşeli kırmızı şapka takmıştı.

Ejderhanın zıplayıp dönüp şövalyeyi bacağından yakalayışını, sonra da telef edişini izledik. Şövalyelerin şatoyu işgal edişini, içeri gelen şövalyelerin zırhlarının çarpışmalarını, Orlando'nun, can dostunun ve cücenin zırhlarını kardeşleriyle ve diğer gelenlerle göğüs göğüse çarptırmasını izledik. Akan gözyaşlarını izledik. Sonra birden çocukların sevinç çığlıkları eşliğinde cadının silueti alevler içinde beliriverdi. Ve bitti. Tiyatro bir dakika içinde boşaldı. Ancak tiyatro sahipleri ve yanımızda oturan iki adam bizi göndermedi. Bir sonraki oyunu beklemeliymişiz.

Yanımdaki şişman ve neşeli adam bana her şeyi anlattı. Onun yanındaki yakışıklı ve çakırkeyf olansa ona karşı çıkıp durdu, yanlış anlattığını söyledi. Ama benim yanımdaki gücenmeyeyim diye bana göz kırptı.

Fransalı Paladinler hikâyesi üç gece sürüyordu. Biz ikinci akşamında gelmişiz –tabii. Ama fark etmez, her akşam hikâye tam veriliyormuş. Kusura bakmayın, şövalyelerin adını unuttum ama hikâye şöyle: Orlando, dostu ve cüce, sözkonusu cücenin numaraları yüzünden esir düşüyor ve insan kanıyla yaşayan yaşlı cadının sihirli şatosuna hapsoluyor. Şimdi iş, diğer Paladinler ve iyi kalpli büyücü

Magicce'nin de yardımıyla Rinaldo'ya düşüyor, esir düşmüş kardeşlerini korkunç cadıdan kurtarması gerekiyor.

Tiyatro yeniden dolarken şişman adamın hikâyesini kafamda oturtmuştum. Paladinlerle ilgili her detayı biliyordum. Ve belli ki Paladinlerin hikâyesinin bir sürü değişik versiyonu var. Yakışıklı ve çakırkeyf adamımızsa sürekli arkadaşının yanıldığını söyleyip duruyor, farklı hikâyeler anlatıyor ve kim haklı, kendisi mi yoksa şişman arkadaşı mı, gelip karar versinler diye jüri istiyordu. Jüri toplandı ve gürültü dalgası yükseldi. Ancak elinde rezene dalı olan iri tiyatro sahibi gelip gürültüyü bastırdı ve yakışıklı çakırkeyf adama çok bildiğini, ona bir şey soran olmadığını söyledi. Bunun üzerine çakırkeyf adam surat astı.

Arkadaşım "Ama cuma gelemez misin? Cuma çok güzel olur. Cumaları *I Beati Paoli;* yani Kutsal Pauller gösteriliyor." Duvardaki Kutsal Pauller afişlerini işaret etti. Bu Paul denen tipler anladığım kadarıyla maskeleri, hançerleri ve maske deliklerinden görünen ürkütücü gözleri olan gizli bir cemiyetti. Kara El örgütü gibi suikastçiler mi, diye sordum. Alakası yok, hiç alakası yok. Kutsal Pauller yoksulları koruyan bir cemiyetmiş. İşleri zalim ve baskıcı zenginlerin izini bulup onları ortadan kaldırmak. Harika, müthiş bir cemiyetmiş. Bir çeşit komite mi yani, dedim. Hayır, tam tersine –hayli alçak sesle– komitelerden nefret ederler. Blest Pauls büyük zümrenin güçlü ve korkutucu düşmanıydı. Yoksulları ezen Büyük Zümre'nin karşısındaydı. Bu sebeple Pauller Büyük Zümre liderlerini gizlice takip ediyor ve onları öldürüyor ya da onları korkunç başlıklı yargıca getiriyorlar, o da Beati Paolini'nin dehşet dolu hükümlerini veriyor. Beati Paoli'den bir kere idam kararı çıktı mı geri dönüşü yoktur. Ah *belissiomo, belissimo*; yani, ne güzel ne güzel! Neden cuma gelmeyeyim ki?

Bana, son sahneye hayretle bakan cebi dolu delikanlılar için biraz garip bir ahlak anlayışı gibi geldi. Hepsi er-

kekti, delikanlı ya da koca adam. Şişman dostuma neden hiç kadın veya genç kız olmadığını sordum. "Çünkü tiyatro çok küçük," dedi. "Ama delikanlılar ve adamların kullandığı salon genç kızlar ve kadınların da kullanımına açık değil mi?" diye sordum. "Ah, hayır. Bu küçük tiyatroda değil. Hem bu kadınlara göre bir oyun değil ki." "Hayır; yani uygunsuz bir şey olduğundan değil," diye hızlıca ekledi. Hayır, öyle değil. Ama genç kızlar ve kadınlar kukla gösterisinde ne yapacak ki? Bu erkeklere göre.

Ona gerçekten katılıyordum ve seyirciler arasında gülüşen, kıpırdanan kızlar, kadınlar olmadığına seviniyordum. Erkek izleyicilerin dikkati tamamen dağınıktı.

Hişt! Oyun başlamak üzere. Bir delikanlı sahnenin altında, kırık bir sokak piyanosunu çalıyordu. Patron, "Silenzo!"; yani sessizlik diye bağırıyordu ve kilise görevlilerinin yaptığı gibi uzanıp haylaz çocukları rezene dalıyla dürtüyordu. Perde açılınca piyano durdu ve salona ölüm sessizliği hâkim oldu. Parlak bir şövalye savrulup ilginç, hareketli bir şarkı eşliğinde ilerliyor ve sert, savaşçı gözlerle etrafı kolaçan ediyor. Bize nerede olduğumuzu anlatarak açılışı yapıyor. Çarpıcı bir biçimde kılıcını savurup ayaklarını yere vuruyor, erkeksi, savaşçı ve güçlü sesi kulağa harika geliyor. Sonra Paladinler, ona eşlik edenler, beş kişi de tamamlanana kadar bir bir sahneye çıkıyor; yakışıklı şövalyeler, Babil Prensesi ve İngiliz Şövalye. Güzel, ışıl ışıl bir sıra yapıyorlar. Ve kırmızı cüppesiyle Merlin çıkageliyor. Merlin'in parlak, açık renk, tombul bir suratı ve mavi gözleri var, kuzeyin bilgeliğini temsil ediyor gibi duruyor. Şimdi de onlara uzun uzun ne olacağını, nereye gideceklerini anlatıyor.

Şimdi parlak şövalyeler hazır. Hazırlar mı? Rinaldo kılıcını "Andiamo!" diye bağırarak savuruyor; yani, "Hadi gidelim!" Diğerleri de aynı şekilde karşılık veriyor: "Andiamo!" Ne güzel bir sözcük.

İlk düşman kırmızı ceketli, başı sarıklı İspanyol şövalyeler. Bunlarla korkunç bir mücadele yaşanıyor. İçeri ilk giren İngiliz Şövalye oluyor. O grubun kabadayısı, her şeyi yapabileceği söylenen kişi. Ama aslında zavallı İngiliz şövalye sakatlanıyor. Dört Paladin omuz omuza duruyor, ışıldıyor ve mücadeleyi izliyor. Şimdi başka bir şövalye öne çıkıyor ve dövüş başlıyor. Kılıçların çarpışması ve inmiş miğfer siperliklerinin arkasından gelen soluma sesleri dehşet verici. Nihayet İspanyol şövalye düşüyor ve Paladin olan ölünün üstüne çıkıyor. Paladinlerden tezahüratlar, seyircilerdense sevinç çığlıkları yükseliyor.

Patron rezene dalını savurarak; "Silenzio!" diye bağırıyor.

Ölüm sessizliğiyle birlikte hikâye de devam ediyor. Tabii ki İngiliz Şövalye düşmanı katlettiğini söylüyor ve seyirci hafiften alay ederek ıslık çalıyor. "O, İngiliz Şövalye, her zaman kabadayıdır ve hiçbir zaman bir şey yapmaz," diye fısıldıyor şişman dostum. Benim uyruğumu unutmuş. İngiliz Şövalyen'in böyle biri olması geleneksel mi yoksa işin içine günümüzün politik durumları karışmış mı, merak ettim.

Neyse ki mücadele sona eriyor. Merlin bir sonraki hamleyi anlatmaya geliyor. Hazır mıyız? Hazırız. *Andimao!* sözcüğü yeniden çınlıyor ve işe koyuluyorlar. İlk olarak insan sadece figürleri izliyor; parlaklıklarını, donuk, savaşçı bakışlarını, ani, sevimsiz el kol hareketlerini. İnsanın aklını çelen bir tarafları var. Efsanevi hikâyelere gerçek insanlardan daha uygun düşüyorlar. Hayır, eğer sahnede insanlar olacaksa maskeli ve kostümlü olmalılar. Aslında drama insan zihninin oluşturduğu sembolik canlılarla yapılır: kuklalar mesela, ama gerçek *insanlar* değil. Tiyatromuz tamamen yanlış, çok sıkıcı bir kişiliğe sahip.

Ancak zamanla fark ettim ki bir detayı atlıyorum. Gitgide sesin damarlarımı ele geçirdiğini anlıyorum. Güçlü,

boğuk erkeksi bir ses kalbe doğrudan etki ediyor, beyne değil. Bir kez daha eski erkeksi Âdem, ruhumun derinliklerinde kıpırdanıyor. Yeniden eski, fütursuz, yoğun, yabani, erkeksi kan damarlarıma hücum ediyor. İnsan neyi önemser? İnsan hangi ahlaki ve zihinsel öğretiyle ilgilenir? Erkeklerin ruhundaki heybetli, parlak, dışavuran umursamazlığı bir kelimeyle özetlemek mümkün: *Andiamo!* Andiamo! Hadi devam edelim. Andiamo! Haydi, kim bilir hangi cehenneme gideceğiz ama yine de gidelim. Öğreti ve öğretmen tanımamayan şahane pervasızlık ve tutku; onun rehberi ancak içinden geleni yapmaktır.

Paladinlerin seslerini sevdim. Rinaldo'nun ve Orlando'nun seslerini. Erkek seslerini, ama ehlileştirilemeyen erkek seslerini sevdim. Tabii ki Merlin gelmiş hayli sıkıcı, uzun konuşmalarından birini yapıyordu. Kimdi o? Bir Paladin ve bir hükümdar mıydı? Değildi. Uzun cüppeli bir gevezeydi. Bunları söyleyen pervasız kandı, zihinsel ve duygusal zekâysa onun sadece tamamlayıcısı ve araçlarıydı.

Ejderha olağanüstüydü. Daha önce Wagner'daki Covent Garden'da ve Münih'teki Prinz-Regenten Theatre'da ejderha görmüştüm ama çok gülünçtüler. Fakat bu ejderha, atlayışları ve dönüşleriyle beni resmen korkuttu. Ve bir şövalyeyi bacağından yakaladığında adeta kanım dondu.

Biraz duman ve kükürt eşliğinde Beelzebub[51] göründü. Ama sadece yaşlı cadının hizmetkârı rolündeydi. Karaydı ve sırıtkan bir şeydi, poposunu ve kuyruğunu sallıyordu. Ama ilginç bir şekilde hiçbir etkisi yoktu, habis güçlerin yalakası olmuştu.

Cadı gri saçları ve sabit gözleriyle korkunç görünmeyi başarıyordu. Ufak bir dokunuşla uzun boylu, iyi kalpli yaşlı bir kadına dönüşebilirdi. Ona kulak verin. Onun şeytani şehvet düşkünlüğünün çığlıklarıyla dolu dehşet verici ka-

51. Cennetten kovulan meleklerden biri, şeytan. (ç.n.)

dınsı sesini dinleyin. Evet, içimi korku kaplıyor. Ve onun kötülüğüne bu kadar inandığımı kabul etmeye çekiniyorum. Beelzebub, zavallı iblis, cadının sadece oyuncağı.

Kahramanları hapseden, korkunç ve neredeyse her şeye gücü yeten kötülüğü yayan onun yaşlı, dehşetli, art niyetli kadınsı ruhu. Bu eski ve dehşet verici kadın ruhu, kötülüğün kalbi. Aynı seyirciler arasındaki delikanlılar gibi benim içimin de alev aldığını hissedebiliyordum. Bu sembolik cadı kadına karşı alev alev, şiddetli bir nefret duyuyordum. Zavallı adam Beelzebub onun saf kölesiydi. Ve kadını ele geçirmek için Merlin'in parlak zekâsı ve Paladinlerin çevikliği gerekliydi.

Hiçbir zaman yok edilemeyecek, hiçbir zaman öldürülemeyecekti; ta ki şatonun derinliklerine hapsolmuş figürü yakılana dek. Oldukça psikanalitik bir oyundu, buna çok güzel Freudyen bir analiz yapılabilirdi. Ama önce cadı imgesini iyice aklımızda tutalım: Bilinçaltının çok derinlerinde hüküm süren beyaz kadının bastırılmış imgesi. Düşünün, pervasız, yabani erkek şövalyeler onu yok edecekler. Figür alevler içinde yükseldikçe –bu arada teller üstünde sadece kâğıt var– seyirciler de bağırdıkça bağırıyorlar. Sembolik Tanrı ortaya çıkıyor. Bağrışanlar sadece küçük çocuklar. Adamlar bu numaraya gülmekte yetiniyor. Beyaz imgenin sapasağlam durduğunu pekâlâ biliyorlar.

Oyun bitiyor. Şövalyeler bir kere daha bize bakıyor. Kahramanlar kahramanı Orlando'nun gözleri hafif çukur. Bu ona bu insanların bayıldığı iyi kalpli ve korkusuz ifadeyi veriyor; düşünmeyen ve kalbi her zaman alev alev, kanı kaynayan bir adamın ifadesini. Bu insanlar buna bayılırlar.

Şövalyeler gidiyor. Hepsinin yüzü çok güzel, muhteşem bir şekilde parlıyorlar ve erkeksiler. Bir kutuya konacaklarına üzüldüm.

Rahat bir nefes alıyoruz. Piyanonun berbat tıngırtısı yine başlıyor. Etrafa bakınan biri gülüyor. Hepimiz

etrafımıza bakınıyoruz. Bilet gişesinin tepesinde şişman, ağırbaşlı, iki üç yaşlarında bir çocuk oturuyordu, ellerini karnının üstünde birleştirmişti, geniş ve açık alnı vardı, tuhaf minik bir Buda gibi görünüyordu. Seyirciler kuzeyli sevecenliğiyle gülüyorlardı, fiziksel bir sevecenlikle, bu duyguyu hissetmeyi ve uyandırmayı severlerdi.

Oyundan sonra mini bir gösteri daha var. İnmiş perdelerin önünde ufak, şişman Napolili bir kukla hızla bir şeyler anlatıyor. Karşısında da uzun boylu bir Sicilyalı konuşuyor. Birbirlerine laf yetiştirip vuruyorlar. Tokat Napolilinin poposuna iniyor. Çocuklar sevinçten kahkahayı basıyorlar. İki halk arasında süregelen çekişme anlatılıyor: Napolililer ve Sicilyalılar. Şimdi de iki şaklaban arasındaki çeşitli muziplikler dönüyor, her iki lehçede de. Maalesef neredeyse hiçbir şey anlamıyorum. Ama gülünç ve eğlenceliye benziyor. Tabii ki en çok devrilen Napolili oluyor. Ve hiç terbiyesizlik yok gibi duruyor, tamam, sadece bir kere. Çocuklar neşeyle bağırıp çağırıyor, kimse "Silenzo!" demiyor.

Ancak bu defa bitiyor. Artık tamamen bitiyor. Tiyatro bir dakikada boşalıyor. Şişman yan komşumla sevgi dolu bir şekilde ve doğru bir yaklaşımla tokalaşıyorum. Aslında tiyatrodakilerin hepsini sevdim; koyu, ateşli kuzeyli kanı, çok zeki ve doğal, kan bağı istiyor, fikirsel bir bağ ya da duygusal yakınlık değil. Onlardan ayrıldığım için üzülüyorum.

D.H. LAWRENCE

deniz ve sardinya adası

"Messina istasyonunda, bu iğrenç delikte dikilmiş, kış yağmurunu ve iki mahkûmu seyrediyorum. Aklıma Reading Zindanı'ndaki Oscar Wilde geldi. Birinin, ayaktakımı tarafından kurban edilmesine müsaade etmek ne kadar da yanlış. Herkes istediğini söyleyebilmeli."

"Bana aşkın eski, tuzlu halini verin. Aşırı hassasiyet ve asaletten, vıcık vıcık modern sevgi gösterilerinden öyle tiksiniyorum ki!"

"Ve bir kez daha, yukardan bakınca, etraf bu keskin sabahta nasıl da güzel! Tüm köy mavimsi bir gölgede yatıyor, ince soluk meşeli tepeler mavimsi gölgede durgun, sadece uzakta buz pırıltısındaki güneş, iç kesimlerin yabani, ince ağaçlı güzel tepelerine harika, mücevherimsi bir aydınlık yayıyor."

Gezi edebiyatının başyapıtlarından olan *Deniz ve Sardinya Adası* nihayet Türkçede. Lawrence'ın roman ve öykülerinden apayrı bir yerde duran bu kitap, bizleri bambaşka bir Lawrence'ı tanımaya çağırıyor. Büyük yazarın doğaya, denize, aşka ve yaşama dair düşüncelerinin en cesur ve yalın hali. *Deniz ve Sardinya Adası* bir anlamda çağdaş bir seyahatname. Bir okuma şöleni sizleri bekliyor, iyi yolculuklar.

17 ₺
KDV DAHİL

ISBN: 978-605-4849-10-9